[illegible]

ئەسسالام ھۆرمەتلىك كىتابخان:

سالام قەدىرلىك قېرىنداشلار، ژۇرنىلىمىز بۇ بىر يىل ئىچىدە مەنىۋى ھاياتىڭىزلارنى بېيىتىش ئۈچۈن زور تىرىشچانلىق كۆرسىتىپ بىر قەدەر مول مەزمۇنلۇق، نادىر ئەسەرلەرنى دىققىتىڭىزلارغا سۇنغان بولسىمۇ ئەمما خەلقىمىز تەلىپىگە دېگەندەك ماسلىشالمىغانلىقىدىن قاتتىق ئەپسۇسلىنىدۇ.

بىز 1992 - يىلىدا كۈچنى مەركەزلەشتۈرۈپ، كەڭ ئاپتورلارنى دادىل ئۇيۇشتۇرۇپ كىتابخانلارغا ھەقىقىي ئىستېتىك زوق بېغىشلايدىغان ياخشى ئەسەرلەرنى ئېلان قىلماقچىمىز. شۇنىڭ بىلەن بىللە «ئىزلىنىش، سىناق، يېڭىلىق»، «كىتابخان، ئاپتور، مۇھەررىر»، «ئەدەبىي ئۇچۇرلار» سەھىپىلىرىنى يەنىمۇ بېيىتىپ، «كىلاسسىك ئەدەبىياتتىن نەمۇنىلەر»، «مىكرو ماقالە»، «شېئىرلارغا باھا» قاتارلىق يېڭى سەھىپىلەرنى ئاچماقچىمىز.

«كىلاسسىك ئەدەبىياتتىن نەمۇنىلەر»دە كىلاسسىكلىرىمىزنىڭ مەتبۇئاتتا ئېلان قىلىنمىغان ئەسەرلىرى تونۇشتۇرۇلىدۇ. «مىكرو ماقالە»دە ژۇرنىلىمىز ئېلان قىلغان ئەسەرلەرگە بېرىلگەن كىچىك تىپتىكى باھا، كىتابخانلارنىڭ ئۈمىد - تەلەپلىرى بېرىلىدۇ. «شېئىرلارغا باھا»دا ھەر سانىدىكى مەلۇم شېئىرلارغا ئوبزورچىلارنىڭ ۋە كىتابخانلارنىڭ بەرگەن قىسقىچە باھاسى بېرىلىدۇ. كىتابخانلىرىمىزنىڭ قولىغا قەلەم ئېلىپ ژۇرنالنى تەڭ باشقۇرۇشىنى ئۈمىد قىلىمىز.

ژۇرنىلىمىز 11 - ئايدا پوچتىخانىلار ئارقىلىق كېلەر يىللىق مۇشتىرى قوبۇل قىلىدۇ. پېشقەدەم مۇشتىرىلىرىمىزنىڭ ئەتراپتىكى قېرىنداشلارغا كەڭ تەشۋىق قىلىپ مۇشتىرىلىرىمىزنىڭ كۆپىيىشى ئۈچۈن ياردەم قىلىشىنى ئۆتۈنىمىز.

پوچتا ۋەكالەت نومۇرىمىز: 58—83

تەڭرىتاغ ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى.

[illegible]

ئەلگە قوشۇلساڭ ئەر بولىسەن
ئەلدىن ئايرىلساڭ يەر بولىسەن

ياخشى بىلەن يۈرسەڭ يەتەرسەن مۇرادقا
يامان بىلەن يۈرسەڭ قالارسەن ئۇياتقا

——— ماقال تەمسىللەردىن

ھۆسن خەتنى تۇرسۇن قۇربان يازغان.

تەڭرىتاغ

قوش ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنال

دەۋر روھى، يەرلىك خۇسۇسىيەت
ياشلار ئالاھىدىلىكى، مىللىي ئۇسلۇب

1991 - يىل 5 - سان

مۇندەرىجە

ھېكايىلەر

قارا پەرىشتە .... كۆرەشجان ئۆمەر 1
تەقدىر .... نىجات مۇخلىس 21
خىجىللىق .... يار مۇھەممەت 29
پىچىرلاشنىڭ سىرى .... سالىم مۇسۇل 36
ئىككى ھېكايە .... پاتىمە قۇربان 39
مەرەز .... ياسىن مۇخپۇل 74

ئەدەبىي ئاخبارات

كاتىپنىڭ خاتىرىلىرى .... ئەركىن روزى 46

نەسرلەر

نەسرلەر .... تەنھا 41

شېئىرلار

تۇرپان بوياقلىرى .... خېۋىر تۆمۈر 54
ھايات ھامان دىلبەردەك گۈزەل .... ئابلىكىم خېۋىر 56
ۋەتەن .... مۇھەممەتجان سادىق 58
كۆڭۈل بېغىدىن تەرمىلەر .... مۇھەممەت ئىمىن 59
شېئىرلار .... روزى نىياز 64
شېئىرلار .... ئىلغارجان سادىق 66
ئىككى پارچە شېئىر .... پەرھات جامال 67
تېگىرقاش تۇيغۇلىرى .... غالىپ قۇربان 67
قۇش يۈرىكى يوپۇرماق .... ئادىلجان تۇرنىياز 68
ئەيىب سىنالەردە ئەمەس ھەي دوستلار .... ئابدۇكېرەم ھوشۇر 68
قىز قەلبىدە .... دىلبەر روزى 69

ئىككى شېئىر .... ئالىم تۇرسۇن 70
شېئىرلار .... تۇرسۇنئاي ھۈسەيىن 70
ھىجران چۈشى .... باتۇر روزى 72

چەت ئەل ئەدەبىياتى

پەلسەپىۋى نەسىرلەر .... سەنماۋ 43
ئالىم خالىدىن تەرجىمىسى
ئىككى ھېكايە .... جەزىرە بۇرھانوۋا 91
شېئىرلار .... مىرزا كەنجىبېك 105

دراما

ئۇيغۇر قىزى رىزۋانگۈل .... فىردەۋس ئەزىزى 85

ماقالىلەر

سۈننەت ھەققىدە ئىككى ئېغىز سۆز .... ئابدۇللا تالىپ 88
ئوكتاۋىيو پاز جۇڭگو ئەدەبىياتى توغرىسىدا .... ھەجەرگۈل قاسىم تەرجىمىسى 89

خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى

تاتار خەلق لەتىپىلىرى .... رىپۇللا 107

ئەدەبىي ئۇچۇرلار

ئەدەبىي ئۇچۇرلار 108

مۇقاۋا 1 - بەتتە: ئاتاقلىق ياش مۇقامچى ئوسمان.
مۇقاۋا 2 -، 3 - بەتلەردە بەدىئىي سۈرەتلەر. تۇردى ئېلى فوتوسى.
قىستۇرما سۈرەتلەرنى ئابلىمىت ئابلىز ئىشلىگەن.

باش مۇھەررىر: ئابلىكىم باقى
مەسئۇل مۇھەررىر: ھەبىبۇللا مۇھەممەت
مۇھەررىرلەر: پولات ھېۋىزۇللا، ئەركىن نۇر، سەنەۋەر ئۆمەر
مەسئۇل كوررېكتور: خەلچەم ئابلىمىت

(ھېكايە)

كۆرەشجان ئۆمەر

تۆپە - تۆپىلەپ ياغقان قېلىن قار ئۈستىدىكى ئاياغ ئىزلىرى، يىراقلارغىچە سوزۇلۇپ قار - مۇز لاتقىسى بىلەن ئېغىر ئېقىۋاتقان دەھشەتلىك دەريا قىرغىقىغا بېرىپ غايىب بولغانىدى.

× ×

شەھەردىن نەچچە يۈز كىلومېتىر يىراقلىقتىكى ق دەرياسىنىڭ ئىككى قىرغىقىغا جايلاشقان بۇ تاغلىق كەنتنى بىلىدىغانلار ناھايىتى ئاز بولسا كېرەك، بۇ يەردىكى ئادەملەرنى كۆرگەنلەر ئۆزلىرىنى گويا قەدىمكى زاماندىكى كۆچمەن چارۋىچىلارنىڭ قەبىلىلىرىگە كىرىپ قالغاندەك ھېس قىلىشىدۇ. بۇ ئىككى مەھەللىنىڭ بىرىنىڭ ئىسمى تۇقاي، يەنە بىرىنىڭ ئىسمى ئارال. بۇلارنىڭ قاچانلاردا ئاپىرىدە بولۇپ قالغانلىقىنى يۈز ياشقا كىرگەن بوۋاي - مومايلارمۇ ئېيتىپ بېرەلمەيدۇ. ئارال مەھەللىسى بەكلا كىچىك بولۇپ، ئۈچ تەرىپىنى خەتەرلىك ئېگىز تاغ، بىر تەرىپىنى قورقۇنچلۇق دەريا

ئېقىدىنى قاپساپ تۇرىدۇ. بۇ ئىككى مەھەل-
لە توۋلىسا ئاۋاز يەتكۈدەك يەرگە جاي-
لاشقىنىنى بىلەن تەقدىرى قىسمەت شۇنداق
پۈتۈنلەي ئىككىن، بىر ئۆمۈر قارشى قىرغاق-
نى كۆرەلمەي ئۆلۈپ كېتىدىغانلار ناھا-
يىتى كۆپ.

جاھان ئىللىپ، زېمىنىنىڭ باشقا يەر-
لىرىدە ئوخشاش بۇ يەرگىمۇ ئەتىياز كۈن-
لىرى يېتىپ كەلدى. يەر شارىنىڭ ئوخ-
شىمىغان جايلىرىدىن، جەمئىيەتتىن، ئادەم-
لەردىن تەبىقە ئايرىشىنى بىلمەيدىغان
سېخى قۇياش ئۆزىنىڭ ھاياتقا شىپا،
چىرايلىق نۇرلىرىنى بۇ يەرگىمۇ چاچقىلى
تۇردى. ھاۋا ئانچە ئىسسىق بولمىسىمۇ
تاغنىڭ كۈنگەي تەرىپىدىكى قارلار ئېرىپ،
قاپتاللاردىن ئاپئاق شور ئۆرلەپ، چەك-
سىز چۆللۈكتىكى يىڭانە ياپراقتەك بۇ
قوشماق مەھەللىگە ئەپسانىۋى گۈزەللىك
بەخش ئەتكەندى. ئارالدا پەقەت بەشلا
ئادەم بار. ئۇلارنىڭ بىرى بۇ قەدىمكى
زېمىنگە نىسبەتەن خاتىرە بويۇمىغا ئاي-
لىنىپ قالغان يۈز ياشلىق چاۋار بوۋاي-
نىڭ ئائىلىسى، يەنە بىرى ئۇنىڭ يەت-
مىش ياشلىق ئوغلى ياتتاقنىڭ ئائىلىسى،
يەنە بىرى چاۋار بوۋاينىڭ ئىنىسى تاش-
تىن تۇل قالغان تۇرانخاننىڭ ئائىلىسى.

چاۋار بوۋاينىڭ ئائىلىسىدىن كىچىك قال-
غان بىر قىزى بار. قىرىق ياشلاردىن
ئېشىپ قالغان بولسىمۇ تېخى ياتلىق قى-
لىنمىغان، ئارال باشقا يۇرتلاردىن ئاي-
رىلىپ تۇرغاچقىمىكىن ياكى خەلچەنىڭ
بوي بەستىنىڭ بەك كۆرۈمسىز، رەڭگى-
روخسارىنىڭ تولىمۇ سەتلىكىدىنمۇ، ئەيتا-
ۋۇر باشقا سەۋەبلەر بارمۇ قانداق، ئۆي-
ئوچاقلىق بولالمىدى. ئارالدا پەقەت بىر
يۇقىرىدا ساناپ ئۆتكەنلەردىن باشقىلار-
نىڭ ھەممىسى ئۆلۈپ كەتكەن، ئۆلگەنلەر
ئارالنىڭ ئوخشىمىغان يەرلىرىگە ئاددىي-
غىنە دەپنە قىلىنغان. بۇ يەرگە دەپنە
قىلىنمىغىنى دەريا قەيەرگىدۇر ئېقىتىپ
كەتكەن. ئۇلارنىڭ بەزىلىرىنى چاۋار
بوۋاينىڭ ئېيتىشىچە يېرىم كېچىدە دەر-
يا ئوغرىلاپ كەتكەنمىش. بۇنىڭغا بۇيەر-
دىكىلەرنىڭ ھەممىسى ئىشىنىدۇ. ئۆزلىرى-
نىمۇ دەريانىڭ ئوغرىلاپ كېتىشىدىن ئەن-
سىرىشىدۇ. ئارالدا ھايات ياشاۋاتقان بۇ
بەش ئادەم ھەر خىل پېشكەللىكلەردىن،
كۆڭۈلسىزلىكلەردىن خالىي بولۇش ئۈچۈن
ھەر ئاينىڭ ئۇلۇغ بىر كۈنىنى تاللاپ،
قارا قوشقارىدىن بىرنى دەريا بويىغا ئې-
لىپ بېرىپ بوغۇزلاپ قېنىنى سۇغا ئېقى-
تىپ، گۇناھلىرى ئۈچۈن ئاللادىن كەچۈ-
رۈم سوراپ تائەت-ئىبادەت قىلىشىدۇ.

بىنىلىندۇرمەي يۈرگىنى بىلەن ئاراللىق-
لارنىڭ بېشىدا بىر غەم بار. خەلچە تۈز
كۆڭۈل قىز، ئۇنىڭ قان داغلىرى ئۆيۈپ
قالغاندەك تۇيغۇ بېرىدىغان يۈزلىرىدىن
ھېسسىياتىنى بىلگىلى بولمايدۇ. كۆزلىرى-
دىن چۈشەنگىلى بولمايدىغان ياۋايىلىق
يېغىپ تۇرىدۇ. ئۇ زامانىسىغا لايىق ئاز-
راقمۇ تەربىيە كۆرمىگەن بولسىمۇ، ھەر
ھالدا قۇياشنىڭ نۇر ۋە ئىسسىقلىق تار-
قىتىدىغانلىقىنى، زۇلمەتنى يورۇتالايدى-
غانلىقىنى بىلىدۇ. قورساق ئاچسا ھاي-
ۋانلارنىڭ گۆشىنى يېيىشنى، ئۇسسىسا
سۇ تىنى سىغىپ ئىچىشنى بىلىدۇ. ئۇ يەنە خۇدا-
نىڭ، جەننەتنىڭ، دوزاخ ۋە پەرىشتىلەرنىڭ
بولىدىغانلىقىنىمۇ، ئادەملەرنىڭ تۇغۇلىدى-
غانلىقىنى، ئەجەللى توشۇپ قالسا ئۆلۈپ
كېتىدىغانلىقىنىمۇ بىلىدۇ. ياتتاق ئۆي-
لۈك-ئوچاقلىق بولغان بولسىمۇ، ئۇزاق
يىللار داۋامىدا بىرەر پەرزەنت يۈزى

كۆرمىگەن. چاۋار بوۋاينىڭ ئېيتىشىچە بىرىشىچە يانتاقنىڭ ئايالىنى بوۋاق چېغىدىلا ئازاللىقلار بۇ دەريادىن سۈزۈۋالغانىمىش؛ ئۇنى چاۋار ئاكا بېقىپ چوڭ قىلىپ، يانتاققا ياتلىق قىلغانىكەن. تۇراقخانىنىڭمۇ پەرزەنتى يوق، ئۇمۇ بۇ يەرگە كەلگەندىن كېيىن پەرزەنت يۈزى كۆرمىگەن. مۇنداقچە قىلىپ ئېيتقاندا بۇ يەردىكىلەرنىڭ ھەممىسىگە خەلقچەلا يىگانە بالا ھەم بۇ يەرنىڭ كەلگۈسىگە خەلقچەلا يالغۇز ئانا.

ياز يورۇشى بىلەن يانتاق ئايالىنى ئېلىپ ئۈچ ئائىلىنىڭ بەش يۈزدەك چوڭ ـ كىچىك چارۋىسىنى ھەيدەپ قارلىق تاغقا چىقىپ كەتتى. ئارالدا پەقەت ئۈچلا ئادەم قالدى. كۈنلەر ئارقا ـ ئارقىدىن ئېغىر تاش دومىلىغاندەك زېرىكىشلىك ئۆتمەكتە ئىدى. كېچىچە ياغقان باش باھارنىڭ تۇنجى يامغۇرى بۇ يەرلىكلەرنىڭ نورۇز بايرىمىنى تەبرىكلىگەندەك تاغ ـ داللارنى يۇيۇندۇرۇپ، گۈزەللەشتۈرۈۋەتكەنىدى. گۈپۈلدەپ پۇراپ تۇرغان قوي مېيى، ئادراسمان، ئارچا ياغىچىنىڭ ھىدى قوشماق كەنتلەردىن يىراق ئېدىرلارغا ئاستا ـ ئاستا تارىلىپ، ئەجدادلارغا ئاتاپ ئېلىپ بېرىلىۋاتقان نەزىر ـ چىراغ مۇراسىملارنىڭ ئۈزۈلمەي داۋاملىشىۋاتقانلىقىدىن دېرەك بېرىپ تۇراتتى. شۇ كۈنلەردە گۈلدۈرلەپ ئېقىۋاتقان ق دەريا ئېقىنىنى بويلاپ لەگمىك، لەكمىك قارلىغاچ توپى كۈن نۇرىنى توسۇپ دېگۈدەك خۇددى توسالغۇسىز چىقىۋاتقان قارا بوراندەك تارىم ۋادىسىغا سۈرۈلمەكتە ئىدى. چۈش ۋاقتى بولاي دەپ قالغان بولسىمۇ ئۇچۇپ ئۆتۈۋاتقان قارلىغاچلار قوشۇنىنىڭ كۆپلۈكىدىن ئەتراپ خۇددى كەچ كىرىپ قالغاندەك تۈسكە كىرگەنىدى.

خەلقچە دەريا قىرغىقىدىكى كىچىك تۆپىلىكتە ئۇچۇپ ئۆتۈۋاتقان قارلىغاچلار توپىغا قاراپ ھەسرەتلىك خىيالغا پاتقانىدى. ئۇ قارلىغاچلارنى كۆرسە خۇشاللىقى تېرىسىگە سىغماي قالاتتى. ئۇنىڭ قارلىغاچلارنى بۇنچە ياخشى كۆرۈشى بىر سىرلىق تېپىشماق ئىدى. ئۇ قارلىغاچلارنى ھەر قېتىم كۆرگەندە يۈرەكلىرى ئەنسىز سوقۇپ كېتەتتى. قارلىغاچلارنىڭ كەچكۈزدە بۇ زېمىندىن ئېقىننى بويلاپ جەنۇبقا كۆچۈشلىرى ئۇنىڭغا پۈتمەس ـ تۈگىمەس قايغۇ ـ ئەلەم ئېلىپ كەلسە، ئۇلارنىڭ يەنە مۇشۇ ئېقىننى بويلاپ قايتىپ كېلىشلىرى ئۇنىڭ روھىي دۇنياسىنى قاتتىق لەرزىگە سالاتتى. ئۇ بۇنداق كۈنلەردە خۇشاللىقىدىن كېچىلىرى كىرپىك قاقماي ئۆتكۈزەتتى، قارلىغاچلار قايتىپ كەلگەندە ئۇ ئۆزىنى يالغۇز ھېس قىلمايتتى، كۈنلىرى زېرىكىشلىك ئۆتمەيتتى. يۈرىكىدىكى ھېسابسىز دەرد ـ ئەلەملىرىنى قارلىغاچلارغا ئۈنسىز سۆزلەپ بېرىپ، ئېغىر كېسەلدىن ساقايغاندەك ئۆزىنى ساغلام، تېتىك ۋە خۇشال ھېس قىلاتتى. قارلىغاچلارمۇ ئۇنىڭ كۆڭلىدىكىنى چۈشىنەمدىكىن، كەچكۈزدە بۇ يەردىن قايتقاندا ۋىچىر ـ ۋىچىر سايرىشىپ «كۆڭلۈڭنى يېرىم قىلما، بىز چوقۇم قايتىپ كېلىمىز، ساڭا نۇر، ھارارەت ئېلىپ كېلىمىز ...»، باھاردا قايتىپ كەلگەندە «مانا بىز سېنى دەپلا قايتىپ كەلدۇق، ساڭا ئىللىق باھار، خۇش پۇراق گۈللەرنى ئېلىپ كەلدۇق» دېيىشەتتى، بۇنى خەلقچە چۈشىنەتتى. ئۇ قارلىغاچلارنىڭمۇ ئادەمدەك گەپ قىلالايدىغانلىقىغا، ئۇنىڭمۇ چىرايلىق تىلى بارلىقىغا شەكسىز ئىشىنەتتى،

ئىشەنمەسلىككە كۆڭلى ھەرگىز يول قويمايتتى. بۇ پەرىشتىلەر ئېيتقان لىرىك ناخشىلار ئۇنىڭغا ھۆر-غىلمانلارنىڭ دۇئايى تىلاۋەتلىرىدەك، ئۇلارنىڭ ئەتراپنى قاپلاپ ئۇچۇشى، دەرد كەلگەن بېشىنى تەگرى سىلاۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى. لېكىن كېيىنكى كۈنلەردە (قارا پەرىشتە بىلەن تونۇشقان چاغلاردا ... قورسىقىدا نارسىدە بىر بوۋاق تېپچەكلەشنى باشلىغاندىن تارتىپ ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچە) بۇ خىل ھاياجانلىنىش، خۇشال بولۇش ھېسسىياتى ئۇنىڭغا ئايرىلماس ھەمراھ بولدى. لېكىن بۇ خىل پېسخىك ئىپادىلەرنى ئۇنىڭ ئەشۇ قارا داغ بېسىپ كەتكەن چىرايىدىن تاش قورال دەۋرىگە مەنسۇپ بولغان كۆزلىرىدىن ئىزدەپمۇ تاپقىلى بولمايتتى. ئۇ خۇددى مېڭىسىدىن ئاداشقان كىشىلەرنىڭ گادىرماچ تەسەۋۋۇردىكى خىيالىي ئوبرازغا ئوخشايتتى. ئۇ قارلىغاچلارنىڭ ئېقىنىنى بويلاپ ئالدىراپ كۆچۈۋاتقانلىقىغا قاراپ. دەريانىڭ تەگرى يېنىغا بارىدىغان يول ئىكەنلىكىنى جەزىم قىلاتتى. ئۇ قارلىغاچلارنىڭ يېنىك سىلكىنىۋاتقان پەيلىرىدىن ئانىسىنىڭ ئۇنتۇلغان سىماسىنى كۆرگەندەك بولاتتى. تۇيۇقسىز ئۇنىڭ بەدىنى مۇزلاپ تىترەك باستى. ئۇ ھەيران قالدى. قارلىغاچلار بۇ يەردىن ئايلىنىپ كېتەلمەيدىغان قۇياشنى پارچىلاپ، ھەممىسى بىر پارچىدىن چىشلەپ ئېلىپ كېتىۋاتقاندەك، ياز پەسلى كېسەلمەن ئادەمگە ئوخشاش جان تالىشىۋاتقاندەك تۇيۇلماقتا ئىدى. ئۇ بىردىنلا جىددىيلەشتى-دە، ئۇچۇپ ئۆتۈۋاتقان قارلىغاچلارغا:

— ھەممىڭلار توختاڭلار، بۇ يەردىن كەتمەڭلار، كۆرمەيۋاتامسىلەر، ياز... ياز... — لېكىن قارلىغاچلار توختايدىغاندەك ئەمەس ئىدى؛ ئۇلار خۇددى ئاڭلاش سېزىمىنى تۇيۇقسىز، دەل مۇشۇ چاغدىلا يوقىتىپ قويغاندەك كېتىۋاتاتتى. خەلچە ئېسىگە كەلدى. خىيال قىلغانلىرىنىڭ — ھېلىلا خىيال قىلغانلىرىنىڭ ئۆتكەن يىللى كەچكۈزدە بولغان ئىشلار ئىكەنلىكىنى ئەساپ:

— ياخشى ... ئۇچۇڭلار ... توختىماي ئۇچۇڭلار ... كۆپلەپ كېلىڭلار. مەن، ياقمەنلا ئەمەس ئاراللىقلارنىڭ ھەممىسى كۆن نۇرىغا، ئىسسىقلىققا مۇھتاج، — دەپ ۋارقىرىۋەتتى. قارلىغاچلار توختىماي ئۆتۈۋاتاتتى. خەلچە بىر تەرەپتىن خۇشال بولاتتى. يەنە بىر تەرەپتىن قارلىغاچلارنىڭ ئېيتمىشقا ئۆزىنى بىرگە ئېلىپ كەتمەيدىغانلىقىنى ئويلاپ كۆڭلى يېرىم بولاتتى. ئۆزىنىڭ قارلىغاچلارنىڭكىدەك قانىتى بولۇپ قالمىغانلىقىدىن ئېغىر خۇرسىناتتى. ئۇ ئىختىيارسىز ئۆزىگە ئۆزى سوئال قويۇشقا باشلىدى. قارلىغاچلارغا ئېيتسام ئۇلارنىڭ يېرىمى بولسىمۇ ماڭا ھەمراھ بولۇشقا قوشۇلارمۇ؟ ئەگەر ئۇلار بۇ يەردە تۇرۇپ قالسا بىزنىڭ قاراڭغۇ ئۆيىمىزنى يارىتارمۇ؟

كەچ كىرىپ قالغانىدى. خەلچە خىياللىرىنى يەنە داۋاملاشتۇراتتى. قارلىغاچلار مۇنۇ تاغدىن ئۆتسە قەيەرگە بارىدىغاندۇ؟ ... تۇيۇقسىز قاتتىق بوران چىقىپ، ئەتراپنى پاتىپاراق قىلىۋەتتى. شىمال تەرەپتىكى تاغدىن يامراپ كېلىۋاتقان قارا بۇلۇت ھاياتلىققا تەھدىت سالماقتا ئىدى. خەلچەنىڭ يۈرىكى قارتىدە قىلىپ قالدى. ئۇنىڭ يۈرىكىنى قورقۇنچ، تېگىرقاش قاپلىماقتا ئىدى. ئۇ ئىختىيارسىز ئۆيىگە كەتمەكچى بولۇپ قالدى،

قەدەم بېسىشقا تەمشەلدى - يۇ، نېمىشقىدۇر توختاپ، ئۇچۇپ ئۆتۈۋاتقان قارلىغاچلارغا يەنە قارىدى. تاغ بورىنى ئېلىپ كەلگەن ئۆتكۈنچى يامغۇردا قارلىغاچلارنىڭ تەرتىپلىك ئۇچۇشى بۇزۇلغانىدى. خەلىچە نېمە قىلىشىنى بىلەلمەي قالغانىدى.

× ×

ئاھ! ئادەم ... تەبىئەت ... زوراۋانلىق ...

× ×

قاراڭغۇ چۈشمەكتە ئىدى. خەلىچە قارلىغاچلاردىن بۇ ھالەتتە ئايرىلىشنى خالىمايتتى. ئۇ قانچە - قانچە قېتىم قارلىغاچلارغا كېلىدىغان كېلىشمەسلىك ئۆزىگە كېلىشنى خۇدادىن تىلىگەنىدى. ئۇ قارلىغاچقا نېمە ئۈچۈن بۇنداق ئېتىقاد قىلىدىغانلىقىنى، نېمە ئۈچۈن قانداق كۈن بولسا ئۇلار بىلەن تەڭ كۆرۈپ، بىرگە ئۇچۇپ يىراقلارغا كېتىشنى ئارزۇ قىلىپ قالىدىغانلىقىنى ئۆزىمۇ چۈشەنمەيتتى.

خەلىچە كېچىچە كىرپىك قاقمىدى. ھاۋا - جاھان دەھشەتلىك گۈلدۈرلەپ، چاقماقلار چېقىپ، ئاسمان گۈمبىزى ھېلىلا ئۆرۈلۈپ چۈشىدىغاندەك، چاقماقلار ھېلىلا يەر - زېمىننى كۆيدۈرۈپ تاشلايدىغاندەك ئىدى. تاغ جىرالىرىدىن يامراپ كېلىۋاتقان قىيان مەست يولۋاسلاردەك ھۆركىرەپ ئارالنى ھېلىلا يۇتۇپ كېتىدىغاندەك ھەيۋە قىلماقتا ئىدى. تۆت تامنىڭ ئىچى ۋە سىرتىدىكى ھەممە نەرسە ھاياتلىققا خىرىس قىلىپ ئاغزىدىن ئوت چاچرىتىپ، چىشلىرىدىن قان تامدۇرۇپ بېسىپ كېلىۋاتقان غايەت زور مەخلۇقتەك خەلىچەنىڭ يۈرىكىنى سىقاتتى. چاۋار بوۋاي كۈندىكىدەكلا ئېغىر ئۇيقۇغا كەتكەن بولۇپ، يېقىمسىز خورەكلىرى بۇ غېرىب كۆلبىگە سىرلىق تۇس بەرمەكتە ئىدى. خەلىچە ئۆزىنى قاتتىق بىئارام ھېس قىلغىنى تۇيدى. ئۇ قارلىغاچلارنى ئويلايتتى. ئىسسىق ئۇۋىنىڭ ئۇ يەر بۇ يەرلىرىگە قاراپ قويايتتى. ئۇ ئاستا تېرە يوتقاندىن سوغۇرۇلۇپ چىقىپ، مورا ئوچاقنى سىلاشتۇرۇپ تاپتى. ئۇ كۆلگە كۆمۈپ قويۇلغان قىپقىزىل چوغ ئۈستىگە چاۋار ئوتۇن تاشلاپ پۈۋلەپ ياندۇرۇپ، ئۆي ئىچىنى يورۇتتى. خەلىچە ھېلىلا چىقىپ كېتىدىغاندەك قورقۇنچتىن تىترەيتتى (خەلىچە مۇز ئارىلىنى ئېقىۋاتقان دەرياغا ئۆزىنى تاشلاپ سۆرەكتىن يىڭنىدەك ئۆتۈۋاتقان سۇ ئىچىدە جان ئۈزۈۋاتقان چاغدىمۇ ئانچە قورقۇپ كەتمىگەنلىكىنى بىز ھېكايىنىڭ ئاخىرىدا سۆزلەيمىز). خەلىچە ۋەھىمە ئىچىدە ئۆتكەن يىلى شۇ ئاخشىمىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈردى. ئۇ چاغدىمۇ قارلىغاچلار بۇ مەھەللىدىن ئۆتۈپ بولماي تۇرۇپ، كەچ كىرىپ كەتكەنىدى. شۇ كۈنى خەلىچەلەرنىڭ بۇ تارغىنە قاراڭغۇ ئۆيىدە بىر توپ قارلىغاچ تۈنىگەنىدى. لېكىن بۈگۈن ئۆيىنىڭ ئىچىگە بىرمۇ قارلىغاچ كىرمىگەنىدى. ئۇ ئاخىرى قارلىغاچلارنىڭ ئۆيىگە كىرمىگەنلىكىنىڭ سەۋەبىنى ئىزدەپ تاپتى. بۇنداق بولۇشىغا ئۇ ئۆزى سەۋەبچى بولۇپ قالغاچقا بەكلا ئازابلاندى. ئۇ قاتتىق بىر خورسىنىپ ئۆيىنىڭ تورۇسىغا قارىدى. كىچىككىنە تۈڭلۈككە تىقىپ قويۇلغان ئاق يانتاق ئۆيگە، خەلىچەگە كەلگەن خاسىيەتنى قېرىشقاندەك توسۇپ تۇراتتى. ئۆتكەن يىلى ئۇ تۈڭلۈكتىكى يانتاقنى ئېلىۋېتىشنى ئۇنتۇمىغانىدى. ئۇنداقتا قارلىغاچلار بۈگۈن ... دادام نېمىشقا ...؟ ئۇ روجەكنىڭ ئالدىغا ئېتىـ

لىنىپ بېرىدىپ، ئاق يانتاقنى كۆچەپ تارتىۋەتتى. يامغۇر چېلەكلەپ سۇ قۇيغاندەك ياغماقتا ئىدى. خەلىچە ئۇزاق كۈتكەن بولسىمۇ قارلىغاچلار ئۇنىڭ كۈتكىنىدەك ئىش قىلمىدى.

تاڭ ئاتتى— بىر ئەسىر ئۆتتۈپ كەتتى. بىراق ... دەريادا سۇنىڭ يۈزى كۆرۈنمەي دىگۇدەك قارلىغاچ جەسەتلىرى لەپىلدەپ ئاقماقتا ئىدى. دەريا ساھىللىرىدىكى قارلىغاچلارنىڭ جەسەتلىرىنىڭ كۆپلۈكىدىن ئەتراپ قارىيىپ كەتكەنىدى. تۈن بويى توختىماي ياغقان يامغۇر ۋە مۆلدۈرنىڭ زەربىسىدىن زېمىنگە پاتۇرۇپ قويۇلغان قاتتىق جىسىمدەك يېتىپ كېتىشكەن قارلىغاچ جەسەتلىرى كېسەلدەك سولغۇن، يىغىدەك مۇڭلۇق، ئۆلۈمدەك پاجىئەلىك ... سىرلىق بىر ناخشىنى ئاۋازسىز ئېيتماقتا ئىدى. خەلىچەنىڭ روھى كەيپىياتىدا كۆرۈلۈپ باقمىغان سىلكىنىش يۈز بەردى. كۆزلىرىدىن يۇم-يۇم ياش تۆكۈلۈشكە باشلىدى. قېرى زېمىن ئۆز پەرزەنتلىرىنىڭ ئالدىدا ئەلەملىك سۈكۈناتقا چۆمگەنىدى. خەلىچەنىڭ ھېس-تۇيغۇسى ئۆزىنى تەربىيىلەپ چوڭ قىلغان رەھىمسىز رېئاللىقتىن ئاللىقاچان ھالقىپ چىقىپ كەتكەنىدى. ئۇ قارلىغاچلارنىڭ جەسەتلىرىنى كېسەلدىن ساقىيالماي ئۆلۈپ كەتكەن كىشىلەرنى دەپنە قىلغاندەك يەرلىككە قويماقچى بولدى. ئۇ بېقىۋاتقان كالىلىرىنى، قويلىرىنى ئۇنتۇپ كەتكەنىدى. ئۇ قارلىغاچلارنىڭ جەسەتلىرىنى تېپلىغىلى تۇردى.

تۇيۇقسىز ئۇنىڭ ئالدىدا تۈكلىرى ئۆسكىلەك، تۈلكە تېرىسىدىن تىكىلگەن يوغان تۇماق، ئۇچىسىغا ئۆچكە تېرىسىدىن تىۋىتتى سىرتىغا چىقىرىپ تىكىلگەن جىلىتكە، پۇشقىقى ئېگىز تۇرۇكلۇك، تېرە ئىشتان كىيىۋالغان، يالىڭاياق، چىرايى قاپقارا، ۋىجىك ھەم پەتەك بىر كىشى پەيدا بولۇپ قالدى. گەۋدىسىگە پەقەتلا ياراشمىغان كىيىملىرى بەكلا چوڭ ھەم تاپانلىرى يېرىلىپ كەتكەن، قوپال پۇتلىرى ئۇنى تولىمۇ بەتبەشىرە ھالەتكە كەلتۈرۈپ قويغانىدى. بىر قاراشتا ئۇ خۇدانىڭ خۇشىنا قىلماي يارىتىپ قويغان ھەجۋى بەندىسىگە ئوخشايتتى. خۇدانىڭ ئۇنى يارىتىشتا مەلۇم بىر مەقسىتى بارمۇ ۋە ياكى باشقا سەۋەبلەر بارمۇ، ئەيتاۋۇر ئۇنىڭ بىنورمال، سوقىچاق ۋە يوغان بېشىغا ئورۇنلاشتۇرۇلغان كۆز، بۇرۇن، ئېغىز ۋە قۇلاقلىرى بىر ئىشنى مەسلىھەتلىشىۋاتقان بۇزۇق كىشىلەردەك بىر يەرگە توپلىنىۋېلىپ ئەسلى ئورۇنلىرىغا قايتىشنى ئۇنتۇپ قېلىشقاندەك تۇيغۇ بېرەتتى. خەلىچە ئۇنىڭدىن قورقۇپ كەتتى، لېكىن قاچمىدى. خەلىچە ئۇنىڭدىن بەكلا قورقۇپ كەتكەنىدى— شۇ تاپتا خۇددى ئۇ جىننى كۆرگەنىدى. بۇنىڭ سەۋەبى كۆپ، دادىسى خەلىچەگە داۋاملىق جىنغا چېقىلمىساڭ ئۇ ساڭا ھەرگىز چېقىلمايدۇ، لېكىن بەزى جىنلار سېنىڭ دىلىڭغا ئىلىم سېلىش نىيىتىدە ئاللا تەرىپىدىن يېنىڭغا ئەۋەتىلگەن بولىدۇ، دەيتتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە خەلچە تۇغۇلۇپ شۇنچە يىللىقچە قورقۇنچلۇق، قېچىپ كەتمىسە بولمايدىغان ھادىسىگە دۇچ كېلىپ باقمىغان. شۇڭا ئۇنىڭ تەبىئىتىدە قورقۇپ قېچىپ كېتىشتىن ئىبارەت نېرۋا پائالىيىتى يېتىلمىگەن. ئۇ بۇ يەردىكى قورقۇنچلۇق نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىگە كۆنۈپ قالغان، ئۇنىڭ يۈرىكى ئەنسىز سوقۇۋاتقان بولسىمۇ جىنغا مەن چېقىلمىدىم، ئۇمۇ ماڭا چېقىلماس، دەپ قارلىغاچ

جەسەتلىرىنى تېرىشۋەردى. خا تىرجەملىك خەلىچەگە ئىزدەپ تاپقىلى بولماس خىيالىي نەرسىدەك تۇيغۇ بېرەتتى. ھېلىقى غەلىتە ئادەم خەلىچەگە يېقىنلاپ كەلگىلى تۇردى. خەلىچە نېمە قىلىشىنى بىلەلمەي ئىختىيارسىز كەينىگە داجىدى. بۇ ئېھتىمال تەپەككۇر سىستېمىسى نېرۋا پائالىيىتى ئەڭ ئىپتىدائىي جانلىقلاردىمۇ بولۇشقا تېگىشلىك تۇغما ئىقتىدار بولسا كېرەك، قورققىنىدىن ۋارقىراپ تاشلىدى. ئۇنىڭ بىر قولى بوينىغا ئېسىقلىق بۆرە ھوشۇقىغا مەھكەم يېپىشقانىدى. ئۇ ۋارقىراشتىن توختىغىنى بىلەن لەۋلىرى بىر يۇمۇلۇپ بىر ئېچىلاتتى. يىگىت ھەيران بولدى بولغاي «نېمە بولدىڭىز؟ نېمىدىن قورقىسىز؟ مەنمۇ سىزگە ئوخشاش ئادەمغۇ» دېدى خەلىچە ئاڭلىغۇدەك ئاۋازدا. لېكىن خەلىچە ئۇنىڭ سۆزىگە تازا ئىشىنەلمىدى. چۈنكى ئۇ بۇنداق ئادەمنى كۆرۈپ باقمىغانىدى. ئۇ «مەن سىزگە ئوخشاش ئادەم» دەيدۇ، قەيىرى ماڭا ئوخشايدىغاندۇ؟ ئۇنىڭ يا مېنىڭكىدەك كۆڭلىكى يوق، يا مېنىڭكىدەك ئۇزۇن چېچى، يا كۆكرىكىدە مېنىڭكىدەك ئەمچىكى بولمىسا... شۇ تاپتا خەلىچەنىڭ قارلىغاچلارنىڭكىدەك قانىتى بولغان بولسا تاغنىڭ تىك چوققىلىرىدىكى ھەر قانداق نەرسە كۆرەلمەيدىغان، ئىزدەپمۇ تاپالمايدىغان قاراڭغۇ ئۆڭكۈرلەرگە كىرىۋالغان بولاتتى. يىگىت خەلىچەنىڭ چىرايىدىكى، ھەرىكىتىدىكى غەلىتە ئالامەتلەردىن ياۋايى قۇشلاردا بولىدىغان ئۈركۈشتەك ئالاھىدىلىكنى كۆرگەندەك قىلاتتى. ئۇ خەلىچەنى ئەقلىدىن ئازغان ساراڭ خوتۇن بولسا كېرەك دەپ ئويلىدى. خەلىچەنىڭ بولۇق، قاپقارا چاچلىرى، ئادەمنىڭ ئەقلى ھەيران قالغۇدەك نۇرغۇن ئۇششاق ئۆرۈملەرگە بۆلۈپ ئۆرۈلگەن بولۇپ، خۇددى جىنلار مىنىدىغان جەڭ ئاتلىرىنىڭ يايلىسىغا ئوخشىشىپ قالغانىدى. (توقايلىقلار ئات يايلىسىنىڭ سان - ساناقسىز ئايرىلىپ، قىزلارنىڭ چېچىدەك ئۇششاق - ئۇششاق ئۆرۈپ قويۇلىدىغانلىقىنى كۆرەرمىش؛ بۇنداق كۆرۈش ئادەملەرنىڭ قولىدىن كەلمەسمىش. ئېيتىشلارغا قارىغاندا كوچىلاردا ئادەم ئايىغى ئۈزۈلۈپ، جانلىقلارنىڭ ھەممىسى ئېغىر ئۇيقۇغا كەتكەندە جىنلار توپ - توپ بولۇپ ئۇۋىلىرىدىن چىقىپ، ئات ئىزدەيدىكەن. ئۇلار يازاملىق ئارغىماقلارنى تاللاپ يايلىسى ۋە قويرۇقىنى ئۇششاق ئۆرۈۋېتىپ ئاندىن بىر - بىرى بىلەن تاڭ ئاتقۇچە جەڭ قىلارمىش، شۇڭا يايلىسى تۇيۇقسىز ئۆرۈلۈپ قالغان ئاتلارنىڭ شۇ كۈنىدىن باشلاپ خېلى ئۇزاققىچە كۈچ - ماغدۇرى بولماسمىش، ھەتتا بەزى ئاتلار بەك چارچاپ كەتكەچكە يەم يېمەي، سۇ ئىچمەي ئۆلۈپ كېتەرمىش، شۇڭا ئېيتى بار ھەر قانداق ئادەم كەچتە ئاتلىرىدىن ئايرىلىدىغان چاغدا جىن - ئالۋاستىلارنى بەنت قىلىدىغان ئايەتنى ئوقۇپ، ئاتنىڭ باش - ئايىغىغا، ئوقۇرىغا، ئېغىلنىڭ ئىشىك - تۈڭلۈكلىرىگە سۇف - سۇف دەپ ھۈزدۈۋېتىپ چىقىپ كەتمىسە ئاتلار قورققىنىدىن خۇداغا نالە قىلىپ يىغلارمىش) ئۇ بېشىغا مايلىشىپ، قارىداپ كەتكەن، جىيەكلىرىنىڭ تۈكلىرى قالمىغان، كونا كەمچەت تۇمىقىنى سىڭايان كىيىۋالغانىدى. ئەمدى يىگىتنى قورقۇنچ باسقىلى تۇردى. ئۇ جىنلار ئادەملەرنىمۇ مىنىپ جەڭ قىلامدىغاندۇ، ئۇلار نېمە تالىشىدىغاندۇ؟ دەيتتى ئىچىدە. يىگىت گويا قىزغا يېقىنلاشسىلا دەريانىڭ

قاپىنالىرىغا، ئەتراپتىكى قىرى سۆگەتلەرنىڭ، يۇلغۇنلارنىڭ ۋە چىغلىقلارنىڭ دالدىلىرىغا يوشۇرۇنۇۋالغان جىن ئالۋاستىلار تۇتۇۋېلىپ تىرىك ھالەتتە قىپيالىڭاچ قىلىپ، ناھايىتى چوڭ ياغاچتىن ياسالغان ئاچماق ئارىلىرىغا سانجىپ، چاراسلاپ كۆيۈۋاتقان ئارچا ئوتۇنىدا كاۋاپ قىلىپ يەۋېتىدىغانتەك ھېس قىلىپ ئارقىسىغا چېكىنىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە يىگىت تۇقايدىكى چوڭ ياشاق كىشىلەردىن دەريانىڭ بۇ قېتىدا يەكچەشمە دىۋىلەرنىڭ بارلىقىنى، ئاتا - بوۋىلىرىنىڭ ئەۋلادتىن-ئەۋلادقىچە ئۇلار بىلەن كۆرەش قىلىپ، بۇ تەرەپكە قوغلىۋەتكەنلىكىنى ئاڭلىغانىدى. يىگىتنىڭ ئارقىغا چېكىنگەنلىكىنى كۆرگەن خەلچەنىڭ يۈرىكى ئازراق ئىزىغا چۈشتى بولغاي، قارلىغاچ جەسەتلىرىنى يەنە يىغىشقا باشلىدى. ئۇنىڭ كۆزىدىن ھەسرەتلىك ئىسسىق ياشلىرى تۆكۈلۈپ، قارلىغاچ جەسەتلىرىگە، سۆكۈتكە پاتقان يەرنىڭ قاتلاملىرىغا سىڭمەكتە ئىدى. دەريا ساھىلىنى بىر خىل قاباھەت، قىرى ئەرۋاھلارنىڭ تىنىقلىرىدەك مەھكەم قاماۋالغانىدى. يىگىتنىڭ بۇ يەردىن كېتىشكە كۆزى قىيمايتتى. قىزنىڭ يېنىدا تۇرۇشقا تېخىمۇ پېتىنالمايتتى. ئۇ سالىنى قارشى قىرغاققا چىقىرىپ قويغان دەريا ئېقىنىنى كۆڭلىدە نەچچىنى قاغىدى. ئۇ خەلچەنى بىردەم جىمىنىكىن دېسە، بىردەم كۆز ئالدىغا كېلىۋالغان خىيالنى ئىزب-رازىكىن دەيتتى. ئارقىدىنلا بۇ ناراشلىرىدىن يېنىۋالاتتى - دە، بەلكىم بۇ خەلىتە ئايال ياۋايى ھايۋانات ۋە ئۇچار قۇشلارنىڭ خۇداسى بولسا كېرەك دەپ ئويلاپ قالاتتى. قارشى قىرغاقتىكى ئېشكى بىلەن ئالا بويىنىغا ئۇنىڭدىن ئۇزاق ئۆمۈر تىلىمەكچى بولدى. شۇنداقتىمۇ ئۇنىڭ قورقۇنچ باسقان روھىي دۇنياسىدا چۈشەندۈرۈپ بېرىش قىيىن بولغان يات جىنسقا ئوتتەك ئىنتىلىش ھېسسىياتى يالقۇنلايتتى. ئۇمۇ ئىختىيارسىز قارلىغاچ جەسەتلىرىنى يىغىقلى تۇردى. ئۇ خۇددى ئۇزاق يىل ئايرىلىپ كەتكەن جۆرىسى بىلەن تېپىشىپ، ئۆزلىرىنىڭ ئۆمۈرلۈك ئىشلىرىغا قەدەم بېسىۋاتقاندەك شېرىن خىياللارغا ئەسىر ئىدى. ئۇ بىردىنلا توختاپ قالاتتى. ئۆزىنىڭ كىم ئۈچۈن نېمە ئىش قىلىۋاتقانلىقىنى ئويلاپ تاپالماي «ئىلاھە، پەركا - پەرۋەردىگارا، ئەقلىمدىن ئازدىمۇ نېمە؟ نېمىلەرنى ئويلاپ كېتىپ بېرىۋاتقاندىمەن؟ مەندەك ئاسىي، گۇناھكار بەندەڭنىڭ قىلغان گۇناھلىرىنى ئەپۇ قىلارسەن» دەپ قوياتتى. يىگىت بارغانسېرى جىددىيلەشمەكتە ئىدى. ئۇلار ئۆلگەن قارلىغاچلارنى يىغىپ تۈگىتەلەيدىغاندەك ئەمەس ئىدى. خەلچە چارچىدى. ئۇ دۆۋىلەنگەن قارلىغاچ جەسەتلىرىنىڭ يېنىغا كېلىپ ئۇزاق سۈكۈتكە پاتتى. ئۇنىڭ ھۆر - ھۆر يىغلىغان ئاۋازى دەريا شارقىراتمىلىرىنىڭ ئىچىدە تولىمۇ زەئىپ ئاڭلانماقتا ئىدى. ئۇ نېمىشقىدۇر دادىسىنىڭ «ئادەم تۇغۇلغان بىلەن ھامان بىر كۈنى ئۆلۈپ كېتىدۇ...» دېگەنلىرىنى ئەسلىدى. توغرا، ھەممە نەرسە تۇغۇلىدۇ، قېرىيدۇ ۋە ئۆلىدۇ. دېيەتتى ئۇ ئىچىدە. ئۇنىڭ كۆز ئالدىغا قارلىغاچلار باش - كۆزىنى قېرىلىق چىرمىغان، بەللىرى مۈكچىيىپ، ساقاللىرى ئاقارغان، كۆزلىرى تورلىشىپ ماغدۇرىدىن كەتكەن بوۋايلاردەك كۆرۈنۈشكە باشلىدى. ئۇ ئارالىدىكىلەرنى ئويلىدى. ئۇلارمۇ ئۆلۈپ كېتەرمۇ؟ خەلچە بۇنداق بولۇشنى كۆز

ئالدىنغا كەلتۈرۈشنى خالىمايتتى. شۇنچە ئۇزاق يىللاردىن بۇيان ئۆزىگە بۇنداق غەلىتە سوئاللارنى قويۇپ باقمىغانىدى. ئۇ خىيال سۈرەتتى. توغرا، ئۇلارنىڭ ھەممىسى قېرىدى. ئۆلۈپ تۈگەيدۇ، مەنچۇ؟ مەن بۇ يەردە ھۇقۇشتەك يالغۇز قالارمەنمۇ؟ قورقماسمەنمۇ؟ ئالۋاستىلار مېنى بوزەك قىلماسمۇ دەپ ئەندىشىگە پاتاتتى. تۇيۇقسىز ئۇنىڭ قاراڭغۇلۇق قاپلاپ كەتكەن كەلگۈسى توغرىسىدىكى خىيالىرىنى كۆز يۇمۇپ ئاچقۇچە كۆرۈش قىيىن بولغان كىچىك چېكىتتەك بىر نۇر يورۇتقاندەك بولدى. ئۇنىڭدا ئۈمىد پەيدا بولدى. ئۇ ئۈمىدىنى تۈنجى قېتىم ئېنىق ھېس قىلالماقتا ئىدى. ئۇنىڭ يۈرىكىدە سىرلىق بىر شېرىن سېزىم پەيدا بولدى. ئۇ قارلىغاچ جەسەتلىرىنى يىغىۋاتقان يىگىتكە ئىختىيارسىز قاراپ قالدى. يىگىتنىڭ خورۇمدەك قارىداپ كەتكەن يۈزلىرىنى، مەيدىلىرىنى، قورساقلىرىنى كۆرگەن خەلىچە ئۇنى دادىسىنىڭ ساقلىدەك چىرايلىق ئەمەس ئىكەن دەپ ئويلىدى-يۇ، يەنە تېزلا بۇ پىكىردىن يېنىۋالدى. بەلكىم قارلىغاچلارنى ئويلاپ قالدى بولغاي، چۈنكى قارلىغاچلارمۇ كىچىك ۋە قارا-دە! ئۇ بۇلارنى خىيالىدىن ئۆتكۈزۈپ ئۆزىنىڭ كۆڭلىگە ئۆزى تەسەللى بەردى. ئۇ يىگىتكە سىنچىلاپ قارىدى، ئۇ يىگىتنىڭ ئىككى قولتۇقىدىن پەسكە ساڭگىلاپ كېرىلىپ تۇرغان قوش قانىتىدەك نەرسىنى كۆرۈپ ئۇنى دادىسى داۋاملىق ئاغزىدىن چۈشۈرمەيدىغان پەرىشتە بولسا كېرەك دەپ ئويلاپ قالدى. ئۇ سىنچىلاپ قاراپ ئۇ نەرسىنىڭ قانات ئەمەس ئېرە جىلىتىنىڭ ئىككى پېشى ئىكەنلىكىنى بىلىپ بەكلا كۆڭلى يېرىم بولدى. خەلىچە ئۇ نەرسىنىڭ قانات بو-لۇپ قېلىشىنى شۇنچە ئارزۇ قىلغانىدى. خەلىچەگە قاتتىق ئەلەم بولدى. ئۇ كۆڭلى پەرىشان ۋە ئېغىر مۇسىبەت ئىچىدە دەرياساھىلىدىكى قەدىمكى قەبرىستانلىقتا يىراق بولمىغان بىر نەم يەرگە تىرنىقى بىلەن تاتلاپ قەبرە كولىغىلى تۇردى. يىگىتمۇ ئەمدى خەلىچەنىڭ ئەقلىدىن ئازغان ئايال ئەمەسلىكىگە، ھايۋاناتلارنىڭمۇ تەگرىسى ئەمەسلىكىگە كۆزى يەتتى. ئەمدى ئۇنىڭدىن تەپتارتىش ھاجەتسىز ئىدى. ئۇ خەلىچەنىڭ بۇ ئىشلىرىدىن ئەجەبلىنەتتى. قارلىغاچلارنى نېمە ئۈچۈن يىغىدىغاندۇ؟ بۇ قارلىغاچلار نېمە سەۋەبتىن ئۆلۈپ كەتكەندۇ؟ ئۇ قارشى قىرغاقنى ئەسلىدى. ئۇ يەردە قارلىغاچلار بۇنچە كۆپ ئۆلۈپ كەتمىگەنىدى، ئۇنىڭ كۆڭلىدىمۇ قارلىغاچلارنى قەدىرلەشتىن ئىبارەت ئاتا-بوۋىلاردىن قېلىپ قالغان ھېسسىيات قوزغالماقتا ئىدى. ئۇ كېلىپ خەلىچەگە ياردەملەشتى. خەلىچە گويا يېنىدا ھېچ ئىش بولمىغاندەك پۈتۈن زېھنى بىلەن يەرنى كولاشنى داۋاملاشتۇرۇۋەردى. تۇيۇقسىز ئۇنىڭ قوللىرى ئۈستىگە تامغان ئىسسىق قان ئۇنى رېئاللىققا قايتۇرۇپ كەلدى. ئۇ ھەممىنى چۈشەنگەنىدى. تومۇرلىرىدا بىر يۈگۈرۈك ئىللىق سېزىم توختىماي ھەر تەرەپكە يۈگۈرۈپ ئۇنىڭ تۇتاش قىشتەك نۇرغۇنلىغان ئاي-يىللارنى بۇرۇختۇرۇملۇق ئىچىدە ئۆتكۈزگەن قاتقان يۈرىكىنى ئېرىتمەكتە ئىدى، ئەسلىدە يىگىتنىڭ تىرنىقى خەلىچەگە ياردەملەشىمەن دەپ تاشقا تېگىپ ئاجراپ كەتكەنىدى. ئۇنىڭ قومۇرۇلۇپ كەتكەن تىرنىقىنىڭ ئىزىدىن تاراملاپ قان تۆكۈلەتتى.

قان! قان! قاننىڭ تىلى تاغلار

توسۇپ تۇرغان ئىككى قەلبنىمۇ بىر - بىرىگە رام قىلالايدۇ. ئۇنىڭ غالىب ناخشىلىرى خاسىيەتىنىڭ باشلىنىش سىگنالى.

قارلىغاچ جەسەتلىرى ئۇچۇن كولىنىۋاتقان بۇ مۇمكىنسىز قەبرە ئۇلارنىڭ بىر جوپ قەلبىنى يېقىنلاشتۇرۇپ، ھېسسىياتلىرىنى ئورتاقلاشتۇرۇشقا باشلىدى. خەلچە كونىراپ ئەبجىقى چىقىپ كەتكەن، يۇڭدىن ئىنچىكە يىپ ئىگىرىپ توقۇلغان كۆڭلىكىنىڭ پېشىدىن ئازراق يىرتىۋېلىپ يىگىتنىڭ قان ئېقىۋاتقان بارمىقىنى تېڭىپ قويماقچى بولۇپ قول ئۇزاتقانىدى. بۇ ھەرىكەتتىن يىگىت ۋورقۇپ كەتتى. بۇنداق بولۇشىدىن ئەجەبلىنىشمۇ ھاجەتسىز. نېمىشقىدۇر ئۇنىڭ ئۆزىگە نېسىپ بولۇۋاتقان مېھرىبانلىقا ئىشەنگۈسى ۋە تۇنجى ھەقىقىي مۇھەببىتىنى ئىقرار قىلغۇسى كەلمەيتتى. ئۇ خەلچەنىڭ بۇ ھەرىكەتلىرىدىن ئۇنىڭ مېڭىسىدىن ئاداشقان، ئەس-ھوشىنى يوقاتقان بىر خوتۇن ئىكەنلىكىگە قايتىدىن ھۆكۈم چىقارماقتا ئىدى. ئۇنى يەنە قورقۇنچ باستى. چۈنكى ئۇ توغۇلغاندىن بېرى بۇنداق يېقىنچىلىقتىن ئىبارەت مۇئامىلىگە ئۇچراپ باققان ئەمەس. توقايدىكىلەرنىڭ ئۇنىڭ نە ئۆلۈشى، نە تىرىلىشى بىلەن كارى يوق. ھېلىغۇ قولى زەخىملىنىپ، تىرنىقى چىقىپ كېتىدىگەن، بوينى ئۈزۈلۈپ كەتكەن تەقدىردىمۇ ئۇنىڭغا ياردەم قولىنى سوزۇشمايدۇ. ئۇ بۇ ناتونۇش، يېڭىلا ئۇچرىشىپ قالغان ئايالدىن گۇمانلىنىشقا باشلىدى. ئەگەر بۇ ئايال مېنىڭ ئالدىمدا ماڭا ياخشىلىق قىلغاندەك بولۇۋېلىپ، پەيت كۈتۈپ كېلىمنى سىقىپ ئۆلتۈرۈپ قويسا قانداق قىلارمەن، دەپ ئويلايتتى. ئۇ قورقۇنچ، ئوتتەك تەلپۈنۈش ئارىلىشىپ كەتكەن گادىرماچ خىياللار بىلەن ئازالسىز ئۇنىڭغا قولىنى بەردى. خەلچەنىڭ يۇمشاق قوللىرى ئۇنىڭ ئوتۇندەك قوللىرىغا تېگىشى بىلەن ھەر ئىككىسىنىڭ كۆزلىرى يۇمۇلۇپ، ئۆمۈرلىرىدە ھېس قىلىپ باقمىغان لەززەتنى ھېس قىلغاندەك بولۇپ كەتتى. خەلچە يىگىتنىڭ قولىنى تېڭىپ قانىنى توختاتتى. ئۇنىڭ ھەرىكەتلىرى قوپال ھەم مايمۇنلارنىڭكىدەك غەلتە ۋە قىزىقارلىق ئىدى. يىگىت خەلچەنىڭ ئەقلى - ھوشىنىڭ ساقلىقىغا ئىككىنچى قېتىم ئىشەندى. ئىككىسى بىر - بىرىگە چوڭقۇر مەنىلىك قارىشىپ قويدى. ئۇلار كۆزلىرى ئارقىلىق بىر - بىرىگە كۆڭۈللىرىدىكىنى ئىزھار قىلىۋاتقاندەك قىلاتتى. خەلچەنىڭ بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلمىغانلىقى يىگىتكە گاچا بولسا كېرەك دېگەن تۇيغۇنى بەردى. ئۇ ئىچىدە گاچا بولسا نېمە بوپتۇ دەپ ئويلايتتى. قىز ئۆزىنىڭ ھەرگىز يالغۇز قالمايدىغانلىقىنى، كەلگۈسىنىڭ ھەرگىز ئۆزى ئويلىغاندەك بەختسىز ۋە مەنىسىز ئۆتمەيدىغانلىقىنى، كۈندۈزدە يۇلتۇز كۆرگەندەك خىرە ھالدا كۆز ئالدىغا كەلتۈردى. ئۇلار ئالدىن مەسلىھەتلىشىۋالغاندەك قارلىغاچ جەسەتلىرىنى بىر يەرگە يىغىپ، كولانغان قەبرىگە دەپنە قىلدى. ئەمدى ئۇلار بىرلىكتە قىلىشقا تېگىشلىك دەپ قارىغان ھېچ ئىش قالمىغانىدى. ئۇلار بىر - بىرى بىلەن خوشلاشمايلا ئىككى تەرەپكە ماڭدى. يىگىتنىڭ بىر نەرسە دېگۈسى كەلدى-يۇ، ئېيتىشقا پېتىنالماي قالدى. خەلچە ئەتراپقا تارقىلىپ كەتكەن ماللىرىنىڭ يېنىغا، يىگىت دەريا قىرغىقىدىكى قېرى سۆگەتكە باغلاپ قويغان سال تەرەپكە كېتىۋاتاتتى. ئۇلار ئۆزلىرىمۇ

ئۇقماي بىراۋ بۇيرۇق بەرگەندەكلا كەينى تەرەپكە قاراشتى. ئۇلار شۇ سىياقتا خېلى ئۇزاق تۇرۇشۇپ قالدى. ھەر ئىككىسىنىڭ كۆڭلىدە قانداقتۇر ئېنىقسىز مۇھىم بىر ئىش چالا قالغاندەك تۇيغۇ ھۆكۈم سۈرەتتى.

خەلچەنىڭ روھىي دۇنياسىدا بىر مەيدان جىددىي كۆرەش يۈز بېرىۋاتاتتى. ئۇ كۆڭلىدە بۇ يەردە دادام، ئاكام، ئاچام ۋە ھاممامدىن باشقا بۇنداق ئادەملەر بولمايتتى، ئۇ ئۆزىنى ئادەم دەۋاتىدۇ، بۇ قانداق ئىشتۇ؟ دەپ ئويلايتتى. بۇ كىشى بۇ يەردىكى ئادەملەرگە ئوخشىمايتتى. يىگىت ئۇنىڭغا ئېنىقسىز زور ياردەم قىلدى: ئۇ ئۆمرىدە باشقىلارنىڭ بۇنداق ھالقىلىق پەيتتىكى ياردىمىگە ئۇچراپ باقمىغانىدى. ئۇ ئالدىدىكى يىگىتنىڭ ئادەم ئىكەنلىكىگە ئىشەنمەي قالدى. كىچىك چاغلىرىدا ھاممىسى ئېيتىپ بەرگەن چۆچەكلەردىكى خىزىرلارنى، پەرىشتەلەرنى ئەسلىدى. ئۇلارمۇ ئادەملەرگە ئەڭ ھالقىلىق پەيتلەردە تۇيۇقسىز پەيدا بولۇپ ياردەم قولىنى سوزۇپ مۇشكۇلاتتىن قۇتۇلدۇرۇپ قوياتتى. خەلچە يىراقتا ئۆزىگە تەبەسسۇم بىلەن قاراپ تۇرغان قارىچۇقتەك ۋىجىك گەۋدىگە قاراپ قويدى. ئۇنىڭ خۇشال بولغانلىقىنى بىلگىلى بولمايدىغان چىرايىدا كۈلكە ئالامەتلىرى جىلۋىلىنىشكە باشلىدى. خەلچە كۆپ ئويلاپ، ئۇنى ئادەم ئەمەس دېگەن قاراشقا كەلدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ پەرىشتىگە يولۇققانلىقىغا ئىشەنگىلى تۇردى. چۈنكى ئۇنى كۆرگەندىن تارتىپلا ئارىلىقتىكى ھەر بىر تۈپ گىياھ، تاغ - دەريالار ... تولىمۇ گۈزەللىشىپ كەتكەندەك، ئۆزى خۇددى يېنىكلەپ قالغاندەك ئۆزىنى بەختلىك ھېس قىلىشقا باشلىدى. خەلچە پەرىشتىلەرنى تۇران ئاڭلىغاندەك ئاپئاق، دادىسىدەك ساقاللىق، ئاكىسىدەك يوغان ھەم قوپال، قوشقارنىڭكىدەك مۈڭگۈزى بار، ئېشەكنىڭكىدەك قۇلىقى بار، قارلىغاچنىڭكىدەك قانىتى بار دەپ تەسەۋۋۇر قىلاتتى. لېكىن ئۇ ئۇچراشقان قالغان پەرىشتە ئۆزى ئويلاپ كەلگەن پەرىشتىگە مۇتلەق ئوخشىمايتتى. خەلچە پەرىشتىگە قاراپ ئۇزاق تۇردى. «پەرىشتە» بىرلا خەلچەنىڭ بالدۇرراق كېتىشىنى ئارزۇ قىلاتتى. چۈنكى يامان يېرى كەچ كىرىپ قېلىۋاتاتتى. ئۇ بۈگۈن باشقا كۈندىكىگە قارىغاندا تاشقىن ئېقىتىپ كەلگەن شاخ - شۇمبىلارنى ناھايىتى ئاز سۈزۈۋالغانىدى. بۇنى ئاز دېگەندەك كەلكۈن قىرىشقاندەك ئۇنى قارشى قىرغاققا چىقىرىپ قويدى. ئۇلار تېخى بىر - بىرىنى ئوبدان چۈشىنىپ كېتەلمىگەنىدى. يىگىتنىڭ يۈرىكىدىكى يېڭىلا پەيدا بولغان رومانتىك ھېسسىيات پەسلەپ قالغاندەك ئىدى. نېمىشقا بۇنداق بولۇپ قالغانلىقىنى چۈشىنىش قىيىن ئىدى. قىسقىسى، ئۇ بۈگۈن سۈزۈۋالغان ئوتۇن ياغاچلىرىنى دەريانىڭ سۈيى تارتىلغان بىر كۈننى تاللاپ ئېلىپ كەتمەكچى ئىدى، بۇ يەردە قويۇپ كەتسە خەلچەنىڭ كۆرۈپ قېلىپ ئوغرىلاپ ئېلىپ كېتىشىدىن ئەنسىرەيتتى. بۇ تاسادىپىي تەقدىر تەرىپىدىن قىلىنغان قوپال چاقچاق ئۇلارنىڭ روھىي دۇنياسىنى تەسۋىرلىگۈسىز دەرىجىدە مۇرەككەپلەشتۈرۈۋەتكەنىدى.

خەلچە تارىلىپ كەتكەن مال پادىلىرىنى يىغىپ ئۆيىگە يولغا چىققۇچە كەچ كىرىپ قالغانىدى، ئۇ خىيال سۈرگەچ ماللىرىنى ھەيدەپ قۇرۇپ كەتكەن يوغان بىر

تۇپ قاغاجىدا يېنىغا كەلگەندە جىگدە شاخلىرى ئاستىدىكى پاكار گەمە ئۆيىنىڭ ئىچىدىن يۈگۈرۈپ چىققان ئىككى مۈشۈك بىر - بىرىنى قوغلىشىپ، مىياۋلىغىنىچە مال پادىسىنى ئۈركۈتۈۋەتتى. خەلچە قورقۇپ كەتتى. ئارىلىقلار ئادەتتە بۇ قېرى جىگدىدە جىن بار دەپ ئۇ يەرگە يېقىن يولىمايتتى. قاچانلاردا، كىملەرنىڭ بۇ ئۆيىنى سېلىۋالغانلىقىنى ھەتتا بۇ يەردە ئۆينىڭ بارلىقىنىمۇ خەلچە بىلمەيتتى. ئۇ گەمە ئۆيگە، ئۇنىڭ ھويلىسىدا قەد كۆتۈرۈپ تۇرغان قېرى جىگدىگە سەپ سېلىپ قورقۇنچ ئىچىدە قارىدى. ئەمدىلا چۈشۈۋاتقان بۇ غۇۋا قاراڭغۇلۇقتا قوۋزاقلىرى قۇرۇپ ساڭگىلاپ، شاخلىرى سۇنۇپ تەرەپ - تەرەپكە ئاجراپ، غوللىرىنى قۇرت يەپ كاۋاكچىلار پەيدا بولۇپ كەتكەن بۇ غېرىب جىگدە خۇددى جانغا زامىن بولۇشنى ئويلاپ ئەتراپقا قول سوزۇۋاتقان ئەزرائىلدەك ئادەمنى شۈركەندۈرەتتى. خەلچە پۇت - قوللىرىنىڭ تارتىشىپ قېلىۋاتقانلىقىنى، يۈرىكىنىڭ ئەنسىز سوقۇۋاتقانلىقىنى، بەدىنىنىڭ سوغۇق تەرگە چۆمۈپ كېتىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلالماقتا ئىدى. ئۇ قورقۇنچتىن تىترەيتتى. ئۆزىگە يولۇققان پەرىشتىنى چاقىرماقچىمۇ بولاتتى. ئاھ پاناھسىزلىق، پەرىشتە قاراڭغۇلۇق ئىچىگە غايىب بولغانىدى. خەلچە بويىنىغا ئېسىقلىق بۆرە ھوشۇقىدىن مەدەت تىلەپ، يۇمشاق مەيدىسىگە بوشقىنا بېسىپ قويدى. جىگدە شېخىدىكى ھۇقۇش بۇ ئىشلارغا قاراپ خۇددى تاماشا كۆرگەندەك ئەنسىز ھۇۋلايتتى. مۈشۈكلەر يەنە بىر - بىرىنى قوغلاشقىنىچە گەمە ئۆي ئىچىگە كىرىپ كەتتى. ئۇ يەرگە خەلچە قورقۇنچ ئىچىدە قىزىقىپ قارايتتى. ئۇ ئىچىدە بۇ ئۆي ئاشۇ ئىككى مۈشۈكنىڭ ئۆيى بولسا كېرەك. ئۇلار قاچانلاردا بۇ يەرگە ئۆي سېلىۋالغاندۇ، دەپ ئويلايتتى. ئۇ مۈشۈكلەرنىڭ ئۆيىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈردى، ئۇ ئۆيگە كۈن نۇرى چۈشمەيتتى. ئۇلارنىڭ ئۆيىدە بىزنىڭ ئۆيىدىكىدەك تېرە يوتقان، كىگىز، يىپ ئىگىرىدىغان چاق، قازان - قومۇچ، قاچا - قۇچا قاتارلىقلار بارمىدۇ؟ ئۇلار نېمە يەيدىغاندۇ؟ سۈتنى ئۆزى پىشۇرۇپ ئىچەمدىغاندۇ؟ دېگەندەك خىياللارنى قىلاتتى. خەلچە بۇ ئىككى مۈشۈكنىڭ مال پادىسىنى ئۈركۈتۈۋېتىپ، ئەپۇ سوراپمۇ قويماي گەمە ئىچىگە كىرىپ كەتكىنىدىن دىلى ئازار يېگەندەك بولدى. ئۇلار خەلچىگە بىرەر - ئىككى ئېغىز گەپ قىلىپ قويسىچۇ كاشكى! ئۇ غەزەپتىن يېرىلغۇدەك بولدى. نېمىشقىدۇر يەنە مۈشۈكلەرنىڭ يالغۇزلۇقىغا ئىچى ئاغرىغان بولسا كېرەك. «ئىككى مۈشۈك... ئىككى مۈشۈك ...» دېگىنىچە ئاستا - ئاستا بۇ يەردىن يىراقلاپ كەتتى.

× ×

كۆك يانتاق چېچەكلىدى، خەلچىنىڭ كۈنلىرى بۇرۇنقى چاغلارغا قارىغاندا كۆڭۈللۈك ئۆتمەكتە ئىدى. ھاۋا بەك تىنجىق بولسىمۇ ئۇنىڭغا بۆلەكچىلا ھوزۇرلۇق بىلىنەتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ ھېلىقى قاپقارا پەرىشتىسىنى ئەسلەيتتى. يىراق قارلىق تاغلارغا مال پادىسىنى ھەيدەپ چىقىپ كەتكەن ئاكىسىنى، ئاكىسىنىڭ ئايالىنى ۋە ئۆزىنىڭ كەچۈرمىشلىرىنى ئەسلەيتتى. ئۇنىڭ مىسكىن قەلبى ئۆمرىدە تېخى ھېس قىلىپ باقمىغان قورقۇنچلۇق ئەمما شېرىن تۇيغۇغا غەرق بولغانىدى. تۇرانخانىنىڭ دارىتمىلاپ قىلغان سۆزلىرى، دادىسىنىڭ ئالىيىپ قاراشلىرى

كۆڭلىنى بىئارام قىلاسا، ۋۇجۇدىدا پەيدا
بولغان ئالىمقانداقتۇر بىر نەرسە ئۇنىڭغا
پۈتمەس - تۈگمەس خاتىرجەملىك ۋە ئا-
زادىلىك بەخش ئېتەتتى. ئۇ ئەمدى كەچ
كىرگەن هامان ئۆزىنى تېرە يوتقانىنىڭ
ئۈستىگە تاشلاپ ئۇخلىۋالغۇسى كېلىپ
قالىدىغان، چۈشلىرىدە بولسىمۇ قارا پە-
رىشتە بىلەن بىرگە بولۇشنى ئارزۇ قىلى-
دىغان بولۇپ قالدى. ئۇ ئاگىسىز هالدا
ئۇزاق يىل ئىزدىگەن نەرسىسىنى تېپىۋال-
غاندەك هاياجىنىنى ئىچىگە سىغدۇرالماي-
تى. ئۇنى بىر كېچىسى قاتتىق قارا بې-
سىپ، يېرىم كېچىدە چىرقىراپ ئويغىنىپ
كەتتى. چۈشىدە ئۇنى ئېغىزلىرىدىن ئوت
بوراندەك ئۇچۇپ تۇرىدىغان، چىشلىرى
ۋە تىرناقلىرىدىن بىگۇناه جانلىقلارنىڭ
ئىسسىق قېنى تېمىپ تۇرىدىغان غايەت
زور سېرىق ئەجدىهار قوغلىدى. بىر يەر-
لەردە، قەيەردۇر بىر يەرلەردە كېتىۋېتىپ
نەدىندۇر چىقىۋاتقان غەلىتە ئاۋازنى ئاڭ-
لىغاندەك بولدى. ئۇ دىققەت قىلدى. ئا-
ۋازنىڭ چىقىۋاتقان يېرىنى تاپالمىدى.
ئۇ تازا تىڭشاپ باقتى. بۇ قارا پەرىش-
تىنىڭ ئاۋازى ئىدى. ئۇ ئەتراپقا قارى-
دى. پاناه ئىزدىدى. تۇيۇقسىز ئۆزىنىڭ
ئەجدىهانىڭ ئاغزىدا تۇرغانلىقىنى بى-
لىپ خۇدىنى يوقاتتى. ئۇ چۈشىنى هېچ
كىشىگە تىنمىدى. ئۇنىڭغا ئەمدى تاغ
جىرالىرى، شۇملۇق يېغىپ تۇرغان قاراڭ-
غۇ ئۆڭكۈردەك تاغ چوققىلىرى دەهشەت-
لىك ئۆلۈم ئەلچىلىرىدەك تۇيغۇ بېرەتتى.
ئۇ بۆرە هوشۇقىدىن هەر مىنۇت، هەر سې-
كۇنت ئايرىلمىدى. ئۆزىنىڭ سۇنغان كۆڭ-
لىگە ئۆزى تەسەللى بېرەتتى. ئۆزىنى
ئۆزى قانچىلىك خاتىرجەم ۋە بەختلىك
هېس قىلىشقا مەجبۇرلىغانسېرى شۇنچە سە-
راسىم ئىچىدە ياشاشقا مەهكۇم بولاتتى.
ئۇ، بۇ كۈنلەرنى ئويلاپ هەسرەت چەكسە؛
قارا پەرىشتىنى ئويلاپ ئۈمىدلىنەتتى.
ئۆزىنىڭ كەلگۈسىنى ئويلاپ ئىچ - ئىچى-
دىن خۇشال بولسا پەرىشتىنىڭ تېخىچە
قايتىپ كەلمىگىنىنى ئويلاپ ئاسماندىن
تاشلىۋېتىلگەندەك بولۇپ قالاتتى. هەر هال-
دا ئۇنىڭ ئىككى قېرىنىڭ هالىدىن خە-
ۋەر ئېلىپ تاپقان ساۋابلىرى بىكارغا
كەتمىگەنىدى. نېمىلا بولمىسۇن ئۇنىڭغا
پەرىشتە يولۇقتى. ئەگەر ئۇ قايتىپ كەل-
سە ئائىلىسى تەسۋىرلىگۈسىز دەرىجىدە
بەختلىك بولاتتى.

ياپراقلار سارغىيىشقا باشلىدى. بۇ كەنت-
نىڭ يەرلىك مېۋىلىك دەرىخى بولغان
قاغاجىگدىنىڭ قەهرىۋادەك مونچاقلىرى
ئادەمنىڭ گۈزەل شېئىرىي تۇيغۇلىرىنى
قوزغايتتى. خەلىچە ئورۇنۇپ تەكىي تۆ-
تۇپ يېتىپ قالدى. ئۇنىڭ كېسەللى كۈن-
دىن كۈنگە ئېغىرلىشىپ، ئورنىدىن تۇرال-
مايدىغان دەرىجىگە يېتىپ قالدى. چاۋار
بوۋاي بىلەن تۇرانخاننىڭ قىلمىغىنى قال-
مىدى ... كېسەللى ياخشىلىنىپ تالا-تۈزگە
چىققۇدەك بولغاندا بۇ تاغلىق كەنتنىڭ
بىر كېچىدىلا پەيدا بولۇپ قالىدىغان
شىۋىرغانلىق كۈنلىرى قىستاپ قالغانىدى.

... خەلىچە داۋاملىق بىر نەرسىنىڭ
قورسىقىدا تېپچەكلەۋاتقانلىقىنى ئېنىق
هېس قىلىدىغان بولۇپ قالدى. بۇ غەلى-
تە نەرسە هەر قېتىم تەۋرەنگەندە يۈرىكى
شۇررىدە ئېرىپ كېتىۋاتقاندەك ساماۋى
خىياللارغا چۆمەتتى. بۇ قارا پەرىشتىنىڭ
خاسىيىتى ئىدى.

خەلىچە قارا پەرىشتە بىلەن مۇشۇكىنىڭ
ئۆيىدە بىرگە بولغان يامغۇرلۇق ئاخشام-
دىن تارتىپ ئۆز هاياتىدا يېڭى بىر سە-

ھەيىنىڭ ئېچىلغانلىقىنى بىلدى. چاۋار بوۋاي بىلەن تۇرانخان ئىنتايىن ئېرىككەك بولۇپ كېتىۋاتاتتى. ئۇلار خەلچىگە بىرەر ئېغىزمۇ گەپ قىلالمايدىغان بولۇۋېلىشتى. ئۇلارنىڭ يۈرۈش-تۇرۇشلىرىدىن خەلچىگە بولغان پۈتمەس-تۈگىمەس غەزەپ-نەپرەت ئىپادىلىنىپ تۇراتتى. ئەگەر خەلچە ئۇلارنىڭ پارىڭى ئۈستىگە كىرىپ قالسا گەپلىرىنى يىغىشتۇرۇپ جىم بولۇشۇۋالاتتى. خەلچىنىڭ كۆڭلىدە قورقۇنچلۇق گۇمان ئۇلغىيىۋاتقان ئىدى. «ئېھتىمال ئۇلار مېنى كۆرەلمەيۋاتقاندۇ، پەرىشتىگە يولۇققان ئادەملەرگە باشقىلار ھەسەت قىلسا كېرەك» دەپ ئويلايتتى. بۇ ئامەتنىڭ دادىسىغا نېسىپ بولمىغىنىدىن كۆڭلى يېرىم بولاتتى. ئۇلار ئەمدى خەلچىنى زەي پۇراپ تۇرغان قاراڭغۇ كەمە ئۆيىدىن چىقارمايدىغان بولۇۋېلىشتى. كۈنلەر خۇددى ئۇزاق ئەسىردەك تەسلىكتە ئۆتۈۋەردى، بىراق ... پەرىشتە تېخىچە قايتىپ كەلمىگەنىدى.

× ×

قاراڭغۇچىلار دەپنە قىلىنىپ بىر قانچە كۈندىن كېيىن ئۇلار دەريا بويىدا يەنە ئۇچراشتى. قانىتى يوق پەرىشتىنىڭ كۆزلىرىدىن دەھشەتلىك ئېچىرقاش، ئەرپىلەش قىيىن بولغان يالۋۇرۇش مانا مەن دەپ چىقىپ تۇراتتى. خەلچە تېخىچە بىر ئېغىز گەپ قىلالمىغانىدى. يىگىت ئۇنىڭ گاچا ياكى گاچا ئەمەسلىكىگە ھۆكۈم قىلالمايتتى، شۇنداقتىمۇ ئۇ جىمجىتلىقنى بۇزدى.

— سى... سىز... سىزنىڭ ئىسمىڭىز نېمە؟ — دېدى ئۇ كېكەچلەپ.

— خەلچە. — يىگىت ھەيران قالدى. خەلچىنىڭ ئاۋازى ياڭراق ھەم جاراڭلىق ئىدى. ياشىنىپ قالغان تاغلىقلار-نىڭكىدەك تەلەپپۇزدىكى بۇ جاۋاب يىگىتنىڭ ئويلىمىغان يېرىدىن چىققانىدى. ئۇ بەكلا خۇشال بولدى. ئۇنىڭغا خۇددى ئىچكى تارلىق قىلىپ شۇنچە ئۇزاق يىللاردىن كېيىن ھەدىيە قىلغان بۇ ساھىپجامال گاچا بولۇپ چىقسا تولىمۇ كېلىشمەسلىك بولاتتى.

— بۇ يەرگە نېمىشقا كۈندە كېلىۋېرىسىز؟

— سىزنى ساقلايمەن.

يىگىتنىڭ كۆكسىدىن كىرگەن دەھشەتلىك ئىتتىرەك، ھۆججەيرە-ھۆججەيرىلىرىنى يېقىملىق ئاغرىتىپ بارماقلىرىنىڭ ئۇچىدىن چىقىپ كەتتى.

ئۇلار شۇ يوسۇندا خېلى ئۇزاق پاراڭلاشتى. بىر-بىرى ھەققىدە خېلى كەڭ دائىرىدە چۈشەنچە ھاسىل قىلىشتى. يىگىت ئۆزىنىڭ ئائىلە ئەھۋالىنى سۆزلەپ، گەپ قىرى، سۇ ئىچىشكە كەلگەندە كۆزلىرىدىن بىر خىل ئۈمىد نۇرلىرى چاقناپ كەتتى. ئۇ ئىچىشكى ھەر يىلى بىردىن تۇغۇپ بېرىدىغان تەخەينى سېتىپ، قولى پۇل كۆرۈپ تۇرىدىغانلىقىدىن پەخىرلىنەتتى. ئۇنىڭ ئالابىرىنچى خەلچىنى بەكلا قىزىقتۇردى. خەلچىنىڭ ئەگەر قانىتى بولغان بولسا ئىدى، دەريادىن ئۇچۇپ ئۆتۈپ كۈچۈكنى قۇچاقلاپ سۆيگەن بولاتتى. يىگىت خەلچە بىلەن توي قىلىشنى شۇنچە ئارزۇ قىلاتتى، بىراق مەندە مال-چارۋا يوق دەيتتى ئىچىدە. ئۇ توي ئىشلىرىدىكى مۈشكۈلاتنى ئويلىسىلا كۆز ئالدى قاراڭغۇلىشىپ كۆڭلى ئېلىشاتتى. يىگىت تۇغقايىدا تۇغۇلغان بولۇپ ئۈچ ياشقا كىرمەي تۇرۇپ ئانىسىدىن، يەتتە ياشقا كىرگەن يىلى دادىسىدىن ئايرىلدى. ئۇنى كېيىن تاغىسى بېقىپ چوڭ قىلدى. كېيىن

قولى قىسقا بۇ نامرات تاغنىڭمۇ ئۆلۈپ
كەتتى. ئۇنىڭ بېشىغا كۈن چۈشكەندە
بىلىلە قايغۇردىغان، خۇشاللىقتا تەڭ شې-
رىك بولىدىغان بىرەرمۇ تۇغقىنى ياكى
يېقىن ئاغىنىسى يوق ئىدى. ئەگەر ئۇ-
نىڭ يېقىنلىرى بار دېيىلسە جاپاكەش،
ئورۇق ئېشىكى بىلەن چىرايلىق ئالا بوي-
نىقىدىن باشقىنى سانىيالمايمىز. ئۇ كې-
يىنكى كۈنلەرنى باشقىلارنىڭ ئېغىللىرىدا،
قازاقلىغۇ مەسچىتلەرنىڭ بۇلۇڭ - پۇشقاقلىرى-
دا، ئۇنتۇلۇپ كەتكەن قەبرە گۈمبەزلىرى-
نىڭ ئىچىدە ئۆتكۈزدى. مانا ئاشۇ دەر-
ياغا تايىنىپ قىيان سۇلىرى ئېقىتىپ
كەلگەن شاخ - شۇمبىلارنى سۈزۈپ، باشقى-
لارغا ئوتۇن تەييارلاپ بېرىپ سېرىقتال
تۇرمۇش كۆچۈرۈپ كەلگەنىدى. توقايلىق-
لارنىڭ مال - چارۋىسى يوق كىشىلەرنى ئا-
دەم ئورنىدا كۆرمەي قىر بەرمەيدىغان
ئاتالمىش ئادىتى ئۇنىڭ يېشى 45 لەر-
دىن ئاشقان بولسىمۇ تېخىچە ئۆيلۈك -
ئوچاقلىق بولالماي ئۇرۇندا - سوقۇندا بو-
لۇپ يۈرۈشكە سەۋەبچى بولۇپ قالغانىدى.
شۇنداق قىلىپ ئۇ بېشىغا ئېغىر كۈنلەر
كەلگەندە كۆڭلىدىكى گەپلەرنى، دىلىدىكى
دەردلەرنى كېچە - كېچىلەپ ئېشىكى بىلەن
كۈچۈككىگە سۆزلەپ بېرىپ، سانسىز تۈنلەر-
نى ساناقسىز كۈندۈزلەرگە ئۇلاپ چىقتى.
ئۇنىڭ بېشىنى سىلايدىغان بىرەرمۇ مۇ-
سۇلمان چىقمىدى. ھېچكىمنىڭ ئۇنىڭ
بىلەن كارى يوق ئىدى. ئۇمۇ نۇرغۇنلى-
غان ئەركەكلەرگە ئوخشاش بىرەر ئەمگەك-
چان ئايالغا، ئوماققىنە ئىككى - ئۈچ با-
لىغا ئېرىشىشنى ئويلايتتى. لېكىن ئارزۇ-
لارنىڭ چېچەك ئېچىشى ئۇنداق ئاسان
ئەمەس - تە! شۇڭا ئۇ ئەتىدىن - كەچكىچە
جاپا چېكىپ ھاياتىغا تەۋەككۈل قىلىپ
رەھىمسىز دەريا ئۆركەشلىرى بىلەن ئېلى-
شىپ كەلگىنى بىلەن باشقىلاردىن ئازراق-
مۇ مېھىر - شەپقەت كۆرەلمىگەنلىكىگە بى-
ئارام بولاتتى. ئۇ سۈزۈۋالغان شاخ -
شۇمبىلارغا باشقىلار ئېشىپ - تېشىپ قال-
غان پارچە - پۇرات نان، كونىراپ جۇلىقى
چىقىپ كەتكەن كىيىم - كېچەكتىن باشقىنى
بەرمەيتتى. قىسقىسى، ئۇنى توقايلىقلار ئادەمي
ئېيپلىۋالغانىدى. ئۇ شۇنچە ئۇزاق يىل قا-
دىر ئاللادىن ئېشىكىنىڭ مۇزاي تۇغۇپ
بېرىشىنى، ئالا بويىنىقىنىڭ قوزا تۇغۇپ
بېرىشىنى كېچىلىرى كىرپىك قاقماي يىغا
بىلەن، كۈندۈزلىرى ئارام تاپماي ھاي-
ۋاندەك ئىشلەۋاتقان چاغلىرىدىمۇ تەلەپ
قىلاتتى. ئۈمىدۋار بولۇپ نەچچە ئونيىلى-
نى ئۆتكۈزگەن بولسىمۇ ئېشەك بىلەن كۈ-
چۈككىگە بۇنداق خاسىيەت نېسىپ بولمىدى.
ئىشلار ئۇنىڭ كۈتكەن يېرىدىن چىقمىدى.
ئۇنى توقايدىكى كىچىك باللارمۇ كۆزگە
ئىلمايتتى. ئۇ، بۇ ئىشلار ھاركېلىپ دەريا
بويىغا بېرىپ ئېشىكى بىلەن ئىتىغا ھال
ئېيتىپ نارتۆگىدەك بوزلاپ، ئارسلاندەك
ھۆكىرەپ يىغلاپ كېتەتتى.

يىگىت خەلچەنىڭ ئۆزىگە تۇتۇۋاتقان
مۇئامىلىسىنى ئويلاپ قاتتىق تەسىرلەندى.
خەلچەمۇ يىگىتنىڭ ئۆتلۈق بېقىشلىرىدىن
شېرىن ئۇيغۇغا چۆمۈلۈپ بىھوش بولماقتا
ئىدى. يىگىت ئۆزىنى چۆچەكلەردىكى
شاھزادىلەردەك يۈكسەك ھەم مەغرۇر ھېس
قىلاتتى. شۇڭا ئۇ خەلچە بىلەن ئۇچراش-
قان كۈندىن تارتىپ ھېچكىم ئۆتۈشكە
جۈرئەت قىلالمايدىغان بۇ رەھىمسىز دەر-
يادىن ھەر كۈنى ئۆتۈشكە تەۋەككۈل قىل-
ىدىغان بولۇۋالدى. ئۇلار داۋاملىق دەر-
يا بويىدىكى قېرى سۆگەت يېنىدا ئۇچرى-
شاتتى. بىر - بىرىگە قېنىشماي بېقىشىپ

ئۈن - تىنىسىز كۈننى كەچ قىلاتتى.

ئەتراپتىن جىگدە چېچەكلىرىنىڭ ئىپاردەك خۇشبۇي ھىدى گۈپۈلدەپ كېلىپ تۇراتتى. ئورمانلار قاراڭغۇلىشىپ كەتكەن بولۇپ، دەريا بويىدا سوزۇلۇپ ياتقان چېگىنتەك ئارال ھۆپپىدە يېشىللىق ئىچىدە غايىب بولغانىدى. كۈنلەر ئۆتتۈۋەردى. ئۇلارنىڭ ئەمدى بىر - بىرىدىن ئايرىلغۇسى كەلمەيدىغان بولۇپ قالغانىدى.

ئەتراپنى چاڭ كەلتۈرۈپ سايراۋاتقان خىلمۇ خىل قۇشلار تەرەپ - تەرەپلەرگە جۈپ - جۈپ بولۇپ ئۇچۇشۇپ، نېمە ئىشلارنىدۇر ئالدىراپ بېجىرمەكتە ئىدى.

كەچ كىرىپ قالغان بولۇپ مۇز تاغ ئۈستىدىكى قارا بۇلۇتلار جەڭگە ئاتلانغان سانسىز دىۋىلەردەك بۇ قوشكېزەك مەھەللىنىڭ ئاسمىنىغا سۈرۈلمەكتە ئىدى. يىگىت ھېچنەرسىنى تۇيمايتتى. ئۇ خەلچەنىڭ ئىزىدا كۆيۈپ، سۆيىدە ئېقىپ نورمال ھېس - تۇيغۇسىدىن ئاللىبۇرۇن ئايرىلغانىدەك قىلاتتى. ئۇنىڭ تاغلىقلارغا خاس قەيسەرلىكى چىقىپ تۇرىدىغان بىر جۈپ بۈركۈتنىڭكىدەك ئۆتكۈر كۆزلىرى خەلچەنىڭ كۆڭلىكىنىڭ كۆكرىكىدىكى يەتتە شەكلىدە يىرتىلغان يەرىدىن ئۇنىڭ ئاپئاق بۇلۇتتەك ئەمچەكلىرىگە ئېچىرقاش بىلەن قاراپ، مىختەك قاتقانىدى. ئۇ بىردىنلا سەگەكلەشتى، چۈنكى ئۇنىڭغا خەلچە ئەجەبلىنىپ قارىماقتا ئىدى. ئۇ ئۈستىلىق ئىشلەتتى:

— خەلچە، سىز تويى قىلغانمۇ؟

بۇ سوئال بەكلا كېچىكىپ سورالغاندەك قىلاتتى. خەلچە قىزقۇنچلۇق بىر خەۋەرنى ئاڭلاپ قالغاندەك چۆچۈپ كەتتى. ئۇ دەرھال نېمە دەپ جاۋاب بېرىشىنى بىلمەيتتى. ئۇ ئاكىسى بىلەن ئاكىسىنىڭ ئا-
يالىنى ئويلىدى. تۈنىنىڭ ھەقىقىي مەنىسى ئۇنىڭ ئېڭىدا غۇۋا ئەكس ئەتكەندەك بولدى. ئۇنىڭ يۈرىكىدە تاتلىق بىر سېزىم پەيدا بولدى - دە، دەقىقىدە ئىچىدە غايىپ بولدى. ئۇ لەپپىدە پەيدا بولۇپ يوقالغان بۇ سېزىمنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنىمۇ بىلەلمەي قالدى. لەپپىدە قىلىپ دەقىقە ئىچىدىلا ئۆتۈپ كەتكىنى بىلەن بۇ سېزىم ئۇنىڭ ئۆز ھاياتىدىنمۇ ئۇزاقراق مەنىنى ئۆز ئىچىگە ئالغاندەك تۇراتتى. خەلچە يىگىتنىڭ سوئالىغا جاۋاب بەرمەستىنلا قاتتىق يامغۇر يېغىپ كەتتى. يىگىت ئىختىيارسىز خەلچەنىڭ ئارقىسىدىن ئەگەشتى. ئۇلارنى ئاجايىپ بىر سېھرىي قۇدرەت، جانلىقلاردا ئەزەلدىن بار بولغان فىزىئولوگىيىلىك ئىقتىدار ئاجايىپ يۇمشاق قاناتلىرىغا مىنگەشتۈرۈپ قەيەرگىدۇر ئېلىپ كەتتى.

موشۈكنىڭ ئۆيى قاراڭغۇدەك قىلىسىمۇ ئىسسىق ۋە راھەتتەك تۇيۇلاتتى. تۈڭلۈكتىن چۈشۈۋاتقان يامغۇر سۈيى ئۆينىڭ قاپ ئوتتۇرىسىدىكى كىچىك ئازگالغا يىغىلماقتا ئىدى. چەللە قىلىپ ئاددىيلا يېپىلغان گەمە ئۆينىڭ تورۇسىدىن ئۆمۈچۈكلەرنىڭ چىرت - چىرت ... قىلغان غەلىتە ئاۋازى كېلەتتى. ئۇلار ھەر ھالدا يامغۇردىن دالدا بولۇشقا پاناھ جاي تاپقانىدى. ئاچچىق زەي پۇراپ كەتكەن ئۆي ئىچى ئاستا - ئاستا يورۇشقا باشلىدى. ئۆيدە خەلچە ئويلىغاندەك بىرەر پارچە كىگىز، تېرە يوتقان، قازان ۋە ياغاچتىن ياسالغان تەڭنە، چۆچەك ۋە ياغاچ تاۋاق دېگەندەك نەرسىلەرمۇ كۆرۈنمەيتتى. بىر بۇلۇڭغا دۆۋىلەپ قويۇلغان قۇرۇق قامقاق، شىۋاق قاتارلىقلار ھېلىلا ئوت كېتىدىغاندەك قۇرۇپ كەتكەن بولۇپ، ئۇنىڭدىن

تاردىلدىۋاتقان غەلىتە پۇراق ئادەمنىڭ دىمىقىنى غىدىقلايتتى. ئۇلار چىلىق-چىلىق ھۆل بولۇپ كەتكەنىدى. خەلىچە پۇك كۆڭلەك كىيىۋالغان بولسىمۇ ئۇنىڭ قوپال بەدىنى سوغۇقتىن لاغىلداپ تىترەيتتى. ئۇ ھەقىقەتەنمۇ توڭلاپ كېتىۋاتاتتى. بۇ ئۆينىڭ ئۇنى ئىسسىتالىشى ناتايىندەك قىلاتتى. يىگىت بىر نەرسە ئېسىگە كەلگەندەك جىلىتكىسىنىڭ قويۇن يانچۇقىدىكى چاقماقنى ئۇستىدىن سىلاپ باقتى. قارىغاندا ئۇ ھۆل بولۇپ كەتمىگەندەك قىلاتتى. ئۇ ئۆي ئىچىدىكى چاۋار-چاتقاللارنى يىغىپ خەلىچەگە يېقىن بىر يەرگە توپلاپ چاقماقنى چىقىرىپ ئوت ياقتى. خەلىچە بۇ نەرسىنى كۆرۈپ باقمىغانىدى، شۇڭا چاقماقنى كۆرۈپ بەكلا ھەيران قالدى. ئوت گۈركىرەپ كۆيگىلى تۇردى. ئۆينىڭ ئىچى بۇ قېتىم خېلىلا يورۇپ قالغاندەك قىلسىمۇ ئۇنىڭ بۇلۇڭ-پۇشقاقلىرىدىكى نامرات تارىخ تاشقا ئايلاندۇرۇۋەتكەن قاراڭغۇلۇق ئىچىگە يەنە بەش مىڭ يىلدىنمۇ يورۇقلۇق بېسىپ كىرەلەيدىغاندەك ئەمەس ئىدى.

بېشىدىن كۆپ ئىسسىق-سوغۇق ئۆتكەن يىگىت نېمىدۇر بىر ئىشلارنى قىلماقچى بولاتتى-يۇ، ئۆزلۈكىدىن ھودۇقۇپ كەتمەكتە ئىدى. ئۇ ئاخىرى قاتتىق ئىرادىگە كەلدى:

— كۆڭلىكىڭىزنى سېلىپ سىقىپ قۇرۇتۇۋېلىڭ. — دېدى مىڭ تەسلىكتە.

خەلىچە قارشىلىق بىلدۈرمەيلا كۆڭلىكىنى سالدى. ئۇنىڭ ھېچقانداق بىر ھەرىكىتىدىن، چىراي-قىياپىتىدىن ئازراق بولسىمۇ يېتىرقاش — تارتىنىش، خىجىللىق ئىپادىلەنمەيتتى. ئۇنىڭ كۆڭلىكىدىن باشقا ھېچقانداق كىيىمى يوق ئىدى. شۇ تاپتا ئۇ ئانىدىن تۇغما ھالەتتە كۆڭلەكىنى سىقىۋاتاتتى. ھەرىكەتلىرىدىن ئاۋۇراقمۇ ھودۇقۇش، تېڭىرقاش ئالامەتلىرىنى تاپقىلى بولمايتتى.

يىگىت غالجىرلاشقىلى تۇردى. ئۇنىڭ ئۇزاق يىل باغلاقتا ياتقان، چاڭقاپ كەتكەن ھەسرەتلىك يۈرىكى كۆكرەك قەپىزىنى بۇزۇپ تاشلايدىغاندەك تېز-تېز سوقۇپ نەپەس يولى قىسىلىۋاتقان ئىدى. ئۇ خۇشاللىقىنى ئىچىگە سىغدۇرالماي قىيىلىۋاتاتتى. خەلىچەنىڭ چىرايى يەنىلا قاپقارا مېتالدىن ياسالغان ماشىنا ئادەمنىڭكىدەك ھېسسىياتسىز ھەم جانسىزدەك كۆرۈنەتتى. ئۇلار گۈركىرەپ كۆيۈۋاتقان ئوتنىڭ ئىككى تەرىپىدە بىر-بىرىگە قارىشىپ زوڭزىيىپ ئولتۇراتتى. يىگىتنىڭ توسقۇنسىز غەيرىي ھېسسىياتلىرىدىن خىجىللىق ۋە نومۇس ئۇستۇن كەلمەكتە ئىدى. ئۇ ئاڭسىز، ھېسسىياتسىز ئوتتىن، جىمجىتلىقىنى تۇرغان تۆت تامدىن، ئەتراپنى قاپسىلاپ تۇرغان قاراڭغۇلۇقتىن رەشىك قىلادى بولغاي، تېرە جىلىتكىسىنى ئاۋايلاپ خەلىچەنىڭ مۈرىسىدىن يېپىنچا قىلىتىپ قويدى. ئۇنىڭ گالتە، يەڭسىز بۇ كىيىمى خەلىچەنىڭ دۈمبىسىدىن باشقا جايلىرىنى ياپالمىغانىدى. لاپ ... لاپ ... ئاۋاز چىقىرىپ كۆيۈۋاتقان ئوتنىڭ شولىسى خەلىچەنىڭ غۇبارسىز يۇمشاق كۆكرەكلىرىدە، قورسىقىنىڭ ئوخشىمىغان يەرلىرىدە، ئىككى تەرەپكە كېرىلىپ تۇرغان يوتىلىرىدا مەقسەتلىك ئايلىنىپ يۈرۈۋاتقاندەك بىر يېنىپ، بىر ئۆچۈپ ئۇ جايلارنى ئادەمنىڭ ئەقلىگە سىغمايدىغان دەرىجىدە غايىۋى سەنئەت دۇنياسىغا ئايلاندۇرۇۋەتكەنىدى. يىگىت ئۆزىنىمۇ ئۇقماي دېڭگۇدەك ئوتنىڭ يەنە بىر تەرىپىگە ئۆتۈپ قالدى. ئۆي ئىچى خاسىيەتلىك تۇس ئا-

غان بولۇپ ئۇلار بىر - بىرىگە چاپلىشىپ دېگۈدەك يانمۇ - يان ئولتۇراتتى. ئۇلار ئىنسانلارغا نېسىپ بولۇش تولىمۇ قىيىن بولغان بۇ بەختكە ئېرىشكەنلىكىگە ئىشەنگۈسى كەلمەيتتى. ئۇلار ئۆزلىرىنى گويا چۈش كۆرۈۋاتقاندەك ھېس قىلىشماقتا ئىدى. بەدەندىن بەدەنگە ئۆتۈۋاتقان ھارارەت يېقىملىق بىر كۈيدەك تومۇرلارنى ئايلىنىپ ئۆتۈپ ئىككى يۈرەكنى بىر-بىرىگە چاپلىماقتا ئىدى. قىرىق يىلغا يېقىن مۇزلاپ ياتقان قىز قەلبى ئاخىرى ئېرىشكە باشلىغانىدى. ئۇ ئەمدى شۇنچە جەزبىلىنىشىپ ھەم مېھرىبانلىشىپ كېتىۋاتاتتى. يېرىم ئەسىردەك كۈتكەن دەقىقىلەر چۆچەكلەردىكى خاسىيەتلىك سۇمرۇغدەك پەرۋاز قىلىپ خەلچىگە يېقىنلاشماقتا ئىدى. ئىنساندىكى تەبىئىي سۆيگۈ ئىقتىدارى كۆزدىن يىراق سەھرادىكى بۇ ئىككى ئىسسىق تەنگە ئۆزىنىڭ قۇدرەتلىك ئىلاھىي كۈچىنى نامايان قىلغىلى تۇردى. يىگىت ئۆزىنى كونترول قىلىش ئىقتىدارىدىن مەھرۇم بولغانىدى. ئۇ خەلچىنىڭ چاچلىرىنى، مۈرىلىرىنى، كۆكرەكلىرىنى، قورساقلىرىنى، پۇتلىرىنى ئەسەبىيلەرچە سىلىغىلى تۇردى. خەلچە ئۇ ئويلىغاندەك چىرقىرىمىدى، قارشىلىقمۇ بىلدۈرمىدى، ئەكسىچە يىگىتكە ماسلىشىپ بېرىۋاتقاندەك ھالەتتە ئىدى. ئۇنىڭ ئىنگىزلىرى بىر ئېچىلىپ، بىر يېپىلىپ بوشقىنە يېقىملىق ئىڭرايتتى. ئۇ ئۆزى ئويلاپ باقمىغان بەخت قوينىدا پۈتۈنلەي بىھوش بولغانىدى. يىگىت خەلچىگە يىرتقۇچ قۇشلار ئولجا تېپىۋالغاندەك ئۆزىنى ئاتتى. ئۇ خەلچىنى ياۋايىلارچە، ئەسەبىيلەرچە سۆيگىلى تۇردى. ئۇلار نەپەس ئېلىشقىمۇ ئۈلگۈرەلمەيتتى. ئۇلار بەدىنىنىڭ ئوخشى-

مىغان چاغلىرىدا، روھىي دۇنيا-سىدا پەيدا بولۇۋاتقان تاتلىق سېزىمدىن باشقا نەرسىلەرنى، دۇنيانى ئۇنتۇپ كەتكەنىدى. يىگىت خەلچىنىڭ بارغانچە بوشىشىپ قۇچىقىغا ئۆزىنى تاشلاپ پەلىكتەك بولۇپ قېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ مۆھەببەتنىڭ سېھرىي كۈچىدىن ھوزۇرلانماقتا ئىدى. ئۆمرىدە بۇگۈنكىدەك بەختنى پەقەت خەلچىدىن باشقا ھېچقانداق نەرسىنىڭ بېرەلمەيدىغانلىقىغا ئىشەنمەكتە ئىدى. خەلچىنىڭ قاتتىق ھوزۇرلىنىۋاتقانلىقى، سىلاش ۋە سۆيۈشلەرنىڭ ئۇنىڭغا بەكلا خۇش يېقىۋاتقانلىقى ئېنىق ئىدى. يىگىتنىڭ ئوتتۇندەك قىزىتىپ كەتكەن قوللىرى خەلچىنىڭ بەدىنىدە ئانىسىنىڭ كىچىك چاغلىرىدا ئۆزىنى سۆيۈشلىرىدەك تاتلىق ھەم لەززەتلىك سېزىم پەيدا قىلاتتى..

ئۇلار ئەسەبىيلەشتى. خەلچىنىڭ بۆرىگە يولۇققان تايچاقنىڭكىدەك ئازابلىق چىرقىرىشى دەھشەتلىك چاقماقنىڭ گۈلدۈرمامىلىرىغا، رەھىمسىز دەريانىڭ ئۇزاق ئەسىرلەر بويى بىر مىنۇتمۇ توختاپ باقمىغان ئەلەملىك شاۋقۇنلىرىغا قوشۇلۇپ غايىب بولدى.

يىگىت بىلەن خەلچە مۇشۇكىنىڭ ئۆيىدىن چىققاندا ۋاقىت تۈن يېرىمىدىن ئاشقانىدى. خەلچىنىڭ پۇت-قولىدا جان يوق، بېشى قېيىپ، قەدەم ئېلىشىمۇ شۇنچە تەسكە توختاۋاتاتتى. پۇتلىرى ۋە بەللىرىنىڭ ئۆگە- ئۆگىلىرى يېقىمسىز ئاغرىيتتى. خەلچە ئۇزاق بىھوشلۇقتىن ئەسلىگە كەلگەنىدى.

— مېنى نېمە قىلىپ قويدىڭىز؟ ئەمدى مەن قانداق بولىمەن؟—دېدى خەلچە بوشقىنە.

— ھېچنېمە ... ھېچنېمە ... — ھودۇقتى يىگىت.

ئۇلار دەريا بويىغا كەلدى. قارلىغاچلار دەپنە قىلىنغان قەبرە تارقاپ كېتىۋاتقان ئاق بۇلۇت ئارقىسىدىكى تولۇن ئاينىڭ نۇرىدا كېپەنلىككە ئورالغان مۇردىدەك غېرىپ ھەم شۇنچە سۇلغۇن ھالەتتە كۆزگە تاشلىنىپ تۇراتتى. دەريادا يەنە سۇ كۆتۈرۈلۈپ تاشقىن باشلانغانىدى، يىگىت قارشى قىرغاقتىكى پاناھسىز قالغان ئالا بويىنقى بىلەن ئېشىكىنى ئويلايدى. ئېشەك بىلەن ئالا بويناق ئۇنىڭ بۇ رىيالىقتىكى بار - يوق مال - دۇنياسى ئىدى. ھاۋا - جاھاننىڭ ئەلپازىغا قارىغاندا يەنە كېچىچە جۇت بولۇپ ئۈششۈك چۈشىدىغاندەك ئىدى. ئۇ قايتىپ بېرىپ ئېشەك بىلەن كۈچۈكىنى قۇتۇلدۇرۇۋالمىسا بولمايتتى.

— خەلچە، ئىككىمىز تۇي قىلايلى. مەن سىزنى توقايغا ئۆتكۈزۈپ كەتسەممۇ بولىدۇ پاكى بۇ تەرەپكە ئۆتۈپ، بۇ يەردە ئۆي تۇتساقمۇ مەيلى، ھازىر مەن بېرىپ ئۇلارنى قۇتقۇزاي، — دېدى.

دەريا تاشقىنى قىرغاقتىكى قارلىغاچ قەبرىسى تەرەپكە يېپىلغىلى تۇردى. خەلچە يىگىتنىڭ كېتىشىگە قوشۇلمىدى. ئۇنى دەريانىڭ سۈيى تارتىۋالغاندا كېتىشىگە كۆندۈرۈشكە شۇنچە كۈچەپ باققان بولسىمۇ يىگىت قوشۇلمىدى. شۇنىڭ بىلەن يىگىت قېرى سۆگەتكە باغلاپ قويۇلغان سالنىڭ لەڭگىرىنى يېشىپ، ئەتىسى يەنە كېلىدىغانلىقىنى ئېيتىپ، دەھشەتلىك ئۆركەشلەپ ئېقىۋاتقان دەريا يۈزىدە غايىب بولدى. خەلچە بولسا يىگىت كەتكەن تەرەپكە قاراپ ئۇزاق ئولتۇردى. تاش يۈرەكلىك بىلەن قىرغاقنى كېڭەيتىپ، زېمىننى يالماپ ئېقىۋاتقان رەھىمسىز دەريا غايەت زور سىرلىق ئەجدىھادەك ھاياتلىققا تەھدىت سالماقتا ئىدى. خەلچەنىڭ دەريا بويىدا قانچىلىك تۇرغانلىقى ئېنىق ئەمەس ئىدى. پەرىشتە ئۆزىنىڭ ئۆتۈپ بولغانلىقىنى ماڭا ئۇقتۇرغان بولۇشى مۇمكىن ... مەن ھەقاچان ئۇنى ئاڭلىمايلا قالغاندىمەن دەپ ئويلايتتى. دەريا شاۋقۇنلىرى ئىچىدە ئاڭلىنىۋاتقان كۈچۈكنىڭ قاۋاشلىرى، خەلچەنىڭ خىياللىرىنى ئۈزۈپ قويدى. ئۇ پەرىشتىنىڭ، ياق، پەرىشتە بىلەن خەلچەنىڭ ئالابويناقى ئىدى. خەلچە بۇ ئاۋازنى ئاڭلاپ چۆچۈپ كەتتى. ئەگەر پەرىشتە ئالابويناقنىڭ يېنىدا بولغان بولسا ئۇ بۇنچە قاۋىمىغان بولاتتى. ئۇنىڭ يۈرىكى قورقۇنچ بىلەن ھەر تەرەپكە ئاغماقتا ئىدى.

قەيەردىندۇر تاغ توخۇسى بىلەن چۆل تورغىيىنىڭ سايرىغان ئاۋازى كەلدى. خەلچە توختىماي خىيال سۈرەتتى. ئۇنىڭ مۆلدۈرلەپ تۇرغان كۆزلىرى دەريانىڭ دەھشەتلىك دولقۇنلىرىغا قاراپ تاشتەك قېتىپ كەتكەنىدى. قارشى قىرغاقتىن ئالابويناقنىڭ قاۋىغان ئاۋازى توختىماي ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

× ×

خەلچە يىگىتنى ساقمۇ - ساق يەتتە ئاي كۈتتى. بىراق قارا پەرىشتىسى قايتىپ كەلمىدى. قارشى قىرغاقتىكى ئىتنىڭ قاۋاشلىرى توختىمايتتى. ئۇنىڭ قورسىقىدىكى بىگۇناھ تۆرەلمىمۇ چوپچوڭلا بولۇپ قالدى. ئۇ يىگىتنى تولا كۈتۈپ ھاردى، چارچىدى، تاقەتسىزلەندى، كۆز نۇرىنى ئاجىزلاشتۇردى. ئاخىرى پەرىشتىنىڭ قانىتىنىڭ يوقلۇقىنى ئېسىگە ئېلىپ

يۇردىكى پەچاق سانجىغاندەك ئاغرىشقا باشلىدى.

خەلچە ئەمدى ئاكىسىنىڭ ھايۋاننى تەپكەندەك تېپىشكىلىرىگە، قاتىلنى سوتلىغاندەك كۆزلىرىگە قولىنى تىقىپ سوراققا تارتىشلىرىغا، ئاكىسىنىڭ ئايالىنىڭ خەلچەدىن پاھىشە خوتۇندىن سەسكەنگەندەك ھاقارەتلىنىك ئالىيىشلىرىغا، گەمسىتىشلىرىگە، تۇرانخاننىڭ دارىتمىلاپ قىلىدىغان سېسىق گەپلىرىگە (دۇنيادا ئاجايىپ قىزىق ئىشلار بولىدۇ. تۇرانخاننىڭ بىزنىڭ قارا پەردىشتىنىڭ ئۈچ ياشقا كىرگەندە ئايرىلىپ كەتكەن ئانىسى ئىكەنلىكىنى ھېچكىمىشى بىلمەيدۇ. ئەسلى قارا پەرىشتىنىڭ ئانىسى تۇرانخاننى دەرياغا ناھايىتى كۆپ تاشقىن كەلگەن بىر يىلى قىيان، ئېتىزدا ئوت ئېلىۋاتقان يەردىن ئېقىتىپ كېتىپ بۇ تەرەپتىكى قىرغاققا چىقىرىپ قويغانىدى، ئۇ چاغلاردا سۇ بەك كۆپ بولغاچقا دەرياغا چۈشۈپ كەتكەن ئادەملەرنىڭ ھاياتى قېلىشىنى ھېچكىم تەسەۋۋۇر قىلالمايتتى. كېيىن تۇرانخاننى چاۋار بوۋاي ئىنىسىگە ياتلىق قىلىپ قويغانىدى. تۇرانخان دەسلەپكى چاغلاردا ئوغلىنى بەك سېغىنىپ، كۆپ ئويلاپ، يىغلاپ قاقشىغان بولسىمۇ لېكىن يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئۇنى ئۇنتۇپ كەتكەنىدى)، دادىسىنىڭ يىرتقۇچ ھايۋاندەك تەھدىت سېلىشلىرىغا بەرداشلىق بېرەلمەيتتى.

خەلچە يېرىم كېچە بولغاندا دادىسىغا تۇيدۇرماي كىيىملىرىنى كىيىپ سىرتقا چىقىپ تۇغۇلۇپ ئۆسكەن مەھەللىسىگە ئاخىرقى بىر قېتىم قاراپ قويدى-دە، ئېغىر خۇرسىنىپ قويۇپ دەريا بويىغا قاراپ مېڭىپ كەتتى.

خەلچەنى تولا ئىزدەپ ھالى قالمىغان چىرايلىرى كۆكەرگەن تۆت گەۋدە پۇشايمان بىلەن دەريا سۈيىگە تەلمۈرۈپ ھەيكەلدەك جىم تۇراتتى...

× ×

بۇ دەريا تارىختىن بۇيان شۇنداق ئېقىپ كەلگەن، قارلىغاچلارمۇ يەنە شۇ ئېقىنىنى بويلاپ ھەر تەرەپكە كۆچۈپ تۇرىدۇ. لېكىن ... لېكىن ...!

كۈرەشجان ئۆمەر 1965-يىلى ئاتۇشتا تۇغۇلغان. 1987-يىلى شىنجاڭ داشۆنىڭ ئەدەبىيات فاكۇلتېتىنى پۈتتۈرگەن، ھازىر ئاپتونوم رايونلۇق پەن-تېخنىكا تەرجىمە-تەھرىر كومىتېتىدا تەھرىر بولۇپ ئىشلەۋاتىدۇ، 1963-يىلىدىن باشلاپ ھازىرغىچە «تارىم»، «تەڭرىتاغ» «شىنجاڭ ياشلىرى»، «قەشقەر ئەدەبىياتى» ژۇرناللىرى، «شىنجاڭ گېزىتى» قاتارلىق مەتبۇئاتلاردا 150 پارچىغا يېقىن شېئىر ۋە ھېكايىلىرى ئېلان قىلىنغان، 1990-يىلى «تەڭرىتاغ» ژۇرنىلىنىڭ «سۆيگۈ» تېمىسىدىكى شېئىر-مۇسابىقىسىدە مۇكاپاتلانغان. ئاپتور «قارا پەرىشتە» ھېكايىسىدە ئىنسان خاراكتېرىنى ئۆزگىچە مۇھىت ئارقىلىق چوڭقۇر ئېچىپ بەرگەن.

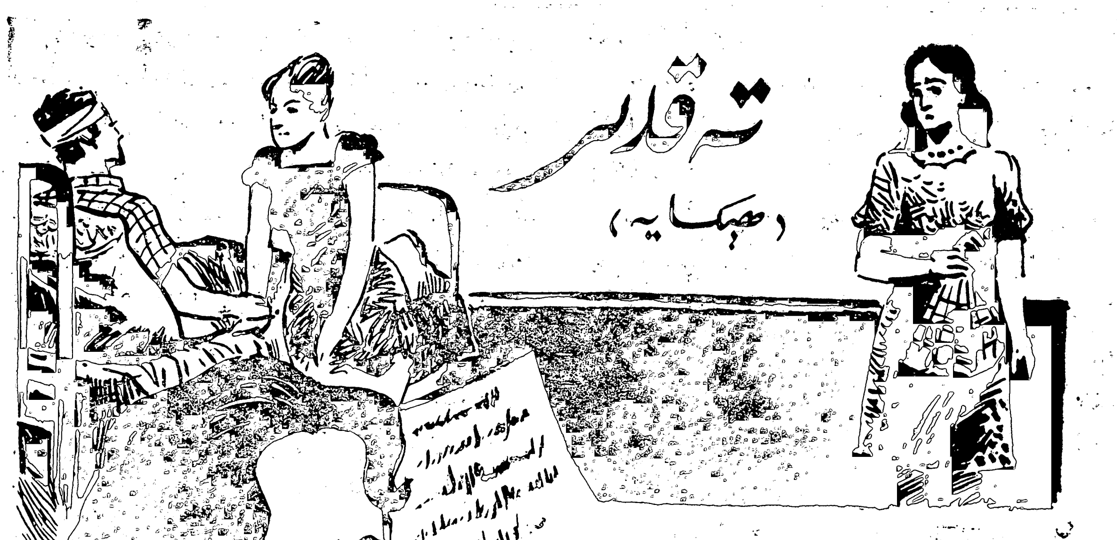

تەقدىر

(ھېكايە)

نىجات مۇخلىس

ئالىم بىلەن تۇرسۇنئاي دەسلەپتە بىر-بىرىنى پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن ياخشى كۆرۈشكەن، بىردەم كۆرۈشمىسە چىدىيالمايدىغان ئاشىق-مەشۇقلاردىن ئىدى. لېكىن توي قىلىپ كۆپ ئۆتمەيلا، ئۇلارنىڭ كېچە-كۈندۈز بىر-بىرىگە ئىنتىلىپ يۈرۈشكەن بۇنداق يېقىملىق مۇناسىۋەتلىرى ئۆزگىرىپ كەتتى. ئۇلار ئۈچۈن ھەممە نەرسە باشقىچە — ئىلگىرىكى مۇھەببەت، ئۈمىد ۋە ئىنتىلىشلەرنىڭ ھەممىسى ئۆزگىرىپ باراتتى. ئەمدىلىكتە ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئەسلىدىن ئۈمىد كۈتۈشكە بولىدىغان بىرەر ئاساسنىڭ يوقلۇقىنى چۈشىنىپ قېلىشقانىدى...

ئالىم باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ ئوقۇتقۇچىسى بولۇپ، تۇرمۇشتا ئاددىي-ساددا ئىدى. بوش ۋاقىتلىرىنى ماتېرىيال كۆرۈش، دەرس تەييارلاش بىلەن ئۆتكۈزەتتى. ئويۇن-تاماشاغا زادىلا قىزىقمايتتى.

لېكىن يېقىندىن بۇيان ئالىم ئۆيگە مەست كېلىدىغان، كەلگەندىمۇ يېرىم كېچىدە ھەتتا تاڭغا يېقىن كېلىدىغان بولۇپ قالدى.

بۇگۈن تۇرسۇنئاي كەچلىك كۇرستىن قايتىپ كەلگەندە، ئۆيدە ئالىم يوق ئىدى. تۇرسۇنئاي گاز ئوچاقتا چۆگۈننى قويۇپ قويدى-دە، يېقىندىلا ئۆگەنگەن ئىنگلىزچە دەرسلىك كىتابىنى ئېلىپ ئوقۇشقا باشلىدى. لېكىن دەرسلىك ئۇنىڭ كاللىسىغا كىرمىدى. ئالىمنىڭ تېخىچە قايتىپ كەلمىگەنلىكى ئۇنى ئىزىغا سالدى. «تۇۋا خۇدايىم، بۇ نېمە ئىشتۇ؟ يېقىندىن بۇيان ئالىم ماڭا دوق قىلىدىغان، ئۆيگە كىرگۈسى كەلمەيدىغان بولۇپ قالدىغۇ؟ ئالىمنى مەن ئوبدان چۈشىنىمەن. ئۇ ئاق كۆڭۈل، كۆيۈمچان، ئويۇن-تاماشالارغا بېرىلمەيدۇ. ھاراقنى ئەسلا ئىچمەيدۇ. لېكىن ئۇ بىرقانچە كۈندىن بۇيان ئۆيگە كۈندە دېگۈدەك مەست كېلىدىغان بولۇۋالدى. ئۇنىڭغا نېمە تەسىر قىلغاندۇ؟ مەندىن رەنجىپ قالدىمۇ-يا. ياق، ئۇ مەندىن ھەرگىزمۇ رەنجىمەيدۇ. چۈنكى مەن ئالىمنى رەنجىتكۈدەك ئىش قىلمىدىم. ئۇنداق بولسا زادى نېمىشقا بۇنداق قىلىدىغاندۇ؟ ئۇ باشقا بىرەرسىنى ياخشى كۆرۈپ قالغانمىدۇ؟...» تۇرسۇنئاي ئاخىرىنى ئويلاشقا جۈرئەت قىلالمىدى.

شۇ چاغدا ئىشىك چېكىلدى. تۇرسۇنئاي ئالىم كەلگەن ئوخشايدۇ، دەپ ئالدىراپ ئىشىكنى ئاچتى. ئىشىكنىڭ ئالدىدا ئالىم ئەمەس، قوشنىسى چولپان ئۇنىڭغا قاراپ كۈلۈپ تۇراتتى.

— چىرايلىق چوكان، ئۆيگە تەكلىپ قىلماي ھاڭۋېقىپ تۇرىسىزغۇ؟ بىمەنە ۋاقىتتا كېلىپ قالدىمۇ-نېمە؟ — ئۇ شۇنداق دېگىنىچە تۇرسۇنئاينىڭ تەكلىپىسىزلا ئۆيگە قەدەم قويدى.

تۇرسۇنئاي چولپاننى ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلدى.

چولپان دىۋاندا ئولتۇرۇپ، بۇرۇننى ئۇياق-بۇياققا سوزۇپ نېمىنىدۇر پۇراشقا باشلىدى.

— ئاداش، ئۆيدە گازنىڭ پۇرىقى بارمۇ-نېمە؟

تۇرسۇنئاي شۇ چاغدىلا گاز ئوچاقتا چۆگۈننى قويغانلىقىنى ئېسىگە ئېلىپ، يۈگۈرگىنىچە ئاشخانا ئۆيگە كىرىپ كەتتى. ئۇ ئوتنى ئۆچۈرۈپ، ئاشخانا ئۆينىڭ دېرىزىسىنى ئېچىۋەتتى.

— چىرايلىق چوكان، ئالىمنى خىيال قىلىۋېرىپ ئۆزىڭىزنى ئالدۇرۇپ قويماڭ يەنە. مەن گىرىمگەن بولسام ئىشنىڭ ئاقىۋىتى نېمە بولاتتىكىن-تاڭ. ئەر خەق دېگەننى تولا ئويلىمىغۇلۇق. ئۇ خەقنىڭچۇ، تولا بەك «ۋاي» دەپ قويسا ئادەمنىڭ بېشىغا چىقىۋالغىلى ئارانلا تۇرىدۇ. مەنغۇ ئوقۇمىغان. لېكىن ئۇ جەھەتتىكى بىلىمىمچۇ، سىزدەك ئوقۇغان چوكانلاردىن مىڭ ھەسسە ئارتۇق. بەزى ئەخمەق چوكانلار ئەتىدىن كەچكىچە ئېرىنىڭ ئۆزىگە ساداقەتمەن بولۇشىنى تىلەپ كېتىشىدىكەن. ئەرلىرى تانسىخانىلاردا-قەھۋەخانىلاردا قاش-كۆزىنى بويىغۇالغان نايىنا قىزلارنىڭ بەللىرىنى تۇتۇشۇپ، ئۇلارغا رودىپايدەك چاپلىشىپ تانسا ئويناپ يۈرسە، ئۇنىڭدىن خەۋىرى يوق. يېمىگەننى ئەرلىرىگە يېگۈزۈپ ئاۋارە بولۇپ كېتىشىدىكەن. ئەرلەرچۇ، ھەرقانچە ياۋاش بولغىنىنى بىلەنمۇ مۈڭگۈزى ئىچىدە. ئالىمغۇ ياۋاش. ھەرگىز ئۇنداق شاللاق ئەرلەرگە ئوخشاتقىلى بولمايدۇ. شۇنداقتىمۇ...

— نېمە، ئالىم تۇغرۇلۇق بىرەر گەپ-

سۆز ئاڭلىغان ئوخشىمامسىز؟ — تۇرسۇنئاي جىددىيلىشىپ سورىدى.

— ياقەي، مۇنداقچىلا دەۋاتىمەن. ئاڭلىسام ئالىمنى يېقىندىن بويان ئۆيگە مەست كېلىدىغان بولۇۋالدى دېيىشىدۇ-نىمە؟ ئالىم ھاراق ئىچمەيتتى-ھە؟ تووا، نېمىگە ئۇنداق ھاراق ئىچىدىغان بولۇۋالغاندۇ؟ ئاڭلىسام دەردى ئىچىگە پاتمىغان ئەرلەر ئۆلگۈدەك ھاراق ئىچىشەرمىش.

چولپان «دەردى ئىچىگە پاتمىغان ئەرلەر» دېگەن گەپنى ئاتايىتەن سوزۇپ ئېيتتى.

— چولپان، نېمىلەرنى دەيدىغانسىز. مەن ئالىمنى ئوبدان چۈشىنىمەن. بىز توي قىلغان يېرىم يىلدىن بويان سەن-پەن دېيىشىپ باقمىدۇق. پەقەت بىر-بىرىمىزنى ھۆرمەت-ئىززەت قىلىشىپلا كېلىۋاتىمىز. سىز «ئالىم ئۆيگە مەست كېلىۋېتىپتۇ» دېگەن گەپنى نەدىن ئاڭلىدىڭىز. بۇنداق ئىش ئەسلا مەۋجۇت ئەمەس. مەۋجۇت بولۇشىمۇ مۇمكىن ئەمەس!

تۇرسۇنئاي «مەۋجۇت ئەمەس» دەپ يالغان سۆزلىگەنلىكى ئۈچۈن خىجالەتچىلىكتە ۋىلىلدە قىزىرىپ كەتتى. چۈنكى تۇرسۇنئاينىڭ يالغان سۆزلىشى تۇنجى قېتىم ئىدى.

چولپان تۇرسۇنئاينىڭ چىرايىدىكى ئۆزگىرىش، جىددىيلىشىشتىن ئۇنىڭ تۇرمۇشتا ئانچە خاتىرجەم ئەمەسلىكىنى ھېس قىلغاندەك بولدى. چولپان ئۈچۈن مۇشۇنىڭ ئۆزىلا كۇپايە ئىدى. شۇڭا ئۇ گەپنى ئۇزارتىۋېرىشنىڭ پايدىسىزلىقىنى ھېس قىلىپ، ئۆيگە كىرىشتىكى مەقسىتىنى ئېيتتى.

— چىرايلىق چوكان، ئۆيىڭىزدە شۇنچە كۆپ ئولتۇرسام بىر پىيالە چايمۇ قۇيۇپ بەرمىدىڭىز. مىجەزىڭىز يوقمۇ-يا؟ ئۆزىڭىز بىلمىسىز، بىزدەك توي قىلغان چوكانلار ئۆيدە ئولتۇرۇۋەرسەك زېرىكىپ قالىدىكەنمىز. شۇڭا سىزنىڭ ئامانلىقىڭىزنى بىلگەچ ئىچ پۇشۇقۇمنى چىقىراي دەپ كىرىشىتتىم. ۋاقتىڭىزنى ئېلىپ قويدۇم، رەنجىمەسسىز. لېكىن ئامانەتنى ئالغاندىن كېيىن چوقۇم مېنىڭدىن خۇشال بولىسىز.

چولپان قولياغلىقىغا ئوراۋالغان بىر پارچە خەتنى تۇرسۇنئايغا بېرىپ ئۆيدىن ئۇزاپ چىقتى.

تۇرسۇنئاي دەرھال كونۋېرتتىكى ئادرېسقا قاراپ ئۈلگۈردى. خەت تۇرسۇنئاينىڭ چەت ناھىيىدىكى ئانىسىدىن كەلگەن بولۇپ، تۇرسۇنئاينى ھەقىقەتەن خۇشال قىلىۋەتتى. چۈنكى ئۇ بىر قانچە ئايدىن بويان ئانىسىدىن خەت تاپشۇرۇپ ئالمىغانىدى. تۇرسۇنئاي دىۋانغا ئولتۇرۇپ خەتنى ئوقۇشقا باشلىدى. خەتتە سىڭلىسى ئاينۇرنىڭ ئېرى بىلەن ئاجرىشىپ كەتكەنلىكى، ئانىسىنىڭ ئېغىر كېسەل ئىكەنلىكى قاتارلىقلار يېزىلغانىدى.

تۇرسۇنئاي خەتنى ئوقۇپ بولۇپ كۆزىگە لىققىدە ياش ئالدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ ئۈن سېلىپ يىغلىغۇسى كەلدى. ئۇنىڭ ئالدىدىكى ھازىرقى كۆڭۈلسىزلىك — سىڭلىسىنىڭ تەقدىرى، بولۇپمۇ بىچارە ئانىسىنىڭ كېسەللىك ئەھۋالى تۇرسۇنئاينىڭ ئەندىشىسىنى كۈچەيتىۋەتتى...

تۇرسۇنئاينىڭ دادىسى ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئىلمىي مۇدىرى بولۇپ، مەدەنىيەت ئىنقىلابىدا تۈرمىگە تاشلىنىپ، زىيانكەشلىك تۈپەيلى ئۆلۈپ كەتكەنىدى. ئۇ چاغدا تۇرسۇنئاي ئۈچ-تۆت ياشلاردا، سىڭلىسى تېخى قۇچاقتا ئىدى. شۇنىڭدىن

كېيىن ئۆيىنىڭ پۈتۈن ئېغىرچىلىقى ياش
تۇرۇپلا تۇل قالغان بىچارە ئانىنىڭ
زىممىسىگە چۈشتى. بىچارە ئانا بىر جۈپ
قىزىنى ساق - سالامەت قاتارغا قېتىش
ئۈچۈن، ھاياتىنىڭ پۈتۈن ئېغىرچىلىقلى-
رىغا چىدىدى، كېيىن تۇرسۇنئاينىڭ
دادىسنى ئاقلاندى. بىچارە ئانىنىڭ نۇر-
سىزلانغان كۆزى شادلىق يېشىغا تولدى.
تۇرسۇنئاي ئالىي مەكتەپكە ماڭىدىغان
چاغدا ئانىسى چېچىنى سىيلاپ تۇرۇپ:
— قىزىم، رەھىمسىز تەقدىر دادىڭىزنى
ۋاقتىسىز بۇ دۇنيادىن ئېلىپ كەتتى.
سىز مەرھۇم دادىڭىزنىڭ روھىنى خۇش
بولسۇن دېسىڭىز، ياخشى ئوقۇپ، كەلگۈ-
سىدە مائارىپچى بولۇڭ. مېنىڭ سىزدىن
كۈتىدىغىنىم ئۈممىدىم شۇ، — دېگەنىدى.
تۇرسۇنئاي ئانىسىنىڭ ئۈممىدىنى ئاقلىدى.
مەكتەپ پۈتتۈرگەندە ئۈرۈمچىدىكى بىر ئوتتۇرا مەكتەپكە تەقسىم قىلىندى...

تۇرسۇنئاي خەتنى تۇتقىنىچە ئىختى-
يارسىز ئۇزۇن سېلىپ يىغلاپ سالدى. ئۇ
يىغلاشقا ھەقلىق ئىدى. چۈنكى بۇ شەھەردە
ئۇنىڭ بىرمۇ تۇغقىنى يوق ئىدى. ئالىم
ئۇنىڭ بىردىنبىر يۆلەنچۈكى. بىراق
ئالىم يېقىندىن بۇيان ئۇنىڭغا يۆلەنچۈك
بولمايلا قالماستىن، بەلكى ئۇنىڭ دىلىغا
ئازار بېرىدىغان بولۇۋالدى. بۇ ھال
تۇرسۇنئاينى قىيناپ يەتتى. ئۇ بايىلا چول-
پاننىڭ ئالىم ھەققىدە قىلغان سۆزلىرى-
نى، ئالىمنىڭ سىنچى كۆزلىرىنى ئۆزىگە
پات - پات تىكىپ، يەر ئاستىدىن قاراش-
لىرىنى ئويلىغىنىدا ئالىمدا چوقۇم بىر
سىرنىڭ بارلىقىنى ھېس قىلىپ، ئۇنىڭ
بىلەن سۆزلىشىش قارارىغا كەلدى...

شۇ كۈنى شەنبە بولغاچقا ئالىم ئىش-
تىن چۈشۈپلا بىر قانچە بويتاق خىزمەتدا-
شلىرى بىلەن رېستورانغا كىردى،
بۈگۈن ئالىمنىڭ مەردلىكى، شوخلۇقى
تۇتقان كۈن. ئۇ باشقىلار ئېغىز ئاچقۇچە
كۈتكۈچى قىزغا بىر قانچە تەخسە سوغۇق
سەي، كوۋاس، كافىي ۋە ئىككى بوتۇلكا
ئالىي ھاراق بۇيرۇتتى. ھەش - پەش
دېگۈچە كىچىك ئۈستەل ئۈستى بۇيرۇتۇل-
غان نەرسىلەر بىلەن تولدى. ئالىم بو-
تۇلكىنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ رومكىلارغا
ئېلىق كۆزى قىلىپ قۇيغاندىن كېيىن،
ئۆزىنىڭ رومكىسىغا ئېلىق كۆزى قىلىپ
قۇيۇپ، خۇددى رومكىنىمۇ قوشۇپ يۇتۇ-
ۋېتىدىغاندەك «گۈپپىدە» قىلىپ ئاغزىغا
ئاتتى. خىزمەتداشلىرى ئالىمدىكى بۇ
«يېڭىلىق» قا ھەيران قېلىشتى. ئۇلار
ئالىمنىڭ ھاراق ئىچمەيدىغانلىقىنى ئوب-
دان بىلىشەتتى. ئالىم ئۈچىنچى رومكا
ھاراقنى ئاغزىغا ئاتماقچى بولغاندا،
ھەسەن ئىسىملىك سېمىزگىنە كەلگەن
خىزمەتدىشى ئۇنىڭ بىلىكىدىن تۇتتى:
— ئالىم، ھاراق دېگەننىچۇ قورساقنى
توقلاپ ئاندىن ئىچىدىغان نەرسە. بۇن-
داق ئىچسەڭ ھېلىلا بۇنىڭ كارامىتىنى
كۆرۈپ قالىسەن جۇمۇ! — دېدى-دە، ئۇنىڭ
قولىدىن رومكىنى ئېلىۋالدى.
— ئاداش، بۇنداق ئىچىدىغانغا نېمە
سەۋەب بولدى؟ ئۆيىدىن كۆڭلۈڭ سۇ ئىچ-
مەيۋاتامدۇ - يە!
— ئۆيىدىن سۇ ئىچمىگەچكە رېستوران-
دىن قانغۇچە سۇ ئىچىۋالاي دەۋاتىمەن - دە!
— قۇرۇق ئىچىۋېرىپ رېستوراندا
رەسۋاچىلىققا قالما - يەنە!
ئۇلارنىڭ كەينى - كەينىدىن چاقچاق
ئارىلاشتۇرۇپ، ئالىمنى ھاراقتىن ئازراق
ئىچىشكە دەۋەت قىلىشلىرى ئۇنىڭغا

غەيۋەتچى خوتۇنلارنىڭ تۇرسۇنئاي ئۇستى-
دىكى پىتنە پاسا تىلىرىدىن بولارنىڭمۇ
خەۋىرى باردەك بىلىنىپ كەتتى. ئەمدى-
لىكتە بايا تىن ئاچ قورساق ئىچكەن
هاراق ئالىمنى قىزىتىشقا باشلىدى.

— ئاغىنىلەر: «يىگىتنى نومۇس ئۆلتۈ-
رەر، توشقاننى قومۇش»، دېگەنىدەك،
مېنى نومۇس ئۆلتۈرۈۋاتىدۇ، — نومۇس
دەۋەتكىنىنى ئۆزىمۇ سەزمەي قالدى ئۇ.

خىزمەتداشلىرى ئالىمنى ئوبدان چۈ-
شىنەتتى. بولۇپمۇ ئۇنىڭ كەم سۆزلۈكى،
باشقىلار بىلەن ئىجىل-ئىناقلىقى، خىز-
مەتتىكى ئۆزىگە بولغان تەلەپچانلىقى،
كەسپىي جەھەتتىكى تىرىشچانلىقى ئۇلاردا
ياخشى تەسىر پەيدا قىلغانىدى. لېكىن
يېقىنقىدىن بويانقى ئۇنىڭ ئىچىملىككە
بېرىلىش، خىزمەتتىكى بوشىشىش، يوق-
لاڭ ئىشلارغا چېچىلىشقا ئوخشاش ئادەت-
لەر ئۇلارنى ھەيران قالدۇرغانىدى. شۇڭا
خىزمەتداشلىرى ئالىم بىلەن سىردىشىش
ئارقىلىق ئۇنىڭ «سىرى» نى بىلىپ
باقماقچى بولۇشقانىدى. شۇ سەۋەبلىك
ئۇلار بۈگۈن بۇ رېستورانغا كىرىپ ئول-
تۇرۇشقانىدى.

— ئالىم ئاداش، بىز بىر-بىرىمىزنى
ئوبدان چۈشىنىدىغان خىزمەتداشلاردىن
ۋە ئاغىنىلەردىنمىز. شۇڭا ھەر قانداق
سۆزىمىز بولسا يوشۇرماسلىقىمىز لازىم.
توغرا، ئادەملەرنىڭ باشقىلارغا دېيىدىغان
سىرىمۇ بولىدۇ، دېمەيدىغان سىرىمۇ
بولىدۇ. بايا سەن «مېنى نومۇس ئۆلتۈ-
رۈۋاتىدۇ» دېدىڭ. بۇنىڭ سىرىنى بى-
لىشكە بولامدىكىن؟ — دېدى ياپما قاپاق،
ئورۇق، ئېگىزگىنە كەلگەن سۇلتان ئىسمى-
لىك بىر خىزمەتدىشى.

— ھەي، يامان سوراپ قالدىڭ. ئەس-
لىدە دەردىمنى ئىچىمگە يۇتۇپ يۈرۈۋې-
رەي دېگەنىدىم. بىراق دەردىمنى ئىچىمگە
يۇتكەنسېرى دەرد ئۈستىگە دەرد قوشۇ-
لۇپ يۈرىكىم ئازابلىنىۋاتىدۇ. سىلەر
تېخى ئۆيلەنمىگەن. دەردىمنى چۈشەنمەي-
سىلەر. راستىمنى ئېيتسام، تۇرسۇنئاي
ۋاپاسىز چىقىپ قالدى. شۇڭا مەن...—
ئۇ سۆزىنى داۋاملاشتۇرالماي قالدى.

— ھوي ئاداش، نېمىلەرنى دەۋاتىسەن؟
مەست بولۇپ ئەقلىڭدىن ئازمىغانسەن؟
تۇرسۇنئاينى ۋاپاسىزلىق قىلامدۇ دېسە
كىم ئىشىنىدۇ؟ — دېدى كەڭ پېشانىلىك،
يۇمىلاق يۈزلۈك، كەڭ قىلىپ بۇرۇت
قويۇۋالغان ساقتار ئىسىملىك بىر دوستى.

— مەنمۇ ئىشەنمەيتتىم. بىراق ئۇنىڭ
يات ئەركەكلەر بىلەن كېچىدە قولتۇق-
لىشىپ يۈرگىنىنى كۆرگەنلەر بار.

— كىم كۆرۈپتۇ؟

— چولپان.

— چولپان؟ قايسى چولپان ئۇ؟

— بىزنىڭ قوشنىمىزچۇ.

— قانداق چاغدا، كىم بىلەن كۆرۈپتۇ؟

ئالىم مەھەللىدىكى خوتۇنلارنىڭ تۇر-
سۇنئاي توغرىسىدىكى سۆز-چۆچەكلىرىنى،
چولپاننىڭ ئۆتكەن نۆۋەت ئالىمنىڭ ئا-
لدىنى توسۇۋېلىپ ئايالى ھەققىدە بىر
مۇنچە ۋالاقلىغانلىقىنى بىرمۇ-بىر سۆزلەپ
بېرىپ، ئۆپكىدەك ئىزىرىپ كەتتى.
دوستلىرىنىڭ توسقىنىغا ئۇنىماي كەينى-
كەينىدىن يەنە ئىككى رومكا قېقىۋەتتى.

ئالىمنىڭ ھاراقتا بېرىلىشى تۇرسۇن-
ئايغا ئاچچىقلىنىشتىن بولسا، يەنە بىر
تەرەپتىن ئۇنىڭغا چىدىمايۋاتقانلىقىدىنمۇ
ئىدى. تۇرسۇنئاينىڭ قاپقارا بىر جۈپ
چوڭ كۆزى، ئەۋرىشىمدەك بەللىرى،
ساغرىسىغا چۈشۈپ تۇرىدىغان ئىككى تال

تۇم ئۆردەمە چېچى، ئىنابېتەك ئېقىپ چۈش-
كەن بۇرنى، تولغان ساغرىسى، بىر كۆتۈ-
رۈلۈپ، بىر پەسىيىپ تۇرىدىغان
كۆكسى ھەر قانداق ئەرگەكنى ئۆزىگە
مەھلىيا قىلاتتى. ئۇ گويا كى نۇر بىلەن
رەڭدىن يارالغاندەكلا گۈزەل ئىدى.
چولپاننىڭ ھە دېگەندىلا ئۇنى «چىرايلىق
چوكان» دەپ ئاتىشىمۇ بىكارغا ئېيىتىلما-
مىغانىدى.

— ئالىم، — دېدى ھەسەن سۆز ئېچىپ، —
سەن شۇنچە چېچەن، ئەقىللىق تۇرۇپ
چولپاننىڭ يېقىلاك سۆزلىرىگە ئىشەنگىنىڭ
ياخشى بولماپتۇ. تۇرمۇش دېگەن ئۆمۈر-
لۈك ئىش. بۇنىڭغا يەڭگىللىك قىلىشقا
بولمايدۇ. ئەر-ئايالار بىر-بىرىگە
ئىشىنىشى لازىم. مېنىڭچە تۇرسۇنئاي
ئەدەب-ئەخلاقلىق قىز. توغرا، جەمئى-
يەتتە ياشىغان ئىكەنمىز ھەممىمىز سۆز-
چۆچەكتىن خالىي بولالمايمىز. خالىي بولۇ-
شىمىزمۇ مۇمكىن ئەمەس. گەپ ئۇنىڭغا
قانداق مۇئامىلە قىلىشىمىزدا. چولپاننىڭ
قانداق چوكان ئىكەنلىكىنى سەنمۇ ئوبدان
بىلىسەنغۇ؟ بۇ دۇنيادا كەم تېپىلىدىغان
ھەسەتخور. دانالار: دۇنيادا ھەسەتخورنىڭ
يۈكى ئەڭ ئېغىر بولىدۇ. چۈنكى ئۇ
بىچارە بەختلىك ئادەملەرنى كۆرەلمەي
ھەسەتخورلۇقتىن كېلىدىغان قايغۇ-ئەلەم-
نىڭ ھەممە يۈكىنى كۆتۈرۈۋېلىپ يۈرىدۇ،
دەپ ناھايىتى توغرا ئېيتقان.

— بىلىمەن، ھەممىنى بىلىمەن، — ئالىم
سۆزىنىڭ بېلىگە قەيتتى، — زادى مەن يامان،
مەن ئەيىبلىك بولدىمۇ؟ مەن بۇ سىرنى
خۇددى پاختا ئارىسىدا ئوت ساقلىغاندەك
ساقلىماقچى ئىدىم. بىراق ئاشكارىلاشقا
مەجبۇر بولدۇم. چۈنكى مەن باشقا ئەر-
لەرگە ئوخشاش خوتۇنىنى كونىلىمەيدىغان-
لاردىن ئەمەس... تۇرسۇنئاي بۇنىڭغا
چىدىسا مەن بىلەن ئۆي تۇتىدۇ.
بولمىسا...

ئالىم شۇنداق دېگىنىچە رېستورانىدىن
چىقىپ كەتتى. ئەمدى ئۇنىڭغا ھەرقانداق
سۆز كار قىلمايتتى. چۈنكى ئالىمنىڭ
بىر دېنىز نۇقسانى ئەنە شۇ قارىغۇ كۈن-
دەشلىك ئىدى.

ئالىم رېستوراندىن دەلدەڭشىگىنىچە
چىقىپ چوڭ يولغا چۈشتى. ئۇ بىر
ئۇياققا، بىر بۇ ياققا سەنتۈرۈلۈپ كېتى-
ۋاتقىنىدا، يان كوچىدىن تۇيۇقسىز چىقى-
قان بىر ماشىنا جىددىي تورمۇز قىلغان
بولسىمۇ، ئالىمغا ئۇرۇلۇپ كەتتى. ئالىم-
نىڭ دوستلىرى ئۇنى ئىزلەپ چىققىنىدا
ئۇ ھوشسىز ھالدا يەردە ياتاتتى. ئۇلار
شوپۇر بىلەن بىللە تاكسىدىن بىرنى
توسۇپ، ئالىمنى دوختۇرخانىغا ئېلىپ
ماڭدى.

... تۇرسۇنئاي بالنىتسقا كىرىپ كەل-
گىنىدە، ئالىم سول پۇتى گىپىسلانغان
ھالدا كارىۋاتتا يەڭگىل خورەك تارتىپ
ئۇخلاۋاتاتتى. ئۇ بىر كېچىنى ئىڭراش،
زارلاش بىلەن ئۆتكۈزگەچكە، تاڭغا يېقىن
ئۇيقۇغا كەتكەنىدى. تۇرسۇنئاي كارىۋات
يېنىدىكى ئورۇندۇققا ئولتۇرغىنىچە ئويغا
پاتتى: ئۇ باشقا يىگىت-قىزلارغا ئوخ-
شاش تالاي-تالاي گۈزەل ئايدىڭ
كېچىلەرنى پىچىرلىشىش، ئىسسىق لەۋنى
لەۋگە يېقىش، ھەشقىپېچەكتەك چىرمى-
شىش بىلەن ئۆتكۈزگەن؛ بىر-بىرىگە
ئۆمۈرلۈك يار-يۆلەك بولۇپ ئۆتۈشكە
ۋەدە بېرىشكەن؛ ئاخىرى مۇرات-مەقسەت-
لىرىگە يېتىشىپ توي قىلىشقان. لېكىن
كۆپ ئۆتمەي چولپانغا ئوخشاش ھەسەت-
خورلارنىڭ ئارىغا ئاداۋەت ئۇرۇقىنى

چېچىكى بىلەن بۇ ئۇرۇق كۆكلەپ، بار-
غانسېرى تەرەپ-تەرەپكە شاخ چىقىرىشقا
باشلىغان. تۇرسۇنئاي بۇ ھارام شاخلارنى
كېسىۋېتىش ھەتتا يىلتىزىدىن قۇرۇتۇۋې-
تىش ئۈچۈن بارلىق تىرىشچانلىق كۆر-
سەتكەن بولسىمۇ، لېكىن ئالىمنىڭ قارىغۇ
كوندەشلىكى ئالدىدا بۇلارنىڭ ھېچقايسىسى
ئۈنۈم بەرمىگەن. تۇرسۇنئاينىڭ ھېلىمۇ
يادىدا: بىر كۈنى ئۇ ئالىمغا ھېلىقى
كېچىسى ئۆزى بىلەن بىللە ماڭغان ئەر
كىشىنىڭ باشقا بىرسى بولماستىن،
بەلكى ئوقۇتقۇچىسى ئېلشات ئىكەنلىكىنى،
گۇمانلىنىشنىڭ ئورۇنسىز ئىكەنلىكىنى
ئېيتقاندا ئالىمدىن بىر تەستەك يېگەنى-
دى. ھەتتا ئالىم «بۇندىن كېيىن باشقا
ئەركەكلەر بىلەن باردى-كەلدى قىلساڭ
خېتىڭنى ئال!» دەپمۇ ئېيتقانىدى. شۇن-
دىن باشلاپ ئالىم ھە دېسىلا چولپاننىڭ
ئۆيىدىن چىقمايدىغان، ئۇنىڭ بىلەن
تانسىلارغا بېرىپ تۇرسۇنئاينىڭ چىشىغا
تېگىدىغان بولۇۋالغانىدى. تۇرسۇنئاي
بۇلارنى ئويلاپ چوڭقۇر بىر ئۇھ تارتتى.
ئەمدى قانداق قىلىش كېرەك؟ ئاجرىشىش
كېرەكمۇ ياكى تاپا-تەنىگە، كوندەشلىككە،
خورلۇققا چىداپ ئۆينى تۇتۇۋېرىش
كېرەكمۇ؟ تۇرسۇنئاينىڭ ئەنە شۇنداق
تېگى يوق چىگىش خىياللىرىنى ياتاققا
كىرىپ كەلگەن دىلشات دوختۇر بۆلدى.

تۇرسۇنئاي ئەدەب-ئەخلاق بىلەن ئور-
نىدىن تۇرۇپ، دىلشات دوختۇر بىلەن
سالاملاشتى ۋە ئۆزىنى تونۇشتۇردى.

— غەم قىلماڭ، — دېدى دىلشات دوختۇر، —
ھېلىمۇ ئالىمنىڭ تەلىيى بار ئىكەن،
ماشىنا يەڭگىل ئۇرۇلغاچقا سول پۇتىنىڭ
ھوشۇقى ئىككى يەردىن سۇنۇپتۇ، بىزنىڭ
داۋالىشىمىزغا ماسلاشسا بىر قانچە ئايدا
ماڭالايدۇ.

دىلشات دوختۇر تۇرسۇنئايغا تەسەللى
بېرىپ چىقىپ كەتتى. ئارقىدىنلا ئالىم-
نىڭ خىزمەتداشلىرى، قولۇم-قوشنىلىرى
كىرىپ كېلىشتى. بۇلارنىڭ ئارىسىدا
چولپانمۇ بار ئىدى. ئۇ تۇرسۇنئايغا كۆزى-
نىڭ قۇيرۇقىدا پات-پات مەنىلىك قاراپ
قوياتتى. تۇرسۇنئاي ئۆزىنى تۇتۇۋېلىشقا
شۇنچە تىرىشسىمۇ، لېكىن ھودۇقۇپ تۇر-
غانلىقى كۆزىدىن مانا مەن دەپ چىقىپ
تۇراتتى.

تۇرسۇنئاي ئۇلارنىڭ قولىدىن ئالىمغا
ئېلىپ كەلگەن مېۋە-چېۋىلەرنى ئېلىپ
تۇمبۇچكىغا قويدى، يوقلاپ كەلگەنلەر
بىر ئاز ئولتۇرۇشقاندىن كېيىن تۇرسۇن-
ئاينىڭ كۆڭلىنى ياسىشىپ قايتىشىپ
كېتىشتى.

... كۈنلەر ھەپتىلەرنى، ھەپتىلەر
ئايلارنى قوغلىشىپ ھايت-ھۇيت دېگۈچە
بىر قانچە ئاي ئۆتۈپ كەتتى. ئالىمنىڭ
پۇتىمۇ ياخشىلىنىپ، قولتۇقتاياق بىلەن
ماڭىدىغان بولدى. بۇ بىر قانچە ئاي
ئىچىدە تۇرسۇنئاينىڭ تارتمىغان جاپاسى
قالمىدى. ئالىمنىڭ تەرىتىنى تۆكۈش،
مەكتەپكە بېرىپ دەرس ئۆتۈش، كەچلىك
كۇرسقا بېرىش، ئالىمغا تاماق ئېتىپ
ئەكېلىش مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ
كۈندىلىك ئىشىغا ئايلانغانىدى. لېكىن
بۇ ئىشلار ئۇنىڭغا قىلچىمۇ ئېغىر بىلىن-
مىدى. ئەڭ ئېغىر تۇيۇلغىنى ئالىمنىڭ
بۇ جەرياندا ئۇنىڭغا قىلغان سوغ مۇئا-
مىلىسى بولدى.

ئالىم بالنىتسىدا ياتقاندىن بۇيان
چولپان كۈندە دېگۈدەك پەيدا بولىدىغان
بولۇۋالدى. ئۇ ئالىم بىلەن مۇڭدىشاتتى،
كۈلكە-چاقچاق قىلىشاتتى، مېۋە-چېۋى-

لەرنى ئالقىلاپ بېرەتتى، يېقىن ئولتۇرۇپ
سىرداشاتتى. تۇرسۇنئاي بۇ ئەھۋالنى
كۆرگەندە ئازابلىناتتى، تىرلىناتتى. لېكىن
ئازابلىرىنى بىلىندۈرمەيتتى. چۈنكى ئۇ بۇ ئىش-
لارنى ئالىم ئەتەي قىلىۋاتىدۇ دەپ ئويلايتتى.

بىر كۈنى تۇرسۇنئاي بالىنىتسىغا كىرىپ
كەلگىنىدە ياتاقتا ئالىم بىلەن چول-
پانلا بار ئىدى. چولپان كاردىۋاتتا ئوڭ-
دىسىغا ياتقان ئالىمنى ھەدەپ سۆيۈۋا-
تاتتى. ئالىممۇ چولپاننىڭ بېلىدىن
قۇرۇپ تۇتۇپ، ئۇنىڭغا چىرمىشىپ ياتاتتى.
تۇرسۇنئاي داڭ قېتىپلا تۇرۇپ قالدى.
نېمە قىلىش كېرەك؟ چولپاننىڭ چېچىدىن
يۇلسۇنمۇ؟ ئالىمنى ۋاپاسىز، ۋىجدانسىز دەپ
تىللىسۇنمۇ؟ ئۇلارنىڭ چاۋىسىنى خەلقى-
ئالەمگە ياپسۇنمۇ؟ ئاھ، ۋاپاسىز ئالەم،
كۆزى كور پەلەك! سېنىڭ ئىنسانلارغا
ئاتا قىلغان بەختىڭ مۇشۇمۇ؟ بىرلىرىنى
كۈلدۈرۈش، يەنە بىرلىرىنى زار-زار
قاقشىتىش، ئىنسانلارنى ئازدۇرۇش سېنىڭ
تەبىئىتىڭمۇ؟!

تۇرسۇنئاي ئېسىگە كەلدى. ئۇ ئەمە-
دىيلىكتە ئۆزىنىڭ ياخشى كۆرگەن ئادى-
مىنىڭ تاشلاندۇق ياللاقنى يالاۋاتقان
ئىتقا ئايلانغانلىقىنى كۆردى. ئۇنىڭ
سەۋرى قاچىسى يېرىلدى. ئۇ مېيىقىدا
ئاچچىق كۈلۈپ قويغىنىچە بۇرۇلۇپ
چىقىپ كەتتى.

... تۇرسۇنئاي مەكتەپتىكى كىچىككىنە
بىر ئېغىز ئۆيگە كۆچۈپ كەلگىنىگە خېلى
ۋاقىتلار بولدى. بۇ ئۆي كىچىك بولسىمۇ،
لېكىن ئۇ روھىي جەھەتتىن ئازادىلىككە
چىقىپ قالدى. ئۇ كېسەلچان ئانىسىنى
داۋالىتىش ئۈچۈن يېنىغا چاقىرتىپ
ئالغاچقا، كۆڭلى تېخىمۇ توق ئىدى.
ئاپىسىمۇ ئارزۇلۇق قىزىنى كۆرۈپ كېسىلى
خېلىلا ياخشىلىنىپ قالغانىدى. ئۇلار
كىنو-تىياتىر كۆرەتتى، بۇ شەھەرنىڭ
كەڭ، ئازادە كوچىلىرىنى ھارغۇچە ئاي-
لىناتتى. كۈلكە-چاقچاق قىلىشاتتى،
پاراڭلىرى كېچە-كېچىلەپ تۈگىمەيتتى.

تۇرمۇش ئەنە شۇنداق كۆڭۈللۈك، غەم-
سىز ئۆتۈۋاتقان كۈنلەرنىڭ بىرىدە كۆڭۈل-
سىزلىك يۈز بەردى. تۇرسۇنئاينىڭ ئاپى-
سىنىڭ كېسىلى بىر كېچىدە تۇيۇقسىز
ئۆزگىرىپ دوختۇرخانىغا ئېلىپ بېرىلدى.
ئەمدىلا خاتىرجەملىككە ئېرىشكەن تۇرسۇن-
ئاي قۇتقۇزۇش بۆلۈمىنىڭ ئەتراپىدا پەر-
ۋانە بولۇپ يۈردى. ئۇ ئىچىدە خۇداغا
نالە قىلاتتى، يالۋۇراتتى. ئاپىسىنىڭ
كېسىلىگە شىپالىق بېرىش، مۈشكۈللىرىنى
ئاسان قىلىش ئۈچۈن يىلىناتتى. لېكىن
بىۋاپا ئالەم ئاخىرى ئانىنى ئۆز قوي-
نىغا ئالدى. تۇرسۇنئاي زار-زار يىغ-
لىدى، قاقشىدى، چاچلىرىنى يۇلدى.
ئاخىرى ئورنىنى تولدۇرۇپ بولمايدىغان
تەقدىرگە تەن بەردى...

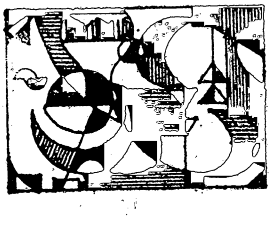

خەجىللىق

(ھېكايە)

يارمۇھەممەت

— مەن سېنىڭ ئۆيۈڭگە بالا كۆتۈرۈپ كەلمىگەن، ئالە بالاڭنى.

— ئۇنچە ئالدىراپ كەتمىگىن، ھەر ئىش بولسىمۇ، چىرايلىقچە بولغىنى ياخشى، قولۇم-قوشنىلار ئاڭلىسا سەت تۇرىدۇ.

— ئاڭلىسا ئاڭلىمامدۇ، ئەل-يۇرتتىن نومۇس قىلىپ، تىشىم پۈتۈن، ئىچىم تۈتۈن بولۇپ كەتتى. بولدى. ئەمدى بېشىمغا كەلگەننى كۆرەي.

— سۆزلىسەڭمۇ سۆزلىگىن، يىغلىماي سۆزلىگىن، كۆپ يىغلىساڭ بېشىڭ ئاغرىيدۇ. قارىغىنە ئەمەك بولمىغاندا مۇشۇ بىچارىگە بولسىمۇ ئىچىڭ ئاغرىسۇن...

— بۇنداق شېرىن سۆزلىرىڭنىڭ ماڭا ئەمدى كېرىكى يوق، دەيدىغان ئادەمگە بېرىپ دېگىن. مېنى كىچىك بالىنى ئالدىغاندەك ئالدىماي ئوچۇق گېپىڭنى دېسەڭلا بولدى. مەن سېنىڭدىن ھېچ نەرسە تەمە قىلمايمەن. مەن ساڭا ئوخشاش يا بارىدىغان يېرى يوق، يا كېلىدىغان يېرى يوق تالادا قالغان ئادەم ئەمەسمەن. ئۇقۇپ قوي! تاغدەك يار-يۆلەك بولىدىغان ئاتا-ئانام بار، ئۇلار تېخى ھايات! ماڭا پەقەت سېنىڭ بىر ئېغىز سۆزۈڭلا كېرەك. ئەمدى ساڭا ئالدانمايمەن، سېنىڭ مۇنداق تىلىڭنىڭ ئاستىدا تىلىك بارلىقىنى بىلمىگەن ئىكەنمەن، بولدى تويدۇم...

ئۆي ئىچىدە بىر جۈپ ئەر-ئايال جېدەل قىلىشىۋاتاتتى. بۇ جېدەلدىن بىزار بولغاندەك كۆزلىرىنى چىڭ يۇمۇۋالغان نارىسىدە بوۋاق ئانىسىنىڭ قولىدا تىپىرلاپ يىغلاۋاتاتتى. بالىنىڭ بۇ ئاچچىق يىغا-پەريادى بۇلارنىڭ قۇلىقىغا كىرسۇنمۇ؟ ئۆي بىساتلىرىمۇ قالايمىقان، ئۇ يەردە بۇ يەردە چۆرۈپ تاشلانغان، پارچە-پۇرات قەغەزلەر، كىيىم-كېچەك، ئۇزۇن-كۆرپىلەر چېچىلىپ ياتاتتى.

بۇ ئىككى ياشنىڭ توي قىلغىنىغا ئەمدىلا بىر يېرىم يىل بولغانىدى. شۇنداق تۇرۇقلۇق ئۇلار مۇشۇنداق سوقۇشۇپ بىر-بىرىنى رەنجىتىپ، بىر-بىرىگە ئازار قىلىشىۋاتاتتى، ھەتتا ئۇلار تېخىمۇ ئەسەبىيلىشىپ، شۇنداق ئاچچىق تەنىلەرنى قىلىشتىكى، بۇ تاپا-تەنىلەردىن ھەر ئىككىلىسىنىڭ قەلبى مۇجۇلماقتا. بىرسى ئۆي ۋە تۇرمۇشتىن بىزارلىقىنى، ئۆزىنىڭ بەختسىزلىكىنى دەپ زارلانسا، يەنە بىرسى بۇ ئاچچىق تەنىلەرنى، خۇددى تاماكا تۈتۈنىدەك يۇتۇۋېتىپ، ئۆزىنى تەمكىن ۋە سالماق تۇتۇپ، ئايالىدىن كەچۈرۈم سورىغاندەك، ئۇنىڭغا يېلىنىپ-يالۋۇرۇپ، ئۇنىڭ ئالدىدا تەلمۈرۈپ تۇراتتى. بىراق ئامال قانچە، شۇنچە يېلىنىش-يالۋۇرۇشلار، تەسەللىيلەردىن بىردەملىك ئاچچىق ئۈستۈن كەلدى بولغاي، خەلچەم قىقىراپ يىغلاۋاتقان بالىنى قاسىمنىڭ ئالدىغا

قويۇپ قويۇپ، ئالدىراپ، بېرىپ چامادانىنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ كىيىم - كېچەكلەرنى رەتلەشكە، دېرىزە، كارىۋات تورلىرىنى يىغىشتۇرۇپ، قاتلاشقا باشلىدى، قاسىم ئۇلۇق-كىچىك تىنىپ قويۇپ، خۇددى كارنىيىغا بىرنەرسە تۇرۇپ قالغاندەك بوغۇق، خىرقىراق ئاۋاز بىلەن ۋارقىرىدى:

— سەن پەقەت مال - دۇنيانى، مېنىڭ ئىناۋىتىمنى دەپلا، مەن بىلەن توي قىلغان ئىكەنسەن - دە، مەندىن سەن تويغان بولساڭ، مەنمۇ سەندىن تويدۇم، ساڭا ۋىجدان، ئار - نومۇس كېرەك ئەمەسمۇ؟ سەن بىلەن ئايرىم سۆزلەشمەن، كۆزۈڭنى ئېچىپ، ئۆي ئىچىگە قاراپ باققىنە، بۇ قولۇڭدىكى نەرسىلەرنى نەگە ئاپارماقچى...— بىراق خەلچەم ئۇنىڭ ئالدىغا دىۋەيلەپ كېلىپ:

— ھە، مېنى ئۈچ ئاي تاشلىۋېتىپ، بۈگۈن كېلىپلا، شالىڭنى چاچىسەنغۇ، بولدى ئال، ئۆيۈڭنى، بالىنى قانداق باقساڭ، شۇنداق باق، جان بولسىلا ھەممە نەرسە تېپىلىدۇ، — دەپ بوغچىنى قولىغا ئالدى، ئەمدى ئۇنىڭ قولىدا تېپىرلاپ يىغلاۋاتقان بالا ئەمەس، بەلكى ئۆزى ئۈچۈن مۇھىم دەپ ھېس قىلغان نەرسىلەر چىگىلگەن بىر بوغچا تۇراتتى.

خەلچەم قىلچىمۇ ئازابلانماستىن، يۈرىكى سىقىلىپ، كۆزلىرى قاراڭغۇلىشىپ، پۇتلىرى ماغدۇرسىزلانماستىن، بەلكى مەردانىلارچە بوغچىسىنى قولتۇقلاپ، ئۆزىنى تالاغا ئاتتى. ئۇ ئىشىكنى شۇنداق قاتتىق ياپتىكى، ئۆينىڭ دېرىزىلىرى جاراڭلاپ، تاملىرى تىترەپ كەتتى. قاسىمنىڭمۇ بەدەنلىرى شۈركىنىپ، تەنلىرىگە تىترەك ئولاشقاندەك بولدي. ئەمدي قاسىمنىڭ ئالدىدا جاۋۇلداپ سۆزلەۋاتقان خەلچەم ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭغا تەلمۈرۈپ تۇرغان ئۆيدىكى بىسەرەمجانلىق ۋە سوغۇقتىن كۆكىرىپ كەتكەن كىچىككىنە بىر بوۋاق تۇراتتى. قاسىمنىڭ يۈرىكى پىچاق سانجىلغاندەك ئاغرىشقا باشلىدى. مەزمۇت، مۇستەھكەم، كۈچلۈك پۇتلىرى ماغدۇرسىزلىنىپ تىزلىرى ئىختىيارسىز پۈكۈلۈشكە باشلىدى. ئۇ ئاستا يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ، يەردە تېخىچە قىقىراپ يىغلاۋاتقان بالىنى قولىغا ئېلىپ، ئاتىلارچە مېھرى بىلەن كەڭ كۆكرىكىگە باستى - دە، بىرياقتىن بالىنى تىنچلاندۇرۇپ بەزلىسە، يەنە بىر ياقتىن بالا ئۈچۈن سۈت تەييارلايتتى. شۇنداق قىلىپ ئۇزۇن ئۆتمەي، سۈتنى تەييار قىلىپ، بالىغا ئىچكۈزدى، بالا سۈتنى ئىچىپ بولۇپ، ئۇزۇن ئۆتمەيلا ئاستا - ئاستا ئۇخلاشقا باشلىدى، شۇنىڭ بىلەن ئۆي ئىچىدە بىر خىل جىمجىتلىق باشلاندى، بۇ خىل جىمجىتلىق قاسىمنىڭ ياش ھەم يۇمران يۈرىكىنى مۇجىماقتا ئىدى. ئۇنىڭ كاللىسىدا چىگىش، مۇرەككەپ خىياللار خۇددى ئەتىياز تۇمانلىرىغا ئوخشاش لەيلەپ يۈرەتتى. بۇ خىياللار ئۇنى ئازابلايتتى، ھاياتقا بولغان ئىشەنچىسىنى ئاجىزلاشتۇراتتى، ئۇ تۇرۇپ ئۆزىگە سوئال قوياتتى ۋە سوئاللىرىغا ئۆزى جاۋاپ ئىزدەيتتى، تۇرۇپ غەزەب بىلەن تاماكىسىنى قاتتىق - قاتتىق شوراپ قوياتتى، بىراق بۇ ئاچچىق تۈتۈن ئۇنىڭغا قانچىلىك ئارام بەرسۇن دەيسىز؟! خىيال ۋە ھارغىنلىق ئۇزۇنغا سوزۇلغان جىمجىتلىق قاسىمنى ئاستا - ئاستا غەبلەت ئۇيقۇسىغا ئېلىپ كەتتى.

× ×

بۇندىن ئۈچ ئاي بۇرۇن قاسىم تۇيۇقسىز

بىر پارچە تېلېگراممىنى تاپشۇرۇپ ئالدى. ئۇ تېلېگراممىنى ئوقۇپلا خۇددى تۇيۇقسىز مىخ دەسسىۋالغاندەك ئەندىكىپ كەتتى، چۈنكى بۇنىڭسىزمۇ ئۇنىڭ ئەندىشىلىرى كۆپ ئىدى. بۇنداق بولۇشى ئۇنىڭ دادىسى ياشىنىپ قالغان بولۇپ، پەقەت بىر بالا بىر ئاتا ئىدى. قاسىم ئوقۇشقا ماڭغاندا ئۇ قاسىمنى باغرىغا بېسىپ، يىرىك قوللىرى بىلەن ئۇنىڭ باشلىرىنى سىلاپ:

— ئوغلۇم، بىز بىر-بىرىمىزگە يار-يۆلەك بولۇپ، مۇشۇ كۈنگە كەلدۇق، سەن مېنىڭ تايانچىم ھەم ئىشەنچىم. مانا ئەمدى سەن مەندىن ئايرىلىپ، چوڭ شەھەرگە ئوقۇشقا كېتىۋاتىسەن، بۇنىڭدىن مەن بەكمۇ رازى، بېرىپ ئوقۇغىن، ياخشى ئادەم بولغىن، بىراق سەن كەتسەڭ مەن يالغۇز تىكەندەكلا قالىمەن، ئۇنىڭ ئۈستىگە ياشىنىپ قالدىم، ئوقۇشۇڭ پۈتكەندە قايتىپ كېلىپ خىزمىتىڭنى مۇشۇ يەردە قىلارسەن، مېنى ئۆز قولۇڭ بىلەن يەرلىكىمدە قويساڭ، ئۇ دۇنيا، بۇ دۇنيا سەندىن رازى بولغان بولاتتىم، — دەپ جېكىلىگەنىدى، بىراق تەقدىر بوۋاينىڭ ئويلىغىنىدەك بولماستىن ئۇنىڭ ئەكسىچە بولۇپ چىقتى، ئۇ ئوقۇشنى پۈتتۈرۈپ مۇشۇ چوڭ شەھەرگە ئورۇنلاشتى ھەمدە ئۇزۇن ئۆتمەيلا خەلچەم بىلەن توي قىلدى. قاسىم توي قىلىش ئۈچۈنمۇ خېلى كۆپ قەرز ئالدى. شۇڭلاشقىمۇ بۇ «ئۆلگەنىنىڭ ئۈستىگە تەپكەن» دەك كەلگەن تېلېگرامما قاسىمنى خېلىلا گاڭگىرىتىپ قويدى، ئۇ بىر ئاز ئەس-ھوشىنى يىغىۋالغاندىن كېيىن بۇ ئىش توغرۇلۇق خەلچەم بىلەن ئوزتاقلىشىش قارارىغا كەلدى.

ئۇ ئۆيگە كەلگەندە، كەچلىك ئىسسىپىن-دىن چۈشكەن خەلچەم سىم كارىۋاتتا يېتىپ، شېرىن ئۇيقۇدىن بەھۇزۇر لەززەتلىنىۋاتاتتى. خەلچەم تاراقلىتىپ كىرگەن ئاۋازدىن ئەندىكىپ ئويغىنىپ كەتتى-دە، چۆچۈپ ئورنىدىن تۇرۇپ، قاسىمغا بىر ئالايدى-دە:

— ھە! نېمە گەپ، بىر ئادەم ئۇخلاۋاتسا، شۇنداقمۇ قوپاللىق قىلغان بارمۇ؟ ئادەمنى چۆچۈتۈپ.

— دادام ئاغرىپ قاپتۇ.

— دادام ئاغرىپ قاپتىمۇ؟ قاچان، — دېگىنىچە ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ ئاياغلىرىنى كىيىشكە ئالدىرىدى. بىراق قاسىمنىڭ:

— ياق! بۇ يەردىكىلەر تىنچلىق، يۇرتتىن تېلېگرامما كەپتۇ، دادامنى ناھايىتى قاتتىق ئاغرىق دەپ يېزىپتۇ، — دېگەن سۆزى بىلەن خەلچەمنىڭ ئاقىرىپ كەتكەن يۈزىگە قىزىللىق ئولاشتى-دە، قايتىدىن كارىۋاتقا چىقىپ، ياستۇققا قولىنى تىرەپ يانپاشلاپ تۇرۇپ:

— سىز قانداق بالايسىز، تېخى تويىنىڭ ئالدى-كەينىدە قىلغان قەرزنى ئۈزمىگەن تۇرساق، — دېدى-يۇ، بىراق «ما قېرىنى كۆرۈڭ، توي قىلىمىز دېسەك، ئون تىيىن پۇلى يوق، ئەمدى ئاغرىپ قالدىم دەپ خەت يازغىنىنى» دېگەن سۆزلەرنى كۆڭلىگە كەلتۈرسىمۇ ئاغزىدىن چىقىرالماي يۇتۇۋەتتى-دە، سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ، — «يەتتە ئۆلچەپ، بىر كەس» دېگەن گەپ بار، ئەگەر بارىمەن دېسىڭىز ئۆزىڭىز ئويلاپ كۆرۈڭ، قەرز ئۈستىگە يەنە قەرز بولىدىغان گەپ، — دېدى. ئەمما، قاسىمنىڭ يۈرىكى زادىلا تىنچىماستىن، ئەكسىچە دادىسى ئۈچۈن پۇچۇلىنىپ كېتىۋاتاتتى، ئۇ ئېغىر ئۇھ تارتىپ قويۇپ،

تاماكا ئورىغاچ:

— مەنمۇ شۇنداق ئويلىدىم، بىراق دادامنىڭ ئەھۋالى بەكمۇ ئېغىر ئوخشايدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە، سىز بىلىسىز، ئۇنىڭ مەندىن باشقا ھېچ نەرسىسى يوق، شۇڭلاشقا بۇ ئىش توغرۇلۇق قانداق قىلىشىمنى بىلەلمەي قالدىم، پەۋقۇلئاددە بىر ئىش بولۇپ قالسا، بىر ئۆمۈر پۇشمان قىلىمەن، ئەل-يۇرتنىڭ ئالدىدىمۇ سەت، — دەپ ئاياللىنىڭ ياردىمىگە مۇھتاج ئىكەنلىكىنى ئېسىگە سالغاندەك، ئاياللىنىڭ كۆزىگە قارايتتى. خەلچەم بولسا، خىيال دەرياسىدا لەيلەپ، بۇ ئىشنى قانداق قىلغاندا «توغرا» ھەل قىلغىلى بولىدىغانلىقى ھەققىدە تۈرلۈك چارە-تەدبىرلەر ئۈستىدە باش قاتۇراتتى، ئۇ ئاستا بېشىنى كۆتۈرۈپ:

— مەنمۇ سىزنى بارماڭ دېمەيمەن، بىراق مانا كۆرۈۋاتىسىز، مېنىڭ ئاي-كۈنۈممۇ يېقىنلىشىپ قالدى، سىز كەلگۈچە يەڭگىپ قالسام، قىينىلىپ قالامدىمكىن دەپ قورقىمەن، يېنىمدا سىز تۇرسىڭىز كۆڭلۈم توق تۇرىدىكەن، ئۇنىڭ ئۈستىگە پۇلمۇ يوق، ئۆزىڭىز ئويلاپ كۆرۈڭ، — قاسىمنىڭ پۈتۈن ئۈمىدلىرى تۇزغاقتەك توزۇپ كەتتى، شۇ كۈنى ئۇ چۈشلۈك تاماقمۇ يېمەستىن ئىشقا كەتتى. خەلچەم ئۆيدە يالغۇز قېلىپ، بۇ ئىشلارنى باشقىدىن ئويلاشقا باشلىدى.

«بارسىمۇ ياخشى بولاتتى، قانداق بولمىسۇن دادا ئەمەسمۇ» دەيتتى ئۆز-ئۆزىگە شىۋىرلاپ، — ياشىنىپ قالغان ئادەم بىرلا تىنىقتىن قالسا ئۆمۈر بويى مېنىڭ پېشانەمدىن كەتمەيدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇ ئادەمنىڭ قاسىمدىن بۆلەك بالىلىرى بولمىسا، مال-دۇنياسى ئۇياقتا تارت، بۇ ياقتا تارت بولۇپ سورۇلىدىغان گەپ، ئەگەر قاسىم، ئۈستىدە دەسسەپ تۇرۇپ، ئىگىدارچىلىق قىلسا، ھېچ نەرسە يېتىم بولمايدۇ، بارلىق مال-مۈلۈك ئۇدۇللا بىزنىڭ ئۆيىگە كېلىدىغان گەپ، بوپتىلا، بارسىمۇ بارسۇن، مېنىڭ دادام بىلەن ئاپام بارغۇ؟! ئانچە قىينىلىپ كەتمەسمەن، ئاكىمچە قاسىممۇ قايتىپ كېلىپ قالار، قاراپ تۇرۇپ باشقا قونغان بەخت قۇشىنى ئۇچۇرۇۋەتمەي، بولدىلا، دۇنيا بولسىلا، باشقا نەرسە تېپىلار، — دېگەنلەرنى ئويلاپ، قاسىمنىڭ بېرىشىغا تامامەن قوشۇلۇپ، ئۆز-ئۆزىدىن قارار قىلدى-دە، كەچتە كەلگەن قاسىمغا:

— بولدى، بىزنىڭ، مەن سىز كەتكەنىدىن كېيىن كۆپ ئويلاندىم، قەرز قىلساق تۆلىگىلى بولار، ئاتا-ئانىنى تاپقىلى بولمايدۇ. ئەتە مەن ئانچە-مۇنچە تەييارلىق قىلىپ بېرەي، ۋاقتىدا مېڭىڭ، — دېدى. قاسىم خوتۇنىنىڭ گېپىگە ئۇلاپلا:

— مەنمۇ ئويلاندىم، بارمايمىكىن دەۋاتىمەن. چۈنكى سىز يەڭگىپ قالسىڭىز قىينىلىپ قالىدىكەنسىز، ئۇنىڭ ئۈستىگە سىز دېگەندەك بىر مۇنچە قەرزلىرىمىز بار، شۇڭلاشقا پۇل ئەۋەتىپ بېرىپ، بارماي تۇرايمىكىن دەيمەن، — دېدى.

— ياق، سىز خاتىرجەم بولۇڭ، مېنىڭ يېنىمدا ئاتا-ئانام بار، قىينىلىپ كەتمەسمەن، تېزراق يولغا چىقىڭ، ئەتە دادامدىن ئۈچ يۈز يۈەن قەرز ئەكېلەي، خۇدايىم بىرەر جايدىن ئىلتىپات قىلسا، تۆلىۋېتەرمىز، — دەپ خەلچەم ئاسمانىغا قاراپ، ئۇلۇق-كىچىك تىنىپ قويدى...

قاسىم شۇ مىزاكىرە بولۇپ، ئۈچىنچى كۈنى يولغا چىقىپ كەتتى. ئۇ يۇرتىغا بارغاندا دادىسى ئېغىر جىگەر كېسىلي

بىلەن ئۆيدە ياتقان بولۇپ، يۈز - كۆز-
لىرى سارغايغان، ئۇنىڭ ئۈستىگە كونا
كاناي ياللۇغى قوزغالغان بولۇپ، تۇرۇپ،
تۇرۇپ قاتتىق يۆتىلىپ كېتەتتى. بۇ
قوش كېسەل بوۋاينىڭ ئۆمىد يۇلتۇزلى-
رىنى خىرەلەشتۈرگەن بولۇپ، بارلىق
ئارزۇ - ئارمانلىرى سۇ ئۈستىدىكى كۆپۈك-
تەك لەيلەپ قالغانىدى. بوۋاينىڭ
نۇرسىز خىرەلەشكەن كۆزلىرى خۇددى
قاسىم كەلسىلا ساقىيىپ كېتىدىغاندەك
ئىشىكتە ئىدى.

قاسىمنىڭ «ئەسسالامۇئەلەيكۇم» دەپ
ئىشىكنى ئېچىپ كىرىشى بىلەن تەڭ بو-
ۋايغا خۇددى ئۆزي ئىچى بىردىنلا يورۇپ
كەتكەندەك بولدى - يۇ، ئېسەدەپ يىغ-
لاشقا باشلىدى. قاسىمۇ بىر تەرەپتىن
دادىسىغا تەسەللى بەرسە، بىر تەرەپتىن
توختىماي يىغلايتتى. ئۇزۇن يىللاردىن
بۇيان بالا ئوتىدا كۆيۈپ سارغايغان دادا
ئۆزىنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان بالىسىغا قا-
راپ، ئۆمىد شاملىرى قايتىدىن يانغان-
دەك قاسىمغا ئېسىلىپ، ئۇنىڭ باش -
كۆزلىرىگە سۆيۈپ كەتتى.

قاسىم بارغان كۈنى دادىسى بىلەن
تۈن نىسپى بولغۇچە پاراڭلىشىپ يېتىپ
قالدى - دە، ئەتىسى ئەتىگەندە تۇرۇپ
قوشنىسىدىن بىر هارۋا ئېلىپ دادىسىنى
دوختۇرغا ئاپاردى. بوۋاي شۇ كۈنىدىن
ئېتىبارەن بالنىتسىدا توپ - توغرا ئۈچ
ئاي ياتتى. بۇ جەرياندا قاسىم نۇرغۇن
كېچىلەرنى ئۇيقۇسىز ئۆتكۈزۈپ دادىسى-
نىڭ دوئاسىنى ئالدى. بىراق بۇ ئۈچ
ئاي جەرياندا قاسىمۇ ئاز چىقىم تارت-
مىدى، ئېلىپ بارغان پۇلىمۇ بىر يەرگە
بېرىپ قالغانىدى.

قاسىم دادىسىنى دوختۇرخانىدىن ئېلىپ
چىقىپ ئۆيدە بىر نەچچە كۈن تۇرغۇز-
غاندىن كېيىن، بوۋاي قاسىمنى يېنىغا
چاقىرىپ:

— خۇدا ساڭا، بالىلىرىڭغا كۆپ رەھ-
مەت قىلسۇن، ئارزۇ - ئارمانلىرىڭغا يېتىپ،
كۆكلەپ كېتەرسەن، ئەمدى سەن بالام
بىر پۈتۈن ئۆيۈڭنى تاشلاپ كېلىپ مېنى
ئۆلۈم ئاغزىدىن قايتۇرۇۋالدىڭ، هازىر
خۇدا بۇيرۇسا خېلى ياخشى بولۇپ
قالدىم، ئۆزۈمنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالاي-
مەن. ئۇنىڭ ئۈستىگە قوشنىلىرىممۇ تو-
لىمۇ ئوڭلۇق، قاراپ تۇرمايدۇ. ئەمدى
قايتىپ كەتكىن، مەن سىلەرنى ئايرىم
يوقلاپ بارىمەن، — دېدى. بىراق قاسىم
دادىسىغا تەشۋىشلەنگەن هالدا:

— سېنى بېقىش ۋە ئاسراش مېنىڭ
بالىلىق مەجبۇرىيىتىم. مەن يەنە بىر
نەچچە كۈن تۇرۇپ سەن تولۇق ئەسلىڭگە
كەلگەندىن كېيىن قايتاي، — دېدى. ئەمە-
ما بوۋاي ئۆز گېپىدە چىڭ تۇرۇپ:

— ياق! قايتقىن، سېنىڭمۇ تەشكىلىڭ
بار. «بارماقنىڭ كەلمىكى بار» دېگەنى-
دەك يەنە بېرىش - كېلىش توغرا كېلىپ
قالسا، ئادەم خىجىل بولۇپ قالىدۇ. هې-
لىمۇ ئۈچ ئاي تۇردۇڭ. مۇشۇنىڭ ئۆزى-
مۇ يېتىپ ئاشىدۇ.

— شۇنداق بولسىمۇ، بىر مەزگىل تۇ-
رۇپ قايتاي.

— مەنغۇ ساڭا تويمىدىم، بولسا يېنىم-
دىن يىراق كەتمەي تۇرساڭ ياخشى
بولاتتى. بىراق ئۆيۈڭ بار. ماڭغىن با-
لام، — دەپ تۇرۇۋالدى.

شۇنداق قىلىپ بوۋاي قاسىمنى زورلاپ
يولغا سېلىۋەتتى. ئۇ دادىسىدىن ئايرى-
لىپ تۆتىنچى كۈنى ئۆز ئۆيىگە يېتىپ
كەلدى. ئۇ ئۆيگە كىرگەندە، ئۇنىڭ

ئايالى ئالدىغا سۇتتەك ئاپئاق بوۋاقىنى كۆتۈرۈپ چىقىپ، خۇشخۇي قارشى ئالدى. قاسىممۇ ھارغىن قولىنى سوزۇپ، ئوغلىنى قولىغا ئالدى. بىراق ئاللىقانداق تۈرلۈك خىياللار بىلەن بەنت بولغان خەلچەم قاسىمنىڭ سومكىسىغا ۋە رەڭگى روھىدىكى ئۆزگىرىشلەرگە قاراپ ئالاھىدە ئەھۋاللارنىڭ يوقلۇقىنى ئويلاپ، ئوپۇل-توپۇل باشقا گەپلەر ئۈستىدە سۆز ئېچىشنى بىئەپ كۆردى بولغاي، ئۇشۇق گەپ-سۆز قىلماي، جوزىغا چاي ئەكەلدى. بۇ كېچە قاسىم دادىسىنىڭ ياخشى بولۇپ قالغانلىقىنى ۋە يۇرتىدا بولغان يېڭىلىقلارنى سۆزلەپ، كېيىنچىرەك دادىسىغا ئازراق پۇل ئەۋەتىپ بېرىدىغانلىقىنى ئەسكەرتىپ ئۆتتى. ئەمما خەلچەم يولدىشىنىڭ دېگەن سۆزلىرىنى پۈتۈن زېھنى بىلەن ئاڭلاپ جىممىدىلا ياتتى. چۈنكى ئۇنىڭ كۆڭلىدە قاتناشتا قالغان باشقا نەرسە-كېرەكلەر بار بولسا كېرەك، ھەر قانچە بولسىمۇ، ئۈچ ئاي تۇرۇپ، بىر سومكىنى كۆتۈرۈپ كەلمەس دېگەندەك شېرىن خىياللار ئۇنى ئۆز ئىلكىگە ئېلىپ ھۇزۇرلاندۇرۇۋەتتى...

ھېرىپ-چارچاپ كەتكەن قاسىم ئەتىگىنى ئورنىدىن تۇرماي يېتىۋەردى، بىر چاغدا خەلچەمنىڭ ئەنسىز ئاۋازى ئۇنى ئۇيقۇدىن ئويغىتىۋەتتى.

— قاسىم، گەرەژگە بارمامسىز؟ ئەل ئىشقا چۈشكىلى نېكەم.

— گەرەژگە؟ گەرەژگە نېمىگە باردىمەن، — دېدى قاسىم ئۇيقۇچان كۆزلىرىنى تەستە ئېچىپ،

— ھۇ! قالغان نەرسىلەر يوقمۇ؟ — دەپ سورىدى خەلچەم ئاچچىق بىلەن قاسىمغا دېۋەيلەپ.

— قېرىغان ئادەمدىن نېمە ئەكەلمەكچىدىم. ھېلىمۇ ياخشى بولۇپ قالغىنىغا خۇداغا شۈكرى دېسەك بولىدۇ خەلچەم، — دېدى قاسىم ئېرىنچەكلىك بىلەن شىمىلىرىنى كىيىۋېتىپ، بىراق خەلچەم ئۆزىنى تۇتالماي سۆزلەپ كەتتى:

— ئەمدى قەرزنى قانداق! قايتۇرىمىز. دادامنى داۋالاتتىم، تۇرۇپ تۇرۇڭلار دېگەن بىلەن پۇلنىڭ ئىگىسى ئۇنىمايدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە مەن تۇغۇپ يېتىپ، داداملار ئاز قەرز بولمىدى. پۇلنى قايتۇرمىساق بولمايدۇ.

— بولدى، قويسىڭىزچۇ ئۇ گەپلەرنى، «جان بولسا جاھان، ئاش بولسا قازان» دېگەن گەپ بار. ئادەم بولسىلا پۇل تېپىلىدۇ. دادىڭىزمۇ بىزگە بەرگەن پۇلغا قاراشلىق ئەمەستۇ، ئالدىرىماي قايتۇرساقمۇ بولىدۇ، — دېدى قاسىم.

— نېمە دەپ قويىدىكەنمەن، سىزنىڭ داداڭىزنىڭ پۇلى پۇل، مېنىڭ دادامنىڭ پۇلى پۇل ئەمەسمىكەن. داداڭ بولغان ئادەم توي قىلدىڭ دەپ ئۇ ئون تىيىن پۇل بەرمەكتە يوق، ئېلىپ بارغان پۇلنى خۇدايىم بەردى دەپ قۇرۇق دۇئا قىلىپ خەجلەپ بوپتۇ. بىكارغا مۈشۈك ئاپتاپقا چىقمايدۇ قاسىمجان...

— ئۇنداق قىلىپ كەتمىگىن، ئەتىگىنىچە مەن بىر يولىنى قىلارمەن.

— بولدى تاقىتىم قالمىدى. بۇنداق قۇرۇق ئۆيۈڭدە كىم ئولتۇرسا ئولتۇرسۇن. كېسەل كۆرپىسى داداڭنى ئەكېلىپ بېقىۋالغىن.

— ئۇنچىلا چېچىلىپ كەتمە، سەل ئۆزۈڭنى بېسىۋالغىن.

— ئېيالە بالاڭنى، قانداق قىلساڭ

شۇنداق قىل......

× ×

بالىنىڭ قاتتىق يىغا ئاۋازى بىلەن قاسىم ئويغىنىپ كەتتى، ئۇ بالىنى قولىغا ئالدى - دە، بالىنى بەزلىگەچ، دېرىزە ئالدىغا كەلدى. دېرىزىدىن شوڭغۇپ چۈشۈۋاتقان ئاينىڭ نۇرىغا ئۇزۇن قاراپ تۇردى. ئايلار گاھ بۇلۇتلار ئارىسىغا كىرىپ غايىب بولاتتى، گاھ بۇلۇتلار ئارىسىدىن چىقىپ، ئەتراپنى يوپ - يورۇق يورۇتۇۋېتەتتى. يۇلتۇزلار يەنىلا چاقناپ نۇر چاچاتتى. ئەتراپ جىمجىت بولۇپ، پەقەت بۇ جىمجىتلىقنى قاسىمنىڭ قولىدىكى بوۋاقنىڭ قاتتىق يىغىسى بۇزۇپ تۇراتتى. قاسىمغا يەنىلا ھايات قىممەتلىك، تەبىئەت گۈزەل بىلىندى.

ئىشىك تاكىلداپ ئۇرۇلۇشقا باشلىدى. قاسىم ئىشىك ئالدىغا كېلىپ، ئىشىكنى ئاچتى - يۇ، داڭ قېتىپ تۇرۇپ قالدى، ئىشىك تۈۋىدە ھېلىلا ھەممە نەرسىدىن كېچىپ، يامانلاپ كەتكەن ئايالى تۇراتتى. ئۇنىڭ قولىدا ئېلىپ كەتكەن بوپىسى يەنىلا شۇ پېتى چېگىكلىك ئىدى. قېيىن ئاتىسى خۇددى قىزىنىڭ خاتالىقى ئۈچۈن كەچۈرۈم سورىغاندەك قاندىقتۇر بىر خىل خىجىللىق بىلەن قاسىمغا قاراپ تۇراتتى، بىراق قاسىم بۇ تاسادىپىيلىقتىن ئۆزىنى يوقاتقان بولۇپ، ئۇلارغا نېمە دېيىشىنىمۇ بىلمەيتتى. ئۇ، قېيىن ئاتىسى ئالىم ئاكىنىڭ:

— ھە قاسىم، ئۆيگە باشلىماسەن، قاراپ تۇرىسەنغۇ، — دېيىشى بىلەنلا بىر خىل ئىللىق سېزىم بەدەنلىرىگە تاراپ، پۈت - قوللىرى بوشاپ كەتكەندەك بىتولۇپ، كۆزىگە ھاياجانلىق ياشلىرى يامراشقا باشلىدى - دە، — ھە، ئۆيگە كىرىڭلار، — دېدى، خەلچەممۇ دەرھال كېلىپ قاسىمنىڭ قولىدىن بالىنى ئېلىپ باغرىغا باستى.

ئالىم ئاكا تولىمۇ ياخشى ئادەم بولۇپ، يۇرت ئىچىدە خېلىلا ئابرويلۇق ئىدى. قاسىممۇ مۇشۇنداق ئېسىل قېيىن ئاتىسىنىڭ بارلىقىدىن ئالاھىدە پەخىرلىنىپ، ئۇنىڭ نامىنى ھۆرمەت بىلەن تىلغا ئالاتتى. شۇڭلاشقا بۈگۈن ئايالى تەرىپىدىن تېرىلغان بۇ جېدەل تۈپەيلى بۇ ھۆرمەتلىك ئادەمگە نېمە دېيىشىنىمۇ بىلمەي قالدى - دە، ھاياجانلىقتىنمۇ ياكى بۈگۈنكى بۇ ئازابلاردىنمۇ ئىككى تامچە ياش ئۇنىڭ مەڭزىنى ئىللىق سىيپاپ يەرگە چۈشۈپ كەتتى.

— بولدى، كۆڭلۈڭنى يېرىم قىلما، ئوغلۇم، خەلچەم ھېرىپ - ئېچىپ كەلگەن چېغىدا كۆڭلۈڭگە ئازار بېرىپتۇ، قىزىم ئۈچۈن مەن ناماقۇل، سىلەرنى تۇرمۇشتا قىينىلىپ قالمىسۇن دەپ بۇ بەش يۈز يۈەن پۇلنى ئالغاچ كەلدىم. داداڭنىڭ ساقىيىپ قالغىنى غەنىمەت ئىش ئوغلۇم. پۇل دېگەن ئادەم بولسىلا تېپىلىدۇ، ئادەم تېپىلمايدۇ، چىرايلىق، ئىناق ئۆتۈڭلار، جاپا - مۇشەققەتتە بىر - بىرىڭلارغا يار - يۆلەك بولۇپ، بىر - بىرىڭلارنى ھۆرمەت قىلىڭلار، بىز سىلەرنىڭ خاتىرجەم، كۆڭۈللۈك تۇرمۇشۇڭلاردىن سۆيۈنىمىز. مەن يولدا كەلگۈچە خەلچەم بىلەن كۆپ پاراڭلاشتىم، ئەمدى ئىككىنچى قېتىم مۇنداق ئىشلارنىڭ تۇرمۇشۇڭلاردا تەكرارلىنىپ قالماسلىقىنى ئۈمىد قىلىمەن. مەن قايتاي، چىرايلىق ئۆتۈڭلار.

پەچەرلاشنىڭ سىرى

(ھېكايە)

سالىم مۇسۇل

رەڭگى روھى ئۆچكەن ھالدا ئېغىر قەدەملىرىنى تەستە يۆتكەپ كېلىۋاتقان فەرروخ بىلەن ئىدارە دەرۋازىسى ئالدىدا ئۇچرىشىپ قالدىم.

— ئاداش، روھىڭ تۆۋەنغۇ؟ بىرەر كېلىشمەسلىككە يولۇققان ئوخشىمامسەن؟

— نېمە كېلىشمەسلىك بولاتتى. يەنىلا شۇ گاز ئوچاق ئىشى بولمامدۇ، — دېدى فەرروخ مەيۈس ھالدا.

— نېمە، سېنىڭ خەۋىرىڭ يوقمۇ؟ — دېدىم ئۇنىڭغا، — ئىككى - ئۈچ كۈن ئىلگىرىلا ئىدارىگە بىرقانچە سان تەقسىم قىلىنىپتىكەنغۇ. مەمۇرىي ئىشخانا باشلىقى ھازىر ئۆيىدە كاماندىروپكىغا چىقىشىنىڭ تەييارلىقىنى قىلىۋاتىدۇ، دوكلاتىڭنى بىرىنى يېزىپ ئۆيىگىلا بارمامسەن.

— مانا، ھازىر شۇ يەردىن كېلىشىم.

— باشلىق نېمە دېدى؟ — دېدىم مەن قىزىقىپ.

— نېمە دەيتتى؟ — دېدى فەرروخ موخۇركا ئورىغاچ، — يەنە بۇرۇنقىدەك جاۋاب بەردى: ئىدارىگە تەقسىم قىلىنغان سان بەك ئاز. بۇ سان بىلەن ئىدارىدىكى گاز ئوچاق قىيىنچىلىقى بارلارنىڭ ئېھتىياجىنى قاندۇرۇپ كەتكىلى بولمايدۇ. سىزنىڭكىنى ھەل قىلىپ، باشقىلارنىڭكىنى ھەل قىلماسلىق پىكىرى چىقىدۇ. شۇڭا بىز يول مېڭىپ كۆپرەك ئامالىنى قىلىپ باقايلى، — دەيدۇ. يەنە تېخى: — ھازىر ھەممە نەرسىنىڭ باھاسى ئۆسۈپ، كىشىلەر پۇلغا، گالغا بېرىلىپ كەتتى، قۇرۇق گەپ بىلەن ئىش ھەل قىلماق پېتىر ناندىن قىل ئالماقتىنمۇ تەس بولۇپ كەتتى، — دەيدۇ. قارىغاندا، گاز ئوچاق ھەل قىلىپ بولغۇچە چېچىمغا ئاق سانجىلىپ، بېلىم مۈكچىيىدىغان ئوخشايدۇ، — دېدى فەرروخ موخۇركىسىنى قاتتىق شوراپ تۇرۇپ.

قوينىڭ قوزىسىدەك ياۋاش، باشقىلارغا ئوخشاش قۇۋلۇق - شۇملۇقنى بىلمەيدىغان، خىزمەت دېسە جېنىنى تىكىدىغان بۇ خىزمەتدىشىمغا ھېسداشلىقىم كەپقالدى. ئۇنىڭدىن خېلىلا كېيىن خىزمەتكە قاتناشقان ھەتتا تويى قىلمىغانلارمۇ ئىدارىنىڭ شتاتىدا گاز ئوچاق ھەل قىلىپ بولدى. ئەجەبا، ئۇ ھازىرغىچە قۇشقاچتەك ئىككى بالىسى بىلەن موردىن ئىس چىقىرىپ تۇرسا...

× ×

شۇ كۈندىن ئىككى ھەپتە كېيىن ئىككى قوينى يېتىلەپ ئىدارە دەرۋازىسىدىن چىقىپ كېتىۋاتقان فەرروخ بىلەن يەنە ئۇچرىشىپ قالدىم. بىز قول ئېلىشىپ كۆرۈشتۇق:

— مۇنۇ ساغلىق قوينى مەمۇرىي بۆلۈم باشلىقىغا تەقسىم قىلىنغانىكەن، — دېدى فەرروخ سېمىزغىنا ساغلىق قوينى كۆرسىتىپ تۇرۇپ، — بىزنىڭ بۆلۈم باشلىقىمىز بۈگۈن، مەمۇرىي بۆلۈم باش-

لىقى كاماندىروپكىدىن قايتىپ كەلگۈچە ئۆيىڭىزگە ئالغاچ كېتىپ بېقىپ تۇرسىڭىز دەپ يېتىلىتىپ قويدى، — دېدى.

ئويشىتۇمتۇت خىيالىمغا بىر ئوي كەلدى-دە، بىر قەدەم ئالدىغا سىلجىپ پىچىرلاپ بىر پىلاننى كۆرسەتتىم. فەرزۇخ ئىككىلىنىپ قالدى. مەن ئۇنىڭغا ئۆتكەندە مەمۇرىي بۆلۈم باشلىقىنىڭ ساڭا قىلغان سۆزىنى ئوبدان ئويلىنىپ كۆردۈڭمۇ؟ قېنى، سەن ئۇنىڭ رايىنى، شامالنىڭ چىقىشىغا قاراپ ئىش قىلمامسەن، دەپ مەسلىھەت بەردىم.

× ×

بىرنەچچە كۈندىن كېيىنكى بىر كەچقۇرۇنلۇقى ئەمدىلا تاماق يېيىشكە تەمشىلىپ تۇرغىنىمىزدا قولىدا سومكا كۆتۈرگەن فەرزۇخ ئۆيگە كىرىپ كەلدى. ئۇنىڭ چىرايى يامغۇردىن كېيىنكى ھاۋادەك ئوچۇق، بايرام پەيزىنى سۈرگەن كىشىدەك خۇشال ئىدى. مەن ئۇنى تۇنجى قېتىم مۇشۇنداق ھالەتتە كۆرۈشۈم.

— ئەقلىڭگە بارىكاللا، خۇدا ئۆمرۈڭنى ئۇزۇن قىلسۇن، — دېدى ئۇ. مەن ھەيرانلىق بىلەن:

— ئالتۇن تېپىۋالغان ئوخشىمامسەن؟ — دەپ سورىدىم.

ئۇ ئۆزىنىڭ گاز ئوچاق ھەل قىلالىغانلىقىنى ۋە بۇ ئىشنىڭ تەپسىلاتىنى سۆزلەشكە باشلىدى:

— تۈنۈگۈن مەمۇرىي بۆلۈم باشلىقىنىڭ كاماندىروپكىدىن قايتىپ كەلگەنلىكىنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭغا تەقسىم قىلىنغان قوينى يېتىلەپ ئۆيىگە بارسام ھويلىسىنىڭ دەرۋازىسى قۇلۇپلاقلىق ئىكەن. قوينى دەرۋازىغا باغلاپ قويۇپ ئۇلارنىڭ كېلىشىنى كۈتۈپ ئولتۇردۇم. بىر چاغدا مەمۇرىي بۆلۈم باشلىقى تۈپتەك چوقچىيىپ چىققان قورسىقىنى ئالدىغا چىقىرىپ ئايالى ۋە ئون نەچچە ياشلاردىكى ئوغلى بىلەن دەرۋازا ئالدىدا پەيدا بولدى. ئۇنىڭ ئۆتكۈر كۆزى ئالدى بىلەن دەرۋازىغا باغلاقلىق قويغا ئاندىن ماڭا يۆتكەلگەندە يۈزىدە دەرھال كۈلكە يۈگۈرۈپ، يوغان كۆزلىرى يۇمۇلۇپ قالايلا دېگەنىدى. چۈنكى ئۇنىڭ كاماندىروپكىغا مېڭىشتىن ئاۋۋال ئۆز ئۆيىدە گاز ئوچاق ھەل قىلىش توغرۇلۇق قىلغان «سەگەتمە» سۆزلىرىنىڭ ناھايىتى جايىغا تەگكەنلىكىنى ئويلاپ يەتكەندۇ.

ئۇ، مەن بىلەن ئۇزۇن يىللىق قەدىناس دوستلاردەك قىزغىن سالاملىشىپ كەتتى. بۇ چاغدا مەمۇرىي بۆلۈم باشلىقىنىڭ زېرەك ئوغلى قوينى يېتىلەپ ھويلىغا ئەكىرىپ بولغانىدى. مەن، كاماندىروپكىغا چىققاندا جاپا چەكمىگەنسىز، دەپ ئەھۋال سورىشىمغا، ۋاي ئۇكام، بىز جاپانى سىلەردەك ياش ۋاقتىمىزدا يەتكۈدەك تارتقان، ئەمدى راھەت كۆرىدىغان ۋاقتىمىز دېگەچ، مېنى يورۇق، ئازادە مېھمانخانىسىغا باشلىدى. ئالدىنقى قېتىم ھال - ئەھۋال ئېيتىپ كەلگىنىمدىكى سوغۇق - قوپال مۇئامىلە ئەمدى ئاللىقاياقلارغا يوقىلىپ، ئۇنىڭ ئورنىنى ئىللىق، مۇلايىم مۇئامىلە ئىگىلىگەنىدى.

ھەش - پەش دېگۈچە شىرەگە ئېسىل تاماكا، خۇش پۇراقلىق چايلار، ھەتتا كاماندىروپكىدىن ئالغاچ كەلگەن يەل - يېمىشلەر تىزىلىشقا باشلىدى. مەمۇرىي بۆلۈم باشلىقى مېنى نازۇ - نېمەتلەرگە بېقىشقا تەكلىپ قىلغاچ، ئۆزىنىڭ كاماندىروپكىغا بارغاندا كۆرگەن - ئاڭلى-

غانلىرىنى ھەتتا قىزغىن كۈتۈۋېلىنغان-
لىقلىرىنى سۆزلەپ كەتتى. ئەپسۇسكى،
قوي توغرۇلۇق بىرەر ئېغىزمۇ گەپ ئې-
چىپ قويمىدى.

ئاش كەلسە ئىمان قېچىپتۇ دېگەن
شۇ دە. كەچلىكى ئۆزىنىڭ قۇربانلىق قو-
يىنى سويۇپ مېنى تازا مېھمان قىلدى.
بىر تۈرلۈك سەيلەر بىلەن ئەمدىلا ئى-
چىشىپ تۇرۇشىمىزغا، لېگەندە لىغىرلاپ
تۇرغان پىششىق گۆش كەلتۈرۈلدى. ئى-
چىشىمىز داۋاملاشماقتا، بىر چاغدا باش-
لىق ماڭا قاراپ ئىشىڭىزنى بېجىرىۋېتەي-
لى دەپ، تارتمىسىدىن مەن قالدۇرۇپ
كەتكەن دوكلاتنى ئېلىپ تەستىق سالدى ھەم
ئۆتكەنكى ساندىن زاپاس بىرنى قالدۇ-
رۇپ قويغان، ئەتىلا رەسمىيەت ئۆتىشى-
ڭىز بولىدۇ، دەپ تۇتقۇزۇپ قويدى.
تۇتقان ھاراقلىرىنى زورمۇ-زور ئىچەت-
تىم. خىيالىم بولسا ئۆيدە، ئايالىمنىڭ
سولغان چىرايىنى خۇش قىلىشتا ئىدى.
كېيىن تەڭشىلىپمۇ قالغان ئوخشايمەن.
ئۆيگە قانداق قايتىپ كەلگەنلىكىمنى
بىلمەيمەن. بۈگۈن ئەتىگەن ئىدارىگە
بېرىپ گاز ئوچاقنىڭ رەسمىيەتلىرىنى
ئۆتەپ ئۆيگە ئاپىرىپ قوراشتۇرۇپ بې-
رىپلا ئۇدۇل سېنىڭ يېنىڭغا كېلىشىم، —
دەپ سۆزىنى ئاخىرلاشتۇردى.

«تارىم» ژۇرنىلىغا ۋاقتىدا مۇشتىرى بولۇڭ!

ھۆرمەتلىك كىتابخان:

«تارىم» ژۇرنىلى سىزنىڭ ئەڭ يېقىن دوستىڭىز ۋە مەسلىھەتچىڭىز.
ژۇرنىلىمىزنىڭ سەھىپىلىرىدە ھېكايە، پوۋېست، شېئىر، داستان، باللادا،
ساتىرا، ئەدەبىي ئاخبارات، ئوچېرك، نەسىر، مەسەل، ئەدەبىي ئوبزور ۋە مۇھا-
كىمە ماقالىلىرى ھەمدە نەشىرگە تەييارلانغان رومانلاردىن پارچىلارمۇ بېرىلىدۇ.

ژۇرنىلىمىزغا مۇشتىرى قوبۇل قىلىش ۋاقتى يېقىنلىشىپ قالدى. مەملى-
كەتنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى پوچتىخانىلار 11-ئاينىڭ 1-كۈنىدىن
15-كۈنىگىچە ژۇرنىلىمىزنىڭ كېلەر يىللىق سانلىرىغا مۇشتىرى قوبۇل
قىلىدىغانلىقىنى ئۇنتۇپ قالماڭ!

ژۇرنىلىمىزنىڭ ئايلىق باھاسى 1.40 يۈەن.

پوچتا ۋەكالەت نومۇرى: 66—58

«تارىم» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى

ئىككى ھېكايە

پاتەمە قۇربان

ئىشتىن چۈشكەندە

ئۇ بەكلا ھېرىپ كەتكەنىدى. ئۆزىنى قويۇۋېتىپ كوچا دوقمۇشىدا بىردەم - يېرىمدەم ئولتۇرۇۋېلىش ئۇنىڭغا ئاجايىپ ھۇزۇر بېغىشلايتتى. ئۇ كەينىگە بۇرۇلۇپ ئۆيى تەرەپكە قاراپ قويدى. ئۇنىڭ قورسىقى ئاچقاندەك قىلسا كېرەك، «ھە راست، ئايالىم تېخى يېڭىلا ئىشتىن كەلگەندىن كېيىن، تاماقنى تېخى تەييارلاپ بولمىدىمۇ - دەيمەن» دېگەنلەرنى خىيالىدىن ئۆتكۈزدى.

كوچا دوقمۇشىدىن كاۋاپنىڭ ھېزىلىك پۇرىقى كېلىۋاتاتتى. ئۇ ئىختىيارسىزلا ئۆزىنىڭ قايتا تەربىيە ئالغان ۋاقتىدىكى بىر ئىشنى ئەسلەپ قالدى:

بىر كۈنى ئۇ ساۋاقداشلىرى بىلەن ئىشتىن ھېرىپ قايتىۋاتقىنىدا يول ئۈستىدىن كونىراپ كەتكەن ئۈن خالتىسىغا سېلىنغان يېرىم خالتا ئەجەش نان تېپىۋېلىشتى. ئۇلار تەسۋىرلىگۈسىز دەرىجىدە ئېچىرقاپ كەتكەنىدى. ئۇلار ھېلىقى ناندىن ھاپىلا - شاپىلا بىردىن يەپ مەززە قىلىشقاندىن كېيىن، يول بويىدىكى ئېرىق سۈيىدىن راسا قانغۇچە ئىچىشتى. ئاندىن ئولتۇرۇپ ئاچچىق موخۇركىلىرىدىن بىر تالدىن ئوراپ چېكىشىپ مەھەللىگە قايتىپ كېلىشتى. ئۇلار ئاشقان ناننى ئالالقاچان تەڭ بۆلۈشۈۋېلىشقانىدى. ئۇ ياتاققا كىرىپلا نېننى يوشۇرۇشقا جاي ئىزدەشكە كىرىشتى. ئۇ ئاخىرى نېننى تىقىدىغان يەرنىمۇ تاپتى. كۆڭلى ئارامىغا چۈشكەندىن كېيىن، قىز ساۋاقداشلىرىنىڭ ياتىقىغا كىرىپ كىرنى يېرىم كېچىگە قالغاندىن كېيىن ياتىقىغا قايتىپ چىقىپ ئۇخلاپ قالدى. يېرىم كېچىدىن ئاشقاندا بىر نېمىنىڭ تىقىرلىشى ئۇنىڭ ئۇيقۇسىنى بۇزۇۋەتتى. ئۇ دىققەت بىلەن تىڭشاپ كۆزۈۋىدى، قاراڭغۇدا بىرسى كارسىلدىتىپ نان يەۋاتقانىكەن. ئۇ ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ ھېلىقى نان يوشۇرغان يەرگە قولىنى سالدى - دە، دەرغەزەپ بىلەن ساۋاقدىشىنىڭ گېلىغا ئېسىلىپ چومداقلىشىپ كەتتى...

ئۇنىڭ خىيالى شۇ يەرگە كەلگەندە مېيىقىدا كۈلۈپ قويدى - دە، كوچىدىن ئۆتكەنلەرگە قاراشقا باشلىدى. شۇ ئەسنادا ئايالىنىڭ ئۆيدە تاماق ئېتىپ قالغانلىقىنى ئەسلەپ ئاستا ئۆيى تەرەپكە قاراپ كەتتى.

بوۋاي

ياشانغان بىر بوۋاي ئىشىك ئالدىدا كىچىك ئورۇندۇقنى قويۇپ ئاپتاپقا قاقلىنىپ ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ ئالدىدىن نەۋرىلىرى، قولۇم - قوشنىلىرىنىڭ بالا - چاقىلىرى چۇرقىرىشىپ ئۇيان - بۇيانغا يۈگۈرۈشۈپ ئوينىشىۋاتاتتى. بوۋاي بۇ بالىلارنىڭ خۇشال ئويۇنلىرىغا ياشاڭغىرىغان كۆزلىرى بىلەن قاراپ مېيىقىدا كۈلۈپ

قويدى: «يىقىلىپ كەتمىسىلا بولاتتىغۇ بۇلار» دېگەننى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزدى-يۇ، ئەمما ئۇلارغا بۇنى دېيىشتىن ئېرىندى.

بوۋاينىڭ كۆز ئالدىغا ئۆزىنىڭ يەتمىش نەچچە يىللىق ھايات سەپىرىدە ئۆتكۈزگەن بەزى ئىشلار غۇۋا كېلىشكە باشلىدى. ئۆز ۋاقتىدا ئۆزىمۇ شۇ بالىلارغا ئوخشاش بىغەم بالىلىق دەۋرلىرىنى بېشىدىن ئۆتكۈزگەن بولمىدىمىكىن؟ بوۋاي ئۆزىنىڭ دەسلەپتە مەزدۇزلۇققا شاگىرتلىققا كىرگەن كۈنلىرىدىكى مۇۋەپپەقىيەتلىرىنى ئەسلەپ غىل-پال كۈلگەندەك قىلدى-يۇ، دەرھال «ئۇھ...» دەپ ئېغىر تىنىشقا باشلىدى. ئۇ مەزدۇزلۇق ھۈنىرىنى ئەندىلا ئۆگىنىپ تۇرغىنىدا ئائىلىسى بىلەن بىرگە باشقا يۇرتلارغا مۇساپىر بولۇپ چىقىشقا توغرا كەلدى. ئۇ مال باقتى، تامچىلىق قىلدى، ھارۋىكەشلىكمۇ قىلدى. ئەيتاۋۇر ھەر خىل ئىشلارنى قىلدى. ئاخىرى ئايلىنىپ يۈرۈپ بۇ شەھەرگە كېلىپ تۇرۇپ قالغانىدى. بۇ جەرياندا بىر نەچچە قېتىم ئۆيلىنىشكىمۇ ئۈلگۈردى، بالىلىقمۇ بولدى. مانا ھازىر نەۋرىلىرىمۇ خېلى چوڭ بولۇپ قالدى. بوۋاي ئىختىيارسىز ئاتا-ئانىسىنىمۇ ئەسلەپ قالدى «ئىلاج قانچە؟ مەنمۇ مانا قېرىشقىلارغا كېتىۋاتىمەنغۇ» بوۋاي يەنە بىر قېتىم ئۇلۇق-كىچىك تىنىۋالدى. «ھەي ... سەمەتئاخۇن شۇنچە كۆپ بالىلىق بولۇپ تۇرۇقلۇقمۇ، ھازىرغىچە ھاراقنى تاشلىمىغىنىنى قارىمامدىغان» ئۇ چوڭ ئوغلىنى كۆز ئالدىدىن ئۆتكۈزدى... ئەخمەق ئادەم-دە ئۇ». چاي ئىچكۈسى كېلىپ ئۆي تەرەپكە تەستە بۇرۇلۇپ قاراردى، يەنە دەرھال ۋاز كېچىپ ئولتۇرۇۋەردى. «كۆزلىرىم بارغانچە ئاز قېلىۋاتىدۇ، بالىلىرىم»، ئۇ يەنە بىر قېتىم ئېغىر تىنىپ قويدى. ئۇ كىچىك ئوغلىدىن بەكلا مەمنۇن ئىدى. ئۇ يېقىندىلا قايسى بىر مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ شەھەرلىك ھۆكۈمەتتە كادىر بولۇپ ئىشقا ئورۇنلاشتى. «بۇ ئوغلۇم ئىمدىگەن ئىنابلىق-ھە!» بوۋاينىڭ چىرايىغا ئالامەت بىر تەبەسسۇم ئولاشتى. ئۇ كىچىك ئوغلىنىڭ تۈنجى مائاشىغا ئېلىپ بەرگەن مەسە-كالىچىنى ئاۋايلاپقىنا سىيلاپ قويدى. «خۇدا بۇيرۇسا بالىلىرىمنىڭ ھەممىسى خىزمەتلىك، ئۆي-ئوچاقلىق بولۇپ كەتتى... نائىنساپ سەمەتنى قارىمامدىغان، ئىككى قېتىم ئۆيلەندۈرۈپ قويساممۇ يەنىلا مەندىن رازى ئەمەس. ھەي ئىبلىس!» بوۋاينىڭ دەرھاللا قوشۇمىسى تۈرۈلۈپ، قولىدىكى شېخىلارنى يىراققا چۆرۈۋەتتى. بوۋاينىڭ خىيالى كەنجى ئوغلىنىڭ تويى ئىشىغا كەلگەندە ئۈشتۈمتۈتلا ئاغزىدىن «بەدبەخ!» دېگەن سۆز چىقىپ كەتتى. «ئۇنىڭ يېتىلىۋالغان قىزىنى قارىمامدىغان، ھەي...»

كۈن ئولتۇرۇشۇپ قاش قارىيىشقا باشلىدى. ئاسماندا بىر جىق بۇلۇت بولسىمۇ، ئاسماننى ئاستا-ئاستا قاراڭغۇلۇق قاپلاشقا باشلىدى.

بوۋاي بېشىنى كۆتۈرۈپ ئاجىز كۆزلىرى بىلەن قارا پەردە ئاستىغا ئېلىنىۋاتقان كۆككە تىكىلدى. ئۇ ھازىر نېمىلەرنى كۆرۈۋاتىدىكىن؟

نەۋرىلىرى بىخارامان ئويۇننى داۋام قىلىشماقتا.

نەسرلەر

تەنھا

تىلەك

1

ئاجايىباتلارنىڭ مەبۇدىسى قەلبىمدىكى قۇل! مەن ئۇنى سۆيىمەن.

ئىرادەمنىڭ كىشەنلىرى كەپسىزلىنىڭ پەرىشتىلىرىمنى بەنت قىلىدۇ. ئۇ بىھوشلىنىپ يىقىلغىنىدا تىنىقلىرىنى ئالەمگە چاچىمەن.

ئۇ شۇنداق ئىلاھ ھەم قۇل!

ئېھ، قۇل! ئىزلىرىنىم سېنىڭ جەننىتىڭدە قالدى. پىنھانلىقىڭ قارىچۇقۇمدا تەمتىرەپ يۈرىدۇ.

2

سىز ئۈچۈن قەدىمىي باياۋانلارغا بۇلاقلار ئاچاي. چەكسىز باغ، ئورمانلار بەرپا قىلاي...

خالامسىز!؟

گەرچە مەندە كۈچلۈك قۇدرەت بولمىسىمۇ...

سىز ئۈمىد كۆزىدە قاراڭ:

ئارمىنىمنىڭ سۈرىتىدە قەترە - قەترە تېرىم بىلەن سىزىلغان بىر تال قارىغاي ئۇرۇقى بار.

مەن ئاللىقاچان كۆكرىكىمنى يېرىپ يۈرىكىمنى ئۈزۈمگە كۆرسەتكەن.

يالغۇز قەبرە ناخشىسى

پەرىشان يەلپۈنىمە ئۈستۈمدە ئەلەم،
كىشىلەر قەلبىدە باردۇر ئابىدەم.

سەرسانلىق

مەن قاچانغىچە جەننەتنى ئىزدەپ يۈرىمەن؟ بەربىر ماڭا ھېچكىم سەدىقە بەرمەيدۇ.

بىلەلمەسلىك

كائىنات سوئاللاردەك چەكسىز.

ھاياتلىق — كائىناتتىكى مۇقەددەس سوئال!

مەن كىمدىن سورايمەن؟

ئۆزۈمنىڭ مۇتلەق جاۋاب بولۇشۇمغا ئىشەنگۈم كەلمەيدۇ.

ئىخ، ھېچنېمىلەر!...

ۋىسال

پاكلىق ئىلاھىسى چاچقان قەترىلەر توزان باسقان بەرگسارگە رەڭ بېرىپ ئۆتكىنىدە ... سېرىق رەڭلەر ھەيرەتتە قالدى.

يېشىللىقنىڭ شادلىق كۈيلىرى قەترىلەر گىرۋىكىدە چاقنىدى. كۆز ئالدىمدا مەن كۈندە كۆرۈۋاتقان، لېكىن سېغىنغان يېپيېڭى دۇنيا.

ھېسلىرىمۇ مۇشۇ دۇنيادەك يېپيېڭى گۈزەل.

ياشىسۇن شۇنداق گۈزەل كۈن!

سەھرا قىزى

ئۇ ۋىناستەك گۈزەل بولمىسىمۇ، سەھرا قىزلىرىدا ئېچىلغان غۇنچىدەك گۈزەللىك بەخش ئېتەلەيدۇ.

ئۇ ھاياتلىقنىڭ شېرىنلىكىنى ئىچىدە غەمكىن.

سۆيگۈنىڭ ئىزتىراپلىرى ئىچىدە تەمكىن.

ئىلتىجا

باھار ئىللىق شاماللىرىنى يۈزۈپ ئىشىك ئالدىمغا كەلگىنىدە لەگلىكىمنى سوۋغا قىلىمەن. سەن ئۇنىڭ يىپىنى كۆزىنىڭ غازاڭ - ياپرىقىغا باغلاپ قويما!

ئاھ، قىش! سەنمۇ قاتقان كۆز ياشلىرىڭ بىلەن باھارىمنى ۋاقىتسىز غازاڭ قىلما!

تۇنجى پىشقان ئۈجمىلىرىمنىڭ لەززىتىنى مەنمۇ سورەي.

خامان

ئاپئاق ئايدىڭ.

مۇڭلۇق لايلايلار ① ... قورشالغان سوقما تاملاردا ۋە تورغاي ئۇۋىلىرىدا تۈنەپ چىقىدۇ.

باشاق — يۇلتۇزلار، يۇلتۇز — ساپسېرىق چاقنىغان ئالتۇن دان.

لەيلەپ يۈرگەن توپانلار تاڭ شامىلىنىڭ ئۇچۇرتىپ كېتىشىدىن ئەنسىرىگەندەك چاڭگا ساقالغا يېپىشىدۇ.

تۇلۇقنىڭ غىچىرلىشى — سازسىز مۇزىكا، ئۇنىڭغا تەڭكەش بولۇۋاتقان مۇڭلۇق لاي - لاي. بۇ نوتىسىز، تېكىستسىز قەدىمىي سىمفونىيە.

① خاماندا ئېيتىلىدىغان تېكىستسىز ئاھاڭ - خامان ناخشىسى.

دوستلۇق كۆيى

(«قىساس ئوتى» ناملىق كىنونىڭ ئاخىرقى كۆرۈنۈشىدىن)

ئۆمىدلىك ئىگراشقا قوشۇلۇپ كېتىۋاتقان مېھرلىك يۈرەكنىڭ چوڭقۇر قاتلىمىدىن چىقىۋاتقان ھىجران يىغىسى. ئېچىنىش، چىدىماسلىق ھېسسىياتى سىڭگەن زار - زار يىغا. ھاياجاندا سوقۇۋاتقان يۈرەككە، ئۇرۇنۇپ تۇرغان تومۇرلارغا گىرەلەشكەن ھالسىز تىنىق، جانسىز تومۇر، ئۈزۈپ - ئۈزۈپ سوققان يۈرەك.

بىرى دوستلۇق ئۈچۈن ھالسىزلانغان تەن، يەنە بىرى ئۇنىڭ ئىشقىدا قىزىغان بەدەن!

سارغايغان يۈزگە ئېقىپ چۈشكەن قەترىلەر گىرۋىكىدە چاقنايدۇ رەڭلىك نوتىلار.

ۋۇرۇغان لەۋلەر ئارىسىدا ياڭرايدۇ بىر كۆي!...

ھالسىز تەن — كېچىكىپ كېلىدىغان دوستلۇقنىڭ ھەقىقىي خۇشاللىقىغا بالدۇرلا بەخشەندە بولىدىغان دۈشمەنلىشىشنىڭ شادلىقىغا ئۆز ھاياتى ئارقىلىق جاۋاب بەردى...

تارام - تارام قەترىلەرمۇ ئېقىپ قۇرىدى، يەنىلا شۇ ھەسرەتلىك، ئەمما ياڭراق بىر كۆي!

× ×

كۆز يېشىم پۈتۈن ئالەمنى قاپلىغان ۋاقىتتا، داۋالغۇپ تۇرغان چەكسىز ياش دېڭىزىنىڭ ئۇپۇقىدا قارىيىپ كۆرۈنگەن بىر چېكىت پەيدا بولدى. مەن ھاياتنىڭ

ئۈمىد ئۈزگەنىدىم. يىراق كۆرۈنگەن چېكىتنى نوھنىڭ كېمىسى ئىكەن دەپ ئۆزۈمنى بەزلىدىم.

تەنھالىقىمنى — مەغلۇب تەنھالىقىمنى ئىرادەمگە خىلاپ كۆللىدىم.

قىل ئۈستىدىكى ھاياتلىقىمدا كۆردۈمكى، ئۇ نوھنىڭ كېمىسى ئەمەس، بەلكى غايەت زور كۆپۈك ئۈستىدىكى سېنىڭ جەننىتىڭ ئىكەن.

× ×

ئىخ، دىلبىرىم! سەن مېنىڭ ئەركەم!

سېنىڭ ماڭا قالدۇرغىنىڭ ھىجران ئازاب ئالىمى.

مەن سېنىڭ سوغ زىمىستانىڭنى قىزىتىپ پىلىرىمغا پەيغەمبەر قىلىمەن. چۈنكى بىزدىكى بىردىنبىر ئورتاقلىق — ئېتىقادىمىز ئېكۋاتور ئىككىمىزنىڭ قەلبىدە ئىلاھ!

ئاخىرقى ھېسابتا ئاشۇ ئىلاھ — تەڭرى مەندىكى ئاتەشنى ساڭىمۇ سالىدىغانلىقىغا ئىشىنىمەن!

شۇ ۋاقىتتا تاش يۈرىكىڭنىڭ ئېرىگىنىنى كۆرەي!

× ×

ئامرىقىم، يىغلىما!

ھەر تامچە يېشىڭ مېنىڭ ھاياتلىق يالقۇنۇمنىڭ ئۈستىگە چۈشۈۋاتقىنىنى ئويلا!

ھەر تامچە يېشىڭنىڭ ئەمدىلا چىققان يۇمران تۆت قۇلاقلىرىمنى ئېقىتىپ كېتىۋاتقىنىنى ئويلا!

ئامرىقىم، يىغلىما!

ھەر تامچە يېشىڭنى مەڭگۈ سېغىنىپ ئۆتەي، غايىبانە تۇتىيا قىلاي!

ئامرىقىم، يىغلىما!!!

× ×

ئېيتىڭىز ناخشىسىدەك ھېس ئويغاتقۇچى ھايات مېنى بەزلىمە!

چۈنكى سەن كۆك ئاسماننى قوينۇڭغا ئالغىنىڭدا، سېنىڭ مېنى ئىنتىزار قىلغان سايەڭنىمۇ تاپالماي قالىمەن.

زېمىن ساڭا جۆر بولغىنىدا مەنمۇ ئۆزۈم تەسىرلىنەلمەيدىغان ناخشىغا ئايلىنىپ قالىمەن...

گۈلگۈن ناخشاڭ ئۆچكەن ۋاقىتتا نازىركومنىڭ قايناق پەللىگە چىققان جىمىرقىدىن باشقا ھېچنەرسە قالمايدۇ.

شۇنىڭدىلا ئۆزۈمنىڭ مۇقەددەس ئېيتىمىزلىقىنى ئارىلاپ يۈرگىنىمنى سېزىمەن.

پەلسەپىۋى نەسرلەر

سەنماۋ (تەيۋەن) ئالىم خالىدىن تەرجىمىسى

ھەل قىلالمىغان مەسىلىگە ئۇچرىسىڭىز، بېرىپ بالىلاردىن سوراڭ. ئۇلارنىڭ پىكرى كۆپ ھاللاردا ئەڭ توغرا ھەم ئەڭ ئەمەلىي جاۋاب بولۇپ چىقىدۇ.

مۇۋاپىق ھالدا بالىنى ئەيىبلەش. بالىنىڭ قەلبىدە تېخىمۇ بەك بىخەتەرلىك تۇيغۇسىنى قوزغىشى مۇمكىن.

بالا ئۆزىنى كىچىك دەپ قارىمايدۇ. چوڭلارنىڭ قايتا - قايتا چوڭ - كىچىكلىكىنى تەكىتلىگەنلىكى بالىنىڭ «پاكىتنى تونۇش» نى كەلتۈرۈپ چىقارغان.

ئۆسمۈرلۈك چاغ پەقەت ئەسلىمە ئىچىدە نامايان بولغاندىلا چەكسىز گۈزەللىككە ئايلىنالايدۇ.

پۈتۈنلەي كەمچىلىكى يوق ئادەمدە، يەنىمۇ كۆپ بەختنىڭ بولۇشى ناتايىن.

بىز ئوتتۇز ياش ۋاقتىمىزدا، يىگىرمە ياشلىق ۋاقتىمىز ئەمدى كەلمەيدۇ، دەپ ئەپسۇسلىنىمىز.

ئەللىك يېشىمىزدا، بەكمۇ گۈزەل ئۆتكەن ئوتتۇز ياشتا ئۆتكۈزۈلگەن تۇغۇلغان كۈنىمىزنى سېغىنىمىز.

توقسان توققۇز ياشقا كىرگەن ۋاقتىمىزدا، بۇ بىر ئۆمۈر تىنچ ئۆتۈپ كەتتى، بەخت بەلكىم تۇتۇلماي قالغان ئوغرىنىڭ كۈلكىسىگە ئوخشاش بولۇشى مۇمكىن دەپ ئويلايمىز.

تۇرمۇش ۋە ۋاقىتقا ئىشەنگىن.

ۋاقىت بارلىق كۆلپەتلەرنى يېنىكلەشتۈرۈۋېتەلەيدۇ. تۇرمۇش تېخىمۇ يېڭى خۇشاللىقنى يارىتالىشى ناتايىن.

كىچىك بالا چوڭ بولۇشىنىلا ئويلايدۇ. ياشلار ساقالىنىڭ تېز ئۆسمىگىنىگە ئاچچىقلىنىدۇ. ئوتتۇرا ياشلىقلار چېچىنى بويايدۇ. ياشانغانلار قانچە ياشقا كىرگەنلىكى ھەققىدە ئويلىنىشنى تازا خالىمايدۇ.

بەزى چاغدا ئۆزىمىزگە رەھىمسىزرەك بولۇشىمىز، ئۆزىمىزگە ئارتۇق ھېسداشلىق قىلىپ كەتمەسلىكىمىز لازىم.

يېڭىلىش ئادەمنى ئازابلايدۇ. ناھايىتى ئاز سانلىق كىشىلەر يېڭىلىشتىن كېلىپ چىققان تەجرىبىدىن پايدىلىنىپ ئۆز ھاياتىنى تولۇقلايدۇ. شۇنىڭ بىلەن بۇ ئازابلىنىش يوقاپ كېتىدۇ.

مېنىڭ ھاياتىمدا، مەن ئاساسىي پېرسوناژ. باشقىلارنىڭ ھاياتىدا مەن بىر بەلگە، ئىلھام، ئۈلگە خالاس. ئەگەر بىز باشقىلارغا كۆيۈنسەك، بەلكىم ئۇلارنىڭ تۇرمۇشىنى بېيىتىشىمىز مۇمكىن. لېكىن تېخىمۇ ئىچكىرىلەپ كىرىپ باشقىلارنىڭ ھاياتىغا ۋەكالەتچى بولغىلى بولمايدۇ.

بىزنىڭ تامامەن باشقا بىر ھايات ئۈچۈن ياشىشىمىزغا مۇمكىن بولمايدۇ — باشقىلار بۇ ھوقۇقنى بىزگە بەرگەن تەقدىردىمۇ.

ئۆزىنىڭ قىلىشقا تېگىشلىك ئىشىنى قەتئىي داۋاملاشتۇرۇش بىر خىل جاسارەت. ناچار ئىشلارنى زادىلا قىلماسلىق ئۇ يەنە بىر خىل جاسارەت.

باشقىلارغا رەددىيە بېرىشتىن قورقماڭ، ئەگەر ئۆزىڭىزنىڭ تۇتقان يولى توغرا بولسىلا.

بىرسى سىزگە تەلەپ قويغان ۋاقىتتا، ئۇ ئىچىدە ئىككى خىل جاۋابنى تەييارلاپ قويغان بولىدۇ. شۇڭا ئۇنىڭغا قانداقلا جاۋاب بەرمەڭ، جاۋاب ئۇنىڭ تەسەۋۋۇردىكىدەك بولىدۇ.

باشقىلارنىڭ كەمچىلىكىنى كەچۈرۈشنىڭ ھەممىسى گۈزەل ئەخلاق بولۇشى ناتايىن. ئۆزىگە پەرۋاسىز قاراشمۇ ئوخشاشلا بىر خاتالىق ۋە مەسئۇلىيەتسىزلىك.

ھەر قانداق ئىشتا ھەر قانداق ئادەمگە ئۇزۇنغىچە ئاداۋەت ساقلاپ يۈرمەسلىكىمىز كېرەك. بىز — دوزاختا كۆيۈۋاتقاندەك ئازابلىق بولۇپ، ھەقىقىي ئازابقا ئۇچرايدىغان پەقەتلا ئۆزىمىز.

شۇنداق قارىساق، گۈل ئالدىدا، ئاي يورۇقىدا، يامغۇر ياغقاندا ئايلىنىپ يۈرۈشنى ياخشى كۆرىدىغانلار ھامان ئاياللار. ئەمەلىيەتتە بۇ ئاجىز ھېسسىياتنىڭ ئارقىسىدا، ئاياللارنىڭ كۆڭلىدىكى پىلانى بۇنىڭلىق بىلەنلا چەكلىنىپ قالمايدۇ.

ئايالدىن قورقىدىغان ئەر نەدىمۇ ھەقىقىي قورقسۇن—ئايالى ئۇنىڭ سەۋەبىدۇر. ئاۋارىچىلىقنى ئازايتىش قالتىس ئىش. ئېرىنى بوزەك قىلىدىغان ئاياللار ھەقىقەتەن كۆيۈنگەننى بىلمەيدۇ، ئاۋارىچىلىقتىن قورقمايدۇ.

سەۋرچان ئايالنى ئەرلەر ناھايىتى ئاز نەزەردە تۇتىدۇ. تېخى پەرۋاسىز قارىشى مۇمكىن.

سەۋرچان ئەرنى ئاياللار ھەم كېرەككە كەلمەيدۇ دەپ ئوخشاشلا كۆزگە ئىلمايدۇ.

ئايال ئائىلىدە جابدۇلىشىپ كەتسە، ئەر بىئاراملىق ھېس قىلىدۇ. ئايال ئانىسىنىڭ ئۆيىگە كەتسە، ئەر يارىدەمچىسىدىن ئايرىلىپ ئىش قىلالمايدىغانلىقىنى، ئۇخلىيالمايدىغانلىقىنى ئاندىن بىلىدۇ.

توي قىلمايدىغان ئاياللار كۈنسېرى ئاشماقتا، بۇ نېمىنى چۈشەندۈرىدۇ.

ئاجرىشىپ قايتا توي قىلىدىغان ئەرلەر ئەزەلدىن كۆپ. بۇ يەنە نېمىنى چۈشەندۈرىدۇ.

ئەر - ئايالنىڭ كۈرىشى ئەلمىساقتىن تارتىپ مەۋجۇت. ئەر ۋە ئايال ئۇرۇشمىسا، ياشاشنىڭ يەنە نېمە ئەھمىيىتى بولسۇن.

ئەر ۋە ئايال بولماق ھەقىقەتەن تەس.

پۇل تەڭداشسىز نەرسە، ئۇنىڭ ئارقىسىدىكى ھېكايە كۆپ ھاللاردا مۇھەببەت توغرىسىدا.

مۇھەببەت بىر زور كۈچ. دۇنيادا كىشىلەر بۇنداق زور مۇھەببەت كۈچى بىلەن پۇلنى قوغلىشىدۇ. شۇنىڭ بىلەن پۇلنىڭ كۈچى ھەممىنى بېسىپ چۈشىدۇ.

جەمئىيەتتىكى ئەڭ كۆپ سۆز تېمىسى ھامان پۇل. پۇل، پۇل، پۇل يەنە پۇل.

پۇل قەھرىمانلارنى ئۆلتۈرەلەيدۇ پۇل گۈزەل قىزنى سېتىۋالالايدۇ.

دۇنيادىكى كومېدىيىلەر پۇلسىزمۇ يۈز بېرىدۇ. دۇنيادىكى تراگېدىيىلەرنىڭ كۆپ قىسمى پۇل بىلەن چىقىشالمىغان.

پۇل بىلەن سېتىۋالغان نەرسە قىممەت بىلەن باراۋەر بولمايدۇ. خەيرەت قىلىپ ئېرىشكەن پۇلمۇ قىممەت بىلەن تەڭ بولمايدۇ.

ئۆز پۇلىمىزنى ئېھتىيات بىلەن قان - تەر بەدىلىگە كەلگەن دەپ ئاتىۋالىمىز. باشقىلارنىڭ پۇلىنى قانداقلا قارىساق ئۆزلۈكىدىن كېلىپ قالغاندەك بىلىنىدۇ.

كاتىپنىڭ خاتىرىلىرى

(ئەدەبىي ئاخبارات)

ئەركىن روزى

مۇقەددىمە

سىز ئەگەر تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلمىسىڭىز پىكىر بايان قىلالمايسىز؛ بىپايان، مۇنبەت زېمىنلاردا تەر تۆكۈۋاتقان، تەبىئەت بىلەن چېلىشىۋاتقان كىشىلەرنىڭ ئارىسىغا بارمىسىڭىز، ئۇلارنى ئويلىمىسىڭىز ئۇلارنى قەدىرلىگەن بولمايسىز؛ ئېسىل ماكان دېيىلىۋاتقان بۇ شىنجاڭنىڭ يېزىلىرىغا، چەت-ياقا جايلىرىغا بارمىسىڭىز شىنجاڭلىق بولغىنىڭىز بىلەن بۇ شىنجاڭ خەلقىنى چۈشەنگەن بولمايسىز؛ سىز ئۆز خەلقىڭىزنىڭ غېمىنى يېمىدىكەنسىز، خەلقىڭىزنى سۆيمىدىكەنسىز، ئۇلارغا ئىلھام بېرىشىڭىز، ئۇلارنىڭ ئارىسىغا بېرىشىڭىز، ئۇلارنىڭ ئەھۋالىدىن خەۋەردار بولۇشىڭىز كېرەك؛ ئەگەر ھېسسىيات جەھەتتە مەن بىلەن ئورتاقلاشماقچى بولسىڭىز، مەن سىزگە ئىقتىدارلىق، زېرەك بىر كاتىپنىڭ خاتىرىسىنى تەقدىم قىلاي، خاتىرىنىڭ مەزمۇنى سىزنى ۋە بۇ سەھىپىلەرنى ئوقۇغان ئەل سۆيەر كىشىلەرنى چوڭقۇر ئويغا سېلىشىغا ئىشەنچىم كامىل.

1. تۇنجى قېتىملىق سەپەردە...

بىز جەنۇبقا قاراپ يولغا چىقتۇق.

بۇ دەل 80 - يىللارنىڭ توققۇزىنچى باھارى ئىدى. تارىم دەرياسىنى بويلاپ تۇنجى قېتىم سەپەرگە چىققانلىقىم ئۈچۈن ھەممە رەھبەرلەرگە ياردەمچى بولۇپ تەيىنلەنگىنىم ئۈچۈن خۇشال ئىدىم. بىز دەسلەپكى نىشانغا يېتىپ كەلدۇق. تەكشۈرۈش ئۆمىكىمىز قىزغىن قارشى ئېلىشقا ئېرىشتى. «قائىدە» بويىچە كەچتە مېھمان بولدۇق. ئەتىسى يېزىلارنى تەكشۈرۈشكە كىرىشىپ كەتتۇق. بىزنىڭ ئاساسلىق تەكشۈرىدىغىنىمىز دېھقانلارنىڭ نامراتلىقتىن قۇتۇلۇش ئەھۋالى ئىدى. بىزگە ناھىيىدىن بىر قانچە كادىر ھەمراھ بولدى. مانا، ئۇلارنىڭ يول باشلىشى بىلەن، بىز توپىلىق يوللار، سالا - سالا ئېتىزلار، پاكار، كونا ئۆيلەر بىلەن قورشالغان مەھەللىلەردىن ئۆتۈپ، بىر دېھقاننىڭ ئىشىكى ئالدىغا كەلگەندە ماشىنىدىن چۈشتۇق (ئارىمىزدىكى بەزىلەر ماشىنىدا ئۇخلاپ قالغانىكەن، مەن ئويغىتىپ قويدۇم). بىزنى ساقاللىرى ئاقارغان، ئېغىر دىم ئىسسىق بولۇۋاتسىمۇ چېكىرقۇتتىن ئىشتان ۋە يەكتەك كىيىۋالغان ساھىبخان كۈتۈۋالدى. مەن ئۇنىڭ ھويلىسىغا كىرىپلا تۆت ئەتراپقا نەزەر تاشلىدىم. ھويلىنىڭ

ئوڭ تەرىپىدە «كەپتەر» ماركىلىق يېپيېڭى ۋېلىسىپىتنىڭ ئىككىسى، چىرايلىق جابدۇلغان ئات هارۋىسى تۇرىدۇ. هويلىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى تۈۋرۈككە يېڭى ۋات ئەتراپىدىكى خېلى يوغانلا بىر ئېلېكتر لامپوچكىسى ئېسىقلىق تۇرىدۇ. هويلىنىڭ سول تەرىپىدىكى كاڭدا ئون نەچچە تاغار ئاشلىق تۇرىدۇ. مەن ئۇنى بۇغداي بولسا كېرەك دەپ پەرەز قىلدىم. بىز ئۆيگە كىردۇق، ئۆي ئىچى خېلى ياسىداق بولۇپ، كىگىز ۋە گىلەملەر بىلەن بېزەلگەن. بىر بۇلۇڭدا چىرايلىققىنا تومپوچكىنىڭ ئۈستىدە «قازلەيلىسى» ماركىلىق رەڭلىك تېلېۋىزور تۇرىدۇ. هەيران قالدىم، بۇ دېھقان بىزنىڭ باشلىقتىمىزمۇ باي ئىكەن. گىلەم سېلىنغان كارىۋاتتا كېرىلىپ ئولتۇرۇپ، قوغۇن، تاۋۇز، ئالما، ئۈزۈم، نەشپۈتلەر يېيەن بىرھازا مېھمان بولدۇق، ئاندىن دېھقاننىڭ ئەھۋالىنى ئىگىلەشكە كىرىشتۇق:

— ئىسمىڭىز نېمە؟ قانچە ياشقا كىردىڭىز؟

— ئىسمىم جالالىدىن مۇللەك، ئاتمىش ياشقا كىردىم.

— هازىرقى ئەھۋالىڭىزنى سۆزلەپ بەرسىڭىز.

— بولىدۇ، ئەلۋەتتە بولىدۇ. هازىرقى ئەھۋالىم ناهايىتى ياخشى. بۇ يىل ئاشلىق ۋە پاختىدىن مول هوسۇل ئالدىم. ئائىلىمىزدە ئالتە جان ئادەم بار. بىر يىللىق ئومۇمىي كىرىم هەر بىر ئادەم بېشىغا تۆت يۈز يۈەندىن توغرا كەلدى. بانكىدا ئۈچ مىڭ يۈەن ئامانەت پۇلىمىز بولغاندىن سىرت، يەنە ئائىلىمىزگە تەۋە يىگىرمە تۇياق قوي، ئىككى كالا، بىر ئات، بىر هارۋا، ئىككى ۋېلىسىپىت، بىر تېلېۋىزور بار. ئائىلە بويىچە سەككىز مو يەرنى باشقۇرۇپ كېلىۋاتىمىز. كۈنىمىز ئوبدان ئۆتۈۋاتىدۇ، تەشكىلنىڭ غەمخورلۇقى ئاستىدا باشقىلارغا ئوخشاشلا بىزمۇ باي بولدۇق...

مەن ئۇنىڭ دېگەنلىرىنى خاتىرىلەۋېتىپ خۇشال بولدۇم. دېھقانلىرىمىزمۇ شۇنچىلىك كۈنگە ئېرىشىۋالغان بولسا كارامەت ئۆزگىرىش بوپتۇ، زامانغا لايىقلىشىش دېگەن شۇ.

ئۇلار ئالدىنئالا ئورۇنلاشتۇرۇش بويىچە تاماققا تۇتۇش قىپتۇ. سۆزلىشىش، ئەھۋال ئىگىلەش ئاخىرلىشىپ، دېھقان، ناهىيە كادىرلىرى ۋە بىزنىڭ كادىرلار ئۆز پارىڭىغا چۈشۈپ كەتتى. مەن سەھرانىڭ ساپ هاۋاسىدىن نەپەس ئېلىۋېلىش ئۈچۈن سىرتقا چىقتىم. يول بويىدىكى بىر جىگدە كۆتىكىدە ئولتۇرۇپ، بىز مېھمان بولۇۋاتقان ئائىلىگە قاراپ بىر نېمىلەرنى دېيىشىۋاتقان ئۈچ كىشىگە كۆزۈم چۈشتى. مەن بىر تال تاماكا چېكىپ، ئۇلاردىن سەرەڭگە سورىغاننى باهانە قىلىپ يېنىغا باردىم ۋە هەر بىرىگە سالام قىلىپ، قول ئېلىشىپ كۆرۈشتۈم. ئۇلار ئورنىدىن تۇرۇشۇپ مېنى ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلدى.

— قانداق، بۇ دېھقاننىڭ ئەھۋالى ياخشىمىكەن؟ — سورىدى ئارىدىن بىرسى.

— ياخشىكەن، دېھقانلار ھەقىقەتەن باي ئىكەن.

ئۇلار تەڭلا كۈلۈپ كەتتى.

— سىلەر خاتالاشتىڭلار، يەنە ئىككى كۈندىن كېيىن كەلسەڭلار، بۇ ئائىلىنىڭ ھەقىقىي ئەھۋالىنى بىلىسىلەر. سىلەرنىڭ كېلىدىغانلىقىڭلارنى ئاڭلاپ، بەش كۈن بۇرۇن مۇشۇ ئائىلىگە يېزىلىق ھۆكۈمەتتىكى كىمگىدۇر-گىلەم، ۋېلىسىپىت، تېلېۋىزور، ئات... دېگەنلەرنى يۆتكەپ كېلىشتى. سىلەر سەل تۇرۇپ يەيدىغان پولونىڭ گۈرۈچى ۋە گۆشىمۇ يېزىلىق ھۆكۈمەتتىن ئېلىپ كېلىنگەن. يۇقىرىدىن كادىرلار كەلسىلا مۇشۇنداق قىلىشىدۇ، سىلەرمۇ ئالداندىڭلار.

مەن چۆچۈپ كەتتىم. ئۇلارنىڭ «مۇشۇنداق قىلىشىدۇ» دېگىنى ماڭا ھار كەلدى؛ دېمەك چوڭقۇر ئويغا سالدى. شۇ ئەسنادا، توپىلىق يول بويىدا يۈرگەن جۇل-جۇل كىيىملىك بالىلارغا، سوقما تام قىلىپ سېلىنغان پاكار ئۆيلەرگە كۆزۈم چۈشتى. مەن ئورنۇمدىن تۇردۇم، خالىغان ئۆيگە كىرىشكە باشلىدىم. مانا ماۋۇ ئائىلىگە قاراڭ، ھويلىدا كونا ئوچاق، تام تۈۋىگە قوناق شاخلىرى دۆۋىلەنگەن. ئۆيدە لېۋى ئىسسىنىپ چۈشكەن كاڭدا ئۈچ يەردە يېرى تېشىلىپ كەتكەن رەڭگى ئۆچكەن ئىككى پارچە كىگىز سېلىنغان. ئۆينىڭ تۆردىكى ساندۇق ئۈستىگە كونا يوتقان-كۆرپىلەر يىغىلغان، ئىچكىرىدىكى ئۆيدە قاغجىرىغان، بىر قۇلىقى يوق قازاندىن باشقا نەرسە كۆرۈنمەيدۇ. مانا ماۋۇ ئائىلىگە قاراڭ، بىر ئېغىزلىقلا ئۆي، ئۆينىڭ تاملىرى، تورۇسلىرى قارىداپ كەتكەن. ئۆينىڭ ئۆگزىسى بىر قانچە چوڭ بادىرا گىرەلەشتۈرۈلۈپ ئۈستىگە كەندىر شېخى، قومۇشلار يېيىلىپ ياندىن توپا بىلەن كۆمۈش ئارقىلىق يېپىلغان... مانا بۇ ئائىلىگە قاراڭ، ئوخشاشلا نادىرات، پەرقلەنمەيدۇ. بۇلاردا ئەجەب ئۆزگىرىش بولماپتۇغۇ؟ ئائىلىلەرنىڭ يەپ-ئىچىدىغان نەرسىلىرى بار ئىكەن، ئەمما ئېشىنچا ئاشلىقى، ئالماشتۇرغىلى كىيىمى، بانكىدا ئامانەت قويغان پۇلى يوق ئىكەن. مەن بۇلارنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆردۈم. بەزى دېھقانلار ھەتتا بازاردىن ئاشلىق سېتىۋېلىپ يەپ كۈن ئۆتكۈزىدىكەن.

خىزمەت گۇرۇپپىلىرىنى ئالداش ئېغىر ئىكەن. بىزنىمۇ ئالداپ، ئۆزلىرى جابدۇغان بىر ئائىلىگە باشلاپ كىرگەن ھېلىقى يوغان قورساق يېزا باشلىقىغا، بىزگە ھەدەپ خۇشامەت قىلىۋاتقان كادىرلارغا ئاچچىقىم كەلدى. مەن دېھقانلارنىڭ ئۆيلىرىدىن يېنىپ چىقىپ ئوڭايسىزلانغان ھالدا ھېلىقى كىشىلەرنىڭ يېنىغا قايتىپ كەلدىم.

— قانداق كۆرگەنسىز؟ باشقىلارنىڭ سىلەرنى كولدۇرلىتىشىنىڭ ئەھمىيىتى چوڭ، سىلەر ئالدىن تەييارلانغان ئائىلىگە كىرىپ قورسىقىڭلارنى باقتىڭلار، شۇ ئائىلىنىڭ ئەھۋالىنى ئىگىلەيسىلەر؛ سىلەرگە تازا كۆپتۈرۈپ تونۇشتۇرىدۇ. سىلەر خۇشال بولۇپ، يېزىمىزنى، يېزا باشلىقىنى، ناھىيە كادىرلىرىنى بولدى دېگۈچە ماختايسىلەر، قايتىپ كېتىپ ئىككى كۈندىن كېيىن تەقدىرنامىدىن بىرنى ئەۋەتىسىلەر، بۇنداق ئىشنى بىز تولا كۆردۇق.

— سىلەر ئىنكاس قىلساڭلار بولمامدۇ؟

— بىزنىڭ گېپىمىزنى كىم ئاڭلايدۇ؟ يېزا دېگەندە يېزا باشلىقىنىڭ دېگىنى ھېساب، بىز دەئاۋارە بولغىنىمىز قالىدۇ.

بۇلارنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ مېنىمۇ گەپ

قىلالمىدىم. مەن بولسام ئاددىي بىر كاتىپ، ئۇلارغا ئارتۇق سۆزلەشكە ۋە يول كۆرسىتىشكە ئاجىزلىق قىلىمەن. لېكىن بۇنداق ئېغىر مەسىلىنى ئەستايىدىل ئويلاش كېرەك. يېزىلارنى تەكشۈرۈش، تەكشۈرۈش نەتىجىسىنى مۇناسىۋەتلىك ئورگانلارغا يەتكۈزۈش ھەرگىزمۇ شىكايەتۋازلىق قىلىدىغان ئىش ئەمەس. تۆۋەننىڭ يۇقىرىنى ئالدىشى توغرىراقىنى ئېيتقاندا، ئاساسىي قاتلامدىكى بىر قىسىم كىشىلەرنىڭ خىزمەت ئۇسلۇبىنىڭ ياخشى بولماسلىقى دېھقانلارغا نۇرغۇن زىيانلارنى كەلتۈردى. دۆلىتىمىزنىڭ تۆۋەندىكى يېزىلارغا قاراتقان سىياسىتى توغرا، بولۇپمۇ شىنجاڭ يېزىلىرىدا قارىتىلغان سىياسەتلەر ئەگەر ھەقىقىي ئەمەلىيلەشتۈرۈلگەن بولسا، دېھقانلارنىڭ تۇرمۇشى، ئىقتىسادىي ئەھۋالى ئۆزلۈكسىز ياخشىلىنىدۇ. ئېتىبار بېرىش يار - يۆلەك بولۇش، يېزىلارنىڭ قىيىنچىلىقىنى ھەل قىلىش جەھەتتىكى سىياسەتلەر دەل ئاشۇنداق تەكشۈرۈش نەتىجىسىگە ئاساسەن بەلگىلىنىدۇ. ئەگەر تۆۋەن يۇقىرىنى ئالداش، تۆۋەندىكى كادىرلار كۆز بويامچىلىق قىلىپ خۇشامەت قىلىش، ياخشىچاق بولۇش ئەھۋاللىرى داۋاملىشىدىغان بولسا، تەدبىر قوللانمىسا، ئەمەلىي ئەھۋال ئېنىقلانمىسا، يۇقىرى دەرىجىلىك ئورگانلارنىڭ يېزىلارنى چۈشىنىشى، دېھقانلارنىڭ ئىقتىسادىي ئەھۋالىنى چۈشىنىشى پەيتەرسىز بولىدۇ، ئادەم كۈچى، ماددىي كۈچ، تېخنىكا جەھەتتىكى ياردەم بېرىش ۋە تەكشۈرۈش مۇۋاپىق بولماي قالىدۇ ھەمدە پۈتكۈل خەلق ئىگىلىكىنىڭ تەكشى تەرەققىي قىلىشىغا تەسىر يېتىدۇ.

ئاساسىي قاتلاملارغا بېرىپ تەكشۈرۈش ئېلىپ بارغاندا، ئالدامچى، خۇشامەتچىلەرنىڭ دوكلاتلىرىغا قانائەت قىلىپ، قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ئىشەنچلىك بولمىغان تەكشۈرۈش دوكلاتلىرىنى يېزىش ۋە ئۇنى ئېلان قىلىشنىڭ تولىمۇ بىپەرۋالىق قىلغانلىق، زىيانلىق بولىدىغانلىقىنى چوڭقۇر ھېس قىلدىم.

يېقىندىكى تەسىراتلىرىمنىڭ تۆرتىنچىسى ئارقىسىدا، 80 - يىللارنىڭ ھارپىسىدا يولداش سەيپىدىن ئەزىزى چەرچەن ناھىيىسىگە خىزمەتلەرنى كۆزدىن كۆچۈرۈش ئۈچۈن بارغاندا سادىر بولغان بەزى كۈلكىلىك ئەھۋاللارنى ئەسكە ئالدىم. بۇنىمۇ بۈگۈنكى خاتىرەمگە قوشۇپ قويۇشۇم كېرەك بولدى. ئۇ چاغدا ناھىيە رەھبەرلىرى ئالدىن تەييارلانغان بىر ئائىلىگە نۇرغۇن مال - مۈلۈكلەرنى يۆتكەپ ئاپىرىپ، يولداش سەيپىدىن ئەزىزىنى ئاشۇ دېھقان ئائىلىسىگە باشلاپ كىرگەن ھەمدە بۇ ئائىلە ئارقىلىق چەرچەن ناھىيىسىدىكى دېھقان - چارۋىچىلارنىڭ تۇرمۇش سەۋىيىسىنى نامايان قىلماقچى بولغان. ئەمما سەيپىدىن ئەزىزى ئۆزى خالىغان ئائىلىلەرنى كۆزدىن كۆچۈرۈپ، ئەھۋالنىڭ تامامەن باشقىچە ئىكەنلىكىنى بىلگەندىن كېيىن، مۇناسىۋەتلىك خادىملارنى تەنقىد قىلغان. شۇ قېتىمدا ناھىيە رەھبەرلىرى يەنە چەرچەن ناھىيىسىدە ئەزەلدىن ھارۋىكەشلىك بىلەن شۇغۇللىنىپ كەلگەن بىر كىشىگە: «ئەگەر سەيپىدىن ئەزىزى

سىزدىن ھارۋىنى نەگە ھەيدەيسىز؟ دەپ سوراپ قالسا، سىز يىراق كوممۇنىزمغا ھەيدەيمەن، دەپ جاۋاب بېرىڭ» دەپ گەپ ئۆگەتكەن ھەمدە سەيپىدىن ئەزىزىنى شۇ كىشىنىڭ ئۆيىگە باشلىغان، ئەمما ھېلىقى كىشى يولداش سەيپىدىننىڭ سوئالىغا: «ھارۋىنى ئوتتۇن بار جاڭگاللىققا ھەيدەيمەن» دەپ جاۋاب بەرگەن. نەتىجىدە ناھىيىدىكى مۇناسىۋەتلىك خادىملار ئۇ ئادەمگە قاتتىق كايىپ كەتكەن.

ئاردىن ئون يىل ئۆتكەن بۈگۈنكى كۈندە، دېھقانلارنى ناماراتلىقتىن قۇتۇلدۇرۇشتەك مۇھىم ئىشتا يەنىلا يۇقىرىنى ئالداش ئەلۋەتتە تېخىمۇ كۈلكىلىك بىر ئىش.

ئۇنىڭدىن باشقا بۇ يىلنىڭ بېشىدا دۆلەتلىك خەلق قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتى مالىيە كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى يولداش لى گۈي شىنجاڭغا كېلىپ قەشقەر يېزىلىرىدا تەكشۈرۈش ئېلىپ بارغاندا، كۆپتۈرۈپ دوكلات قىلىشلار بىلەن رېئاللىق ئارىسىدا غايەت زور ئوخشىماسلىقلارنىڭ بارلىقىنى سەزگەن.

ئەمەلىيەتتە، سىناقلاردىن ھەر قانداق ئەھۋال ھامان يۇقىرى دەرىجىلىك ئورگانلارغا ئەينەن يەتكۈزۈلۈشى كېرەك. بۇنى ئەمەلگە ئاشۇرغاندىلا، توغرا سىياسەت - تەدبىرلەرنىڭ تۈزۈلۈشى ۋە ئىجرا قىلىنىشىغا، پارتىيە قۇرۇلۇشىنىڭ ساپلىقىغا، بيۇروكراتلىقنى يوقىتىشقا كاپالەتلىك قىلغىلى بولىدۇ.

2. ئالدامچىلىق ئالدىدا

بىز بۇ ناھىيىدىكى تەكشۈرۈشلىرىمىزنى ئاخىرلاشتۇرۇپ، «ب» ناھىيىسىگە قاراپ يولغا چىقتۇق. بۇ ناھىيە بىزنىڭ يەنە بىر تەكشۈرۈش نىشانىمىز ئىدى. بىزگە مەسئۇل يولداشنىڭ پىكرىگە ئاساسەن، بۇ ناھىيە تەۋەسىگە كىرگەندىن كېيىن، بىز يول بويىدا ئارىلاپ - ئارىلاپ توختاپ، دېھقانلارنىڭ ئۆيلىرىگە كىردۇق ۋە تەكشۈرۈش ئېلىپ باردۇق. مەن خاتىرە يېزىشقا كىرىشتىم.

— ئائىلىڭىزنىڭ تۇرمۇش ئەھۋالى قانداق؟

— خۇداغا شۈكرى، ھەر ھالدا ياخشى.

— قانچىلىك مال - مۈلكىڭىز بار؟

— بىر ئېشەك، ئىككى قوي بار، قىرىق مو تېرىلغۇ يەر باشقۇرىمەن.

— بانكىدا ئامانەت قويغان پۇللىرىڭىز بارمۇ؟

— يوق، دېھقانچىلىقتىن تاپقان پۇللىرىمىزنى قەرز قايتۇرىمىز دەپ تۈگەتتۇق.

— سىز تۇرۇۋاتقان بۇ كەنتتە بۇ يىل كىشى بېشىغا توغرا كېلىدىغان يىللىق كىرىم قانچىلىك بولدى؟

— بىلمەيدىم.

× ×

يەنە بىر دېھقاننىڭ ئۆيى.

— سىز دېھقانچىلىق بىلەن شۇغۇللىنامسىز؟

— شۇنداق.

— كىرىمىڭلار قانداقراق؟

— بۇ يىل ئاشلىقتىن كۆپ نەرسە چىقمىدى. دۆلەتكە سېتىپ بېرىدىغان ئاشلىق ۋەزىپىمىزنى ئورۇندىيالماي، ئاشلىق ئۆتنە ئېلىپ سېتىپ بەردۇق.

— ئۆزۈڭلار يەيدىغان ئاشلىقچۇ؟

— ھازىرچە يوق، قەرز ئېلىپ يەپ تۇرارمىز.

× ×

مەن كاتىپلىق سالاھىيىتىم بىلەن بۇ دېھقانلارنىڭ سەممىي جاۋابلىرىنى ئەينەن خاتىرىلىۋالدىم. بەزى دېھقانلارنىڭ ئېيتىشىچە، يەنە قىسمەن ئائىلىلەر دېھقانچىلىقتا ئىشلىتىدىغان خىمىيىۋى ئوغۇت، سىيالكا، كومايىن ئۈچۈن كەتكەن چىقىملارنى تېخى تۆلىيەلمەپتۇ، يەنىلا قەرزدار ئىكەن. ئۇلار كېلەر يىللىق ئاشلىق سېتىپ بېرىشتە چىققان دارامەت ئارقىلىق قەرز قايتۇرماقچى ئىكەن.

بىز ناھىيىگە كىردۇق. ئورۇنلاشتۇرۇش بويىچە ناھىيە رەھبەرلىرى ۋە مۇناسىۋەتلىك تارماقلارنىڭ مەسئۇللىرىنى قاتناشتۇرۇپ سۆھبەت يىغىنى ئاچتۇق. ناھىيە رەھبەرلىرىنىڭ ئالدىنئالا ئورۇنلاشتۇرغان «تەكشۈرۈش نۇقتىلىرى»مۇ قايرىلىپ قالدى. ناھىيىنىڭ دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىققا مەسئۇل كادىرلىرى ئەھۋال تونۇشتۇردى، ئۇلارنىڭ ئېيتىشىچە، بۇ ناھىيىدە مول ھوسۇل يىلدىن-يىلغا ئېشىپتۇ، خەلقنىڭ تۇرمۇشى ياخشىلىنىپتۇ. نامراتلىقتىن قۇتۇلدۇرۇش خىزمىتى ئوڭۇشلۇق، ئۈنۈملۈك ئېلىپ بېرىلىپ، نامراتلار مەۋجۇت ئەمەسكەن. بۇ يىل بۇ ناھىيىدىكى دېھقانلارنىڭ كىشى بېشىغا توغرا كەلگەن يىللىق كىرىمى ئومۇميۈزلۈك ھالدا ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ئۈچ يۈز يۈەندىن توغرا كەپتۇ...

مەن گاڭگىراش، ئەجەبلىنىش، ئېچىنىش ھېسسىياتى بىلەن يۇقىرىقىلارنى خاتىرىلىۋالدىم. بىزگە مەسئۇل بولۇپ كەلگەن باشلىق دوكلاتنى ئاڭلاپ بولغاندىن كېيىن، ھەممىمىزنىڭ ماشىنىغا چىقىشىمىزنى ئۇقتۇردى. بىز ناھىيە رەھبەرلىرى ۋە مۇناسىۋەتلىك تارماقلارنىڭ مەسئۇللىرىنى ئېلىپ، بىز يول بويى تەكشۈرگەن ئائىلىلەرنى ھەمدە باشقا كەنتتىكى دېھقانلارنىڭ ئەھۋاللىرىنى بىرمۇبىر تەكشۈرۈپ چىقتۇق. بەزىلەر قىزاردى. بەزىلەر دۇدۇقلاپ قالدى. ئەمما ئاق كۆڭۈل دېھقانلار خۇددى بىزگە جاۋاب بەرگەندەكلا راستچىللىق بىلەن جاۋاب بەردى. يالغانچىلىق، كۆز بويامچىلىق ئاشكارىلاندى، مەن خۇشال بولدۇم، بىزنىڭ باشلىققا ئاپىرىن ئوقۇدۇم.

نامراتلىقتىن قۇتۇلدۇرۇش كۈچلۈك قاراتمىلىققا ئىگە، ئۇ نۆۋەتتىكى مۇھىم خىزمەتلەرنىڭ بىرسى. ئەھۋاللارنى تەكشۈرۈش، دوكلات قىلىشتىكى مەقسەت — تۈرلۈك ئامالارنى قوللىنىپ نامرات دېھقان - چارۋىچىلارنى قىيىنچىلىقتىن قۇتۇلدۇرۇپ، ئۇلارنىڭ قورسىقىنى توق، كىيىمىنى پۈتۈن قىلىپ سوتسىيالىزم تۈزۈمىمىزنىڭ ئەۋزەللىكىنى ئۇلارغا بىلدۈرۈش، ھەقىقىي يوسۇندا خەلق ئاممىسى ئۈچۈن خىزمەت قىلىشتىن ئىبارەت.

مەن ماتېرىيال سومكامدىن ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسىنىڭ تەكشۈرۈش دوكلاتىنى ئالدىم. «قىزىلسۇ قىرغىز ئاپتونوم ئوبلاستى ئاقتۇ ناھىيىسىنىڭ بارىن يېزىسىنى تەكشۈرۈشتىن دوكلات» تا مۇنۇلار يېزىلىپتۇ: «بىر قىسىم ئاساسىي قاتلام كادىرلىرى ساختىپەزلىك قىلغان. ئۇلار ئىستىل جەھەتتە مۇبالى-

ئىنچىلىك قىلىنغان. بۇ يېزا كۆپ يىللاردىن بۇيان مەركەز، ئاپتونوم رايون ۋە ئوبلاست، ناھىيىنىڭ نامراتلىقتىن قۇتۇلۇپ بېيىش، نەپەقە بېرىلگەنلەرگە يار-يۆلەك بولۇش قاتارلىق ئون بەش جەھەتتىكى يىگىرمە بىر لەۋھەسى ۋە تەقدىرنامىسىگە ئېرىشكەن. بۇ يېزا ئاشلىق مەھسۇلاتى، كىشى بېشىغا توغرا كېلىدىغان كىرىم قاتارلىق جەھەتلەردە سانىنى قاتلامۇ-قاتلام ئاشۇرۇپ، مۇبالىغە قىلىپ يالغان مەلۇم قىلغان. بولتۇر كىشى بېشىغا توغرا كەلگەن كىرىم ئەمەلىيەتتە ئاران ئۈچيۈز ئون ئىككى يۈەن بولغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇلار ئۈچ يۈز توقسان سەككىز يۈەن ئىككى مو بەش پۇڭ دەپ مەلۇم قىلغان. دۆڭباغ كەنتىدە 1989-يىللى كىشى بېشىغا توغرا كەلگەن كىرىم ئەمەلىيەتتە ئاران بىر يۈز ئوتتۇز يۈەن بولسىمۇ، بىراق ئاھالىلەر كومىتېتى ئىككى يۈز قىرىق يۈەن دەپ، يېزىلىق ھۆكۈمەت ئۈچ يۈز قىرىق بىر يۈەن دەپ مەلۇم قىلغان. ئاڭلىشىمىزچە، ئۇلار كىرىمدا دەرەخ يوپۇرمىقى، ئۈجمە ۋە سامانلارنىمۇ قوشۇپ ھېسابلىغان. مەلۇم بىر كەنت 1989-يىلى كىشى بېشىغا توغرا كەلگەن كىرىمىنى دەسلەپتە ئۈچ يۈز ئاتمىش يۈەن دەپ يەكۈنلىگەن ۋە يېزىلىق ھۆكۈمەتكە مەلۇم قىلغان. يېزا باشلىقى ئۇلارنى تەنقىدلەپ: «سىلەرنىڭ كەنتىڭلار باشقا كەنتلەردىن باي، باشقا كەنتلەرنىڭ ھەممىسى تۆت يۈز نەچچە يۈەن دەپ مەلۇم قىلدى. سىلەر نېمە ئۈچۈن ئۇلارغا يېتىشەلمەيسىلەر؟» دېگەن. راست گەپ قىلىپ تەنقىدكە ئۇچرىغانلىقتىن كەنت رەھبىرى بىزغا ئېيتتى: «كىرىمنى ئون پىرسەنت ئاشۇرۇپ، چىقىمنى بەش پىرسەنت تۆۋەنلىتىپ، كىشى بېشىغا توغرا كېلىدىغان كىرىمنى ئۈچ يۈز توقسان توققۇز يۈەن قىلىپ ھېسابلىدۇق» دېگەن.

قاتلامۇ-قاتلام مۇبالىغە قىلىنىش يۇقىرىنى ئالداپ، يالغان مەلۇم قىلىنىش ئاخىرى دېھقانلارغا ئاز بولمىغان زىيانلارنى ئېلىپ كېلىدۇ. بىزنىڭ ئاشۇ ئاساسىي قاتلام كادىرلىرىمىز بۇلارنى ئويلىمامدىغاندۇ؟

نۆۋەتتە ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ بەلگىلىمىسىدە يېزىلارنىڭ نامراتلىقتىن قۇتۇلۇش ئۆلچىمى — كىشى بېشىغا توغرا كېلىدىغان يىللىق كىرىم ئىككى يۈز يۈەنگە يەتكەن بولۇشى كېرەك. ئەگەر ئىككى يۈز يۈەنگە يەتمىسە نامراتلىقتىن قۇتۇلغان ھېسابلانمايدۇ. بەزى جايلاردا كىشى بېشىغا توغرا كېلىدىغان يىللىق كىرىم يۇقىرىقى سانغا يېقىنلاشمىغان بولسىمۇ، شۇ جايدىكى بىر قىسىم ئاساسىي قاتلام كادىرلىرى ئۆز يېزىسىنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالى بىلەن ھېسابلاشماي، يالغان مەلۇمات بېرىپ، رەھبىرىلىك ئالدىدا كۆز بويۇپ ئالدامچىلىق قىلىشىۋېتىپتۇ. نامراتلىقتىن قۇتۇلدۇرۇشتا ئۆزىنى قابىلىيەتلىك كۆرسىتىش ئۈچۈن يۇقىرىنى ئالداپ، بەزى سىياسەتلەرنىڭ ئەمەلىيلىشىشىنى توسالغۇغا ئۇچرىتىۋېتىپتۇ. بۇ ئەمەلىيەتتە دېھقانلارنى ئۇزاققىچە نامرات قالدۇرۇشنىڭ شارائىتىنى ھازىرلىغانلىق. بۇ مەسىلە پۈتكۈل جەمئىيەتنىڭ ھەممە ئالاقىدار تارماقلارنىڭ دىققەت-ئېتىبارىنى قوزغىشى كېرەك.

خاتىمە

كاتىپنىڭ خاتىرىلىرى ئاخىرلاشتى. بىز ئۇنى ئوقۇپ تۈگەتتۇق. ئۇنىڭ خاتىرىسى كىشىنى ھەقىقەتەن ئويغا سالىدۇ. ھەممىمىز مۇشۇ جەمئىيەتنىڭ ئەزاسى، بىزدە ئۆز جەمئىيىتىمىزگە بولغان مەسئۇلىيەت تۇيغۇسى بولۇشى كېرەك. يېزىلارغا قارىتىلغان بولۇپمۇ شىنجاڭ يېزىلىرىغا قارىتىلغان سىياسەتلەر ھەممىمىزگە ئېنىق. ئەمما ھەر قانداق سىياسەت، تەدبىر يەنىلا ئادەم ئارقىلىق ئەمەلىيلىشىدۇ. ئادەملەر سەممىي، ئىشەنچلىك بولۇشى، ئادەملەر بىر - بىرىگە مېھرىبان بولۇشى كېرەك. ئۆزلىرى ئانچە - مۇنچە ياخشى كۈنگە ئېرىشكەن كىشىلەر، مىسكىن كەپىلەردە غەم - ئەندىشە ئىچىدە كۈن ئۆتكۈزۈۋاتقانلارنى ئېسىدىن چىقارماسلىقى كېرەك. ئاھالىنىڭ سەكسەن پىرسەنتىنى ئىگىلەيدىغان جاپاكەشلەرگە يار - يۆلەك بولۇش، ئۇلارنىڭ گۈزەل تۇرمۇشقا ئېرىشىشىگە ئىلھام بېرىش ھەممىمىزنىڭ مەجبۇرىيىتى. ئادەملەرنىڭ قەلبىدە ئادەملەرنى بەختلىك قىلىش غايىسى بولۇشى كېرەك. غايە، ئۈمىد ھاياتلىقنىڭ چىرىغى.

ئەگەر كادىرلىرىمىز، كۆۋرۈكلۈك زۇل ئويناۋاتقان كىشىلىرىمىز سەممىي، ئەخلاقلىق بولمىسا، قېرىنداشلارنىڭ ھالىغا يەتمىسە، ئۇلارنىڭ يۈرەك ساداسىنى ھەقىقىي ئىنكاس قىلمىسا ئەلۋەتتە يامان ئاقىۋەتلەر كېلىپ چىقىدۇ. خەلقنىڭ خاتىرجەملىكى بۇزۇلىدۇ، زامانىنىڭ تەلىپىگە يەتكىلى بولمايدۇ.

كۆز بوياmachىلىق بىلەن ئېرىشكەن لەۋھەلەر، تەقدىرنامىلەر توشۇپ كەتسىمۇ، ساختىپەزلەرنىڭ نامى - شۆھرىتى ھەدەپ تەشۋىق قىلىنسىمۇ بەرىبىر قاملاشمايدۇ. تارىخنىڭ، رىقابەتنىڭ سىنىقىغا بەرداشلىق بېرەلمەيدۇ. بىزگە ئاش - نان بېرىۋاتقان قېرىنداشلىرىمىز زىيان تارتىدۇ.

سەممىيلىك ۋە راستچىللىق ئەزەلدىن ئىنسانىيەتكە پايدا يەتكۈزۈپ كەلدى، بۇ بىر ھەقىقەت. ئەلۋەتتە يۇقىرىدىكىلەرنى ئومۇمىيلىق دېگىلى بولمايدۇ. لېكىن ئاشۇ قىسمەن ئەھۋاللارنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى ۋە سالمىقىنى نەزەردىن ساقىت قىلىش، قارشى تۇرماسلىق ۋىجدانلىق كىشىلەر ئۈچۈن نومۇستۇر.

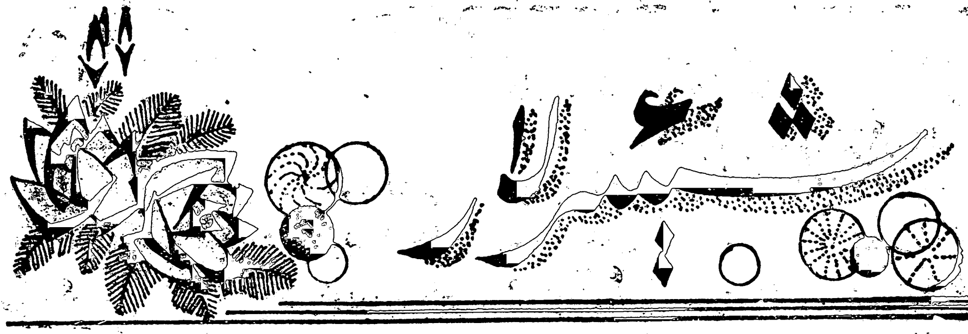

تۇرپان بوياقلىرى

خېۋىر تۆمۈر

بويايدەيمەن گۈزەل تۇرپان دىيارنى،
نۇرماكانى ھارارەتنى — باھارنى.
ئاگا كېرەك كۆپ خىلدىكى رەڭ بوياق،
بۇ دىيارنىڭ قەدىملىكى بەك يىراق.
شۇنچە ئۇزۇن تارىخى بار دىيارنى،
مىڭلاپ يىللار داۋام قىلغان باھارنى.
مۇمكىن ئەمەس بىر خىل رەڭدە بويىماق،
خىلى مۇشكۇل يۈك قەلەمنى چىلىماق.
يالقۇنتاغنىڭ يالقۇنجىغان تۇپرىقى،
شۇ تۇپراقتا ئۆسكەن گۈلى ياپرىقى.
شەھىرى يارغول ھەم بېزەكلىك غارلىرى،
قەدىم دەريا كەسمە گوداڭ - يارلىرى.
قانچە مىڭ يىل باسقان يولى ئىزلىرى،
ئۇن ئەسىردىن ھالقىغان كارىزلىرى.
يەر ئۈستى سۇ يەر ئاستىغا قاچقاندا،
سۇ قوغلىشىپ كارىز - قۇدۇق چاپقاندا.
قانچىلىك يەر تىلما بولۇپ ئويۇلغان،
قانچىلىك كۈچ، ئەقلى تەرلەر قويۇلغان.
بىر زامانلار دەريا ئېقىن كۆپ بولغان،
دەريا بويلاپ ئاستانىلار قۇرۇلغان.
دەقيانۇس، قوجو — ئىدىقۇت ھەم يارغول،
بىر مۇنچىسى «غايىب شەھەر» دەپ ئاتالغان.
قېنى ئۇلار... شاۋقۇنلىغان دەريالار،
قېنى ھەيۋەت ئاستانىلار، شەھەرلەر،
قارا قوجو قېنى ئىدىقۇت خانلىقى،
قېنى قۇتلۇق ئوردىسى دەۋرانلىقى.

شەھىرى يارغول ئاۋات بىنا بولغاندا،
دەريا سۈيى ئاققان شەھەر ئالدىدا.
ئەمما سۇلار تۇپراق شوراپ ئاققاچقا،
قىرغاق چىقىپ ئەسىرلەرنى چاتقاچقا.
شۇ قىسمەتتە تۇپراق كېسىپ بۇ غولنى —
دەريا سۈيى ئويۇپ چىققان يارغولنى.
غول سۇ ھازىر ئوتتۇز مېتر تۆۋەندە،
شەھەر قالدى سۇسىز ئېگىز دۆڭلۈكتە.
بۇ قىسمەتتە ئۇزۇن تارىخ جەريان بار،
ئويلاپ كۆرسەڭ بىزنى ھەيران قالدۇرار.
بىز بۇ ۋەقەتە توختاپ ئۆتمەي بولامدۇ،
يازماي كەتسەك ئاگا كۆڭۈل ئۇنامدۇ!
بېزەكلىكتە بۇتپەرەسلەر — بۇددىستلار،
ئۇيغۇر ئىدى قول ھۈنەردە چەبدەستلەر.
ئېتكاپقا تۇتقان ماكان بېزەكلىك،
غارلار قازدى ھېكمەتلىك ھەم سەنئەتلىك.
تائەت قىلدى كۈجە شامى ئۈچكۈچە،
جىردىلايتتى قوڭغۇراقلار كەچكىچە.
ئىسلامچىلار كەلدى ئۇيغۇر قەشقەردىن،
توغلارتارتىپ ئوت چاچرىتىپ خەنجەردىن.
ئېتىقاتتىن ئاسان ئەمەس ۋاز كەچمەك،
ئىبادەتنى - بۇت چىراغنى ئۆچۈرمەك.
ئارىلىقتا جىھات بولدى ئاقتى قان،
يەر چىشلەشتى شۇنچە تاتلىق شىرىن جان.
بوزغۇنچىلىق ۋەيرانچىلىق ئاز ئەمەس،
پاجىئەگە كىم ئۆكۈنمەس - ئېچىنماس.

بۇ تارىخنى بوياپ چىقماق ئاسانمۇ،
قەلەم تۇتماي جىمجىت يېتىش ئوڭسانمۇ!
بىر ھەقىقەت ئايان بىزگە—ھەممىگە
تارىخنى بىلمىگەنلەر ئىنسانمۇ!؟

2

بوياق بېرەي ئانا تۇپراق دىيارغا،
ئۇرما كانى ھارارەتكە—باھارغا.
ئانا دىيار بەك گۈزەلدۇر بەك گۈزەل،
ئۇن تويۇنغان سۇلىرى تاتلىق ھەسەل.
گۈل پۇرايدۇ باغرى، بۇيلۇق باغلىرى،
مېۋىزار تەكلىكلىرى جەننەت مەسەل.
ياختا گۈلزارىدا ئاپئاق پاختىلار،
سالا - سالا كەڭ ئېتىزلار تاختىلار.
تاۋلىنىپ جىلۋە قىلار كۈن نۇرىدا،
ياغىرىغان قۇتلۇق - سائادەتلىك سادا.
خوپ چىرايلىق قامەتى ساز قىزلىرى،
پاختىزارلىقتا نازاكەت ئىزلىرى.
ئىشچان كېلۈر باتۇر بىلەك ئوغۇللىرى،
مول ھوسۇلدىن شادىيان مەرغۇللىرى.
باغدا بۇلبۇل تاغدا كاككۇك سايرىغان،
گۈل چېچەكتە مال - ۋارانلار يايرىغان.
بۇدېمەك بەختۇ-سائادەتتىن دېرەك،
رەڭ بېرىپ ھۆسنىنى تولدۇرماق كېرەك.
گەپ بۇ يەردە قانداق بوياپ چىققۇلۇق،
قانداق قىلىپ بۇ مەقسەتكە يەتكۈلۈك.
گۈل ھۆسنىنى گۈلدەك ئاچماي دىيارنىڭ،
ئاخىرەتكە قانداق دەيمۇ كەتكۈلۈك!

3

تۇرپان ئۆزى قىزىق يۇرت بۇ، نۇر بىلەن
ھەممە يېرى قاپلانغان يالقۇن بىلەن.
دولقۇنلىنار نۇر تالاسى مەشۇتتەك،
بوستانلىقلار شايە، مەخمەل، ئەتلەستەك.
گۈل بەرگىگە چېكىلگەن كۆپ ئالتۇن زەر،
ھەممە يەردە تاۋلىق ئالتۇن چېچەكلەر.

ئادەملىرى ئۇدۇل سۆزلۈك ھەم جانلىق،
ئۇرغا قانغان يۈرەكلىرى ۋىجدانلىق.
مەردكېلىدۇ زۇلمەت بىلەن خۇشتى يوق،
تەۋرەپ كەتسە بوش ئىش قىلغان پۇشتى يوق.
تارىخلاردا ئوت يۈرەكلەر كۆپ چىققان،
سەھىپىلەر داستانلارغا لىق تولغان.
ئامۇرلارمۇ، لىگالارمۇ چىققانمۇ،
ئەھمەت تاماق كىشەن - زەنجىر چاققانمۇ!
يېغىلىقلار ئىز قوغلىشىپ قوزغىلىپ،
ئات ئوينىتىپ چاڭ - توزانلار توزغىتىپ.
ئەر يىگىتلەر قالتىس مەردلىك كۆرسەتكەن،
زۇلۇم - زىندان، زالىملارنى تىترەتكەن.
يېغى چىقسا، مۇستەبىتلەر بولدى پاش،
چۈنكى ئۇلار شۇ باھاندا كەستى باش.
كەسكەن باشنى ئاچا يولغا ئاساتتى،
شۇ يول بىلەن ئەلنى باسماق بولاتتى.
كۆپ كىشىلەر بولدى شۇنداق قۇربانلىق،
ئوتتۇز ئۈچتە ① توقسۇن، تۇرپان، پىچانلىق،
ئابدۇخالىق ئويغۇرمۇ شۇ يىللاردا،
ئات ئويناتقان ئازادلىقنىڭ يولىدا.
ئۇمۇ كەتتى شۇ ئۆۋەتتە قۇربان بوپ،
كۆك ئاسماندا مەڭگۈ ئۆچمەس چولپان بوپ.
بۇنى يازماي رەڭدار سىزماي بولامدۇ!
شۇنداق قىلماي ئارمانسىز قانامدۇ!
قانغا - قان رەڭ بوياق بېرىپ سىزمىساق،
ساپ ۋىجدانلار ماقۇل دەمدۇ-ئۇنامدۇ؟

4

بوياش كېرەك گۈزەللىكنى—دىيارنى،
سائادەتكە نۇرغا تولغان باھارنى.
كۆركەم باھار ئېپىسلىكىكە چۆمۈلگەن،
ئىللىق قۇياش نۇرلىرىغا كۆمۈلگەن.
ئۇندا راۋان تۆمۈر يوللار، تاشيوللار،
قاتناپ تۇرار ماشىنىلار - پويىزلار.
ئېشەك، سۆگەن ئىستېمالدىن قېپقالغان،

① 1933 - يىلىدىكى قۇمۇل - تۇرپان دېھقانلار قوزغىلىڭى نەزەردە تۇتۇلىدۇ.

پىكاپ، مېيەنباۋ، تىراكتور ئورۇن ئالغان.
يول تۇتماقتا سائەت تاقىغان ئوغۇللار،
قىز بېشىدا يىلتىرلايدۇ زەر گۈللار.
كۈلكە چىراي شوخ تەبەسسۇم قامەتلىك،
بۈگۈن خەلق نېمىدېگەن ئامەتلىك.
ھەممە يەردە موتوتلارنىڭ ئاۋازى،
كۆپ ئاسماندا لاچىن-قۇشلار پەرۋازى.
كوچا-كويلار تەك ئۈزۈملۈك باراڭلىق،
ماڭساق راھەت نېمىدېگەن ئاراملىق.
ساپاق-ساپاق مەرۋايىتلار ئېسىلغان،
بوستانلىقتا دوستلۇق گۈلى ئېچىلغان.
شەھەر-يېزا، ئۆي-ئۆيلەردە چىراغلار،
تويغا چۈشكەن يۇلتۇزلاردەك چاراقلار.
ئېتىز ئارام باغ ھويلىدا داپ-دۇتار،
مول ھوسۇلنىڭ شاد مەشرىپى جاراڭلار.
ھەممە يەردە يېڭى چىراي، يېڭى تۇس،
ياغدەك ياغقان باي بولۇشقا تەشەببۇس.
يول ئىتتىرەتتى ياسقان مەزمۇت قەدەملەر،
زاۋۇت-كانلار قۇرماقتا كۆپ ئادەملەر.
سانائەتتە جۇشقۇنلىغان زور ئېقىم،
راۋان ئاقتى ۋەزىيەت بولغاچ مۇقىم.
ھېچ كۆرۈنمەس تالاش-تارتىش ئازارلىق،
نامايان دۇر ھاياجانلىق-رازىلىق.
ھەممە ئىشلار چېگىت چاقماي يۈرۈشكەن،
پاكىتلارنى ئەل ھەممىسى كۆرۈشكەن.
مول ھوسۇلدىن ئەلدە بايرام شادلىقى،
يىلدىن-يىلغا كەلمەكتە يىل ئاتلىقى.
نۇر ئۈستىگە نۇرلار قونغان دىيارغا،
قۇت ئۈستىگە قۇتلۇق بولغان تۇرپانغا.
زىننەت بېرىپ بوياپ چىقماي بولارمۇ،
رەڭدار قىلىپ سىزماي كۆڭۈل قويارمۇ!
نېسىپ بوپتۇ بۈگۈن ماڭا يېزىشقا،
يۈك قەلەمنى رەڭگە چىلاپ سىزىشقا.
قوبۇل قىلغىن ئۇلۇغ ئانا ئۆز دىيار،
يازغانلىرىم بولسۇن ساڭا يادىكار!

1990 - يىل ئۆكتەبىر.

ھايات ھامان دىلبەردەك گۈزەل

ئابلىكىم خېۋىر

ۋەتىنىم

ئانىلارنىڭ ئاق سۈتىدەك
ئاق چوققىلار قامىتىڭمۇ؟
كۈمۈش كەبى دەريا-كۆللەر
ئالتۇن كەمەر، ئامىتىڭمۇ؟

خەرىتەڭگە باقسام، ئۈزۈك
تاڭ خورازى چىللاۋاتقان.
نە خوراز سەن، ئالتۇن سۇمۇرۇغ
كۆك ئاسماندا قانات قاققان.

تاڭ خورازى چىللىغان ئەل،
تاڭدەك گۈزەل ھۆسنۈڭ سېنىڭ.
نۇرنى تاۋلاپ، بىزنى نۇردا
بېقىۋاتقان كۆكسۈڭ سېنىڭ.

ئاق چوققىلار پاياندىنىڭ
ئاق يوللۇقتۇر ئۈزۈن سەپەر.
مەڭگۈ سېنى ئۇۋا تۇتۇپ
پەرۋاز قىلسۇن مىليون كەپتەر.

ياز شامىلى

باغلاردىن يېغىپ ئىپار
نازلىنىپ چېچىپ كەلسەڭ؛
تولغىنىپ نازاكەتلىك،
دىللارنى ئېچىپ كەلسەڭ؛

گۈللەرگە، گۈزەللىككە
تەشنالىق قېنىپ تۇرسا؛
پاھ، ئالتۇن پىيالەڭدىن
شېرىن مەي تېمىپ تۇرسا؛

ياز دېدىلىك، گۈزەل دېدىلىك،
دىل ئاڭا كۆيەر دېدىلىك؛
يازنىلا كۆرۈپ، جانان،
ئۆتسىدى ئۆمۈر دېدىلىك.

ئارمىنىڭ گۈزەل يازدەك
قەلبىڭنى ئۆتۈپ ئالسۇن:
مەن دېدىم: بىزنى قايتا،
گۈزەللىك تۇغۇپ ئالسۇن.

كۆلكە

مەن كۆلۈپ باقتىم ساڭا،
مەيلى ھومايغىن سەن ماڭا.
سەن مېنى ساراڭ دېسەڭمۇ،
كۆلكە لېۋىمدە يانا.

بەزى قىلار بىر كۈن سېنى،
كۆلكىدىن پۈتكەن تانا.
سېنى قار-مۇزغا سۆرەيدۇ،
كۆلكىگە سېزىڭ چانا.

تۇنجى كۆلكە بولدى مەندىن،
كۆلگىلى باھانە ساڭا.
باشتا كۆلگەن ئادەم ئاتا،
خوپ كەينىدىن ھاۋا ئانا.

باشتا ھومايغان چىرايلار
كۈلسىلا چوغدەك يانار.
كۆلكىدىن كۆلكىگە يول بار،
كۆلكىدىن پىشقاي ئانار.

شاھمات

ئۆلۈمگە ھاڭغا ماڭغانلار
سولدات ئاتامان،
قاچانلا قارىسام ئىككى شاھ ئامان.
ھەيرانمەن ساڭا.

«شاھمات» دەپ
نام بەرگەن ئادەم
ئىچمىگەن بولغىدى بېشىغا قېتىق؟!
كۆرۈپ تۇرۇپمۇ
كىملەر قان كېچىپ،
كىملەر دوم چۈشۈپ
ئىچىدۇ پېتىق؟!
يەر تەۋرەيدۇ قىقاس چۇقاندىن
ئۇر، يىقىت، ئالدۇ مەيداننى كىيىپ.
ئىككى شاھ ئامان قالىدۇ
مەيدىنى كېرىپ.

× ×

ئۆزۈڭگە ئامراقمەن،
نامىڭغا بەك ئۆچ.
شاھلار ئامان
شاھلارغا مات يوق،
ئۇلار ھېچقاچان
بىر-بىرىگە كەلمەيدىكەن دۈچ.
شۇڭا، يوقالسۇن ئەمدى،
«شاھمات» دېگەن نام.
قارا، قانداق نەق چۈشتى ئەمدى
ساڭا «شاھئامان»؟!

× ×

ئېتىزلارغا ئوخشىساڭ مەيلى
شاھمات تاختىسى.
سېنىڭدىمۇ پىشسۇن دېھقاننىڭ
بۇغداي، پاختىسى.
بىراق،
بىز ياشاۋاتقان يەر شارىدىكى
پارلىل، مېردىئان بۆلگەن يۈزلەرگە
ئوخشىما زادى.

× ×

شاھلار -
شاھمات تاختىسىدا
ئۆلمەيدۇ ھېچ ۋاق،
چۈنكى ئۇلارنىڭ

يا سەللىسى
يا كۆڭلىدىكى ئاق.

بۇمۇ چاقچاقمۇ

ئېگىز توختى دەيدۇ كىشىلەر
مەھەللىمىزدىكى توختى پاكارنى.
ئۇغۇ چاقچاق،
بۇمۇ چاقچاقمۇ؟
خوجا دېيىش ئەلگە چاكارنى.

ئاپتوبۇس

بولسا مەندە ئىلاھى قۇدرەت،
چۈشۈرەتتىم بىر پەرمان ھازىر:
ئەرتە - كەچتە توشۇ خەلقىمنى
ئاپتوبۇسقا ئايلىنىپ، كادىر!
لىپ فىلك بولغان ئاپتوبۇسلاردا
مەڭگۈلۈك دات باسماس بىر ۋىنتە.
ۋىنتە بولغۇچە ئاپتوبۇس بولۇپ،
قاتناش تېخىمۇ شەرەپ، ئەلۋەتتە.

ھاراق باھالاش يىغىنى

ئىچمەيدۇ،
ناھايىتى
تالمىرىدىنى چىلاپ باقىدۇ،
يېمەيدۇ،
شاھانە مەئىشەت - زاكوسكىلاردا
ھاراقلار تەمىنى سىناپ باقىدۇ.
ھەي، ئېرداۋچاۋدا قىڭغايغان مەستلەر
ئۇڭۇڭلار
شۇ يىغىندا قاينىپ باقىدۇ،
تىلىنى چاينىپ
ئاسمان ئۇسۇلىنى ئويناپ
بىر چاغلاردا مۇنبەر قاقىدۇ.
مەستلەرگە نېمىشقا تەكلىپنامە يوق؟
بىز ھاراق باھالاش مۇتەخەسسىسى
بىزلەرگە مەنسۇپىقۇ
تۆردىكى ئورۇندۇق؟!..
مەستلەر شۇنداق
ئۇكىدىمۇ جېدەل تېرىيدۇ،
سورۇن ئەھلىگە تېخى
ئەيىب ئارتىدۇ.

× ×

ئىچمەيمىز،
تېتىپ باقىمىز.
يېمەيمىز
زاكوسكىلارغا
ھاراقلارنى قېتىپ باقىمىز.

ۋەتەن

مۇھەممەتجان سادىق

ئانامنىڭ «قوزام!» دېگەن
مېھرىبان سۆزلىرىدە.
كۈن ۋە تۈن غېمىم يېگەن
خىيالچان كۆزلىرىدە.
ۋەتىنىم —
ئانىجان يۇرتۇم بار!
يارىمنىڭ گۈل بولۇپ ئېچىلىپ
سۆيۈشلىرىدە،
لاۋۇلداپ،
زەر بولۇپ چېچىلىپ
كۆيۈشلىرىدە،
ۋەتىنىم —
جانىجان يۇرتۇم بار!
بالامنىڭ «دادا!»! دەپ
ئەركىلەپ
كۈلۈشلىرىدە،

مۇنبەت تۇپراقتا
چىناردەك بىخ سۈرۈشىدۇ.
ۋەتىنىم —
يۈلەنچۈم يۇرتۇم بار!
باھار گۈزەل!
دېرىزەمدە گۈل-چېچەك ساماسى،
ئۆيۈمدە كېچە-كۈندۈز
شادلىق نەغمە-ناۋاسى
ۋەتىنىم —
يۈلەنچۈم يۇرتۇم بار!

كۆڭۈل بېغىدىن تەرمىلەر

مۇھەممەت ئىمىن

قايتىپ كەل ئامرىقىم، كۈتىمەن سېنى

بىلىمەن، نېمىشقا قالدۇق ئەگىشىپ،
ئېھتىمال شەيتانغا ماڭدۇق ئەگىشىپ.
سەن كەتتىڭ يامانلاپ، ئارقاڭدا كۆزۈڭ،
مەن قالدىم زار قاقشاپ، كۆزۈم تېشىلىپ.

ئۆتتى كۈن، ئۆتتى ئاي، ئۆتتى ھەتتا يىل،
بويىنىمىز قاتتىقكەن، يۇمشىمىدى دىل.
«تىز پۈكمەس قەھرىمان» بولدۇق بىز گويا،
ناماقۇل بولۇشقا بارمىدى ھېچ تىل.

ئۇنچىلا يىراقمۇ ئەمەس ئارىمىز،
دەريادىن ئۆتسەكلا يېتىپ بارىمىز.
بىزغۇ «باش ئەگمىدۇق» ساقلاپ «غۇرۇر»نى،
ئەمما قان يىغلىدى يۈرەك پارىمىز.

«ئانا!» دەپ ئويغىنار دەم-دەم ئېسەدەپ،
ئويقۇدىن بىدارمەن ياستۇق يەڭگۈشلەپ.
بىلىمەن كۆز يېشى تەگسىز بۇلاقمۇ،
قەلەندەر بوپقالدىم تەسەللى ئىزدەپ.

توخۇنىڭ سۈتىدىن باشقىسى نەق-تەل
يېيىشى گۆشۇ-ياغ قايماق ۋە ھەسەل،
دەيدۇ ئۇ: «تېتىيدۇ ھەممىسى ئەمەن،
ئانىسىز ياشاشتىن ئۆلگىنىم ئەۋزەل!...»

ئېپبەرسەم چىرايلىق كىيىمنى تاللاپ،
ياتىدۇ بۇلۇڭغا يىرتىپ قامالاپ.
ئېيتىدۇ: «كىيىمەن ياماق چاپاننى،
ئانامنىڭ ھىدىنى پۇراپ ۋە ئاياپ...»

ھەيرانمەن، نېمىشقا تېپىشقاندىمىز؟!
ئىنتىلىپ قۇلۇندەك چېپىشقاندىمىز؟!
توينى تۆت كۆز بىلەن كۈتۈپ تەقەززا،
سۆركىلىپ يىلىمدەك يېپىشقاندىمىز؟!

تېپىشتۇق، چېپىشتۇق، يېپىشتۇق مەھكەم،
سىڭدى پەر ياستۇققا يالقۇنلۇق قەسەم.
كۆز ئاچتى دۇنياغا سۆيگۈ جەۋھىرى
بېشىمىز تاقاشتى ئاسمانغا شۇ دەم.

ئاڭلاندى «ئىڭگە»سى يېقىملىق سازدەك،
تۆيۈلدى ۋىلىقلاپ كۈلۈشى ئازدەك.
لەۋلەرگە كەتتى ئوت سۆيسەك مەڭزىگە،
بىلىندى تەپتىدىن جۇت قىشمۇ يازدەك.

تايتاڭلاپ ماڭغاندا «دادا!»، «ئانا!» دەپ،
ئۇنتۇلدى جاپالار قالدۇق يەڭگىللەپ.
ئەپكەلدى ئۆيگە ئۇ بەختنى چىللاپ،
كەلدى زەپ ئەل-يۇرتنىڭ زوقى، ئۆتسەك ئەپ.

يامان كۆز تەگدىمۇ شۇم غەرەز بىلەن،
ۋە ياكى ئارىغا ئۈندىمۇ تىكەن؛
ئىشقىمىز يالقۇنى باردى پەسىيىپ،
نەگىدۇ مۆككۈندى يول قويۇش دېگەن.

غاز - غۇژلار تىمسىقلاپ چىقتى پىنھاندىن،
نەۋ باھار قوغلاندى گويا بوستاندىن.
كەلگۈلۈك كەلدى زەپ سەبى گۆدەككە،
تەگلىكتە ئۆكسۈيدۇ كۆز يېشى قاندىن.

سەن كەتتىڭ، ئۆيىمىز ئايلاندى گۆرگە،
تىپىرلاپ قالدىم مەن چۈشكەندەك تورغا.
قوزىمىز چىرايى بولدى زەپىران،
تولغىنىپ ئازابتا ئىچكەندەك ئوغا.

«ئاھ، يىتىم قىلغۇچە تىرىك تۇرغۇزۇپ،
قويساڭلار بولماتتى بۆشۈكتە بوغۇپ؟!...»
نەشتەردەك سانجىلدى سۆزى يۈرەككە،
ئاڭلىساڭ كېتەتتىڭ سەنمۇ پۈچۈلۈپ!

ھەيرانمەن، نېمىشقا تېپىشقاندىمىز؟!
ئىنتىلىپ، يىلىمدەك يېپىشقاندىمىز؟!
تېپىشىپ، يېپىشىپ، ياساپ مۆجىزە،
ھە، ئەمدى نېمە دەپ قېچىشقاندىمىز؟!

مۇھەببەت مەنىسى شۇمىدۇ پەقەت؟
شۇ بولسا، مۇھەببەت نېمىگە ھاجەت؟!
ئادەمنى تىرىكلا تىقسا ئۇ گۆرگە،
قۇرۇسۇن ئىلاھىم شۇنداق مۇھەببەت!

يەتكەندۇ ساڭىمۇ بەلكى پىغانىم،
نېمىلەر دېمىدىم قىينالسا جانىم.
كەچۈرگىن ئامرىقىم كەچۈردۇم مەنمۇ،
سىغمايدۇ تىلىنغان دىلغا پۇشمانىم.

سەن كەتتىڭ يامانلاپ، قالغاچ تەگىشىپ،
ئازدۇقچۇ، شەيتانغا ماڭدۇق ئەگىشىپ.
ئەندىكىپ چۆمۈلۈپ ھىجران كۆلىگە،
ئىپتىمال قالغاندۇق ئەمدى سەگىشىپ.

ھىجراندا قالغاندۇق بەلكىم سەگىشىپ،
قايتىپ كەل، يۈرمەيلى ئەمدى تەگىشىپ.
دىلىمدا يولۇڭغا سالدىم پايانداز،
كەلگەي بەخت، مۇھەببەت ساڭا ئەگىشىپ.

ھايمۇندەك ئويىنىتىپ يۈرمىسۇن خارلاپ،
كاچ تەلەي، شۇم تەقدىر-بىۋاپا كاززاپ.
قايتىپ كەل ئامرىقىم، كۈتىمەن سېنى،
مۇھەببەت جەۋھىرى چەكمىسۇن ئازاب!

چىگىش سوئال

قاردىڭ، كۆزۈڭدىن چىقىلدى چاقماق،
مەن كۆيۈپ بولدۇم كۆل، كەتتىڭ سەن يىراق.
ھەيرانمەن، نېمىشقا يۈردۈڭ ئوت يېقىپ،
ئۆچۈرۈپ قويۇشنى بىلمىگەن ئوماق؟!

بىر دوستۇمغا جاۋاب

تەخسىنى چاقما دەپ قىلدىڭ دالالەت،
دېدىڭ: كۆپ تەخسىدە نېمەت-تاپاۋەت.
تىك تۇرۇپ ئاچچىقتىن ئۆلسەممۇ ئۆلەي،
قىلمىسۇن نەزەردىن ساقىت جامائەت.

خېرىدارسىز قەبرە

«ئىگگە!» بىلەن ھاياتىمنى باشلىدىم يەردە،
يىغا، كۈلكە قىلدى جىلۋە ئۆمۈرلۈك تەردە.
قوغلاۋەتتى يىغا ئاخىر كۈلكىنى يەنە
خېرىدارسىز قالدى قەبرەم پۈتىمۇ زەردە.

كېلىشىم

سەن ماختىغىن مېنى «مەشھۇر يازغۇچى» دەپ،
مەنمۇ سېنى داڭلاي «گۆھەر قازغۇچى» دەپ.

قايىل بولماي كىمكى قۇسۇر تاپسا ئەگەر،
تويغۇزاي ئى: «پەس قىتىغۇر، ئازغۇچى!...» دەپ.

ئەدەب ۋە نومۇس

شەھەر تۇغۇل دۇنيانىمۇ غاچ ئالىمىز،
بىر نان تاپساق دازاڭلىتىپ داپ چالىمىز.
قولىمىزدىن كەلمىسىمۇ كەپە ياساش،
پودىن ھۆلسىز ھەشەمەتلىك ئۆي سالىمىز.

كوكىرايمىز «ئالەم مۇشۇ!» دەپ بەس-بەستە،
قۇدۇقتىكى پاقا قارار زوق-ھەۋەستە.
ئولتۇرساقمۇ قاشاڭ كالا ھارۋىسىدا،
ئۇچتۇق دەيمىز بىز ئاسماندا، خەقلەر پەستە.

تارىخىمىز شان-شەۋكەتلىك، تۆھپە تەييار،
ئوڭدا يېتىپ يېسەك مەڭگۈ بولمايمىز خار.
يەنە سەرەپ قازىنىشقا نېمە ھاجەت؟
جان ئۆپۈرتمەس دۆتلىك، بىزگە زېرەكلىك يار!

كۆكرىكىمىز دوناي تاپقا پولات قالقان،
ئىندىن تايغان يانجىلىدۇ بولۇپ تالقان.
كىمكى يېڭى پەدىگە ساز چالسا، ئۇنى،
بوش قويمايدۇ كونا تاغار كۆنۈك ئالقان.

ئۆزۈن كۆسەي قورالىمىز، ئاتا مىراس،
كوچىلايمىز، چوخچىلايمىز تېپىپ ئاساس.
شۇ بولسىمۇ كۈن ئالسۇن دەپ قويۇش گۇناھ،
غېرىچ ئۆسسە قايچىلايمىز تەڭ دەپ لىباس.

ئېگىزلەرنى غولىتىشتىن خۇشال ئىش يوق
بالدۇر ئۈزۈپ چىقىۋالارغا يوللايمىز ئوق.
چاقالمىسا چايانىمۇ چايان دېمەس،
پەخرىمىزدۇر نەشتەر سانجىش، كارقىلماس دوق.

مودا چىقسا قوغلىشىمىز كېچىپ جاندىن،
تېنىپ ھەتتا ئەجدادىمىز ئوغۇزخاندىن.
سۈڭگۈنى ئەتىر كۆرسەك باغقا ئوت قويىمىز،
«ئىپارگۈل!» دەپ بىغىشلىما يېزىپ قاندىن.

تەسۋى سىرىپ «سۇف!» دېگەننى خىزىر ساناپ،
كۆتۈرىمىز بېشىمىزدا، ئەيلەپ تاۋاپ.
مىڭ ئۇرغاق ئاي ئاسالايمىز بولۇتلارغا،
چۈۋۈپ مەكتەپ بىناسىنى، قۇببە ياساپ.

بەك كاتتا بىز، ئەمەس ھېچكىم بىزدەك ئۇلۇغ،
تەكلىماكان ئالتۇن ئاچقۇچ كۆمگەن تولۇق.
بوۋام بەرگەن مامۇق ياستۇق يۇمشاق ئەجەب،
خورىكىمىز يەتسە ئايغا، ئەڭ زور ئۇتۇق!

شېرىن چۈشەپ، كۆز سالمايمىز دەۋرانغا بىز،
ئەگەشمەيمىز ئۇزاپ كەتكەن كارۋانغا بىز.
بىر ئىزدىلا پىرقىرىساق، چۆگىلىسەك،
يېتەلمەيمىز قېنى قانداق ئارمانغا بىز؟!...

تەكلىپ ۋە نەتىجە

1

تەكلىپ
ئۇچقۇندىغان قار ئۇچقۇنلىرىدەك
كەلمەكتە ئۇچۇپ.
كونا چۈشەكتە
چۈشەكەشكە ئۆگەنگەن كۆڭۈل
چۆچۈپ ئويغىنىپ
ئالدى ئەندىكىپ باغرىغا بېسىپ
توي تارتقاندەك خۇشاللىق قۇچۇپ.

2

كەتتى قەلىمىم
يېڭى پەددىگە
يورغىلاپ دەسسەپ
مەيلىدىغۇ
كەتمىسە سۇنۇپ
ئەگرى - بۈگرى چىغىر يولدىكى
ئازگاللغا سەكرەپ.

3

ھەي!...
تۇتامسىز ئىلھام
نېمە بۇ ئۆرە قىلغىنىڭ
يېرىمى ياخشى، يېرىمى يامان؟
قەھرىمان قەھرىماندەك بولۇشى كېرەك
سەجدە قىلسۇن ئۇنىڭ ئالدىدا
ئالۋاستى ئەمەس
ھەتتاكى شەيتان!

4

ئەقىدەمنى چۈشەپ چەمبەرچاس
سالا ئارقىدا
«خوپ» يايلىغا ئېسىلدىم شۇئان.
يارالدى
ھېچ ئىشۋەنسىز
بىر زەربەردەست قەھرىمان.
كۆسەيلىك قوشۇن
نەرە تارتىپ بولدى پەيدا
كۆتۈردى غەۋغا
تۈشمۇ - تۈشتىن كېلىشتى قاپساپ.
نەدە بار بۇنداق مۇكەممەل ئىنسان؟
ئادەم دېگەندە بولىدۇ نۇقسان.
بۇتمۇ بۇ

ۋە ياكى ئۇ ئىلاھ؟
قالدىم تېڭىرقاپ.
تەپەككۇرۇم ئۆڭكۈردە
ھۇۋۇلدايدۇ تولغىنىپ
ئېزىتقۇ بوران.

5

قەھرىمانىم
قازان كۆمتۈرۈلگەندەك زۇلمەت كېچىدە،
پۇچىلىپ كۆپلەش ئىچىدە
توي چۈشىكىدە
ياش يىگىتنى قانغا بوياپ
ئېلىپ قاچتى پەرىزات قىزنى
ئالداپ پىنەپ بىباھان.
قىلىندى تۇتقۇن
بىگۇناھ ھېكايە قۇرلىرىغىمۇ
سىيلىنىدى كىشەن.
يىغلايمۇ ئاخىرقى چېكىتكە قاراپ
بوقۇلداپ قاقشاپ؟

6

ئويغان!
دەۋرىمە ئەمدى
ئاتنى ئات، ئېشەكنى ئېشەك.
كەلدى ئۆزۈڭ غەۋۋاسلار بويان
يېڭى ئېقىم دەرياسى بويلاپ.
قارىماقتا دۇربۇندا ساڭا
بولمىساڭ ئاگاھ
ئۇندۇزەر چېچەك
ئۆزگىچە يول تاپ.

7

بىلمەدىم
ئاق كۆڭۈل خىيال
بولغانىكەن ئەلچى — خائىن زات.
قالدى تېپىشىپ
بولۇڭدا ئاخىر
ئېشەك بىلەن ئاتنى
تورەلدى خېچىر.
كۆلدى جامائەت
ياپىر
نېمە بۇ
ئوخشىمسا ئات يا ئېشەككە، ھېچچىغ؟!
خېچىرمۇ ئۆكۈنۈپ – ئۆكسۈپ
كۆتۈردى پەرياد.

8

ھېسسىيات، ئەخلاق، مىزان
خۇددى قىشنىڭ ئاپتىپى
ئۆزگىرىشچان.
تامغاڭنى تاڭلىيىڭغا بېسىپ قويماي
ياخشىنى ياخشى دەپ ياماننى يامان.
تەنتەكلىك بۆشۈكىدە
ياتماي تەۋرىنىپ
كۆپ قىرلىق
سەزگۈ ئورنات پېرسوناژغا
چاپسۇن يۈگەنسىز
قېيىغىتىپ ھەريان.

9

كەلدى يانچۇقچى
ھالاللىقنى ئۇدۇپ ھاسىراپ.
دىۋانغا ياغدۇرۇپ ھىممەت
تاشلىدى بىر خورجۇن ئاقچىنى!
جان تىكىپ ئېلىشىپ لوكچەك
قۇتقۇزۇپ قالدى
باسقۇنچىلىقتا ئۇچرىغان مەسۇمە قىزنى.
ۋىجدان بېسىمىنى سېزىپ قاراقچى
ئېلىپ ماڭدى شىپاخانىغا
ئۆزى پىچاق تىققان ساقچىنى.

10

چۈشۈمدىكىدەك
پېچەتلەندى ئېغىزىم بىردىن

تىلىمغىمۇ سىپارىندى قۇلۇپ
قاڭقىغان ئەيىبلەش سادالىرىدىن.
كېلىپ قاپتىمۇ قوي يېمەس بۆرە
ئىنساپ، دىيانەت دالالىرىدىن؟
كىم موللا قىلغان قاۋاننى قاچان،
تەزدۇرۇپ ئەپسى - تامالىرىدىن؟
ئالجىش!
جۆيلۈش!
سارائىلىقىڭنى يۇقتۇرما، يوقال،
يېمەستە ئوڭلار پەشۋالىرىدىن!

11

«ئەرنىڭ يېرىمى ئايال①» دېگەن گەپ
باشقا كىيگەندە دەريا بويىنى
قالمىدىم مەڭدەپ.
قىزغا سىڭدۈرۈپ يىگىت خۇيىنى
يىگىتكە تاڭدىم قىزنىڭ خۇلقىنى
تۆرەلدى ئاپهاي
ئىزدىن ئەگىشىپ ماڭغان دوقمۇشتا
ئەركەك زەدەك ئىنسان ئىڭگەلەپ.

خالايىق توۋا دەپ چىشلەشتى ياقا
قېقىلغاندەك پايپاققا تاقا
مەنمۇ ئىزا قەبرىسىگە قىلىندىم دەپنە
پۇشايماندا روھىم تۆكەر ياش
تۇپراقنى نەمدەپ...

12

ئەنە
ياتار سوزۇلۇپ
تەكلىپ ئۇپۇققا باش قويۇپ
ئۆچەيسىمان كورمىڭ - كورمىڭ يول.
ناۋادا سەنمۇ
كۆزۈڭنى يۇمۇپ
ماڭساڭ تالىماي مودا قوغلىشىپ
بارار يېتىلەپ
غايىبتىن بىر قول.
مەن ياتقان قەبرىنىڭ ئېغىزى ئوچۇق،
كەلسەڭ ئىز بېسىپ
قىلىدۇ بەلكىم
سېنىمۇ قوبۇل...

شېئىرلار

روزى نىياز

دولقۇنىڭنى قۇچاقلايمەن ناخشامدا

تارام - تارام ئېقىنلاردىن ئۇلغىيىپ،
ئەزىز دەريا، شوخلۇق بىلەن ئاقىسەن.
ئالتۇن قىرغاق ساھىلىڭنىڭ لېۋىدىكە
لەۋلىرىڭنى سېھرى ھېستا ياقىسەن.

ساھىلىڭغا ئېتەك يايسا گۈل، ئورمان...
كىرە سالغان قۇرام تاشۇ تىنىك قىيا.
توقايلىرىڭ ياخشى سورۇن بەزمىگە...
باغرىڭ چەكسىز گۈزەللىك جەم بىر دۇنيا.

كۆرەك بولار يەڭگۈچى روھ، سەلتەنەت،
ئىزلار باسقان دولقۇنلىرىڭ سىرىدىن.
يۈرەك قىيام خۇش ئاھاڭلار ئاڭلايمەن،
شامال سىرداش شاۋقۇنلىرىڭ كۈيىدىن.

قەترىلىرىڭ دۇغدىن خالىي — سۈپسۈزۈك،
ئويغاقلىقتا نۇر قۇچاقلاپ، نۇر سۆيەر.
تۈن يايغاندا قارا سۇمبۇل چېچىنى،
يۇيۇنغىلى كۆكتىن يۇلتۇز، ئاي چۈشەر.

بۇژغۇنلىرىڭ كىرپىك قېقىپ، خىيالچان،
ئۆتەر ماڭا كۆزلىرىنى تاشلىشىپ.
ۋۇجۇدۇمدا تۇرۇپ كېتەر ئاياغقا،
پارلاق سەزگۈ مۇساپىلەر باشلىشىپ.

① جاڭ شېنلياڭنىڭ شۇ ناملىق رومانى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

چىقىشىنى ھاياتىغا ھامى دەپ،
ئەركىن، تەمكىن شۇڭغۇپ، ئۆرلەر بىلىقلار.
غەمسىز، سەبى چاغلىرىمنى ئەسلىتەر،
ئۇلار زوقمەن ئۈزگەندىكى قىلىقلار.

سەندە ۋىسال تېپىشىدۇ جۈپ-جۈپ قۇش،
پەيلىرىنى يۇيۇپ-تاراپ، سايرىشىپ.
مۇھەببەتنىڭ ماكان بىلىپ باغرىڭنى،
چۈشىدىمۇ سېنى چۈشەر يايرىشىپ.

قەترىلىرىڭ سۆيگۈ يۇدۇپ، ئويناقلاپ،
ئانا زېمىن تومۇرىغا قوشارقان.
تۇتاش—تۇتاش يېشىلزارلىق كۆلكىسى
دولقۇنىڭغا بېرەر جىلۋە، ھاياجان.

* * * *

ساھىلىڭدا مەن بار سەھەر-ئاخشامدا،
دولقۇنىڭنى قۇچاقلايمەن ناخشامدا.

بىز توشىغان سۇمۇ ياكى مېھرىمۇ

بويالغاندا ئۇپۇق لېۋى ھال رەڭدە
ئۇچرىشىمىز قۇدۇق بېشى ئۇستىدە.
چىن كۆڭۈلدىن ئۇچۇپ چىققار سالاملار...
سېغىنىشنىڭ قانات پۈتكەن تۈسىدە.

سورىشىمىز ھالىمىزنى يېقىملىق،
ئوتلار ياڭغان قاراقلاردىن نۇر چېچىپ.
كىرىپ كېلەر سىرىدئولۇق تۇيغۇلار،
دىلخانىمىز ئىشىكىنى كەڭ ئېچىپ.

مېنىڭ قولۇم ھەپىلىشەر بۇل بىلەن،
سىز تۇتىسىز ئاغامچىسۇ چېلەكنى.
لىق تولدۇرۇپ سۇ تارتىمىز ھەر قېتىم،
سۇ بىھى پەيتى چايقاپ ئوتلۇق يۈرەكنى.

ئەپكەش يۇدۇپ، خۇشلىشىمىز قىيالماي،
قالار بىراق، بىرگە تۇرغان ئىككى ئىز.
بىز توشىغان سۇمۇ ياكى مېھرىمۇ؟
قېنى دەڭا. سەھرا گۈلى—دىلدار قىز.

تۈن قويندا ئۇخلار سەھرا راھەتتە

تۈن قويندا ئۇخلار سەھرا راھەتتە،
نۇرلىرىدا پەپىلەر ئاي ھەممىنى.
خەيرلىك تۈن تىلەپ ئاگا يۇلتۇزلار،
سېپەر ئالتۇن كۆزلىرىدىن زەررىنى.

ئادەملەرگە تىلەر ئامەت، تىلەر قۇت،
مەڭگۈ ئويقۇ بىلمەس شىلدىر بۇلاقلار.
مەنزىلگە يورغىلايدۇ شەربەت سۇ،
لەرزانغىنا ئېيتىپ غەزەل، قوشاقلار...

تۆشەك قىلىپ شاخلىرىنى دەرەخنىڭ،
مۆگدار قۇشلار بىخىرامان تۇيغۇدا.
يېنىك-يېنىك تەۋرەپ قويار ئورنىدىن،
پەرۋازىنى چۈشەپ شىرىن ئۇيقۇدا.

ئىللىق سابا كۆرگىنىنى يول كېزىپ،
سۆزلەپ يۈرەر گىياھلارغا... شىۋىرلاپ.
ئىلھاملارغا كەلگەن زۇمرەت ياپراقلار
ئويىنار ئۇسسۇل كېپىنەكتەك پىلدىرلاپ.

دىلبەر تۈننىڭ ئارامىدا ھەر تىنىق
ئېلىنىدۇ يۈرەك سالماق ئۇرغانچە.
قولىقىغا كىردىمىكىن تىۋىشلار،
ئۈزۈك-ئۈزۈك قاۋار ئىتلار تۇرغانچە.

* * * *

يارقىن تۈندە ئۇخلار سەھرا ئازادە.
گۈل بويىنى سۇنۇپ ئۇ كەڭ-كۇشادە

سۆيۈملۈك ئەركەم

كۆزلەردىن كۆزلەرگە سىڭىشىپ سۆيگۈ،
يۈرەكنى يۈرەككە چېتىشتى مەھكەم.
باھارنىڭ نۇردەك ياشارتتى جاننى،
شوخ كۈلكەڭ، نازلىرىڭ، سۆيۈملۈك ئەركەم:
ئۆتمەكتە كۈنىمىز تاتلىق، چىرايلىق،
سۆيۈش ۋە سۆيۈلۈش ئىلكىدە ھەر دەم.

1991 - يىل 5 - فېۋرال، سانجى

شېئىرلار

ئەلىغارجان سادىق

قوشاقلاردىن ئۇچراتقان كۆرۈنۈش

بىر قوشاق
بىرەر سادا ھەر كۈنى مۇڭداق،
تۇلپار تۇيىقى
بۇلۇتلاردىن يۈكسەلگەن زىننەت.

ئاي قالقىنى

قۇياش تاجىسى
يوللىرىنى يورۇتقان يورۇق.

بىر ئانا پەيدا بولۇپ تۇردۇ ئۇندا
ئاق رومىلى يەلپۈنەر
ئۇھلىرىدىن چىققاندا شامال.
كۆكۈم تالقان بولىدۇ بۇلۇت
ئاچچىق ئېگىزلىكىدىن
ئىزلىشىنى تەڭرىنى قايتا.
يېتىم قىزىنى
يېتىم ئوغلىنى
يوتۇرگەن ئۇ جەڭلەك ئىسەپەرلەر ئارا
تەڭرى ئاتا قايتۇرماس سادا.
بىر ئانا
كۆزلىرىنى ياشلاپ
ئۇممەتلەرنى باشلاپ
قۇياش تاغلارنى قىلغاندا قونداق
باشلىماق بولىدۇ ئۇنى
ئۇ، بىر چاغلار
باغلاشلىغان ئوغۇزنى شۇنداق.
شۆھرىتىدىن ئۆرگىلەپ
نەۋرىسىگە سۆزلەيدۇ قوشاق.

ئارىلىقتا تامچىغان ھېسلار

ساقىپ چۈشكەن بەرگىلەر ئارا
جىلۋە قىلار كىچە ئۇيقۇسى
پەرىشتىلەر بىرلىغان گۈگۈم
كۆل يۈزىدىن ئىزلەپ ئۇيسۇلۇق
لالما ئىستقان قىلىشىپ نىخىرىنى
يوپۇرماقلار يوتۇرگەن ئايغا.
چاڭگال سىپاپ، ئويغىنار ھالسىز.

كېچە تىلەنگەن سەھەر
مۇڭلۇق مۇقام تىڭلايدۇ بىھوش.
يۈگۈمە چىلەر يۈكەپ ئۇلارنى
مۇقاملارغا قىلىدۇ پەيت.

زەر ئۇنچىلەر چېچىلىپ كۆكتىن
رەشىك ئىزلەپ بولىدۇ خاراب
ئاسمان يەرگە
يەر ئاسمانغا تەڭكۈزگەندە لەۋ
خۇشالغىنى
ئويغىنار ھالسىز.

ئاھ، نېمىشقا
ساقىماس چۈشلەر بۇدەم
كىرىستاللار
ئايلانغاندا مۇردىغا تامام
يېتىم بالىنىڭ تالادىكى چۈشىدەك
مۇزلىنىپ
چاندىقىدىن ساقىغان ئوتقا.

91-يىلى 25-يانۋار

ئىككى پارچە شېئىر

پەرھات جامال

ئىنقىلابىڭنى ئاچقىن تەبىئەت

كۆرۈۋالاي ھۆسنۈڭنى بىر رەت،
ئىنقىلابىڭنى ئاچقىن تەبىئەت.
دەردلىرىڭگە قوشمايمەن ھەم دەرد،
ۋە شۇندىلا ئەيلەيمەن شەپقەت.

ئىنقىلابلاندىڭ ئەسىرلەر بويان،
كۆك چۈمپەردە تارتىپ يۈزۈڭگە.
دىل خانەڭنى باسقاندا تۇمان،
يۇلتۇز نەشتەر ئۇردى كۆزۈڭگە.

ئىنقىلابىڭنىڭ قان - قېنى چەكسىز،
تاش ئۈستىگە يايدىڭ سەن لىباس.
ئورمانلىرىڭ ئۇخلايدۇ غەمسىز،
بىراق ئۇندا قوترايدۇ يولۋاس.

قىزلىرىڭمۇ بەلكى سەن سىياق،
چۈمپەردىدە يوشۇرغان تىلەت.
كۈن نۇرىدىن ئايرىغان شۇنداق،
قىلمىشىڭدۇر سېنىڭ تەبىئەت.

ئۆتۈپ كەتتى ئۇ رەزىل كۈنلەر،
ئىنقىلابىڭنى تاشلىدى قىزلار.
كۆڭۈللەردىن ئۇچۇپ تۈگۈنلەر،
ئۆز كۆيىنى باشلىدى قىزلار.

يىگىتلەردىن ئەيمەنمەس ئۇلار،
ۋە رومالدا يوشۇرماس گۈلرۇي.
خىلۋەتلەردە جۈپلەشسە لەۋلەر،
تارتىلىدۇ ئەتراپقا خۇش بۇي.

كەل تەبىئەت سىردىشايلى بىز،
غەۋغالاردىن پىنھان ماكاندا.
بىرلا سۆزنى ئېيتاي مېنىڭكسىز،
ئاشىقىڭ يوق كەڭرى جاھاندا.

كۆرۈۋالاي ھۆسنىڭنى بىر رەت،
ئىنقىلابىڭنى ئاچقىن تەبىئەت.
دەردلىرىڭگە قوشمايمەن ھەم دەرد،
ۋە شۇندىلا ئەيلەيمەن شەپقەت.

قىيامەت

قىيامەت بولغاندەك
بىر ئاپقۇر قوناق،
تارىسلاپ ئېتىلار قازان ئىچىدە.
چاك - چاك بولۇپ يېرىلدى تېنى،
قوماچ بولدى ئۆتىنىڭ تەپتىدە.
كۆرۈك دوستلار دۇنيا ئىشىنى:
قوناق شېخى كۆيەر تېگىدە؟!

تېڭىرقاش تۇيغۇلىرى

غالىپ قۇربان

زېرىكسە گەر كۆزلىرىمدىن چاقنىغان ئۈمىد،
تېپىپ ئالغىن مېنى ياران ئەجەل قېتىدىن.
ئىقبالىمنىڭ بەتلىرىگە قويغاندا چېكىت،
كۆتۈرۈلسۇن بارچە قىسمەت ھايات ئىچىدىن.

قېتىپ قويغىن غەزىلىڭگە مۇزلۇق روھىمنى،
ھېسلىرىڭنىڭ چوڭقۇرىغا چۆككىنىدە كۈي.
يۈرىكىڭنى چۇلغىغاندا غەمكىن تۇمانلار،
قەلبىڭدىكى ئاشۇ سۇلغۇن كۆزلىرىمگە سۆي.

يېشىل ئورمان ناخشىسىنى تېپىشۋالدى نېكەم،
ئۈيقۇسىنى ئېتىشۋەتتى چۆللەرگە دەريا.
قەلبىم سېنىڭ كۆزلىرىڭگە كۆچسۇن ئەزىزىم،
كۆز ئالدىڭدا ئايان بولسۇن يېپيېڭى دۇنيا.

قۇش يۈرىكى يوپۇرماق

ئادىلجان تۇرنىياز

مەن ئۆزۈمنى ئويلايمەن شۇنداق،
كىچىككىنە بىر خىلۋەت يېزا دەپ.
شۇ يېزىنىڭ جىمى ئادىمى،
پەقەت سەنلا سۆيۈملۈك قىزچاق.

ئۇ يەردە بار ئوماق جىگدىلىك،
قۇش يۈرىكى يوپۇرماق.
مۆكۈپ ياتار شاخلار ئاستىدا،
بىر چىرايلىق ئۇياتچان بۇلاق.
لەۋلىرىدە گۈل پۈرىكىدەك،
يۇپ-يۇمىلاق زىناقلار ياساپ.

ئىھ، قورقىمەن ئوت-چۆپ ئاستىدا،
خىيال سۈرۈپ ياتقان بۇلاقنىڭ،
كۆزلىرىگە قاراپ سېلىشتىن.
ئىھ، قورقىمەن يۇلتۇزلۇق كۆكتە،
سېنىڭ كۆزۈڭنى كۆرۈپ قېلىشتىن.
سەن بۇلاردىن پەقەتلا،
خەۋەرسىز ئەي شىنتىلە قىزچاق!

قۇش يۈرىكى يوپۇرماق،
بىلەلمەستىن سايراشنى قانداق،
تۇرۇپ قالدىم ھاڭۋېقىپ ئۇزاق...

مەن بولسەمەن خىلۋەت بىر يېزا،
سەن شۇ يەرنىڭ سۆيۈملۈك قىزچاق.

ئەيىب سىلەردە ئەمەس ھەي دوستلار

ئابدۇكېرەم ھوشۇر

ئەيىب سىلەردە ئەمەس ھەي دوستلار،
سەۋەبلىك ئەسلىدە ئۆزۈمدە پەقەت.
نەتىجە قازىنار ئىدىم كەسپىمدە
تىرىشسام ئاداققىچە قىلىپ كۆپ مېھنەت.

تونۇدۇم ئۆزۈمنى يېقىلىشلاردا
تۆگىدى بۇرۇنقى مەغرۇر قانائەت.
تىكىلدىم سىلەرگە، ئۆلگە ئالاي دەپ
بېرىڭلار ئايىماي ئەقىل نەسىھەت.

زورىيباي، يېتىلەي چىناردەك مەزمۇت
سىلەردىن كۈچ ئېلىپ مەۋجۇتلۇقۇمغا.
دوستلار لەززەت ئالسۇن مېنىڭ سايەمدىن
پاك ۋىجدان يارىتار ئەڭ پاك شاد كۆلكە.

قىز قەلبىدە

دىلبەر روزى

بارچە قىزنىڭ چىن-ساداقەت سۆيگۈسى ئۆز قەلبىدە،
ئىپتىخارى-زىننىتى زىبالىقى ئۆز قەلبىدە،
خۇش تەبەسسۇم چېھرىدە رەنالىقى ئۆز قەلبىدە،
يارنى مەپتۇن ئەيلىگەن بەرنالىقى ئۆز قەلبىدە،
كۆزلىرىنىڭ ئەڭ تېرەن مەنالىقى ئۆز قەلبىدە.

ئويلىماڭ، قىز قەلبى بوش، ئوتى يوق، يالقۇنى يوق،
بولمىسا مەھبۇب ئەگەر قىز قەلبىنىڭ مەمنۇنى يوق،
سۆيگۈسىز ئۆتكەن ئۆمۈرنىڭ قىلچىلىك مەزمۇنى يوق،
چەككىنى ھىجران ئازابى شۇ ئۈچۈن كۆڭلى سۇنۇق،
نازلىرى باشقا ئۇنىڭ شەيدالىقى ئۆز قەلبىدە.

نازىنىن قىز ھۆسنىنى پاك سۆيگۈ بابىدىن كۆرۈڭ،
لەۋلىرىنىڭ تەمىنى تۇتقان شارابىدىن كۆرۈڭ،
لالىرەڭ مەڭزى قىزارسا ئىزتىراپىدىن كۆرۈڭ،
سۆيگۈگە ۋاپاسىنى چەككەن ئازابىدىن كۆرۈڭ،
ھەسرىتى ھېچگەپ ئەمەس، شىپالىقى ئۆز قەلبىدە.

يۇرتىمىز مىسلى گۈزەل ئىشقى-مۇھەببەت گۈلشىنى،
باغلىغان ھەر كىم ئاڭا ياشلىق باھارى رىشتىنى،
بىباھا ئالەم ئارا قىز قەلبىنىڭ ئەڭ روشىنى،
بارچىمىزنىڭ قەلبىدە ئۈچمەس مۇھەببەت گۈلخىنى،
پاك نىيەتلەر سۆيگۈسى دانالىقى ئۆز قەلبىدە.

خىسلەتى خۇپسەن بولۇپ قىزلارنى قونچاق ئەيلىمەڭ،
سايدا گۆھەرنى قويۇپ، سىز باشقا گۆھەر ئىزلىمەڭ.
يار ئۈچۈن سەرسانى قىزلارنى مۇھەببەتسىز دېمەڭ،
ئەي يىگىت، قىز قەلبىنى ئەسلى خاتا دەپ كۆزلىمەڭ،
سىز ئۈچۈن كۆيگەن يۈرەك تەشنالىقى ئۆز قەلبىدە.

ئىككى شېئىر

ئالىم تۇرسۇن

مەغرۇرلۇق مۇنارى يىگىرمە يېشىم

كەينىمدىن ھاكاۋۇر دېمەڭلار مېنى،
سۇمبۇل چاچ، قۇندۇز قاش، كۈلگۈن گۈزەللەر؛
چوڭچىلىق دەپ بىلىپ مەغرۇر تۇرقۇمنى،
كۈلمەڭلار ئارقامدىن قىلىپ ھەزىللەر.

ياشلىقىم مەغرۇرلۇق ئۆگەنگەن لەزىز،
غادىيىش ئەمەستۇر تەمكىن سالاپەت.
گۈزەللەر مەغرۇرلۇق مەن ئۈچۈن ئەزىز،
يوق لېكىن كىبىردىن قىلچە ئالامەت.

شادلانغان ياشلىقىم كۈلەر بەك مەغرۇر،
تەنتەنە گۈللىرى تۇتۇلسا ھەر رەت؛
گۈللەردەك رەڭ تۈزۈپ بېرىدۇ ھۇزۇر،
كۆكسۈمدە نۇرلانغان ياشلىق مۇھەببەت.

قەلبىمدە بار ئۇلۇغ، بۈيۈك بىر ئىستەك،
كۆز يەتمەس كۆكلەرنى ئىزدەر بېتىنىم؛
گۈزەللەر، بۇ ھېسلار ئەمەستۇر تەنتەك،
مەغرۇرلۇق مۇنارى يىگىرمە يېشىم.

تۇمان تەزكىرىسى

ھالرەڭ تور يېپىنىپ ئالدى كۆك سەتھى،
تۇمانلار كۆرسەتتى سېنى بەك كۆركەم.
شاش كۆڭلۈم سەن تامان يىراقلاپ كەتتى،
شېرىن بىر ۋىسالنى ئىزدەپ مەھبۇبەم.

تارالدى يېقىملىق شادىيانە كۈي،
ئالتۇن تار چېكىلىپ تەڭكەندە ناخول.
«ئامرىقىم ئەبەدىي بىر مېنىلا سۆي!»
ئاڭلاندى ئاۋازىڭ، ئىزدىدىم ئوڭ – سول.

سۇس تۇمان، خىرە نۇر، يالغۇز ئاياغ يول،
كۆرۈندى كەڭلىكلەر، بوش قالغان دالا.
سەن ئۇندا كېلىسەن پۇلاڭلىتىپ قول،
بىر پەرى ئۇچقاندەك گۈل چېچىلەپ گويا.

سەھەرنىڭ سەلكىنى سالقىن شۇ قەدەر،
توزۇيدۇ خىياللار كۆككە شادىمان.
سەن گۈل بوپ كۆرۈنگەن تۇمانلىق سەھەر،
بىر دەقىق مەستلىكنى قىسىپ ئۆتتۈڭ ئېھسان.

شېئىرلار

تۇرسۇنئاي ھۈسەيىن

نۇر ۋە قاراڭغۇ

ئۆتكۈر كۆزۈم كۆك ئاسماننى ئىزدەيدۇ سەيلە،
مۇئەللەقتە ئويناپ يۈرەر ئالتۇن قەلەمقاش.
گاھى چاغدا تولىدۇ ئۇ ئالتۇن تاۋاقتەك،
گاھ ئورغاقتەك بولۇپ قالار قاشلىرى قىيغاچ.
يەرمۇ دائىم ئۆز ئوقىدا ئايلىنار تىنماي،
ئايمۇ يەرنىڭ ئەتراپىنى چۆرگىلەر ھامان.
زېمىن بىلەن بارچە شەيئى ئايلىنار بىللە،
شۇڭا ئۇنىڭ ھەركىتىنى سېزەلمەس ئىنسان.

ئاي گاھىدا تولۇن بولار گاھىدا يادەك،
گاھى ئاپئاق نۇرىدىن سەپسە يورار قاراڭغۇ.
گاھى ئاسمان سەتھىدە ئويىنار تاڭغىچە،
گاھى چاغدا يوقار تامام ئۇ ئالدىراڭغۇ.

ئاي گۈزەلدۇر، لېكىن ئۆزى بېرەلمەس يورۇق،
زەر قۇياشتىن نۇر يورۇقلۇق كېلىدۇ ئاڭا.
قۇياش يۈزى چۈشكەن تەرەپ ئاقىرار سۈتتەك،
نۇر ئالمىغان بىر تەرەپى كۆرۈنمەس ساڭا.

گاھى چاغدا جەمى جاھان بولار قاراڭغۇ،
گاھى چاغدا نۇر چاچىدۇ كۆكتە تولۇنئاي.
ئايمۇ، يەرمۇ ئۆز ئوقىدا ئايلىنار ھەر كۈن،
قاراڭغۇ ۋە نۇر يورۇقلۇق ئالمىشار تىنماي.

قۇياش قۇدرىتى

قۇياش يورۇق، قۇياش ئىللىغ، كۆپتۇر خىسلىتى،
يەر يۈزىمىزگە بەرگەننى چاچىدۇ تىنماي.
ئاشۇ نۇرىدىن رەڭ تۈزىدۇ زېمىندا بارلىق،
ئادەم، گىيا، ئاشۇ نۇرىدىن كۆكلەيدۇ ھارماي،
ئىسسىقلىقى تۈگىمەس ھەم كېمەيمەس مەڭگۇ،
ھەر كۈن ئاتوم ئۆزگىرىشى بولىدۇ غايەت.
ھەر بىر كۈنى پارتلاش بولۇپ تۇرىدۇ ئۇندا،
شۇ پارتلاشتىن نۇر يورۇقلۇق كېلەر ھەر سائەت.

شۇ ئۆزگىرىش، ئاشۇ پارتلاش بېرىدۇ قۇدرەت،
شۇڭا ئۇنىڭ ھايات كۈچى بولىدۇ چەكسىز.
بار شەيئىگە ئورتاق بولغان ھەقىقەت شۇكى،
شۇنىڭ بىلەن ئالەم قۇدرەت تاپىدۇ شەكسىز.

بىر قۇياشنىڭ ئاستىدا بىز زېمىندا بارلىق

قۇياش يەردىن، يەر قۇياشتىن ئايرىلماس ھامان،
يەر قۇياشنىڭ ئەتراپىنى ئايلىنار ھەر كۈن.
قۇياش نۇرى چۈشكەن زېمىن يورۇيدۇ ئاپئاق،
نۇردىن مەھرۇم بولغان يۈزى بولار ئىككەن تۈن.

قۇياش ھەيۋەت قۇياش چەكسىز، نۇرى ھېسابسىز،
كېچە ـ كۈندۈز مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدۇ ھامان.

ئۈچ يۈز مىلىيون لىلىق يولدۇر يەرگە ئارىسى،
بەك يىراقتۇر ئاڭا ھەرگىز بارالماس ئىنسان.

ئېگىز- پەسنى تەڭ يورۇتقاي، قويماي ئايرىپ،
ئۇلۇغ قۇياش نۇرلىرىنى چېچىپ بەك ئەلۋەك.
بىر قۇياشنىڭ ئاستىدا بىز زېمىندا بارلىق،
بولماس نېچۈن شەپقىتىگە ئۇنىڭ تەڭ يەتمەك.

ھىجران چۈشى

باتۇر روزى

يالقۇن بىلەن يېپىنچا قىلانغان تېنىمنى—
لەرزان يەلپۈپ تۇرغان يەلپۈگۈچلىرىگە كېچىمىنىڭ.
كۆزلىرىمدىن تۆكۈلگەن ئاتەش بىسالىق شەمشەرلەر،
سىزىپ چىقتى ئۈستى-ئۈستىلەپ.
قانلار كەلكۈنىدە لەپپەكشىپ تۇرغان،
يىلتىزىدىن قومۇرۇلغان ئېگىز گۈللىرىمان يۈرىكىمنى.
دەستىلەنگەن تەبەسسۇملاردىن،
تىكلەندى ئۇندا
ئاسمان بىلەن ئاھاڭداش زىناقلارنىڭ مۇنارى شۇ دەم!

كېچىلەر مەڭزىدىن بىر تامچە ياشتەك،
سىيرىلىپ چۈشكەندۇ نېمىشقا قۇياش؟

ياق، ياق!
ساماۋى مۇقاملار ياڭراتقان،
سازەندە پەردىلەر ھالقىسى ئىچرە.
ئۇسسۇلغا چۈشۈپتۇ پىرقىراپ،
تەنھالىق تەختىدىن يىقىلغان مەشرەپ...
قوينۇمدىن مەست پېتى ئېغىناپ بېرىپ،
كېتىپ قاپتۇ ئۇغرىلاپ
ئۇيقۇم تاغىرىنىڭ يىرتىقلىرىدىن،
سىرغىپ چىققان بولاقلىرىنى چۈشۈمنىڭ...
تەبەسسۇم مۇنارى چۈشمەكتە غولاپ،
پومزەكلىرى ئارا ئۇيۇپ قالغان قانلارنىڭ.
بۇ ھەدىمىنى كۆمۈپلا تاشلار،
لەپىلدەپ ياققۇچى كۆلرەك قار—
توزانلىرى بەربادلىقىمنىڭ!
ئەينىكىدە تىرىلمىشىمنىڭ:

دۇم كۆمتۈرۈلگەن ئالەم،
شوخ، ئەسەبىي كۈلكە ئۈدارلىق،
قىيامەتلىك مەغرۇر مۇقاملار...
ئۇ قىيادىن چاچرىغان باشاقتەك،
شۇڭغۇپ ئاقار كۆككە بىر دەريا،
بېغىرلاپ قايتار قىزغۇچ يەلكىنىنى قۇياشنىڭ.
بوۋغۇنلىتىپ شارابلىرىنى،
قۇيغىنىچە لىپمۇ-لىپ قىلىپ.
تەشنا قۇياش سۇنغان جاملارغا،
ۋە ئۇ شوراپ قۇرۇتۇپ قويغان
چۈشلىرىمىنىڭ بۇلاقلىرىغا...

شىركەيىپ قۇياش بىر تېپىك بىلەن،
ۋەيران قىلدى شەلپەر گۈمبىزىنى ئىزانىڭ.
پەرىشتىدەك — يالقۇن قاناتلىق،
كېزىپ ئالەمنى.
يىغىپ چىقتى سۆڭەكلەردىن ياسالغان،
قانلار بىلەن ھەل بېرىلگەن ھەيكەللىرىنى.
ئېزىپ ئۇنى ھاۋانچىسىدا چاقماقلىرىنىڭ،
چىلىمىلىرىغا قاچىلاپ.
تۆۋلەرنى ناخشا دېگەن تۈنلەرنىڭ،
چېكىپ بولۇپ، كۈللىرى بىلەن —
كوچە ياساپ پۈراتتى
يېڭى تەختىلەنگەن ئوردىسىدا گۇناھىنىڭ،
قىلدى دەرۋىشلىك
شەيتان ئۆي كۆچكەندەك داۋالغۇپ تۇرغان
ئازغۇنلۇقىنىڭ باغرىمىدىن باشلانغان چۆللىرىدە...
مۇشتلىشىپ
ھاياجانىنىڭ دېۋىسى بىلەن
ھالسىزلىنىپ دۇم چۈشتى، ئاخىر —
پەرىشتىنىڭ لەۋلىرىسىمان،
ياق
كالپۇكسىمان بىر جۈپ خەنجەردەك
ئازگىلىغا ئىپلاسلىقىنىڭ...
لۆمشۈپ چىقتى ئازگال لېۋىگە
نۇرلار پاتقىقى!!!

پىتىنقلاندى پەنجىمدە نۇرلار...
خەمەكلىدى قۇياش قىرغىنى...

مەرەز

(ھېكايە)

ياسىن مۇخپۇل

يىلىدا بىر-ئىككى قېتىم كاماندىروپكىغا چىقىش ھۆكۈمەت خادىملىرى ئۈچۈن نورمال ئىش. كاماندىروپكا جەريانىدا نۇرغۇن يېڭىلىقلارنى كۆرىسىز، ئۆزگىچە مۇھىتتا ئۆزگىچە تەسىراتلارغا ئىگە بولىسىز. ئەگەر كۆڭلىڭىزدىكى بىر-ئىككى كىشى بىلەن چىقىپ قالسىڭىز ئىشلار سىز ئويلىغاندىنمۇ كۆڭۈللۈكرەك بولۇپ كېتىدۇ، ئەمما تاسادىپىيلىق دائىم بولۇپ تۇرىدۇ، گايىدا كۆڭلىڭىزنى غەش قىلىدىغان ئىشلارغىمۇ يولۇقۇپ قالىسىز.

مەن S ناھىيىسىگە بىرنەچچە كۈنلۈك خىزمەت ئېھتىياجى بىلەن كەلدىم. مەن ئورۇنلاشقان ياتاقتا تۆت كارىۋات بولۇپ، تۆر تامدىكى ئىككى كارىۋاتنىڭ ئوتتۇرىسىدا دېرىزىگە يۆلەپلا بىر ئۈستەل؛ ئوڭ تەرەپتىكى ئۇزۇنسىغا قويۇلغان ئىككى كارىۋاتنىڭ ئارىسىدا كىيىم ئاسقۇچ؛ سول تەرەپتىكى ئىككى كارىۋاتنىڭ ئارىسىدا بىر شامالدۇرغۇچ بار ئىدى. ياتاققا كىرىپلا تۆر تامنىڭ ئوڭ تەرىپىدىكى كارىۋاتتا سۇنايلىنىپ ياتقان، بېشىنى غىردىتىشۋەتكەن بىرەيلەنگە كۆزۈم چۈشتى.

مەن ئۇنىڭ قارشىسىدىكى كارىۋاتقا كېلىپ ئولتۇردۇم-دە، يىغىپ قويغان يوتقاننىڭ قېتىدىن چىقىپ تۇرغان كۆڭلەكنىڭ ياقىسىغا كۆزۈم چۈشتى. «ئادەم بار ئىكەن-دە» دېدىم ئىچىمدە ۋە «تاقىر باش» نىڭ ئايىغىدىكى كارىۋاتقا كېلىپ ئورۇنلاشتىم. نەرسە-كېرەكلىرىمنى جايلاشتۇرۇپ قويۇپ، يۈز يۇيۇش ئۆيىگە كىردىم-دە، باش-كۆزۈمنى يۇيۇپ، ياتاققا قايتىپ كىردىم. «تاقىر باش» نىڭ قارشىسىدىكى كارىۋاتتا بوغداي ئۆڭلۈك بىر يىگىت ئاسما مايكا بىلەنلا ئولتۇراتتى.

— بانان يەپ باقامسىز؟ — دېدى يىگىت ماڭا قاراپ خۇشخۇيلۇق بىلەن.

ئاچقۇچە دەررۇلا ئۈستەلدىكى باناندىن ئىككىنى ئېلىپ، بىرىنى «تاقىر باش» نىڭ كارىۋىتىغا ئېتىپ بېرىپ، بىرىنى ماڭا ئۇزاتتى. مەن ئۇنىڭ قولىدىكى باناننى ئالغاچ، قەيەردىن كەلگەنلىكى، نېمە ئىش قىلىدىغانلىقىنى سورىدىم.

— K ۋىلايىتىدىن كەلدىم، كاسىرلىق قىلىمەن، — دېدى ئۇ ئۆزىنى تونۇشتۇرۇپ.

«تاقىر باش» مۇ ئورنىدىن تۇردى، ئۇ گەجگىسىنى تاتىلاپ ئېڭىكىدىن ئەھۋال سورىدى. ئۈچىمىز بىردەمدىلا تونۇشۇۋالدۇق. ئۈچىلىمىز قۇرداش چىقتۇق، تەبىئىي ھالدىلا قىزغىن سۆھبەتكە چۈشۈپ كەتتۇق، ھەتتا كەچتە بىللىكتە كىنوغا بارماقچىمۇ بولدۇق. «تاقىر باش» ئۆزىنى T ناھىيىلىك نەسىللەندۈرۈش پونكىتىنىڭ ياردەمچى تېخنىكىسى، دەپ تونۇشتۇردى. ئۇ سومكىسىدىن بىرنەچچە تال قۇرۇتنى چىقىرىپ بىزنى تېتىپ بېقىشقا تەكلىپ قىلدى. مەنمۇ ئۆيدىن ئالغاچ كەلگەن مايلىق توقاچلىرىمنى ئۈستەلگە قويدۇم. «دوك» قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ ئۇچىـ

ئىككىمىز تەڭلا چۆچۈپ ئىشىككە قاردۇق. ياپتاقچا 45 ياشلاردىن ھالقىغان، خام سېمىز بىر ئايالەن كىرىپ كەلدى. ئىشىك تېپىدىك بىلەن ئېچىلغان بولسا كېرەك. قاتتىق زەربىدىن، كەينىگە يانغان ئىشىك يېنە «دۈك» قىلىپ «خام سېمىز» نىڭ پېشانىسىگە تەگدى.

— ھۇي، ئانا گىنى... — دېدى «خام سېمىز» پېسىمچىلاپ ئاغرىنى بۇزۇپ.

ئۇ بېشىغا ئۆكۈپ كەتكەن كۆك لاتا قالپاق كىيىۋالغان بولۇپ، ھاۋا شۇنچە ئىسسىق بولۇشىغا قارىماي بويىنىغا بىر پارچە لاتىنى ئورىۋالغان ئىدى. (بويىندىكىسى رەڭگى ئۆزگىرىپ كەتكەن ئاق لۆڭگە ئىكەن) ئۇنىڭ ئۆڭ قولىدا بىر يوغان قارا سومكا، سول قولىدىكى تورسومكىدا ئۆزىنىڭ يېشىچىلىك كېلىدىغان بىر چەپار تاۋۇز ۋە بىر قانچە قەغەز كۆرۈپكا بار ئىدى. بىز نېمە دېيىشىمىزنى بىلەلمەي ھاڭۋېقىپ قالدۇق. ياتاق تىمتاسلىققا چۆكتى. ئۇ گازىرا كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ، ئەتراپقا بىر ئۇزۇن سەپ سالغاندىن كېيىن، مېنىڭ ئۇدۇلۇمدىكى كارىۋاتقا نەرسە-كېرەكلىرىنى تاشلىدى.

«بوغداي ئۆك» يىگىت «ئاپلا» دەپلا قالدى. «خام سېمىز» پېسەنتىمۇ قىلماستىن نەرسە-كېرەكلىرىنى كارىۋاتنىڭ بېشىغا ئىتتىرىپ ئولتۇردى. يېڭى يۆگەپ قويغان ماتراس پىر دەمدىلا بۇلغاندى (ئۇ ئەسلىدە كۆرپە ئۈچۈن مەخسۇس ئىشلىگەن نېپىز، ھاۋارەڭ، گۈللۈك ئەدىيال ئىدى). «بوغداي ئۆك» بىر دەم بىزگە، بىر دەم ئۇنىڭغا قاراپ ئۆزىنى باسالماي قالدى.

— يەرگە قويسىڭىزمۇ بولاتتى، ھېچ بولمىسا ماۋۇ ئۈستەلگە قويۇڭ، — دېدى ئۇ ناقەت قىلالماي.

— خوپ! مېنىڭ ھۆرمەتلىك باشلىقىم، — دېدى «خام سېمىز» زەھەرخەندىلىك بىلەن، — كالاماندىرو پكىدا چىقسىمۇ بار ئىكەن-دە، بۇ خەق.

«بوغداي ئۆك» ئەمدى ئاغزىنى ئۆمەلىشىدىگە «تاقىر باش» ئۇنىڭ يېنەلكىسىدىگە قولىنى ئېلىپ، ئۇنى سۆزلەتمەسلىكىكە ئىشارەت قىلدى. «خام سېمىز» ئاغزىنى قىيسايتقىنىچە نەرسە-كېرەكلىرىنى دەس كۆتۈرۈپ ئۈستەل ئالدىغا كەلدى-دە، ئاچچىقى بىلەن ئۈستەلدىكى دوككىدە قويۇپ ئارقىغا بۇرۇلدى. ئۇ ئەمدىلا كارىۋاتنىڭ لېۋىدىكى كاسىسىنى قويۇشىغا «پاق» قىلدە قىلغان ئاۋاز ئاڭلاندى. تور سومكىدىكى تاۋۇز دومىلاپ يەرگە چۈشكەن ئىدى.

— ھەي، ئىسىت! — دەپ ۋارقىراپ كەتتى «خام سېمىز» ئېچىنىشلىق بىر ئاھاڭدا. ئۇ ئورنىدىن قانداقلارچە چاچراپ تۇرۇپ كەتكىنىنى بىلمەي قالدى. تور ئىچىدە پارچە-پارچە بولۇپ كەتكەن قىپقىزىل تاۋۇز ئۇنى مەسخىرە قىلغاندەك سۆيىدىنى ئېقىتىپ يەردە ياتاتتى.

— ئەمدى بۇ خۇمارىدىن چىققاندىلەر، — دېدى ئۇ بىزگە تەنە قىلىپ، — ھەجەپمۇ غەمخورلۇق قىلىپ كېتىۋېتىسىلەر مېھرىبانلىرىم... يېڭىلىنى تولۇۋېتەمسىلەر قانداق؟

— ھوي، قانداق گەپ بۇ؟ تاۋۇزنى بىز چاقمىساق، ئەپادكرەك يەرگە قويسىڭىز بولمامدۇ؟ — «بوغداي ئۆك» يىگىت ئېتىراز بىلدۈردى.

— نېمە؟ — «خام سېمىز» گاس ئادەمدەك بويىنىنى سوزغان قىلىپ، كۆزلىرىنى چىمچىقلاتتى، چىرايىنى غەلىتە پۈرۈشتۈرۈپ ئۇنىڭ ئالدىغا دېۋەيلىدى، — ئاتىكاچىلىقنى نەدىن ئۆگەنگەنسەن، ئولتۇرە، چايىڭدا ئولتۇرۇپ سۆزلە. ھەممىسى سەن

گەدەنگە شىنىڭ كاساپىتىدىن بولدى.

— سالاپىتىڭىزغا لايىقراق گەپ قىلىسىڭىزچۇ، — دېدى «بۇغداي ئۆڭ» يىگىت سەل تېرىككەن قىياپەتتە.

— سىلەر بىر ئادەمنىڭ سالاھىيىتىگە قاراپ مۇئامىلە قىلىشنى بىلەمسىلەر؟ ئەگەر سەن كىچىككىنە تەربىيە كۆرگەن بولساڭ ئىشىكتىن كىرگەندىلا قولۇمدىكى نەرسىلەرنى دەررۇ ئېلىشىڭ كېرەك، ئۇقتۇڭمۇ؟ ئەمما بىرسىنىڭ قىمىرلاپ قويۇشتىڭمۇ؟

— تەربىيە كۆرگەن ئادەم ئىشىكنى شۇنداق ئاچامدۇ؟ نېمە ئانداق داڭقان پۈتى گەپلەرنى قىلىسىز؟ — «بۇغداي ئۆڭ» يىگىتنىڭ ئىچى تىتىلداپ كەتتى، لېكىن ئارتۇق گەپ قىلالمىدى. مەنمۇ بىر ئاز ئوڭايسىزلىنىپ قالدىم.

— قانداق داڭقان پۈتى گەپ قىلىپتىمەن، پاكىتىڭ بارمۇ؟

— بولدى، قويۇڭلار، بۇنىڭغا پاكىت سۆزلەش قونچاققا قېتىق ئىچكۈزگەندەكلا ئىش، — دېدى «تاقىر باش» قولىنى سىلىكىپ. ئۇنىڭ سەپرايى ئۆرلىدى، ئەمما تالاشقىلى ھەپسىلىسى قالمىدى.

— سەنمۇ بارمىدىڭ كىچىك راھىب، — دېدى «خام سېمىز» «تاقىر باش» قا قاراپ ھومىيىپ، — «قارا ئۆچ بۆرجەك» مۇ نېمە بولار.

— تۇتە، مانا ماۋۇنى ئېلىپ، بۇ بىر نېمىگىنى دەررۇ يوقات! «تاقىر باش» يانچۇقىدىن ئىككى سوملۇقتىن بىرنى چىقىرىپ «خام سېمىز» نىڭ ئالدىغا ئاتتى-دە، تۈزۈت قىلمايلا تور سومكىنى كۆرسىتىپ قولىنى شىلتىدى، — بولە، تېز بول!

«خام سېمىز» ئالمان-تالمان كارۋاتنىڭ لېۋىگە چۈشكەن پۇلنى ئېلىپ يانچۇقىغا سالدى-دە، ئۆزىگە يارىشىمىغان بىر خىل چەبدەسلىك بىلەن ئىلكىدە ئورنىدىن تۇردى.

— مانا، ھازىرلا... قانچىلىك ئىشتى دەيسىلەر ئۇ، — ئۇ يەردىن تور سومكىنى ئېلىپ، قەغەز كورۇپكىلارنى كارىۋاتقا قويدى-دە، سەل ئىككىلىنىپ دۇدۇقلىغىنىچە تۇرۇپ قالدى، — بۇ، ... بۇ تېخى ... بۇنىڭ ھېچنەرسىلا بولغانمىدىكىنىغۇ، مېنىڭچە بۇنى يېگىلى بولغۇدەك.

— تولا ئەزمەگىنى ئەزمە، بولە تېزراق.

— ھەي، نېمە ئانچىلا كۆكەمىلىك قىلىسەن، مەن سىلەرگە پايدىلىق گەپنى قىلىۋاتىمەن... مانا قارا بۇنىڭ يېرىلىپ كەتكىنىنى دېمىسە ساپ-ساقلا تاۋۇز تۇرامدۇ، ھېلىلا تېخى پۈتۈن ئىدى... يېمەكچى بولساڭمۇ بەردىم پارچىلايسەنغۇ؟ — ئۇ تور سومكىنىڭ تۆشۈكىدىن بارمىقىنى تىقىپ مالتىلاپ، تاۋۇزنىڭ ئېتىدىن بىر پارچىنى ئۈزۈۋېلىپ «پوككىدە» ئاغزىغا ئاتتى-دە، تىلىنى تامشىپ، تامىقىنى چاكىلدىتىشقا باشلىدى، — ھەي نېمىدېگەن تاتلىق تاۋۇز بۇ، قېنى سىلەرمۇ تېتىپ بېقىڭلارچۇ.

ئۇ تور سومكىنى يەنە ئۈستەلنىڭ ئۈستىگە قويدى، تاۋۇزنىڭ سۈيى توقاچ، بانان، قۇرتلارنىڭ ئاستىغا ئېقىشقا باشلىدى.

— ھەي، ھەي... بۇ قانداق قىلىق؟ ئەقلىڭىز جايىدىمۇ سىزنىڭ، نېمە قىلىۋاتىسىز؟ — «بۇغداي ئۆڭ» يىگىت غوتۇلدىغىنىچە دەرھال ئۈستەلدىكى كونا گېزىتنى كارىۋاتقا يېيىپ، نەرسە-كېرەكلەرنى ئوراپ بىر چەتكە ئىتتىرىپ قويدى-دە، دەس ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. بۇ چاغدا «تاقىر باش» بۇزادىرىمىز غولدۇسلىغىنىچە ئىشىكتىن چىقىپ كەتكەنىدى.

بىز سىرتقا چىقىپ تاماكا چېكىشكەچ
قانغۇچە پاراڭلىشىپ، كۈلۈشتۇق. ئەمما
بىرت ناھايىتى ئىسسىق ئىدى، يەنە چىد-
دالماي ياتاققا كىرىپ كېتىشكە مەجبۇر
بولدۇق. بىز ياتاقنىڭ ئىشىكىنى ئېچىپلا
بىر-بىرىمىزگە قاراپ كۈلۈشۈپ كەتتۇق.
ياتاقتا خۇددى ماتور گۈرۈلدىگەندەك بىر
خىل يېقىمسىز ئاۋاز ئاڭلانماقتا ئىدى.
«خام سېمىز» لاتا خېيىمنىمۇ سالماستىن،
كاردىۋىتىدا خورەكىنى دۈك قويۇپ، بەھۇ-
زۇر ئۇخلاۋاتاتتى. ئاقىرىپ كەتكەن تاۋۇز
شاپاقلىرى ۋە شالتاق ئۇستەلنى بىر ئال-
غانىدى. كېيىن ئاسقۇچقا ئېسىپ قويۇل-
غان تىر سىمىكىدىن تاۋۇز شالتىقى تېخى-
چە تەپچىرەۋاتاتتى.

— كېچىچە پاشىغا يەم بولىدىغان بول-
دۇق، — دېدى «بۇغداي ئۈك» يىگىت شاپاق-
لارنى يىغىشتۇرۇۋېتىپ.

— ئالۋاستىغا يولۇقتۇقمۇ نېمە؟ — دېدى
«تاقىر باش» مۇ ماڭا قاراپ زورىغا
ھىجىيىپ.

— بۈگۈن كېچە تراكتور پونكىتىدا
ئۇخلايدىغان بولدۇق، — دېدىم مەنمۇ
ئۇنىڭغا جاۋابەن.

بىز ياتاقنى تازىلاشقا كىرىشتۇق. «بۇغ-
داي ئۈك» يىگىت تىنماي غوتۇلدىدى، ئۇ
جاۋۇرغا بىر ئەكىرىپ ئۇستەلدىكى شالتاق-
لارنى سۈرتتى. بىر دەمدىلا ياتاقنى پاك-
پاكىز قىلىۋەتتۇق. بىر چاغدا «بۇغداي
ئۈك» يىگىتنىڭ قولىدىكى قۇرۇق جاۋۇر
تۇيۇقسىز يەرگە چۈشۈپ داراڭلاپ كەتتى.
«خام سېمىز» چۆچۈپ ئويغاندى. ئۇ يۇ-
مۇق كۆزلىرىنى ئۇۋۇلاپ بىزگە قاراپ
ھومىيىپ قويۇپ ئىزدەلگۈلۈك بىلەن بې-
شىنى كۆتۈردى، ئەمما قايتىدىن كاردى-
ۋاتقا ئۆزىنى تاشلىدى-دە، غودراشقا
باشلىدى:

— يا بىردەم ئارام خۇدا ئۇخلىغىلى
قويمىغان بۇ خەق. ھەي، ... ھەجەپمۇ تويى-
دۇما، — «خام سېمىز» ئاخىرى ئورنىدىن تۇ-
رۇپ كەتتى، نەرسە-كېرەكلىرىنى يىغىش-
تۇردى، ئۇ خۇددى بىر نەرسىسىنى يوقىتىۋ-
رۇپ قويغان ئادەمدەك ھەممە يەرنى ئالا
قويماي ماختىغىلى تۇردى.

— ھېلىقى تىر سىمىكىنى ئىزدەۋاتىدۇ، —
دېدى «بۇغداي ئۈك» يىگىت ماڭا پىچىرلاپ.

— مەن ئەخلەتكە تاشلىۋەتكەن، — دېدى
«تاقىر باش» مۇ پىخىلداپ كۈلۈپ.

بىر ھازادىن كېيىن «خام سېمىز»
ئىزدەشتىن ۋاز كېچىپ نەرسە-كېرەكلى-
رىنى سومكىسىغا سېلىشقا باشلىدى. ئۈچ
دانە قەغەز كورۇپكا سومكىغا سىغمىدى.
ئۇ ئىككىلەنمەيلا بىر تىزتام ئاچقۇچقا چې-
تىلغان تىرناق ئالغۇچنى چىقىرىپ، كۆر-
پىنىڭ كىرلىكىنى قايرىدى-دە، كىرلىك-
نىڭ بىر چېتىنى كەستى.

— ھەي، ... يولداش! — دېيەلىدى ئارانى-
لا «بۇغداي ئۈك» يىگىت. «خام سېمىز»
«جارت» قىلغان ئاۋاز بىلەن تەك كىر-
لىكنىڭ پەۋزىدىن ئۇزۇن بىر تال
شوينا يىرتىۋالدى.

— بۇ نېمە قىلغىنىڭىز! — دەۋەتتىم
مەنمۇ ئۆزۈمنى تۇتالماي.

— نېمە بوپتۇ؟ — دېدى «خام سېمىز»
ھېچ ئىش بولمىغاندەك ئەجەبلىنىپ، —
باشقا مېھمانخانىغا يۆتكىلىپ كەتسەم
بولغۇدەك، بىر كېچىمۇ قونمىدۇم، پۇلنى
بىكارغا ئالامدۇ بۇلار، — ئۇ غوتۇلدىغىنىچە
قەغەز كورۇپكىلارنى ھېلىقى شوينا بىلەن
باغلاپ پۇپۇچەك چىقاردى-دە، بېگىز قو-
لىغا ئۆتكۈزۈپ، يەنە بىر قولىغا سومكى-
نى ئېسىپ ماڭغىلى تەمشەلدى.

— كىرلىكىنىڭ پۇلىنى تۆلىۋېتەمسەن قاندا؟ — دېدى «تاقىر باش» «خام سېمىز»نىڭ تەلەپپۇزىنى دوراپ. ئۇ بېلىنى تۇتۇپ ئىشىكتە تۈگرىسىغا تۇرۇۋالدى. «خام سېمىز» يۇمشۇق ۋە سىنچى كۆزلىرى بىلەن ھەممىمىزنىڭ چىرايىغا سەپ سېلىپ چىقتى - دە، دەررۇ تەلەپپۇزىنى ئۆزگەرتتى.

— ئۇكىلار، بىزنىڭ ھېچقانداق زىددىيىتىمىز يوقتۇ. نېمىشقا ھەممە ئىشقا چېپىلىپلا يۈرىدىغانسىلەر، سىلەرگە نېمە پايدىسى، بۇ يىلاسلەرنىڭ مېھمانخانىلار بولمىسا...

— ساراڭمۇسەن، قاراپ تۇرۇپ يېپ - يېڭى كىرلىكنى ئىسرىتىۋەتتىڭ... ما قىلىنىڭ بولغىنى بىلەن دۆت نېمىكەنسەن. پۇلىنى تۆلىۋېتىپ ماڭ! — «تاقىر باش» يېگىت ئىشىكنىڭ ئالدىدا تېخىچە مەزمۇت تۇرۇۋالدى.

— ۋاي - ۋۇي، ئۇكا! شۇنچىلىك ئىشقىمۇ چىڭچىلىغان بارمۇ؟ مەرتلىك دېگەن ئېسىل پەزىلەت ئۇكا، كىچىككىنە ئىشلارغىمۇ چوپچۇڭ بىر ئادەمنىڭ ئالدىنى تۇسۇپ تۇرساڭ، مۇشۇ بەسىڭگە ياراشماي قالارمىكىن.

— بولدى - بولدى، تالاشمايلى، راستتىنلا قانچىلىك ئىشتى ئۇ، كەتسە - كەتمەمدۇ، — دېدى «بوغداي ئۆڭ» يىگىت ئارىغا چۈشۈپ. ئۇ «تاقىر باش»نىڭ بىلىكىدىن تۇتۇپ چەتكە تارتتى. «خام سېمىز» پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلىپ ئىشىكنىڭ يوچۇقىدىن غىپپىدە تېيكىۋەتتى. ئۇ چىقىپ كەتكەندىن كېيىن «بوغداي ئۆڭ» يىگىت بىزگە قاراپ:

— قۇتۇلغىنىمىزغا شۈكرى دەيلى. بولمىسا بۈگۈن كېچە ھەرقايسىمىزغا ئۇيقۇ يوق. ئۇ ھېچ يەرگە كېتەلمەيدۇ. دېجورنىخانىدىكى دەپتەرگە ئىسىم - فامىلىسى، خىزمەت ئورنى، ئېنىق ئادرېسى، تولۇق يېزىلغان تۇرسا، — دېدى سىرلىق كۈلۈپ. ھەممىمىز كۈلۈشتۇق. ھەم بۈگۈن بولغان ئىشلارنى قايتا تىلغا ئېلىپ قىزغىن پاراڭغا چۈشۈپ كەتتۇق.

كەچلىك تاماق ۋاقتى بولۇپ قالدى، مېھمانخانا ئاشخانىسىغا چىقتۇق.

— ئۇ راستتىنلا كەتمەپتۇ، — دېدى «تاقىر باش» ھەيران بولۇپ. بىزمۇ داڭ قېتىپلا قالدۇق. «خام سېمىز» بىزدىن بۇرۇن ئاشخانىغا كىرىپ بوپتۇ. ئۇ ئۆزى يالغۇز بىر جوزىنى ئىگىلەپ، بىمالال ھالدا بىگىز قولى بىلەن يۈزىنى كوچىلاپ ئولتۇراتتى.

ئۇ بىزنى كۆرۈپ «قىخىخى» دەپ تامىقىنى شۇنداق بىر قاتتىق قىرىدىكى، مەن ئۇنىڭ ئۆپكىسى چىقىپ كېتىپ چىقمىغىدى، دەپ قالدىم. ئاشخانىدىكى ھەممە كىشى بۇ ئاجايىپ دەھشەتلىك ئاۋاز چىققان تەرەپكە قاراشتى. ئۇ «مىت» قىلمىدىمۇ قويماستىن جايىدا ئولتۇرۇۋېلىپ ئىشىك تۈۋىدىكى گارسۇنغا تۈكۈردى.

— نەدىن كەلگەن توڭپاي بۇ؟ قىلىقىنىڭ سەتلىكىنى، — دېدى تاماق تۇشۇۋاتقان بىر كوتەكچى قىز غودۇراپ. ئەمما «خام سېمىز» ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلىمىدى. ئۇ ئەكسىچە ھېچ ئىش بولمىغاندەك بىزگە بىر ھومىيىپ قاراپ قويدى - دە، پۇتىنى ئالماپ ئورۇندۇققا قىيپاش ئولتۇرۇۋالدى.

بۇ ئۇنىڭ بىزدىن «ئۆچ» ئالغانلىقى ئىدى. ئاشخانىدا تاماق يەۋاتقانلار خۇددى ئېكراندا تۇختىتىپ قويۇلغان كۆرۈنۈشكە ئوخشاش ھەر قايسىسى ھەر خىل قىياپەتتە، كۆزلىرىنى چەكچەيتكىنىچە

قېتىپ قېلىشقانىدى. تاماق يەۋاتقان بىر ياش ئايال چوكىسىنى تاشلىدى-دە، قولياغلىقىنى ئاغزىغا تۇتقىنىچە «ھۆ» دەپ سىرتقا ئېتىلدى. ئاشخانىدىكىلەرنىڭ ھەممىسى «خام سېمىز» غا ئالىيىپ، غودۇراشقىلى تۇردى. ئەمما ئۇ ئالمىيىش، غودۇراشلارغا قىلچە پىسەنت قىلماستىن، چىرايىنى پۈرۈشتۈرۈپ، نېرىدىكى شىرەگە يۆتكەلمەكچى بولدى. شىرە ئەتراپىغا قويۇلغان سەككىز ئورۇندۇقنىڭ بىرسى تېخى بوش ئىدى. ئۇ ئالمان-تالمان ھېلىقى بوش ئورۇندۇققا ئۆزىنى ئاتتى.

— ھەي، يولداش، ئۇنىڭدا ئولتۇرماڭ، — دېدى قولىنى سۈرتكەچ شىرە تەرەپكە كېلىۋاتقان بۇدۇر چاچ، ئوماق قىز، — ئورۇندۇقتا پومىدۇر ...— ئەمما «خام سېمىز» نىڭ كېلەڭسىز گەۋدىسى ئورۇندۇققا چۆكۈپ قالدى. ئۇ ئولتۇردى-دە، شۇئان ئورنىدىن دەس تۇرۇپ كەتتى. بۇ چاغدا ئۇنىڭ ئىشتىنى پومىدۇر شالتاقلىرى بىلەن بۇلغىنىپ كەتكەنىدى. ئاشخانىدىكىلەرنىڭ ھەممىسى ئۆزىنى توختىتالماي كۈلكىدىن تېلىقىپ قېلىشتى.

— نېمىگە كۈلۈشىسەن! — دېدى «خام سېمىز» ئەتراپتىكىلەرگە غەزەپ بىلەن، ئارقىدىنلا بۇدۇر چاچلىق قىزغا قاراپ ھۆمىيىدى، — كىم سېنى ئورۇندۇققا پومىدۇر قويسۇن دېدى، ئۈستەلگە قويساڭ بىرەرسى كەملەپ قالامتى؟

— كەچۈرۈڭ ئاغا، مەن ئالدىراپ كېتىپ...— بۇدۇر چاچلىق قىز ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئەپۇ سورىدى.

— ئاغىسىمىشەن ...— دېدى ئۇ ئاچچىقىنى باسالماستىن، — ئەمدى ماڭا غىلجىڭلىغىنى تېرىدىڭمۇ بۇ «دەييۇ خېنىم».

«ئوماق قىز» يا كۈلۈشنى، يا يىغلاشنى بىلەلمەي مەجھۇل بىر روھتا قېتىپ قالغانىدى.

— بولدى قىلىڭ! — دېدى ئەللىكتىن ھالقىغان ئوتتۇرا بويلۇق كىشى «خام سېمىز»غا تەئەددى بىلەن، — بۇ دۇشقاقتەك ھەممە ئادەمگە تەڭ چاڭگال سالىدىكەنسىزغۇ، ھېچگەپتىن-ھېچگەپ يوقلا كىچىككىنە بىر قىزغا لەقەم قويۇپ بولدىڭىز.

«خام سېمىز» ئەمدىلا ئاغزىنى قويۇۋېتىشكە تەمشىلىپ تۇراتتى، ئاڭغۇچە پومىدۇر قويۇلغان ئورۇندۇقنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان كۆزەينەكلىك كىشى ئاستا ئۇنىڭ پېشىدىن تارتتى ۋە ئۇنىڭغا پىچىرلاپ دېگۈدەك: — ئىشتىنىڭىزنىڭ پەتلىسىنى ئېتىۋېلىڭ، سەت بولىدۇ، — دېدى.

— خوپ! ھۆرمەتلىك باشلىقىم، سىزگە سەت كۆرۈنىۋاتىمەنمۇ؟ ماۋۇ غىلجىڭ شوينا بەل بىلەن كۆز قىسىشىپ ئولتۇرماقچىمىدىڭىز، بايىلا شۇنداق دېسىڭىز بولمامتى.

— نېمانداق تەتۈر ئادەمسىز، باشقىلارغا ھاقارەت قىلىدىغانغا نېمە ئاساسىڭىز بار؟

— يەنە قانداق ئاساس كېرەكتى؟ ئۇ غىلجىڭ قولىنى يۇيۇپ كەلگۈچە ئۇنىڭ پومىدۇرىغا ساقچى بولۇپ ئولتۇرغىنىڭىز يەتمەمدۇ، — ئۇ ئاپئاق كىرلىك قاپلانغان ئورۇندۇقتىكى مىجىلىپ كەتكەن پومىدۇرلارغا كۆزىنىڭ قىرىدا قاراپ قويدى.

— قانداق ئادەم بۇ، سىز ... سىز، — كۆزەينەكلىك كىشى بىر نېمە دېيىشكە تەمشىلىۋىدى، ئەتراپتىكىلەر ئۇنى بېسىپ قويۇشتى. شۇنداقتىمۇ: —«مەزەر»، —دېدى ئۇ ئاچچىقى بىلەن پىچىرلاپ، ئۇنىڭ گېپىنى «خام سېمىز» ئاڭلىمىدى، ئەمما كۆزەينەكلىك كىشىگە قاراپ بىر نەچچە قېتىم ئالايدى. ئىشتىنىنىڭ پەتلىسىنىمۇ

ئەتمەدى.

«بۇغداي ئۆك» يەگەت ئاخىرى ئۇنىڭ ئالدىغا بېرىپ، — ئەشتەندىڭىزنى سۈرتىۋېتىپ، بۇ شىرەدە ئولتۇرۇڭ، — دېدى ئاق كۆڭۈللۈك بىلەن.

— نېمە بىلەن سۈرتىمەن، ئاشپەزنىڭ داسمىلى بىلەنما؟ — دېدى ئۇ ئۆچىنى «بۇغداي ئۆك»دىن ئالماقچى بولغاندەك. ئاڭغۇچە «ئوماق قىز» دەررۇ قولياغلىقىنى چىقىرىپ «بۇغداي ئۆك» يەگەتكە بەردى.

— قېنى بۇ يانچۇقا ئۆرۈلۈك، — دېدى يەگەت ياغلىقىنى ئېلىپ.

— بولدى، مېھرىبانلىرىم، ئۆزۈم سۈرتەي، — دېدى «خام سېمىز» ئۇنىڭ قولىدىن قولياغلىقىنى سىلكىپ ئېلىپ. نېرىدىقى شىرەدىكىلەر: «ھەي...» دەپ تامىقىنى چىكىلدىتىپ قويۇشتى ۋە بېشىنى چايقىشىپ تاماق يېيىشكە تۇتۇندى.

ئۇ «بۇغداي ئۆك» يەگەتنىڭ يېنىدا ئولتۇرماقچى بولدى. باياتىن بېرى ئۇنىڭ ھەرىكىتىگە سەپ سېلىپ قاراپ تۇرغان كۈتكۈچى قىز: — ھەي، ھەي... توختاڭ، ئولتۇرماڭ دەپ ئۇنى توختىتىۋالدى.

— نېمە، ھەي، ھەي... سىزمۇ باشلىقما، — دېدى «خام سېمىز» ئاغزىنى قىسايتىپ، — بۇ يەردىكىلەرنىڭ ھەممىسىلا باشلىقمۇ-نېمە؟

— سىزنى ئازراق باشقۇرۇپ قويمىسىمۇ بولمىغۇدەك، — دېدى كۈتكۈچى قىز چاقچاق ئارىلاش — كۆرمىدىڭىزمۇ، ئاپئاق كىرلىكنى بۇلغىۋەتتىڭىز، ئۇنى كىم يۇيىدۇ؟ ئاۋۇ بىرسىنىغۇ بۇلغاپ بولدىڭىز، بۇمۇ يېتىدۇ.

— كىم يۇيىدۇ، دەمسىزا، پۇلنى بىكارغا ئالغىنىمىز بارمۇ، سىز يۇماي كىم يۇياتتى. يا مەن كىر يۇيىدىغانغا خوتۇنۇمنى ئالغاچ كەتسەم بولامتى؟

— نېمانداق تېتىقسىز ئادەم ماۋۇ، قېرىغىنىنى تۇيمايدىغان. يۇنداق گەپلىرىڭىزنى دوقمۇشتا چىقىپ كوچىدىن ئاشقانلارغا دەپ بېرىڭ! بۇ ھۆكۈمەتنىڭ مېھمانخانىسى ئۇقتىڭىزمۇ؟ تىلىڭىزنى سەل يىغىۋالسىڭىز بولارمىكىن.

ئەتراپتىكىلەرمۇ تەڭلا غودۇراشقا باشلىدى. «خام سېمىز» ئەپسىز ۋە زىيادە كۆپ گەپ قىلىش ئۆزىگە پايدىسىز ئىكەنلىكىنى دەررۇ ھېس قىلدى-دە، ئەلمىنى ئىچىگە يۇتۇپ پومىدۇر شالتىقىنى سۈرتكەن قول ياغلىقنى چىڭ پۇرلاپ غەزەپ بىلەن ئىشىك تۈۋىدىكى گارشۇكقا قارىتىپ ئاتتى. ھەي، ئادەمنى نەس باسسا تۆز يولدىمۇ پۇتلىشىپ يىقىلىدۇ، دېگەن راست گەپ ئىكەن. ئۇنىڭ «تۆكۈرۈك ماھارىتى» يۇقىرى بولغان بىلەن «ياغلىق ئېتىش» ھەرىكىتى ئوڭۇشلۇق بولمىدى. دەل شۇ چاغدا قول ياغلىق تېز قەدەم بىلەن تاماق توشۇۋاتقان كۈتكۈچى قىزنىڭ مۈرىسىگە تېگىپ قاڭقىپ چىقتى-دە، ئىشىك تۈۋىدىكى شىرە ئۈستىگە قويۇلغان شورپىغا «پوككىدە» چۈشتى. كۈتكۈچىنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ، ئاغزىنى ئېچىپلا قالدى. بىردەمدىلا ئاشخانا قىيا-چىياغا تولدى. بىر توپ ئادەم «خام سېمىز»نى ئوتتۇرىغا ئېلىپ «خام تالاش» قىلغىلى تۇردى. ئارىدىن ئىككى-ئۈچەيلەن ئۇنى سىلكىپ، تارتىشتۇرۇپ سىرتقا ئېلىپ چىقىپ كېتىشتى.

— ئوخشىغان پومىدۇر شورپىسى بولدى-دە، — دېدى كۆزەينەكلىك كىشى شىرەدىكىلەرگە قاراپ كۈلگىنىچە.

— ھەي، نەدىكىنى، — دېدى ئۇنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان بەستلىك يەگەت، — رەسمىي شالتاق شورپىسى دەڭلار.

ئاشخانىدا ئۇزۇنغىچە ۋاراڭ - چۇرۇڭ بېسىلمىدى. ئامىقىمىزمۇ كېچىكىپ چىقتى. بىز ئۈچەيلەن ئاماق يەپ بولۇپ يەنە شۇ قىزىقارلىق كۆڭۈلسىزلىكلەر ئۈستىدە پاراڭلاشقاچ بىر دەم كوچا ئايلىنىپ ياتاققا قايتتۇق. كىنو كۆرۈشكىمۇ ھەپسىلىمىز قالمىدى. بىز ياتاققا كىرىپلا بىر - بىرىمىزگە قاراپ يەنە كۈلۈشۈپ كەتتۇق. «خام سېمىز» يەنە ھېلىقى ئورنىدا ئاياغ تەرىپىنى ئوچۇق قويۇپ، باش تەرىپىنى يوتقانغا چىڭ پۈركەپ، مەززە قىلىپ خورەك تارتىۋاتاتتى. ئەجەبلىنەرلىكى، «تاقىرباش» نىڭ كارىۋىتىدا ناتونۇش سومكا، كىتاب ۋە بىرمۇنچە لاتا-لۇقىلار تۇراتتى. ئىككى پارچە كىتاب يەردە، ماتېرىيال سومكىسى، خاتىرە، قەلەم، كۆزەينەك دېگەندەك نەرسىلەر ئۈستەلدە قالايمىقان چېچىلىپ ياتاتتى. ئاڭغىچە ئىشىكتىن يېشى 60 لارغا تاقاشقان، ئاقارغان چاچلىرىنى رەتلىك تارىغان بىر مويسىپىت ئادەم، مورىسىگە بىر لۆڭگىنى ئارتىپ، بىر قولىدا سوپۇن، ساقال ئالغۇچ، يەنە بىر قولىدا چىش چوتكىسى ۋە چىش پاستىسى سېلىنغان كورۇشكىنى كۆتۈرۈپ كىرىپ كەلدى.

— سىلەرمۇ مۇشۇ ياتاقتا ياتامسىلەر، — دېدى ھېلىقى كىشى ئىللىق چىراي بىلەن. ئۇ گېپىنى تۈگەتمەيلا خورۇلدىغان ئاۋازنى ئاڭلاپ كارىۋاتقا قارىدى ۋە دەرھال يەردىكى كىتابلارغا، «تاقىرباش» نىڭ كارىۋىتىدىكى، ئۈستەلدىكى نەرسە-كېرەكلەرگە بىر قۇر قاراپ ھەيران بولدى.

— نېمە ئىشتۇ بۇ، بۇ ئادەم قاچانلاردا كىرىپ يېتىۋالغاندۇ، — دېدى ئۇ ئەجەبلىنىپ.

— ئادەم ئەمەس، ئالۋاستى ئۇ، — دېدي «تاقىرباش» نىڭ سەپرايى ئۆرلەپ.

— چاقچاقچىمۇ ئۇستا ئىكەنسىز... قىزىق ئىش، مەن بايىلا بېلەت كەستۈرگەن يېرىم سائەتمۇ بولمىدى تېخى، كۈتكۈچىلەردىن ئۇقۇشۇپ باقساق بولغۇدەك، بىر دەممىدىلا خورەككە چۈشۈپ كەتكىنىنى قاراڭلارچۇ بۇنىڭ، — ئاق چاچلىق كىشى نەرسە - كېرەكلىرىنى يىغىشتۇرغاچ بېشىنى چايقاپ كۈلۈپ قويدى.

— ئالۋاستى دېسىڭمۇ بولىدۇ، بۇ دۇشقاق ئالۋاستى بۇ، — دېدى «بۇغداي ئۆڭ» يەيگەنتىمۇ «تاقىرباش» نىڭ گېپىنى قۇۋۋەتلەپ، — بىر كۈن خورەك تارتىپ چىقتى، تۈۋا، نەدىن كېلىدىغاندۇ بۇنىڭغا ئۇيقۇ دېگەن.

— ئۇنداقتا بۇ ئادەم ئەسلى مۇشۇ ياتاقتىمىدى؟

— ھەئە، — دېدىم مەن جاۋابەن، — بىراق بۇ ياتاقنى باشقا مېھمانخانىغا يۆتكىلىپ كېتىمەن، دەپ چىقىپ كەتكەن. يەنە بۇ يەرگە كېلىپ يېتىۋاپتىغۇ - تاڭ.

— ھە، مۇنداق ئىش ئىكەن - دە. ئەگەر مېھمانخانىدىن كېتىپ قالسا، كارىۋات نومۇرىنى ئۆچۈرۈۋېتىدۇ. ئەگەر يېنىپ كەلگۈدەك بولسا باشقىدىن تىزىملىتىشى كېرەك - تە.

— مەن بۇنى ئويغىتىپ، كەشىنى توغرىلاي، — «تاقىرباش» دۈشكەلەپ، سىلكىشتۇرۇپ يۇرۇپ «خام سېمىز» نى ئويغاتتى. ئۇ كۆزلىرىنى ئۇۋۇلاپ، ئەتراپىغا نەزەر سالدى - دە، بىردىنلا قاڭقىغان توپتەك ئورنىدىن چاچراپ دەس تۇرۇپ كەتتى. مەن ئۇنىڭ نېرۋىسى بۇزۇلغان ئوخشايدۇ، دەپ قالدىم.

— ۋۇي، ماجۇيجاڭغۇ بۇ، قاچان كېلىپ قالدىڭىز؟ سالامەتلىكىڭىز قانداق؟

ئۆڭۈمۇ، چۈشۈمۇ بۇ؟ ئەتە كەلمەكچى ئەمەسمىدىڭىز؟...مەن سىزگىمۇ مۇنچىسى بار، ئايرىم ياتاق تىزىملىتىپ قويغان، ھەتتا تاماقنىمۇ ئايرىم قىلىشنى بۇيرۇغان. يولدا قىينالمىغانسىز، ھەي...مەن، مەن...

— سىز ئىككەنسىزغۇ، كىمكىن دەپ كېتىپتىمەن تېخى، ئايرىم ياتاق، ئايرىم تاماقنىڭ نېمە ھاجىتى. مەن سىزگە ئۇنداق دېمىگەنىغۇ...ھە، بۇرۇن كېلىۋاپسىزغۇ، دەمسىز؟ يىغىننى بىر كۈن بۇرۇن ئاچىدىغان بولۇپ قالدۇق. شۇڭا بۈگۈن كېلىشىم. ئىشلارنى ئورۇنلاشتۇرۇپ بولدىڭىزمۇ؟

«بۇغداي ئۆك» يىگىت دېرىزىگە قاراپ غودۇراپ قويدى:

— ئۇرمىسىمۇ داراڭلاپ تۇرىدىغان دۇمباقكەنغۇ بۇ!

— ئىش... ئىشلارنى دەمسىز؟ — دېدى «خام سېمىز» كېكەچلەپ، — ئىشلار جايىدا يۈرۈشۈۋاتىدۇ، ھەممىسى جايىدا شۇ..شۇ..ناھىيە دېگەندە ئادەم تاپماق ناھايىتى تەسكەن. بۇ خەقنىڭ قاشاڭلىقىنى گەپ قىلمايلا قويۇڭ. ھەممىلا يەرگە سىزدەك بىر باشلىق دورىكەن، دەپ قالدىم...سىز غەم قىلماڭ، ھەممە ئىش ئەتە بىر دەمدىلا ھەل بولىدۇ، قانچىلىك ئىشتى دەيسىز ئۇ... ئەكىلىڭ ماجۇيجاڭ، ئەكېلىڭ مەن يىغىشتۇراي. ھەي، مېنىڭ مۇشۇ گالۋاڭلىقىم... ھەي، ھەر قايسىڭ چىڭخۇاڭمياۋنىڭ بۇتىمۇ؟ نېمىگە قاراپ تۇرۇشىسەن، تاڭگازا چىشلىۋالغاندەك تاماشا كۆرۈپ تۇرۇپ كېتىشكىنىنى ماۋۇلارنىڭ. ماجۇيجاڭ قانداق ئادەم بىلەمسىلەر؟ — ئۇ ئەمدى ئاغزىغا كەلگىنىنى سۆزلەپ بىزنى ئىشقا بۇيرۇغىلى تۇردى. «بۇغداي ئۆك» كۈلۈۋېتىشتىن ئۆزىنى ئارانلا تۇتۇۋېلىپ، تەتۈر قاراپ ئاغزىنى قولى بىلەن چىڭ ئېتىۋالدى. مەن يا كۈلۈشۈمنى، يا غەزەپلىنىشىمنى بىلمەي گاڭگىراپ قالدىم.

«تاقىر باش» نىڭ ئەرۋاھى ئۇچتى.

— ھەي، خاپىلانباش، سەن ئادەممۇ، ئالۋاستىمۇ؟

— چاقچاق قىلما، بۇ ئادەمگە، — دېدى «بۇغداي ئۆك» «تاقىر باش» نىڭ مۈرىسىگە قولىنى ئېلىپ، — مەڭدەپ قالغاندەك تۇرىدۇ، تېخى ئۇيقۇسى ئېچىلمىدى ئەمەسمۇ، بىر ئاز ئېچىلىۋالسۇن،

«خام سېمىز» بىزگە ئالىيىپ قويۇپ، مايمۇندەك چەبدەسلىك بىلەن ماجۇيجاڭنىڭ نەرسە-كېرەكلىرىنى يىغىشتۇرۇشقا كىرىشتى. «تاقىر باش» يەردىكى كىتابنى شۇنداق قولغا ئېلىشىغا، ئۇنىڭ قولىدىن كىتابنى يۇلۇپ تارتىۋالدى.

— چوڭ سومكىنىڭ ئىچىدىكى نەرسەلەرنى چىقىرىۋېتىڭ — دېدى ماجۇيجاڭ «خام سېمىز»غا.

— مانا، ھازىر! — دېدى «خام سېمىز» پەرمانبەردارلىق بىلەن، — ئۇ سومكىنىڭ ئاغزىنى ئاچتى-دە، قولىنى قىزىق ياغقا تىقىۋالغاندەك دەررۇ تارتىۋېلىپ، سومكىنىڭ سىرتىمىسىنى ئېچىپ بىر چەتكە قويۇپ، كىتاب-خاتىرىلەرنى رەتلەشكە باشلىدى.

— ھەي، ماجۇيجاڭ، سىز ئۇقمايسىز، — دېدى «خام سېمىز» مۇلايىم قىياپەتتە، — بۇ يەردە ئاجايىپ ئىشلار بولۇپ تۇرىدۇ، — ئۇ يەنە بىزگە لاپ-لاپ قىلىپ كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا بىر نەچچە قېتىم قاراپ قويۇپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — ھېلىقى كۆتكۈچى دېگەن نەرسىلەرمۇ شۇنداق قوپال نەرسىلەر ئىكەن. كىشىنىڭ

نەرسە - كېرەكلىرىنى ئۆزىدىن سورىمايلا ئۇيياق، بۇياق قىلىۋەتكەن. ھۆكۈمەت شۇقىداق نېمىلەرنىمۇ پۇل بېرىپ باقىدىكەن. گايىدا «توۋا» دەپلا قالىمەن، تېخى ھېچنېمىدىن - ھېچنېمە يوقلا «جەرىمانە» دەپ تۇرۇۋېلىشىچۇ ئۇلارنىڭ. شۇنداق مۇتتەھەم دەڭا، بەكرەك يۈتىلىپ قويسىڭىزمۇ «جەرىمانە» ئالىدۇ ئۇلار، سىز ئۇقمايسىز ماجۇيجاڭ، ھېلىلا مېنىڭدىن ئون كوينى «جەرىمانە» دەپ، پەلكۇچتىن قىل سۇغۇرغاندەك سۇغۇرىۋالدى دەڭا، كىم بىلىدۇ ئۆزىنىڭ چۆنتىكىگە سالامدۇ تېخى ئۇ پۇلنى.

ئەمدى «تاقىر باش» نىڭ تاقىتى تاشتى.

— نېمانداق كاززاپ نېمە سەن، گەپ قىلماي تۇرسا، باشقىلارنى «ساراڭ» دەپ ئويلايدىغان ئوخشىمامسەن. سەندىن باشقا كىم چۈرۈۋېتىدۇ بۇ نەرسىلەرنى. كۆتكۈچىلەر ئەتىگەنلىك ناشتىدىن كېيىن تازىلىق قىلىدىغان تۇرسا.

— ھىم، قارا، بۇنىڭ مەككارلىقىنى. ھەر قايسىڭمۇ بۇنىڭ سىرتىدا ئەمەس. بەلكى باياتىن مەندىن ئۈچ ئالمەن دەپ، ماجۇيجاڭنىڭ نەرسىلىرىنى...

«بۇغداي ئۆڭ» يىگىت ئۇنىڭ گېپىنى چورتلا كەستى:

— بولدى قىل! چۈۋۈتقاڭ چۈۋۈلۈپلا كەتمىسۇن يەنە.

— كىشىگە تۆھمەت قىلىشقا نېمە ئاساسىڭلار بار؟ — «خام سېمىز» بوينىنى تولغاپ غودۇراپ قويدى.

— ساڭا يەنە قانداق ئاساس لازىمتى؟ — «تاقىر باش» «خام سېمىز» نىڭ تەلەپپۇزىنى دورىدى، — بىزغۇ ئۇچىمىز بىللە بولدۇق. سەن ھېلىقى كىر يۇيىدىغان خوتۇنۇڭنى ئىسپاتقا چاقىرىپ كېلەمسەن - يا؟

— قاراڭا، ماجۇيجاڭ، بۇ مۇتتەھەملەرنىڭ بىشەملىكىنى. ئەمدى مېنىڭ خوتۇنۇمنى چىشلەپ تارتقىلى تۇرىدىغۇ بۇلار. ئەگەر يەنە بىر دەم سۈكۈت قىلسىڭىز تېخى سىزگىمۇ ھۇرپىيىشتىن يانمايدىغاندەك قىلىدۇ. ئەلپازىنىڭ بۇزۇقلۇقىنى قارىماسىز بۇلارنىڭ.

— ھەي، تالاشقۇدەك نېمە ئىش بار. خاتالىق بولسا تۈزىتىش كېرەك. بۇنىڭدىن كېيىن دىققەت قىلسىڭىزلا بولىدىغۇ، ھە! قانداق دېدىم؟

— توغرا دېدىڭىز ماجۇيجاڭ، توغرا دېدىڭىز! ئەمما ماۋۇ نېمىلەر نېمىشقا مېنىڭ كۆزۈمگە كىرىپلىۋالىدۇ دەيمەنا، يا مەن بۇلارنىڭ قوغۇنلۇقىغا ئوغرىلىققا كىرمىسەم، — «خام سېمىز» بىر دەمدىلا سۇغا چۈشكەن ئىتتەك شۈمشىيىپلا كەتتى. ماجۇيجاڭ ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ قاقاقلاپ كۈلۈۋەتتى. ھەممىمىز قاتتىق كۈلگىنىمىزدىن ئۆزىمىزنى تۇتالماي قالدۇق. قورساقلىرىمىزنى چىڭ مۇجۇپ، كارىۋاتلارغا دومىلاپ كەتتۇق. ماجۇيجاڭنىڭ «ۋايجان» دېگەن ئاۋازى ئاڭلاندى. ماجۇيجاڭ باياتىن «خام سېمىز» چەتكە قويۇپ قويغان چوڭ سومكىدىن قولىنى تارتىپ ئالدى. ئۇنىڭ ھەسەل يۇقى قولىدىكى قان بىر دەمدىلا يەرگە تامچىدى. «خام سېمىز» نىڭ «خاسىيەتلىك ھۈنىرى» بىلەن سومكىدىكى ھەسەل قۇتىسى چېقىلىپ، سومكا ئىچىدىكى ھەممە نەرسە بۇلغانغان ئىدى.

— ۋاي، ماجۇيجاڭ، سىزنىڭ قولىڭىز، — دېدى «خام سېمىز» ئالاقزادىلىك بىلەن. ئۇنىڭ يۇمۇق كۆزلىرى يوغىناپ كەتتى،

ھەتتا چانىقىمدىن ئېتىلىپ چىقىپ كېتەيلا دەپ قالدى، — تېز بولۇڭلار، لاتا تېپىڭلار، لاتا! ھەي لاتىلار، بولساڭلارچۇ، نان قېپىلار!...ماجۇيجاڭ، مېنى كەچۈرۈڭ ماجۇيجاڭ. مەن خاتالىق ئۆتكۈزدۈم، جېنىم ماجۇيجاڭ...سىزنىڭ قولىڭىزغا سانجىلغان نەرسە مېنىڭ كۆزۈمگە سانجىلسىچۇ، ھەي، ئىست! نېمە پېشكەللىكتۇ بۇ؟ نېمىشقىمۇ مۇشۇنداق بىتەلەي تۇغۇلۇپ قالغان بەندە بولغىدىم، جېنىم ماجۇيجاڭ!

— مەرەز! — دېدى «تاقىر باش» گۈلدۈرمامىدەك ھەيۋەتلىك ئاۋاز بىلەن. «خام سېمىز» قاتتىق چۆچۈپ كەتتى. ئۆينىڭ ئىچى تىمتاسلىققا چۆكتى. ئۇنىڭ پۇت - قولىدا جان قالمىدى. ئۇ لەشسىدە تېزلىنىپ ئولتۇرۇپ قالدى. ئۇنىڭ ماجۇيجاڭغا ياكى «تاقىر باش» قا تىزلىنىۋاتقانلىقىنى بىلگىلى بولمايتتى.

1991 - يىل، يانۋار. ئۈرۈمچى

مۇشتەرىلەر دىققىتىگە:

«ئەدەبىي تەرجىمىلەر» ژۇرنىلى مەملىكىتىمىزدە چىقىۋاتقان خەنزۇچە گېزىت - ژۇرناللاردىكى پوۋېست، ھېكايە، شېئىر، نەسىر، ئەدەبىي ئاخبارات، ئەدەبىي خاتىرە، ئەدەبىي ئوبزور، نەزەرىيىۋى ماقالە، كلاسسىك ئەدەبىيات ۋە چەت ئەل ئەدەبىياتىنىڭ جەۋھەرلىرى بىلەن تەمىنلەيدىغان ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنال.

ژۇرنىلىمىزنىڭ ۋاكالەت نومۇرى: 58 — 51

باھاسى: 1.10 يۈەن.

كەڭ كىتابخانلارنىڭ ئۆزى تۇرۇشلۇق جايدىكى پوچتىخانىلارغا بېرىپ مۇشتەرى بولۇشىنى قىزغىن قارشى ئالىمىز.

ھۆرمەت بىلەن:

«ئەدەبىي تەرجىمىلەر» تەھرىر بۆلۈمى

ئۇيغۇر قىزى رىزۋانگۇل

(بىر پەردىلىك ئوپېرا)

فىردەۋس ئەزىزى

ۋاقتى: 1947 - يىل.

روللاردا:

رىزۋانگۇل: 18 ياشلاردا، مىللىي ئارمىيە ھەمشىرىسى. بىر ئوفىتسېر ۋە بەش - ئالتە مىللىي ئارمىيە جەڭچىلىرى. قىش، تاڭ سەھەر.

سەھنىنىڭ سول تەرىپىدىكى بىر قانچە دەرەخ يېنىغا يېقىلغان گۇلخاننى چۆرىدىشىپ بەش - ئالتە نەپەر مىللىي ئارمىيە جەڭچىلىرى ئولتۇرۇشقان بولۇپ، بىر ئوفىتسېر ئاكاردىئوندا، يەنە بىر جەڭچى راۋابتا مۇڭلۇق «جەڭچىلەر مارشى» نى چالماقتا. ئەتراپىدىكى جەڭچىلەر دەسلەپتە دىماقتا، ئاندىن ئومۇمىي خور ئېيتىدۇ:

ۋەتەننىڭ ئوغلىمىز، جەڭگىۋار جەڭچىمىز،
فرونتلاردا دۈشمەن بىلەن جەڭ قىلىمىز.
ئازادلىق، ھۆرلۈك ئۈچۈن قانلار تۆكۈپ،
دۈشمەنلەرگە ئەجەللىك زەربە بېرىمىز.

«+» بەلگىلىك ھەمشىرە سومكىسىنى ئاسقان رىزۋانگۇل دەل - دەرەخلەرنىڭ كەينىدىن ئوتۇن كۆتۈرۈپ چىقىپ كېلىدۇ ۋە گۇلخانغا ئوتۇن تاشلايدۇ. گۇلخان تېخىمۇ ئۇلغىيىپ يېنىشقا باشلايدۇ. ئوت يالقۇنى سەھنىنىڭ ئوڭ تەرىپىدە بۇرجىكى چىقىپ تۇرغان تۈگمەننى ۋە ئۆگزىلەردىن ساڭگىلاپ تۇرغان قار - مۇزلارنى يورۇتىدۇ.

ئالغا! ئالغا! چاپقىن دۈشمەننى!
ھۇررا! ھۇررا! قىرغىن مەلئۇننى.
قانلار كېچىپ تاغ - داۋان ئېشىپ،
ۋەتەن قوينىدىن قوغلا دۈشمەننى!

ناخشىدىن كېيىن لەرزان ۋە شوخ ئۇسسۇل مۇزىكىسى چېلىنىدۇ.

بىر ياش ئەسكەر ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ ئۇسسۇل ئوينايدۇ. يەنە بىر جەڭچى يەردىن ئىككى تال تاشنى ئېلىپ مۇزىكىغا تەڭكەش قىلىپ چاقىلدىتىپ چالىدۇ.

يىگىت تۈرلۈك قىزىق ھەرىكەتلەرنى قىلىپ رىزۋانگۈلنى ئۇسسۇلغا تارتىدۇ. رىزۋانگۈل سەل تارتىنىپراق + بەلگىلىك سومكىسىنى يېشىۋېتىپ، نازكەرەشمە ھەرىكەتلەر بىلەن ئۇسسۇلغا چۈشىدۇ. بۇ ئىككىسى بىر - بىرىگە يېقىنلىشىپ ئاشىق - مەشۇقلاردەك ئۇسسۇل ئوينىشىدۇ. يىگىت چاققان ھەرىكەتلەر بىلەن رىزۋانگۈلنىڭ ئالدى تەرىپىگە ئۆتۈۋالىدۇ. رىز-ۋانگۈل قولىدىكى ياغلىق بىلەن يىگىتنى يەڭگىل ئۇرماقچى بولىدۇ. يىگىت ئۇنىڭ ياغلىقىنىڭ ئۇچىنى تۇتۇۋالىدۇ. قىز ناز بىلەن ياغلىقىنى تارتىپ ئۇسسۇل ئويناشنى داۋاملاشتۇرىدۇ. ئىككىسىنىڭ ئوتلۇق مۇھەببەتلىك كۆزلىرى بىر - بىرىگە تىكىلىدۇ. قىز ئىختىيارسىز ياغلىقنى قويۇۋېتىدۇ. يىگىت قىزنىڭ كۆزلىرىگە تىكىلىپ تۇرۇپ ياغلىقنى ئاستاغىنە لېۋىگە تەگكۈزىدۇ، ئۇسسۇل داۋاملىشىدۇ. ئۇپۇق ئاستا - ئاستا ئاقىرىشقا باشلايدۇ.

ئېگىز - ئېگىز دۆڭلەر، دەرەخلەر كۆرۈنۈشكە باشلايدۇ.

دۆڭ تەرەپتىن بىر خەۋەرچى ئەسكەر ئالدىراش كىرىدۇ.

— دوكلات. دۈشمەن ھۇجۇم قىلىپ كېلىۋاتىدۇ، يېقىنلا كېلىپ قالدى.

دۈشمەننىڭ پىلىموتىدىن ئوق ئېتىلىشقا باشلايدۇ.

چەڭچىلەر جەڭ ھالىتىگە ئۆتىدۇ. (مۇزىكا جەڭچىلەر مارشى) ھېلىقى ئۇسسۇلچى يىگىت رىزۋانگۈلگە ياغلىقنى بېرىشكە ئۈلگۈرەلمەي قوينىغا سالىدۇ - دە، دەرەخنىڭ كەينىگە ئۆتۈپ سەپداشلىرى قاتارى دۈشمەنگە پىلىموتتىن ئوق ياغدۇرىدۇ. بىر جەڭچى تۈگمەن تەرەپكە ئۆمىلەيدۇ - دە، ئاز قالغاندا ئوق تېگىپ يىقىلىدۇ. رىزۋانگۈل ئوق ياغمۇرىغا قارىماستىن، ھەر تۈرلۈك ئۇسسۇل ھەرىكەتلىرىنى قىلىپ يارىدار جەڭچىنىڭ يېنىغا بارىدۇ - دە، ئۇنى يۈدۈپ ئېلىپ چىقىدۇ.

بايىقى ئۇسسۇلچى يىگىت بىردەم ئۆمىلەپ، بىردەم سەكرەپ تۇرۇپ، بىردەم يەردە دومىلاپ، دۈشمەنگە پىلىموتتىن ئوق ياغدۇرۇپ يۈرۈپ تۈگمەننىڭ يېنىغا بېرىۋالىدۇ ۋە تۈگمەننى دالدا قىلىپ تۇرۇپ دۈشمەن پوتەيىگە گىرانات ئاتىدۇ. پوتەي پارتلايدۇ. يىگىت ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ جەڭچىلەرگە «ئالغا!» دېگەن ئىشارەتنى قىلىشىغا پوتەيدىن ئوق ئېتىلىدۇ. يىگىتكە ئوق تېگىپ تولغىنىپ يىقىلىدۇ. جەڭچىلەر ۋەھىمىگە چۈشىدۇ. رىزۋانگۈل قەيسەرلىك بىلەن يېتىپ، ئۆمىلەپ - چۆگىلەپ يۈرۈپ يىگىتنىڭ يېنىغا بارىدۇ ۋە ئۇنىڭ يارىلانغان بېشىنى تاڭىدۇ. ئۇنى يۈدۈپ مېڭىشىغا ئوق تېگىپ دەلدەڭشىپ يىقىلىدۇ، چىشىنى چىشلەپ يارىدار يىگىتنى سۆرەپ يەر بېغىرلاپ ئۆمىلەپ ئىلگىرىلەيدۇ ۋە ھالسىراپ، بىردەم توختى-ۋېلىپ ئۆمىلىشىگە يەنە ئوق تېگىدۇ. رىزۋانگۈل سەل كۆتۈرۈلۈپ يىقىلىدۇ.

ئوفىتسېر يىگىت يۈگۈرۈپ، دومىلاپ دۈشمەن پوتەيىنى ئوققا تۇتۇپ يۈرۈپ تۈگمەنگە بېرىۋالىدۇ ۋە پوتەيگە گىرانات ئاتىدۇ. پوتەي شىددەتلىك پارتلايدۇ. سىرتتىن «ھۇررا!» ئاۋازلىرى ھۇجۇمغا ئۆتكەن ئاۋازلار ئاڭلىنىپ تۇرىدۇ. «جەڭ مارشى» كۈچىيىدۇ. پارتلاش ۋە ئوق ئاۋازلىرى ئاڭلىنىپ تۇرىدۇ. پوتەي تەرەپتىن دۈشمەن ئاق بايراق چىقىرىدۇ.

ئوفىتسېر يىگىت ۋە باشقا جەڭچىلەر رىزۋانگۈل بىلەن ياردار يىگىت-نىڭ قېشىغا يۈگۈرۈپ كېلىشىدۇ ۋە ئىككىسىنى يۆلەيدۇ. ئەتراپ ئاستا-ئاستا تىنچىيدۇ. (مۇڭلۇق مۇزىكا چېلىنىدۇ) رىزۋانگۈل ئاستا كۆزىنى ئېچىپ خاۋاتىرلىنىپ ئەتراپقا قارايدۇ ۋە يېنىدىكى ياردار يىگىتنى كۆرۈپ خاتىرجەم بولىدۇ.

رىزۋانگۈل ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ، ئاسماندىكى قۇياشقا، ۋەتەن دىيارىغا ۋە سەپداشلىرىغا تويماي تەلمۈرۈپ قارايدۇ ۋە ئۇلارنىڭ قولىنى بىردىن-بىردىن تۇتۇپ «ۋىدالىشىش» ئۇسۇلىنى ۋە «دۈشمەنگە نەپرەت» ئۇسسۇلىنى ئويناپ سەپداشلىرىنى «دۈشمەننى تولۇق يوقىتىپ ۋەتەننى ئازاد قىلىش» قا رىغبەتلەندۈرىدۇ.

ياردا يىگىت قويىنىدىن رىزۋانگۈلنىڭ قىزىل ياغلىقىنى ئېلىپ ئۇنىڭغا سۇنۇشىغا رىزۋانگۈل يۈرىكىنى تۇتۇپ دەلدەڭشىپ يىقىلىدۇ، ئوفىتسېر يىگىت يۆلىۋالىدۇ. ھەممە خاۋاتىرلىنىپ قىزغا تەلپۈنىدۇ. رىزۋانگۈل سەپداش-لىرىغا، ئۆزىگە ياغلىقىنى تەڭلەپ تەلمۈرۈپ تۇرغان يىگىتكە قاراپ بىرلا كۆتۈرۈلۈپ جان ئۈزىدۇ.

يۈرەكنى ئەزگۈزەك مۇڭلۇق ۋە قايغۇلۇق ئىسكىرىپكىدا ئورۇنلانغان مۇزىكا چېلىنىدۇ. ھەممە باشلىرىدىكى شەپكىلىرىنى ئېلىپ ماتەم تۇتىدۇ. خۇددى كۈننىڭ يۈزىنى قارا بۇلۇت قاپلىغاندەك سەھنە ئاستا قاراڭغۇلىشىدۇ. پىروژېكتور نۇرىدەك يورۇقلۇق يىگىتنى يورۇتىدۇ. ئۇ رىزۋانگۈلنىڭ قىزىل ياغلىقىنى باغرىغا بېسىپ «رىزۋانگۈلنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى، لېكىن ئۇنىڭ ۋاقىتسىز لېكىن ۋەتەن ۋە خەلق ئۈچۈن، ئۆزى ئۈچۈن ئۆلۈپ كەت-كەنلىكىنى ئىپادىلەيدىغان ئۇسسۇلنى يىغلاپ تۇرۇپ ئوينايدۇ (سەھنە يورۇپ بۇرۇنقى ھالىتىگە كېلىدۇ) يىگىت يەردە سوزۇلۇپ ياتقان رىزۋانگۈلنىڭ يۈزىنى ئېھتىيات بىلەن يىغلاپ تۇرۇپ ياپىدۇ ۋە ئورنىدىن دەس تۇرۇپ «دۈشمەندىن چوقۇم قىساس ئالىمەن» دەپ ئوڭ قولىنى كۆتۈرۈپ قەسەم قىلىدۇ. جەڭچىلەر قوراللىرىنى ئاسمانغا قارىتىپ ۋىدالىشىش ئوقىنى ئاتىدۇ (ئۈچ ۋىلايەت مارشى ئېيتىلىدۇ). يىگىت مىللىي ئارمىيە بايرىقىنى كۆتۈرۈپ ئالغا ئىلگىرىلىگەن ھەرىكەتنى قىلىدۇ. ئوفىتسېر قىزنى كۆتۈرۈپ ياندايدۇ. باشقا جەڭچىلەر قوراللىرىنى بەتلەپ ھۇجۇمغا ئۆتكەن ھەرىكەتنى قىلىدۇ.

سىرتتىن «ھۇررا!» ئاۋازلىرى، مىنا ۋە بومبىلارنىڭ ئۇچقان، پارتلىغان ئاۋازلىرى، پىلىموتنىڭ شىددەت بىلەن ئېتىلغان ئاۋازلىرى ئاڭلىنىپ تۇرىدۇ. «جەڭچىلەر مارشى» داۋاملىق ئېيتىلىپ تۇرىدۇ، پەردە ئاستا-ئاستا يېپىلىدۇ.

«سونېت» ھەققىدە ئىككى ئېغىز سۆز

ئابدۇللا تالىپ

سونېت — ئىتالىيانچە «سوننېتو» دېگەن سۆزدىن كېلىپ چىققان بولۇپ، «تەسەۋۋۇر يەكۈنى» دېگەن ئۇقۇمنى بىلدۈرىدۇ. سونېت ئاتالغۇسى ئەڭ دەسلەپ ئىتالىيىدە — ئەدەبىيات - سەنئەت ئويغىنىش مەزگىلى (1200—1600 - يىللار) دا مەيدانغا كەلگەن. شېئىرىيەتنىڭ بۇ شەكلىنى تۇنجى قېتىم ئىتالىيان شائىرى فرانسىسكو پېتراك (1304—1374) ئىجاد قىلغان ۋە ئۆزىنىڭ ھېسابسىز نۇرغۇن لىرىك ھېسسىياتلىق سونېتلىرى بىلەن داڭ چىقارغان. ئەدەبىيات - سەنئەت ئويغىنىش ھەركىتىنىڭ پۈتۈن ياۋروپا ئەللىرىگە كېڭىيىشىگە ئەگىشىپ سونېتنىڭ تەسىرىمۇ ئىتالىيە چېگرىسىدىن ھالقىپ ئۆتۈپ، ئەنگلىيە، فرانسىيە، گېرمانىيە ۋە روسىيە شائىرلىرىنىڭ قەلبىنى ھاياجانغا سالدى. كېيىن، ئەنگلىيىدە سونېتقا كۆرۈنەرلىك ئىسلاھات كىرگۈزۈلدى. نەتىجىدە ياۋروپا ئەدەبىيات سەھنىسىدە سونېتشۇناسلىق يېڭى بىر باسقۇچقا قەدەم قويدى. شۇنىڭ بىلەن بىللە سونېت پېتراك شەكلى ۋە شېكىسپىر (1564—1616) شەكلى دەپ ئىككى چوڭ شەكىلگە ئايرىلدى. ياۋروپا سونېتشۇناسلىرىنىڭ بەزىلىرى پېتراك شەكلىگە مايىل بولسا، يەنە بەزىلىرى شېكىسپىر شەكلىگە مايىل بولدى. كېيىنچە، شېكىسپىر شەكلى مۇتلەق ئۈستۈنلۈككە ئېرىشتى. «4 - ماي ھەركىتى» دىن كېيىن ئېلىمىزگە تونۇشتۇرۇلغان سونېت شەكلى — دەل شېكىسپىر شەكلى بولۇپ، (ئون تۆت مىسرالىق شېئىرلار» («十四行诗») دېگەن ئاتالغۇ بىلەن جۇڭگو ئەدەبىيات لۇغىتىگە كىردى. دېمەك دۇنيانىڭ كۆپ جايلىرىدا شېكىسپىر شەكلى قوبۇل قىلىنىپمۇ رۇس شائىرلىرى پېتراك شەكلىنى ئىستېمال قىلدى. ئا. سىرداشنىڭ «تەڭرىتاغ»دا ئېلان قىلىنغان سونېتلىرى ئەنە شۇ پېتراك شەكلىگە مەنسۇپ.

بىز تۆۋەندە سونېتنىڭ ئاشۇ ئىككى خىل شەكلىنى سېلىشتۇرۇپ كۆرەيلى:

I پېتراك شەكلى: بۇ شەكىلدىكى سونېتنىڭ ھەر بىر كۇپلېتى ئون تۆت مىسرادىن تەركىب تاپىدۇ ۋە تۆت گۇرۇپپىغا ئايرىلىدۇ. ئالدىنقى ئىككى گۇرۇپپىسى تۆت مىسرالىقتىن، كېيىنكى ئىككى گۇرۇپپىسى ئۈچ مىسرادىن تۈزۈلىدۇ. قاپىيە سىخېمىسى: ئا. ب. ب. ئا + ئا. ب. ب. ئا + ئا. ئا. ب + ئا. ئا. ب بولۇپ كېلىدۇ.

II شېكىسپىر شەكلى: ئون تۆت مىسرانىڭ ئالدىنقى ئۈچ گۇرۇپپىسى تۆت مىسرادىن، كېيىنكى گۇرۇپپىسى ئىككى مىسرا بولۇپ قۇرۇلىدۇ. قاپىيە تۈزۈلۈشى: ئا. ب ئا. ب + ئا. ب. ئا. ب. ± ئا. ب. ئا. ب + ب. ب بولۇپ كېلىدۇ.

ئوكتاۋىيو پاز جۇڭگو ئەدەبىياتى توغرىسىدا

سوئال: سىز ئەزەلدىنلا جۇڭگو شېئىرلىرىغا قىزىقىسىز. شۇنداقلا بۇرۇن جۇڭگو شېئىرلىرىنى تەرجىمە قىلغان ئىدىڭىز. مۇشۇ ھەقتە سۆزلەپ بەرسىڭىز قانداق؟

جاۋاب: مەن خەنزۇ تىلىنى بىلمەيمەن. لېكىن جۇڭگو شېئىرلىرىنى ياخشى كۆرىمەن. شۇنىڭ ئۈچۈن ئىنگلىز تىلى ۋە فرانسۇز تىلىدىكى تەرجىمىدىن قايتا تەرجىمە قىلىمەن. مېنىڭ تەرجىمەم پەقەت شېئىرى مۇھىت، شېئىرى كەيپىيات، مەزمۇن ۋە ئاھاڭدىن ئىبارەت. مېنىڭ قىزىقىدىغىنىم ئاساسلىقى تاڭ دەۋرىدىكى شېئىرلار، مەن ئىنگلىز ۋە فرانسۇز تىلىدىكى نۇرغۇن ئوخشاش بولمىغان تەرجىمىلەرنى سېلىشتۇرۇپ تەتقىق قىلىپ ئاندىن ئىسپان تىلىدا يېزىپ چىقىمەن. بۇ خىل ئۇسۇل بىلەن لى بەي، دۇپۇ، ۋاڭۋېي، سۇڭ سۇلالىسى شائىرى سۇشى، ئۇندىن باشقا خەنيۈنىڭ نەسىرلىرىدىنمۇ ئازراق تەرجىمە قىلدىم.

سوئال: بۇ تەرجىمىلەر ئىسپان تىلىدا نەشىر قىلىنغاندىن كېيىن قانداق ئىنكاسلار بولدى؟

جاۋاب: ئىنكاسلار ناھايىتى ياخشى ھەم قىزغىن بولدى. ھەتتا 70-يىللارنىڭ ئاخىرى ۋە 80-يىللارنىڭ باشلىرىدىكى ياش بىر ئەۋلاد مېكسىكا شائىرلىرىنىڭ كۆپچىلىكى بۇ شېئىرلارغا ناھايىتى قىزىقىپ قالدى. ھەتتا شەرق كەيپىياتىغا تەقلىد قىلىدىغان ۋە ئۇنىڭغا چوقۇنىدىغانلارمۇ بولدى.

سوئال: بەزى تەنقىدچىلەرنىڭ قارىشىچە شەرق پەلسەپىسى سىزگە خېلى زور تەسىر كۆرسەتكەن. مۇنداقچە ئېيتقاندا شەرق پەلسەپىسىنى تىلغا ئالغان ئەسەرلىرىڭىزدا تەنقىدچىلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ سۆزى يېرىم-ياتا. بۇ ھەقتە سىز ئازراق چۈشەنچە بېرىپ ئۆتسىڭىز قانداق؟

جاۋاب: شۇنداق. ئۆز ۋاقتىدا مەن ھىندىستانغا ئەلچى بولۇپ بېرىپ ئالتە يىل تۇرۇپ قالدىم. شۇڭلاشقا مەندە بۇددىزم پەلسەپىسىگە نىسبەتەن قىزىقىش پەيدا بولدى. ئەمەلىيەتتە مەن جۇڭگو پەلسەپىسىگە ئەزەلدىنلا ناھايىتى قىزىقىمەن. بۇ جۇڭگو ئەدەبىياتىغا بولغان قىزىقىشتىن كېلىپ چىققان. ئەلۋەتتە مەن ئالىم ئەمەس. چوڭقۇر تەتقىق قىلىشتىن سۆز ئاچالمايمەن. لېكىن مەن جۇڭگو بۇددىزم تەلىماتى ۋە تەرىقەتچىلەر ئىدىيىسىگە دائىر تەرجىمە ئەسەر ۋە تونۇشتۇرۇشلارنى خېلىلا كۆپ ئوقۇدۇم. بولۇپمۇ تەرىقەتچىلەر ئىدىيىسى، لاۋزى ۋە جۇڭزى ئەسەرلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئوقۇدۇم. مەندە تەرىقەتچىلەرگە ئالاھىدە بىر قىزىقىش بار. مېنىڭ ھېس قىلىشىمچە تەرىقەتچىلەر پەلسەپىسىنىڭ شېئىرىيەتكە بولۇپمۇ تىلشۇناسلىققا نىسبەتەن ناھايىتى زور قوزغىلىش رولىنى ئوينايدىغانلىقى ئېنىق. مەن ئەدەبىي ئوبزورلىرىمدا، شېئىرىيەتنىڭ سىرىنى مۇھاكىمە قىلغان چاغلىرىمدا كۆپ قېتىم تەرىقەتچىلىك ئىدىيىسىدىن پايدىلاندىم. بولۇپمۇ «يوقلۇق» ۋە «بارلىق» تەرەپلەردە.

سوئال: ئۇزۇندىن بېرى سىز لاتىن ئامېرىكىسى ئەدەبىياتى مۇنبىرىدىكى ئاتاقلىق يازغۇچىلار ئىچىدە شەرققە نىسبەتەن باشتىن-ئاخىر قىزىقىپ كېلىۋاتىسىز.

ھازىرقى ئوتتۇرا ياش ۋە ياشلارنىڭ بۇ مەسىلە ھەققىدىكى ئەھۋالى قانداق؟

جاۋاب: بەزىلەردە ياپون ۋە جۇڭگو شېئىرىيىتىگە بەزىبىر قىزىقىشلار بار. ئەمما بۇلار كۆپ ئەمەس. قىزىقىشىمۇ ئانچە چوڭقۇر ئەمەس. بەلكىم مېنىڭ ئۇچراتقانلىرىم ئازدۇر.

سوئال: سىز شەرق پروزىسىنى پەقەتلا تىلغا ئېلىپ باقمىدىڭىز. سىزدە پروزىغا نىسبەتەن زادىلا قىزىقىش يوقمۇ ـ قانداق؟

جاۋاب: ياق ئۇنداق ئەمەس. ئەمەلىيەتتە مېنىڭ ئوقۇغانلىرىم ئاز ئەمەس. جۇڭگونىڭ كىلاسسىك رومانى «قىزىل راۋاقتىكى چۈش» نىڭ ئىنگلىزچە ۋە فرانسۇزچە تەرجىمىسىنى، ئۇنىڭدىن باشقا بىر قىسىم ھېكايىلەرنىڭ ئىنگلىزچە تەرجىمىسىنى ئوقۇغانمەن. ئەمما ھازىر ئىسمىنى ئەسلىيەلمەيمەن. مەن يەنە «تارىخنامە» نىڭ ئالدى بىلەن فرانسۇز تىلىدىكى تەرجىمىسىنى، كېيىن ئىنگلىز تىلىدىكى تەرجىمىسىنى ئوقۇدۇم. ئەمما مەن يەنىلا فرانسۇز تىلىدىكى تەرجىمىسىنى ياخشى كۆرىمەن. چۈنكى ئۇ بىر قەدەر تولۇق. ئىنگلىز تىلىدىكى تەرجىمىسىنىڭ سالمىقى ۋە تەبىئىيلىكى سەل ئاجىز.

سوئال: جۇڭگو ھازىرقى زامان ئەدەبىياتى بىلەن تونۇشلۇقىڭىز بارمۇ ـ يوق؟ سىزنىڭ قىزىقىشىڭىز كىلاسسىك ئەدەبىياتتىكىلا قالىدۇ؟

جاۋاب: مېنىڭ جۇڭگو ھازىرقى زامان ئەدەبىياتى بىلەن بىرىنچى قېتىملىق تونۇشۇشۇم يەنىلا شېئىر تەرەپتىن بولدى. ئېھتىمال 40 يىللار بولغاندۇ. ئۇ ۋاقىتتا مېنىڭ ئوقۇغىنىم بىر نەپەر ئەنگلىيە يازغۇچىسى بىلەن بىر نەپەر جۇڭگولۇق ئالىم بىرلىكتە تەرجىمە قىلغان «جۇڭگو ھازىرقى زامان شېئىرلىرىدىن تاللانمىلار» ئىدى.

سوئال: ئارىدىن ئۇزۇن يىللار ئۆتتى. ھازىر سىزدە ئەنە شۇ شېئىرلار توغرىسىدا قانداق تەسىراتلار بار؟

جاۋاب: كونكرېت، ئىنچىكە تەركىبلەر يادىمدا يوق. پەقەت ئېسىمدە قېلىشىچە ئۆز ۋاقتىدىكى جۇڭگو شېئىرىيىتىنىڭ ئۈزۈلۈپ قالماي ئۈزلۈكسىز تەرەققىي قىلغانلىقى، جۇڭگودىكى ھەر خىل ئۆزگىرىشلەر تۈپەيلىدىن بىر ئىزدا توختاپ قالمىغانلىقى ئادەمنى خېلىلا خاتىرجەم قىلىدۇ. سىلەر ئەسلىدىنلا شېئىر مىللىتى.

سوئال: قارىغاندا سىزنىڭ جۇڭگو ئەدەبىياتىغا بولغان قىزىقىشىڭىز بىزنىڭ پەرىزىمىزدىنمۇ ئېشىپ چۈشىدىغاندەك تۇرىدۇ. شۇنداق ئىكەن مەن يەنە بىر نەچچە سوئال سورىسام بولغىدەك. خاتالاشمىسام سىز يەنە ھازىرقى زامان ھېكايىلىرىنىمۇ ئوقۇغانسىز؟

جاۋاب: ئوقۇغىنىم يەنىلا شۇ ھەممە كىشىلەر ئوقۇغان لۇشۈن بىلەن باجىننىڭ تەرجىمە ئەسەرلىرىدىن ئىبارەت.

سوئال: ماۋدۇننىڭچۇ؟

جاۋاب: ماۋدۇننىڭ «تۈن» دېگەن رومانىنىڭ ھەجمى ناھايىتى چوڭ. ئۇزۇندىن بېرى كىتاب ئىشكابىمغا تىزىقلىق تۇرىدۇ. ئوقۇشقا پەقەتلا پۇرسەت چىقمىدى.

سوئال: يېڭى زامان جۇڭگو ئەدەبىياتىدىن خەۋىرىڭىز بارمۇ ـ يوق؟

جاۋاب: كۆرگەنلىرىم ئانچە كۆپ ئەمەس. تەرجىمە قىلىنغانلىرىمۇ ناھايىتى ئاز. مېنىڭ قىزىقىدىغىنىم يەنىلا شېئىر. شۇڭلاشقا بىر قىسىم تەيۋەن يېڭى زامان

(داۋامى 104 ـ بەتتە)

ئىككى ھېكايە

جەزىرە بۇرھانوۋا

تەھرىردىن:

سوۋېت ئۇيغۇر يازغۇچىسى جەزىرە بۇرھانوۋا 1932 - يىلى ئالموتا شەھىرىدە تۇغۇلغان، باللىق ۋە ياشلىق دەۋرى غۇلجا شەھىرى بىلەن توققۇزتارا ناھىيىسىدە ئۆتكەن. 1961 - يىلى سوۋېت ئىتتىپاقىغا چىقىپ ئولتۇراقلىشىپ، «كوممۇنىزم تۇغى» ۋە «يېڭى ھايات» گېزىتلىرىدە تەھرىر ۋە مۇخبىر بولۇپ ئىشلىگەن. تۆۋەندە ئۇنىڭ ئىككى ھېكايىسىنى دىققىتىڭىزلارغا سۇنىمىز.

ئاقلانمىغان ئانا سۈتى

بۈگۈن قۇياش نۇرىنى بۆلەكچىلا سېخىلىق بىلەن چاچماقتا. كىشى قەلبىنى ئاجايىپ ھېس-تۇيغۇلار چىرمىۋالغاندەك ھەممە نەرسە شۇنچىلىك گۈزەل ۋە كۆڭۈللۈك كۆرۈنىدۇ. كاككۇك ئاۋازچۇ تېخى...

ئىھ ماي! قانچىلىك گۈزەل، قانچىلىك ھېكمەتلىكسەن. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ سېنى «ماي-ھېكمەتكە باي» دەيدىكەن-دە...

يولدىشىمغىمۇ مۇشۇ گۈزەللىك تەسىر قىلدىمۇ، بىلمەيمەن ئۇ «ھەممە ئىشلىرىڭنى تاشلىغىنا، بەرىبىر ئىش دېگىنىڭ تۈگىمەيدۇ-غۇ، ياخشىسى ئىستىراھەت بېغىغا بېرىپ ئايلىنىپ، دەم ئېلىپ كېلەيلى»-دېدى. بۇ تەكلىپكە مەنمۇ دەرھال قوشۇلدۇم.

باغقىمۇ كەلدۇق. دەرۋازىدىن كىرىپ-چىقىۋاتقان ئادەم سان-ساناقسىز، ھەممە گۈزەل مەنزىرىنى تاماشا قىلماقتا. بىزمۇ ئۇزاق ئايلىنىپ يۈرگەندىن كېيىن، گۈللەر ئارىسىدىكى بوش ئورۇندۇقلارنىڭ بىرىدە تۆرلۈك مودىلاردا كىيىنگەن قىز-يىگىتلەرگە ۋە باشقىلارغا قاراپ دەم ئېلىپ ئولتۇردۇق. مانا، چىرايلىق كىيىنگەن ياش ئەر-ئايال بەش ئالتە ياشلاردىكى بىر كىچىك قىزنى يېتىلەپ توپتوغرا بىز ئولتۇرغان يەرگە قاراپ كېلىۋاتىدۇ. يېقىن كەلگەندىن كېيىن ئايال يېقىملىق تەبەسسۇم بىلەن «ئادىلەم ھەدە، ئاكا، قانداق ئەھۋالىڭلار، سىلەرنىمۇ كۆرىدىغان كۈن بولىدىكەن-غۇ!» دەپ قۇچاقلاپ كۆرۈشتى. مەن تونۇيالمىغانلىقىمنى بىلدۈرمەي قۇچاقلاپ كۆرۈشتۈم. ھال-ئەھۋال سوراشتۇق...

— ھەدە، ئاكا، سىلەر مېنى تونۇمايۋاتسىلەرغۇ دەيمەن — دېدى ئايال ئۆزىنى تونۇشتۇرۇپ، — مەن بىر چاغلاردىكى قوشنائىڭلار ساربخان مومايىنىڭ نەۋرىسى روزاغۇ. بۇ يولدۇشۇم، بۇ بولسا مېنىڭ قىزىم زۆھرەت.

ئايال شۇنداق دەپ قىزىغا ئېگىلىپ قاراپ قويدى.

— ھە، ھە، ۋاي تۇۋا، مۇنۇ قىزنىڭ چوڭ بولۇپ كەتكىنىنى قاراڭلار، — دەپ

قايتىدىن تىنچ-ئامانلىق سورىشىپ، سارىخان چوڭ ئانامنى سورىدۇق. روزا بولسا ئۇنىڭ ساق-سالامەت ئىكەنلىكىنى ئېيتتى: «مومام يېقىندا سەكسەن ياشقا تولدى. ئۆزى تېخى تىمەن، بىراق كۆزى بىرئاز ناچارلىشىپ قالدى...» بىز مۇشۇ خىلدا خېلى پاراڭلىشىپ ئولتۇرۇشقاندىن كېيىن روزا ئۆيىنىڭ ئادرېسىنى بەردى. ئۇلار خوشلىشىپ، ئىلگىرى مېڭىپ كەتتى. بىز ئولتۇرۇپ قالدۇق.

شۇ ئۇچرىشىشتىن كېيىن خېلى ئۆتۈپ، روزا ھېيت كۈنى بولدى. سارىخان چوڭ ئانامنى ھېيت مۇناسىۋىتى بىلەن يوقلاپ كېلەيلى دەپ، روزا بەرگەن ئادرېس بويىچە ئۇلارنىڭ ئۆيىنى تېپىپ كەلدۇق. دەرۋازىدىن كىرىشىمىزگە بىزنى روزانىڭ ئاپىسى رىزۋانگۈل ئىنتايىن خۇشاللىق بىلەن قارشى ئالدى.

— ۋىيەي، تۇۋا! كۈن قاياقتىن چىقتى... — دېگەندەك يېقىملىق سۆزلىرى بىلەن ئۆيگە باشلىدى.

سارىخان چوڭ ئانام پاكىز كىيىنىپ، تۆت قەۋەت كۆرپىنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇپتۇ.

— ئاپا مېھمانلار كەلدى، ئادىلەم بىلەن ئەنۋەر سىزنى يوقلاپ كەپتۇ، — دېدى رىزۋانگۈل. ئانا ئورنىدىن تۇرماقچى بولۇۋىدى، بىز:

— ئولتۇرسىلا چوڭ ئاپا، — دەپ ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ قۇچاقلىشىپ كۆرۈشتۇق، ئۇ ھاياجان ئىلكىدە لەۋلىرى تىترەپ، كۆڭلى بۇزۇلۇپ، كۆزىنى يېشىنىڭ ئۇچى بىلەن ئېرتىپ تۇرۇپ دېدى:

— تۇۋا، سىلەرنىڭ يېنىڭلاردىن كۆچۈپ كەتكىنىمىزگە ئۇزۇن يىللار بولدى-غۇ، بىر شەھەردە تۇرۇپمۇ شۇنچە يىل كۆرۈشەلمەيدىكەنمىز-ھە.

— يىگىرمە بەش يىل دەڭا ئاپا، — دەپ تولۇقلىدى رىزۋانگۈل ئانىسىنىڭ سۆزىنى.

— ۋاقىت دېگەن نەرسە ئۇچقۇر بولىدىكەنغۇ، ئۆتۈپ كەتكىنىنى بىلمەي قالىدىكەن، — دېيىشىپ ۋاقىتتىن شىكايەت قىلىشتۇق. ئۇزۇن ئولتۇرۇشۇپ، چاي ئىچكەندىن كېيىن، قايتايلى دېۋىدۇق، ئۇلار قويۇپ بەرمىدى.

— بۈگۈن سىلەرنى قوندۇرۇۋالىمىز. يىگىرمە بەش يىلدا بىر قېتىم قونساڭلار نېمە بوپتۇ، — دەپ ئۇنىماي بىزنى قوندۇرۇپ قالدى. كەچتە ھەممە ئائىلە ئەزالىرى يىغىلىشىپ ئاندىن كېيىنكى بىز كۆرمىگەن بالىلارنى تونۇشتۇرۇپ چىقتى. لېكىن رىزۋانگۈلنىڭ چوڭ قىزى راھىلەمنىڭ گېپى بولمىدى.

— راھىلەم نەدە، كىمگە تۇرمۇشقا چىقتى، بالىلىرى بارمۇ، — دەپ سورىدىم مەن.

— ئۇنى قويۇڭ، بىز ئۇنى بالىلىرىمىزنىڭ قاتارىدىن ئالىسقاچان ئۆچۈرۈۋەتكەنمىز. ئۇ بىز ئۈچۈن دوزاخ-كۆيدۈرگە بولدى-غۇ، ئانىسىنىڭ ئاق سۈتىنى ئاقلىمىدى... — دېدى ماھمۇت بىر تۈرلۈك ئېچىنىشلىق، غەزەپلىك تولغىنىپ.

«نېمە ئۈچۈن؟» — دەپ ئويلىدۇم ئىچىمدە، ئاندىن بۇ ھەقتىكى گەپ ئۈزۈلۈپ قالدى-دە، باشقا گەپلەر بىلەن بولۇپ كېتىپ، ۋاقىت خېلى بىر يەرگە بېرىپ قالغانلىقتىن، ئورۇن سېلىنىپ ھەممە يېتىشتى. رىزۋانگۈل ئىككىمىز بىر ئۆيدە ياتتۇق. كۆزىدىن ئۇيقا قېچىپ، بىز ئىككىمىز قايتىدىن مۇڭدىشىشقا باشلىدۇق.

— راھىلەمدىن نېمانچىلا رەنجىدىڭلار، ياكى قېچىپ ئەرگە تېگىۋالدىمۇ؟ —

دەپ ئىنچىكە مىدىكى ئويۇمنى ئېيتىپ سالدىم.

— قېچىپ تېگىشىمۇ ياخشى ئىش ئەمەسقۇ، ئاتا - ئانىغا ئەلەم قىلىدۇ. لېكىن بۇ پۈتۈنلەي باشقا مەسىلە. — رىزۋانگۈلنىڭ ئۆپكىسى ئۆرۈلۈپ، ئاۋازى تىترىدى، — «كىشىنىڭ يېرىدىگە ئىشىنىپ، قالدىم لېۋىمنى چىشلەپ» دېگەنىدەك، مەنمۇ لېۋىمنى چىشلەپ قالدىم. نېمىسىنى ئېيتاي، ئۇنىڭ شۇنچە جاپاسىنى تارتىپ، چوڭ قىلىپ قاتارغا قوشۇپ نەۋرە كۆرگىنىمدە، ئۆز تۇغقان ئانىسىنى تېپىۋالدى، — رىزۋانگۈل ئۆكسۈپ يىغلىۋەتتى.

رىزۋانگۈلنىڭ بۇ ئېيتىۋاتقان سۆزلىرىگە ھەيران بولۇپ، «تۇغقان ئانىسى» دېگىنىڭىز نېمىسى، راھىلەم سىزدىن تۇغۇلغان ئەمەسمۇ، مانا قىزىڭىز، سىز ئۇنى ئۆز كۆكرەك سۈتىڭىزنى ئېمىتىپ چوڭ قىلىۋىدىڭىز - غۇ، — دېدىم. بىر چاغلاردا رىزۋانگۈل ئېمىتىپ، كۆتۈرۈپ يۈرگەن بۇدۇرۇق بوۋاق كۆز ئالدىمغا كەلدى.

— ھە، گەپ شۇ ئۆزۈمنىڭ ئاق سۈتىنى ئېمىتىپ، مېھرىم چۈشۈپ قالغانلىقىدا بولۇۋاتىدۇ، جېنىم قېرىندىشىم، — دەپ ئاندىن رىزۋانگۈل كۆز ياشلىرىنى سۈرتىۋېتىپ، راھىلەمنىڭ دۇنياغا كېلىشى ھەققىدە ھېكايە قىلىپ بەردى.

× ×

بۇ ئۆيگە كېلىن بولۇپ چۈشكىنىمدە، ماھىرنىڭ بىر سىڭلىسى، بىر ئىنىسى بار ئىدى. بىزنىڭ تويىمىز بولۇپ ئالتە ئايلاردىن كېيىن ئىنىسى مەسۇتنىمۇ سۆيگەن قىزى زورە بۇۋىدىگە ئۆيلەندۈردۇق. بىز ئىككى كېلىن، ئىككى ئوغۇل، ئاتا - ئانا ھەممىمىز شۇنچىلىك ئىناق تۇرۇپ، كۈنلەر كۆڭۈللۈك ئۆتۈۋەردى. ئۇلارنىڭ تويىدىن ئالتە - يەتتە ئاي ئۆتكەندىن كېيىن، خاتىرجەم ھاياتىمىز غەمگە ئايلاندى: زورە بۇۋىنىڭ ئاپىسى تۇيۇقسىزلا تۈگەپ قالدى. ئەلۋەتتە، بۇ تۇيۇقسىز ئۆلۈم ھەممىمىز ئۈچۈن ناھايىتى ئېغىر قايغۇ بولدى. مۇسىبەتلىك كۈنلەر ئۆتۈپ ئانىنىڭ قىرقى نەزىرى تۈگىگەندىن كېيىن زورە بۇۋىنى قائىدە بويىچە ئۆيىگە كۆچۈرۈپ ئېلىپ كەلدۇق. ئۇ قايتىپ كېلىپ ئۈچ - تۆت كۈن ئۆتكەندىن كېيىن كەچقۇرۇنلۇقى گۈگۈم چۈشۈپ قالغان مەزگىل ئىدى. مەسۇت كىرىپ كەلدى - دە، بىر تۈرلۈك مەيۈس ئاھاڭدا: «زورە بۇۋىنى كۆرمىدىڭىزمۇ ھەدە، ئۆيىگە كىرسەم، ئۆي ئىچى بىسەرەمجان، ئۆزى يوققۇ» — دېدى.

— ياق، بايىلا يۈرەتتىغۇ، — دېدىم پەرۋا قىلماي. مەسۇتنىڭ پەرۋانە بولۇپ يۈرگىنىگە كۈلگۈم كەلدى. چۈنكى ئۇلار بىر - بىرىنى بەكمۇ ياخشى كۆرەتتى.

زورە بۇۋى شۇ كەتكىنىچە ئاردىن بىر ھەپتىمۇ ئۆتۈپ كەتتى. مەسۇت بىزۇرۇقتۇم بولۇپ، ئىچىدىن قىسىنىپ يۈردى. ئاندىن ئاپام بىلەن دادام رەھمەتلىك: قۇدىلارنىڭ ئۆيىگە بېرىپ كېلەيلى، نېمە ئىش بولدى ئۇلارغا، دېيىشىپ كېتىشىۋىدى. كەچتە ناھايىتى خاپا ھالدا قايتىپ كېلىشتى.

ھەي — ھەي، نېمە دەيسىز ئوتتۇرىدىكى دوست - دۈشمەننىڭ ئۆك - تەتۈرى غەيۋەت گەپ - سۆزلىرىگە. «قۇدىلار قارىلىقنى ياخشى قىلمىدى. بىز چامغۇر كۆمگىنىمىز يوق، ئۇنداق قىلىپ قارىلىق قىلغۇچە قىلمايلا قويسۇن. راسا تاشپۇچاق ئىكەن - دە!» — دېگەنگە ئوخشاش ھەق - ناھەق گەپلەرگە قايناپ كەتكەن زورە بۇۋىنىڭ دادىسى توپتوغرا قىزىنىڭ ھۇج-

ردىسىغا كېلىپتۇ ـ دە، زورە بۆۋىنى ئېلىپ كېتىپتۇ. توۋا، ئۇمۇ ھەتتا ئېرىدىغىنى بىر ئېغىز گەپ قىلىپ قويماستىنلا، دادىسىغا ئەگىشىپ ئۆيدىن چىقىپ كېتىپتۇ. ئۇلارغا بىر نەچچە كىشىلەرنىمۇ ئەۋەتتۇق. مەستۇننىڭ ئۆزىمۇ بىر نەچچە قېتىم باردى. بىراق ئۇلار زادىلا ئېرىمىدى. «كۆرگىنىگە كۆنىسەن» دېگەندەك مەستۇمۇ، باشقىلىرىمىزمۇ بۇ ئورۇنسىز ئىشقا كۆندۇق، ئامال يوق. كېيىن ئۇلار سوت ئارقىلىق رەسمىي ئايرىلىپ كېتىشتى.

ھەممە دەرد ـ ئەلەمنى ئانىنىڭ تارتىدىغانلىقى تەبىئىي بىر ھال ئەمەسمۇ، توۋا، دەيتتى ئاپام بۇ ئورۇنسىز ئىشلارغا ئىچى پۇشۇپ «ئادەمنى سۆز بۇزىدۇ، دۇنيانى بوران» دېگەننى راستكەن ـ دە، شۇنچىۋالا ئۆي بۇزغۇدەك ھېچ ئىش بولمىدىغۇ! ـ دەپ يىغلايتتى. چۈنكى بىز ھەر ئىككى كېلىنىنىڭ ئاي ـ كۈنى توشۇپ كېلىۋاتاتتى.

شۇنداق قىلىپ، دەسلەپ مېنىڭ كۆزۈم يورىدى ـ قىز بوشاندىم. ئاغرىقخانىدىن ساق ـ سالامەت ئۆيگە چىقىپ، قىزىمىزنىڭ ئېتىنى راھىلەم قويدۇق. لېكىن بۇ خۇشاللىقىمىز ئاز كۈندىلا بەربات بولدى: بالا چاچراپ كەتتى...

قولۇڭدىكى بوۋاق ئۆلسە شۇنچىلىك يامان بولىدىكەن، بۇنى خۇدايىم ھېچ بەندىسىگە كۆرسەتمىسۇن. ئۆزۈمنى قويىدىغان يەر تاپالماي قالدىم. يىغلاپ ـ قاقشاپ، كۆكرەك سۈتۈمنى پاتقۇزالماي سىغىۋېتىمەن. مەھكەم تېڭىۋېتىمەن. مېنىڭ مۇشۇنداق ئازابلىنىپ يۈرگەن كۈنلىرىمدە زورە بۆۋىمۇ قىز بوشىنىپتۇ. ئۇياق دوختۇرخانىغىمۇ بارماي، تونۇش ئاكوشېركىنى ئۆيىگە چاقىرىپلا بوشىنىپتۇ ـ دە، بالىنى كۆرمەستىن كىندىكىنى كېسىپلا، ھەتتا يۇماي يۆگەككە ئوراپلا «خەقنىڭ بالىسىنى باقىدىغان چىدىشىم يوق، نەگە ئاپارسا ئاپارسۇن» دەپ بىزگە ئەۋەتىۋېتىپتۇ.

ئۆيدىكىلەرنىڭ ھەممىسى بۇ ئىش يۈرەكلىككە ئەزەپلىنىپ، زورە بۆۋى بىلەن ئۇنىڭ دادىسىغا لەنەت ئوقۇشتى. ئاندىن دادام رەھمەتلىك: «بوپتۇ، بوپتۇ رىزۋانگۇل، قىزىڭىز ئۆلمەپتۇ» دەپ، بالىغا دەرھال راھىلەم دەپ ئات قويدى. بوۋاقنى ئېمىتىشكە باشلىدىم. كۈنلەر ئۆتۈپ بالىغا مېھرىم چۈشۈپ، ئۆلۈپ كەتكەن راھىلەم خىيالىمغىمۇ كەلمەيدىغان بولدى. مانا شۇ چاغلاردا بىزنىڭ ئۆيىمىز چېقىلىپ، يېڭى بىنادا سىلەر بىلەن قوشنا بولۇپ قالدۇق. راھىلەم ئىككى ياشقا كەلگەندە روزا تۇغۇلدى. ئۆزىڭىزمۇ بىلىسىز، ئۇ ئۆيلەر بىزگە تارلىق قىلغاندىن كېيىن مۇشۇ ئۆيگە تېگىشىپ، مۇنۇ ئۆيلەرنى سالدۇق.

راھىلەم سەككىزىنچى سىنىپنى تۈگەتكەندىن كېيىن مېدىتسىنا تېخنىكۇمىغا كىردى. ئۇنى تاماملىغاندىن كېيىن ھەمشىرە بولۇپ ئىشلەپ يۈرۈپ، ئۆزى ياخشى كۆرگەن يىگىتى بىلەن توي قىلىپ، تۇرمۇشقا چىقاردۇق. نەۋرىمۇ كۆردۇق.

«يىغا ياندىن، بالا ـ قازا قېرىنداشتىن» دېگەندەك، كىچىك ئانىمىزنىڭ پەيزىراخمان دېگەن ئوغلى بار، ئۆزى مۇئەللىم، تارىخ پەنىدىن دەرس بېرىدۇ. خېلىلا سىپايە يىگىت. بۇ بالا بىزنىڭ ئۆيگە قويۇق كېلىدىغان بولۇپ، راھىلەم بىلەن ئۇچچە يەردە مۇڭدىشىدىغان بولۇپ قالدى. راھىلەم بولسا بوۋاقنى مانا قالدۇرۇپ قويۇپ پات ـ پاتلا يوقاپ كېتىدىغان ئادەتنى چىقىرىپ قالدى. بوۋاقنى

بېقىپ ئولتۇرۇۋېرىمەن. ھېچ نەرسە كۆزۈمگە كۆرۈنمەيدۇ، تۇۋا!...

× ×

دەم ئېلىش كۈنى ئىدى، ھەممىمىز ئۆيدە، چۈش مەزگىلى، تاماق يېيىش ئۈچۈن ئۈستەلگە يىغىلىپ ئولتۇراتتۇق. بىر چاغدا ئاسماندىن چۈشكەندەكلا زورە بۈۋى كىرىپ كەلدى. ھەممىمىز ھەيران قالدۇق. مەسۇتقا قارىۋىدىم رەڭگى ئۆزگىرىپ تاتىرىپ كەتتى-دە، دەرھال ئايالىنى باشلاپ ئۆيدىن چىقىپ كەتتى. سانىيەم بولسا بۇ ئايالنىڭ كىملىكىدىن خەۋەرسىز ئىدى، ئۇنىڭ كىملىكىنىمۇ بىلمەيتتى. ئۇنىڭ كىرىپ كېلىشى بىلەن يۈرىكىم جىغغىدە قىلىپ قالدى. چۈنكى باققان بالىنىڭ ئۆتىنى باققان كىشىنىڭ ئۆزىلا بىلىدۇ. كۆڭلۈم بىر يامانلىقنى سەزگەندەك، ئۆزۈمنى قويىدىغان يەر تاپالماي، تىلىم باغلىنىپلا قالدى. بىر ئاز جىمجىتلىقتىن كېيىن زورە بۈۋى ھېچكىمنىڭ تەكلىپىسىزلا سۇپىنىڭ قىرغىقىغا كېلىپ ئولتۇردى. ئاندىن خۇددى ۋەدىلىشىپ قويغاندەك راھىلەمۇ بالىنى كۆتۈرۈپ كىرىپ كەلدى. نەۋرەمنى ئۇنىڭ قولىدىن ئېلىشىمغا زورە بۈۋى خۇددى بىگىزگە ئولتۇرۇپ ئالغاندەك ئورنىدىن ئىرغىپ تۇرۇپ، بالىنى تالىشىپ ئېلىۋالدى-دە، تىل-ھاقارەت دېگەننى يامغۇردەك ياغدۇرۇۋەتتى. قاش بىلەن كىرىپىكنىڭ ئارىلىقىدا بولۇۋاتقان بۇ ۋەقەگە ھەيران بولۇپ، خۇددى بېشىمغا قاتتىق بىر نەرسە بىلەن ئۇرۇۋەتكەندەك گاڭگىراپ قالدىم.

بىر ھازادىن كېيىن ئۆزۈمنى بىر ئاز تۇتۇپ ئېلىپ، زورە بۈۋىگە: يوقال، سېنىڭ بۇ قارا يۈزۈڭنى خۇدايىم بىزگە ئىككى ئالەمدە كۆرسەتمىسۇن، سېنى ھېچكىم تونۇمايدۇ، ھېچكىم سېنى چاقىرىپ كەلمىدى. نېمە دەپ كەلدىڭ ئۇياتسىز، ئۆز ۋاقتىدىمۇ سېنى ھېچكىم قوغلىمىغان ئىدى-غۇ، ئەقىلسىز. ئالدى-كەينىڭنى ئويلىماي، داداڭغا ئەگىشىپ كېتىپ قالدىڭ، ھايۋانمۇ بالىسىنى تاشلىمايدۇ. سەندە ھايۋانچىلىكمۇ مېھىر بولمىغاچقا، تۇغۇپلا تاشلىۋېتىپ، بالا چوڭ بولغاندا ئەمدى قايسى يۈزۈڭ بىلەن كەلدىڭ، ۋىجدانسىز! — دېدىم. شۇنىسى ئەلەم قىلدىكى، «ھايۋان بالىسىنى باقساڭ ئاغزى-بۇرنۇڭنى ماي ئېتەر، ئادەم بالىسىنى باقساڭ ئاغزى-بۇرنۇڭنى قان ئېتەر» دېگەندەك، ئاق سۈتۈمنى ئېمىتىپ چوڭ قىلغان قىزىم، ئاشۇ ھازازۇل تەرەپدارى بولۇپ، مېنى ئۇنىڭ بىلەن تەڭلا ھاقارەتلىدى: «مېنىڭ ئاتام بىلەن ئاپامنىڭ ئايرىلىپ كېتىشىگە سەن سەۋەبچى بولغان ئىكەنسەن، مېنىڭ ئانام سېنىڭ ئەلىمىڭگە چىدىماي، ئېرى بىلەن بالىسىنى ساڭا تاشلاپ بەرگەن. ئەگەر سەن مېنىڭ دادامنى ياخشى كۆرمىگەن بولساڭ، بالىسىنى باقاتتىڭمۇ!...» — دەپ بىلجىرلىدى. ئۇنىڭ بۇ ھاقارەتلىرىگە چىدىمىغان ماھمۇت بىلەن ئاپام ئۇلارغا «ئۆيدىن يوقىلىڭلار ئالۋاستىلار!» — دەپ ۋارقىراپ دۈمبىلىرىدىن ئىتتىرىپ، ئۆيدىن سۈرۈپ چىقىرىۋەتتى. مانا شۇ كۈندىن باشلاپ بىز ئۇنى بالىلىرىمىز قاتارىدىن ئۆچۈردۇق. بىراق بۇنداقمۇ ئەلەملەر بولىدىكەن، قېرىندىشىم بۇ جاھاندا...

موشۇ كۆڭۈلسىز ۋەقەدىن كېيىن، ئارىدىن خېلى ۋاقىت ئۆتۈپ كەتتى. ئاڭلىغۇدەك بولسام، بۇ خوتۇن باشقا رېسپۇبلىكىلارغا بېرىپ، بىر نەچچە ئەرگە تەگكەن بولسىمۇ،

چىقىشىپ ئۆتەلمىگەنلىكتىن ئۇلاردىن ئاجرىشىپ، مۇشۇ ئەتراپقا كۆچۈپ كېلىپ، مېنىڭ قىزىمنى ئۆزىگە قارىتىپ ئېلىش ئۈچۈن ئالدى بىلەن پەيزىراخمانغا يولۇقۇپ، ئۇنى ئۆيىگە مېھمانغا چاقىرىپ بىر ئامال قىلىپ قولغا چۈشۈرۈپتۇ. ئۇ بولسا زورە بىلەن راھىلەنى ئۇچراشتۇرۇپ، تونۇشتۇرۇپ بېرىپتۇ. زورەنىڭ «قىزىمنى ئۆزۈمنىڭ قىلىپ ئالسام، مەسئۇتنىڭ قولۇمغا چۈشۈشى ئاسان»، دېگەن گەپلىرىنى ئاڭلاپ، بىزنىڭ ئائىلىمىزدىكىلەرنىڭ ئۇنىڭغا بولغان نەپرىتى تېخىمۇ ئاشتى.

كېيىنكى ۋاقىتلاردا مەسئۇت ئايالى بىلەن سەۋەبسىزلا، پات-پات جېدەل چىقىرىدىغان بولۇپ قالدى. بىر كۈنى سانىيەمنىڭ يېزىدىكى قوشنىسىنىڭ شەھەردە ئوقۇيدىغان قىزى يوقلاپ كەپتۇ. سانىيەم مېھمانىنى ئۇچۇق چىراي قارشى ئېلىپ، چاي تەييارلاپ جوزىغا سېرىق ماي قويۇۋېدى، مەسئۇت مېھماننىڭ ئالدىدىلا قاپاقلىرىنى تۈرۈپ تالاغا چىقىپ كەتتى. سانىيەم ھېچنەرسە سەزدۈرمەستىن قىزنى مېھمان قىلىپ، ئۇزىتىپ قويدى. ئۇ قىزنى سەزمىدى دەيسىز، ئىككىنچى قېتىم بۇ ئۆيگە ئاياق باسمىدى.

مېھمان ئۆيدىن چىقىشى بىلەنلا، مەسئۇت خۇددى قاتتىق چىققان بوراندەك، ئىشىكنى جالاقىندە ئېچىپ كىرىپ: «كەلگەن ھەممە سەھرالىققا ماي قويۇۋېرەمتىڭمۇ!» دېدى-دە، جوزىدىكى ئاپقۇرنى ئۇنىڭ بېشىغا ئاتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ شۇنداق بىر جېدەل چىقاردىكى، ۋۇجۇدۇم تىترەپ، ئەقلىم ھەيران بولدى. ئۇ ئائىلىمىزدىكى ھېچقايسىمىزغا قاپىقىنى ئاچمايتتى. ئاپام مەسئۇتقا كۆپ نەسىھەتلەرنى قىلىپ: «سەن سانىيەمنى ئۇنداق ئۇرۇنسىز ئازابلاۋەرمە، ئۇ ئاق كۆڭۈل، ئەپۇچان ئۇ سېنىڭ بىر ئېغىز ئىللىق گېپىڭنىڭ غېرىبى. سانىيەم ئەقىللىق، ئىرادىلىك بولغىنى ئۈچۈن، سېنىڭ مىجەزىڭگە كۆنۈپ، ھېچكىمگە ھېچنەرسە بىلدۈرمەي، ھەقىقىي ئاياللىق ئانىلىق بۇرچىنى ئادا قىلىۋاتىدۇ. سەن بۇلارنى چۈشەنمەمسەن؟!»— دېگەندەك گەپلەرنى قىلدى. لېكىن مەسئۇت: «ياخشى بولسا ئۆزىگە مېنىڭ ئۇنىڭغا يالۋۇرغۇم يوق، قېچىپ كەلگەن ئۆزى، مەن ئەمدى ئۇنىڭدىن قۇتۇلالمايۋاتىمەن» دېدى. ئاپام: «مەن سېنىڭدىن كەچسەم كەچمەمەنكى، لېكىن سانىيەمدىن كەچمەيمەن!»، دەپ ئۇنى سىلكىپ يىغلىدى...

— ئەمدى راھىلەنىڭ قىلىپ يۈرگەنلىرىنى ئاڭلاڭ، — دېدى ئۇ ئۇلۇق-كىچىك تىنىپ، — ئۇ ئاپىسى بىلەن ئالدىنئالا كېلىشىۋېلىپ، مەسئۇتنى پات-پاتلا تاماق ئېتىپ ئۆيىگە چاقىرىدىكەن. ئاندىن زورە بۇۋى خۇددى تاساددىپىي كېلىپ قالغاندەك كىرىپ كېلىدىكەن. بىز مانا، راھىلەنىڭ مۇشۇ خىلدىكى «ساۋابلىق» ئىشلارنى قىلىپ يۈرگەنلىكىنىمۇ ئاڭلىدۇق.

× ×

بىچارە سانىيەمگە ئائىلىمىزدىكى ھەممىمىزنىڭلا ئىچى ئاغرىيدۇ، ئامال يوق. «قىز بالا دېگەن سالغا تېشى» دېگىنى راست ئىكەن-دە، دەپ قالىمەن. مەسئۇت بىر يېزىغا كاماندىروپكىغا بارغىنىدا شۇ يەردىكى ئاياللار ئۇنى تونۇشتۇرۇپتۇ، سانىيەم ياش قىز بولغىنى ئۈچۈن بىرىنچى سېزىمىغا بېرىلىپ كېتىپ، ئالدى-كەينىنى ئويلىماي، ئۇ يىگىتنىڭ كىملىكىنى سۈرۈشتۈرمەيلا، ئاتا-ئانىسىنىڭ رازىلىقىسىز، مەسئۇت بىلەن بىللە كەپتۇ. مەسئۇت ئىلگىرى ئىككى قېتىم ئۆيلەنگەنلىكى

توغرۇلۇق ئۇ قىزغا گەپمۇ قىلماپتۇ. بىزمۇ بۇ ھەقتە ھېچ گەپ قىلمىدۇق. نېمە دەيمىز ئۇنىڭ بۇرۇن ئۆيلەنگەنلىكىنى بىلمىگەن كىشى بولۇپ يۈردۇق...

سانىيەم كېلىپ بىر ئاز ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن، ئاپام بىز ئىككى كېلىننى ئېلىپ بىر چايغا باردۇق. سانىيەم چىرايلىق، يېقىملىق بولغىنى ئۈچۈنمىكىن، ھەممىنىڭ نەزىرى ئۇنىڭغا چۈشتى. تۆردە ئولتۇرغان موماي-لاردىن بىرى: «خويما تاتلىق قىز ئىكەنغۇ، كىمنىڭ قىزىسىز بالام، يولدىشىڭىز كىم؟» دەپ سورىشىغىلا، خۇددى مۇشۇنداق سۆزنى كۈتۈپ تۇرغاندەك، ئىشىك تەرەپتە ئولتۇرغان بىر ياش ئايال: «كىمنىڭ ئايالى بولاتتى، پەردەمنىڭ ئېرىغا تېگىۋالغان بۇزۇق»، دەپ تومشۇقىنى تۇردى. بىچارە سانىيەم بۇ كۈتۈلمىگەن ھۇجۇمدىن ھاڭ-تاڭ بولۇپ، قىزىرىپ كەتتى. ئەمما لام دېمەستىن چاندۇرماي ئولتۇردى. ئاپام ئۇ ئايالغا قاراپ: «ئۇنداق بولمىغۇر گەپلەرنى قىلماڭ. بۇ قىزىمدا سىز دېگەن ئەيىب يوق. ئۇ ھېچكىمنىڭ ئېرىغا تەگكەن ئەمەس. ئۆزىنىڭ خۇدا قوشقان يولدىشى»، دېۋىدى ئۇ ئايال ئۆينى بېشىغا كىيىپ بىر زەھەرلىك كۈلۈۋېلىپ، «خۇدا قوشقانمىش تېخى، بىرىنچى نىكاھنى خۇدا قوشىدۇ، ئىككىنچىسىنى ئادەم قوشىدۇ، ئۈچىنچىسىنى بولسا شەيتان قوشىدۇ. بىلمەمدىلا بۇ چىرايلىقچۇ، مەسۇتنىڭ سۆيۈپ ئالغىنى ئەمەس. ئۇلارنى يول ئۈستىدە شەيتان قوشقان» دېدى. ئۇ ئايال ئۆزىنىڭ گېپىگە ئۆزى كۈلۈپ، تېخىمۇ چالۋاقاشقا باشلىدى. بىرىنچى قېتىم بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ، بۇ ئايالنىڭ نەلەردىن مۇنداق گەپلەرنى ئۆگىنىۋالغانلىقىغا ھەيران بولۇپ ئولتۇردۇم.

ئۆيگە قايتقاندىن كېيىن بىچارە قىز ئاپامغا نالە قىلىپ: «ئاپا بۇ نېمىدېگەن ھاقارەت! نېمىشقا مەسۇت ماڭا باشتا ئۆيلەنگەنلىكىنى ئېيتمىغان-ھە، نېمە بولسا باشتا ئېيتسا ياخشى ئەمەسمۇ؟ بۇ ناھەق گەپلەرگە قانداق چىدايمەن. مېنىڭ ۋىجدانىم ئۆمۈر بويى ئازابلىنىدىغۇ، ئەمدى!»، دەپ كۆز-ياشلىرىنى تۆكتى. ھەي ئانا، دېسىڭىزچۇ بىچارە ئاپام خىجالەت بولغاندەك «بوپتۇ قىزىم، ئۇ سىزنى ياخشى كۆرگەنلىكىدىن تاشلىۋەتكەن خوتۇنىنى ئېغىزغا ئالمىغاندۇ» دەپ كۆڭلىنى ياسىدى. شۇندىن بېرى ئۇزۇن يىللار ئۆتتى. لېكىن سانىيەم شۇ ھاقارەتتىن كېيىن ئۆزىنى ئەيىبلىكتەك سېزىپ، روھسىزلىنىپ، گەپ-سۆزسىز، بېشىنى سېلىپ يۈرىدىغان بولۇپ قالدى.

مانا ئەمدى زورە بوۋى بىلەن راھىلەمنىڭ قىلغانلىرى ئۇنىڭ قولىقىغا يېتىپ، مەسۇتقا ئىچىدىكى دەرد-ئەلەملىرىنى ئېيتىپسا، ئۇ ئىزا تارتماستىن «سەن ماڭا چاپلىشىۋالغان بالا-قازا بولدۇڭ، مەن سېنى زورلاپ ئالغىنىم يوق، ھەممىنى قېچىپ تەگكەن ئۆزۈڭدىن كۆر. سېنىڭ قىممىتىڭ ماڭا بىر تىيىن، بار، مېنى سوتقا بەر!...»، دەپ بىچارىنى ھاقارەتلەپ ئۆيدىن چىقىپ كەتتى...

زورە بوۋى بولسا مەيدىسىنى كېرىپ، «بەرىبىر مەسۇت مېنى ياخشى كۆرىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ ئۆزۈمگە قايتىپ كەلدى. بىرىنچى مۇھەببەت دېگەن قاچان بولمىسۇن ئۆز ئىگىسىنى تاپىدۇ...»، دەپ جاھانغا پاتماي يۈرگۈدەك.

سانىيەم ئۆزىمىز بىلەن بىللە ياشاۋاتىدۇ. ئىككى ئوغلى چوڭ بولدى. ئۇلار

ئاپىسىغا قەۋەتلا مېھرىبان بالىلار بولۇپ ئۆستى. ئاپىسىنى بەكمۇ ئاياۋدۇ. ئاپىسىنىڭ ئېيتقان ھەر قانداق سۆزىنى ئۆزلىرى ئۈچۈن قانۇن، دەپ بىلىشىدۇ. چۈنكى سانىيەم ھاياتىنى بالىلىرى ئۈچۈن بېغىشلىغان ئالىيجاناب ئانا.

تالاشتا قالغان جەسەت

بۈگۈن ئەتىگەندىن كەچكىچە يېرىم تاغارچە كېلىدىغان شىمىشكىنى تازىلاپ، سوۋرۇپ، پۇچەكلىرىنى ئايرىپ، قورۇپ سېتىشقا تەييارلاپ قويغان تالىپ بوۋاي، ئەتىسى ئەتىگەندە چاي - پېيىنى ئىچىپ بولغاندىن كېيىن بىر دانە ئىستاكان بىلەن تاغىرىنى كۆتۈرۈپ چىقىپ كەتتى. بوۋايغا «شىمىشلىرى خېرىدارلىق بولسۇن ئىلاھىم!»، دەپ ئۇنى دەرۋازىغىچە ئۇزىتىپ چىققان جۇھەر موماي، قايتىپ كىرىپ جوزىنى يىغىشتۇرۇپ، چىنە - قاچىلارنى يۇيۇپ، ئۆينى تازىلاش بىلەن بەنت بولۇۋاتاتتى، ئارىدىن بىرەر سائەتچە ۋاقىت ئۆتمەيلا، دەرۋازىنىڭ كىچىك ئىشىكى غىچ قىلىپ ئېچىلدى. «بۇ كىرگەن كىمدۇ» دەپ ئويلىغان موماي دېرىزىدىن تاشقىرىغا قارىدى، بوۋاينىڭ قايتىپ كىرىۋاتقىنىنى كۆرۈپ، «نېمە بولدىكىنە، شۇنداق تېز سېتىپ بولغان ئوخشىمامدۇ؟»، دەپ كۆڭلىدىن ئۆتكۈزدى. ئۇزۇن ئۆتمەي بوۋاي بىر تۇرلۇك پەرىشان، قاپاقلىرى چۈشۈپ، ئىنتايىن رەنجىگەن مەيۈس ھالدا كىرىپ كېلىپ، ئېغىر تىنىپ، ئۇھسۇلۇق سوردى. بىر چىنە سوغۇق چاينى سومۇرۇپ ئالغاندىن كېيىن، ھەيران بولۇپ ئۆزىگە قاراپ تۇرغان مومايغا ئەھۋالنى ئېيتىشقا باشلىدى:

— خۇدايا تۇۋا، ماگىزىنىنىڭ ئالدىغا بېرىپ مىشكاپنى يەرگە قويۇپ ئەمدىلا بىر - ئىككى ئىستاكان سېتىشىمغا خۇددي ئاسماندىن چۈشكەندەكلا ھېلىقى ساقچى بالا يېتىپ كەلدى. ئۇ بەكمۇ قوپاللىق بىلەن: «تۇرۇك، ھايانكەشلىك بىلەن شۇغۇللىنىشقا بولمايدۇ، ئاقساقال. يەنە كېلىپ ساتىدىغان بولسىڭىز جەرىمانە قويىمىز، ئۇ چاغدا ياخشى بولمايدۇ»، دەپ قوغلىدى قارا. مەن ئۇنىڭغا «بۇ نەنىڭ ھايانكەشلىكى بولسۇن، مەن بۇ شىمىشكىلارغا قانچىلىك ئەمگەك قىلدىم. ئۇنداق قوغلىما، ئالىدىغان پېنسىيەم ئاران قىرىق سوم. ئۇ نېمىگە يېتىدۇ بالام!»، دەپ يالۋۇردۇم. لېكىن ئۇ «مەن سېنىڭ بالاڭ ئەمەس، ماڭ بۇ يەردىن، يوقال»، دەپ ئىنتايىن ھۆرمەتسىزلىك بىلەن خۇددى گۇناھكارلارنى ھەيدىغاندەك مۆرەمدىن ئىتتىرىپ قوغلىۋەتتى. بوۋاي يىغلامسىراپ سۆزلەپ، كالىچىنى يېشىپ، سۇپىغا چىقىپ سېلىقلىق تۇرغان كۆرپىگە بېشىغا تەكىينى قويۇپ سۇنايلىدى. بىر ھازاغىچە ئۈنچىقماي، ھېلىقى ساقچى بالىغا غەزەپلىنىپ يېتىپ، خىيالى بىردىن ئۆتمۈشنى چارلاپ كەتتى.

...ئۇزاق يىللار مابەينىدە كولخوزدا ئېغىر ئىشلارنى ئىشلەپ يۈردى. بىر كۈنى تويۇقسىزلا قاتتىق ئاغرىپ قېلىپ ئىشقا چىقالمىدى. ئۇنىڭ ئىشقا چىقمىغانلىقىنى كۆرگەن بىرىگادىر ئاتلىق تالىپنىڭ قورۇسىغا باستۇرۇپ كېلىپ:

— تالىپ، ھاي تالىپ! — دەپ ۋارقىرىدي. بىرىگادىرنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ،

ئۇرنىدىن ئاران تۇرۇپ چىققان تالىپنى كۆرۈشى بىلەنلا، ئۇچىسىدىكى قارا خۇرۇم چاپىنىنىڭ بېلىگە قامچىسىنى قىستۇرۇپ ئالغان بىرىگادىر ئىنتايىن تەكەببۇرلۇق بىلەن ئۇنىڭدىن: «سەن نېمىشقا ئىشقا چىقمىدىڭ؟»، دەپ ۋارقىراپ سورىدى. تالىپ ئىشقا چىقماسلىقىنىڭ سەۋەبىنى چۈشەندۈرگىچە زەھەرخەندىلىك بىلەن بېلىدىكى قامچىسىنى سۇغۇرۇپ ئېلىپ ئۇنى بىرنەچچىنى ئۇرۇۋەتتى...

«يىقىلغاننىڭ ئۈستىگە تەپمەك» دېگەندەك، ئۆزى قاتتىق ئاغرىق ئىكەنلىكىنىڭ ئۈستىگە يەنە بىرىگادىرنىڭ قامچىسىنى يېگىنى تالىپقا ئېغىر كەلدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ خورلۇققا چىدىماي دوختۇرخانىدا يېتىپ قالدى...

تالىپ بىرئاز ياخشى بولۇپ، دوختۇرخانىدىن چىققىنىدىن كېيىن، ئەمدى بۇ كولخوزدا ئىشلەپ قېلىشقا كۆزى يەتمەي، كۆپ ئويلىنىپ تولغاندى. بىر كۈنى شەھەردىن سىڭلىسى تالىپنى يوقلاپ چىققاندى، ئۇ ئاكىسىنىڭ ھالىغا ئېچىنىپ، يىغلاپ تۇرۇپ «قانداق قىلىمىز، بولدى، قولۇڭدىكى ھەممە تەئەللۇقاتىڭنى سېتىپ بىزنىڭ قورۇغا كۆچۈپ كەل، بارنى تەڭ كۆرىمىز، كېيىنچە ئالدىرىماي بىرەر قورۇمۇ سېتىپ ئالارسەن. ئىش قىلىپ «جان بولسا جاھان، ئاش بولسا قازان.»، دېدى. ئۇلار بىرمۇنچە مەسلىھەتلەشكەندىن كېيىن، تالىپ دوختۇرنىڭ ئېغىر ئىشقا يارىمايدۇ، دەپ بەرگەن ئىسپراۋكىسىنى كۆرسىتىپ ۋە قايتا-قايتا ئەرز يېزىپ، مىڭ بىر مۇشەققەتلەر بىلەن كولخوزدىن بوشاندى. مانا ئەمدى ئۇ قاسىم بىرىگادىردىنمۇ قۇتۇلدى.

كولخوزدىكى بەزى جان كۆيەرلىرى بولسا ئۇنىڭغا «ئۆگەنگەن يېرىڭدىن كەتمىگىن. بىرىگادىر قاسىمنى سوتقا بېرەيلى، ھەقىقەت دېگەن نەرسە باردۇ...» دېيىشتى. لېكىن تالىپ «بولدى، ئۇنى سوتقا بېرىپ نەلەردە سۆرىلىپ يۈرەي ئويناشمىغىن ئەرباب بىلەن، ئەرباب ئۇرار ھەر باب بىلەن» دېگەندەك، بەرىبىر سوتمۇ شۇلار تەرەپتە بولىدۇ. كولخوز رەئىسىمۇ ئەلۋەتتە قاسىمنى ياقلايدۇ. ھەقىقەت دېگەن تېپىلمايدىغان نەرسە. ئۇنىڭدىن كۆرە بۇ يەردىن ئۆزۈملا يوقىلاي»، دەپ، قەتئىي قارارغا كېلىپ كۆچۈپ كەتكەنىدى.

شەھەرگە كۆچۈپ كېلىپ، سىڭلىسىنىڭ ئۆيىدە بىر-ئىككى يىلدەك تۇرغاندىن كېيىن، يېرى خېلىلا چوڭ، كىچىككىنە ئىككى ئېغىزلىق ئۆيى بار بىر قورۇنى سېتىۋالدى. ئۆزى كۆزەتچىلىككە ئورۇنلاشتى. جۆھەر بولسا ئائىلە ئىشلىرى بىلەن بولۇپ، بالىلىرىنى خاتىرجەم ئوقۇتۇشقا باشلىدى. كېيىنرەك جۆھەرمۇ بىر ئاشخانىغا قاچا يۇغۇچى بولۇپ ئورۇنلاشقاندىن كېيىن تۇرمۇشلىرى خېلىلا خاتىرجەم بولۇپ قالدى. ئەمدى تالىپ ئۆي سېلىش مەقسىتىدە ئاستا-ئاستا قۇرۇلۇش ماتېرىياللىرىنى توپلاشقا باشلىدى. «يۇرت ئىچىدە ھەممىگە يول تېپىلىدۇ» دېگەندەك، يۇرت ئەمەسمۇ، ھاشار قىلىپ، توپلىشىپ ئىشلەپ ئۆيمۇ سېلىۋالدى... ۋاقىت دېگەن قۇشتەكلا ئۇچۇپ ئۆتىدىكەنغۇ، دەپ ئويلىدى بوۋاي. ئەمدى ئۇنىڭ پېنسىيىگە چىقىدىغان ۋاقتىمۇ يېتىپ كەلدى. ھەي، ھەقىقەتسىزلىك دېسىڭىزچۇ، لېكىن ئۇنىڭ شۇنچە يىللار كولخوزدا ئىشلىگەن ئېغىر ئىشلىرى ھېسابقا ئېلىنماي سىتاژغا كىرگۈزۈلمىدى. ئاشۇ كۆزەتچىلىك ئىشى

بىلەن قىرىق سومغا پېنسىيىگە چىقتى. ئاپىلىمۇ خۇددى شۇنداق يېشى يەتكىنى بىلەن ستاژى يەتمىگەنلىكتىن، نۇرغۇن قېتىم مېڭىپ يۈرۈپ، ئاران ئون سوم قېرىلىق پۇلى ئالىدىغان بولدى...

بوۋاينىڭ خىيالىنى جۇھەر مومايىنىڭ: «بولىدىلا قانداق قىلىمىز، نېمانچە خاپا بولىدىلا، تەن ساق بولسا بىرگەپ بولار»، دەپ مېھرىبانلىق بىلەن ئېيتقان سۆزى بۆلۈۋەتتى. ئاندىن ئىككىسى بىر-بىرىگە تەسەللىي بېرىشىپ چۈشلۈك چايغا ئولتۇرۇشتى.

بوۋاي قاتتىق خاپا بولۇپ، ۋىجدانى ئازابلانغانلىقتىنمۇ، باشتا ئىنىك-سىنىك ئاغرىپ يۈرۈپ، ئاندىن يېتىپ قالدى. شۇ ياتقىنىچە ئۆرە بولالماي، ئاخىرى يورۇق دۇنيا بىلەن خوشلاشتى. موماي بولسا بىر قورۇدا يالغۇز ئۆزىلا قالدى. بالىلىرى ئايرىم ئۆي-ئوچاقلىق بولۇپ كەتكەنىدى.

...ئەمدى نۇردۇننىڭ خىيالى باشلاندى. بۇ ئۆي ئۇنىڭغا زادىلا ئارام بەرمەيتتى. ئاخىرى كۆپ ئويلىنىپ، تولغىنىپ، بۇ ھەقتە ئايالى بىلەن مەسلىھەتلەشتى:

— گۈلنىيا، — دېدى ئۇ (ئۇنىڭ ئەسلى ئىسمى گۈلسۈم ئاغچا ئىدى) ئايالىنىڭ دۈمبىسىنى سىيلاپ تۇرۇپ، — ئاپامنى ئەكېلىۋالساق ئۆينى سېتىپ ماشىنا ئالىمىز. ئاپام بولسا بالىلارغا قارايدۇ، — دېدى. «ماشىنا ئالىمىز» دېگەن سۆز گۈلنىياغا شۇنچىلىك يېقىپ كەتتىكى، دەل ھازىر ئۆزىنى يېپيېڭى ماشىنىدا ئۇچۇپ كېتىۋاتقاندەك ھېس قىلىپ، دەرھال ئېرىنىڭ مەسلىھىتىگە قوشۇلدى.

× ×

دەم ئېلىش كۈنى ئەتىگەندە نۇردۇن بالىلىرى بىلەن ئاپىسىنىڭ يېنىغا كەلدى. ئانا ئۇلارنى ئادەتتىكىدەك سەمىمىي قارشى ئېلىپ، نەۋرىلىرىنى قۇچاقلاپ سۆيۈپ پايپېتەك بولۇپ كەتتى. ھە ئانا ئۈچۈن بالىسىنىڭ پات-پات كېلىپ مۇشۇنداق يوقلاپ تۇرۇشى بىلەن ئىللىق سۆزىدىن باشقا نېمە كېرەك، دەيسىز؟!

ئانا بىلەن كېلىن بىرلىكتە چاي تەييارلاپ، تاماق ئېتىشتى. ئاندىن ھەممە جوزا ئەتراپىدا ئولتۇرۇشقاندىن كېيىن، گەپتىن گەپ چىقىپ گۈلنىيا: — ئاپا سىز قانداق يالغۇز تۇرالايسىز، بىز سىزنى ئۆز ئۆيىمىزگە ئېلىپ كېتىمىز. مانا بۇ نەۋرىلىرىڭىزمۇ «مومامنى ئەكېلىۋالايلى، مومام بىلەن بىللە ياتىمىز»، دەپ زادىلا ئارام بەرمەيۋاتىدۇ، — دېدى. سۆزنىڭ ئاخىرىنى نۇردۇن تارتىۋالدى، ئۇ ئاپىسىغا كۈلۈمسىرەپ قاراپ تۇرۇپ دېدى:

— راست ئاپا، ھەممىمىز بىللە تۇرايلى، كېلىنىڭىزمۇ «ئاپامنى ئەكېلىۋالمىساق بولمايدۇ»، دەپ سىزنى زادىلا ئاغزىدىن چۈشۈرمەيدۇ.

موماي ئويلىنىپ قالدى: «بالىلار راست ئېيتىدۇ. ھازىر كۈچ-قۇۋۋىتىم بولغىنى بىلەن، ئەتە-ئۆگۈن ئۇنىڭدىن ئايرىلىشىم تۇرغان گەپ. ئۇنىڭدىن كۆرە بالىلىرىم مۇشۇنداق چىرايلىق تەكلىپ قىلىپ تۇرغاندا ئۆز قەدرىم بىلەن بارسامۇ-باراي، بۇلارنىڭ شۇنچىلىك قىلغانلىقىغىمۇ رەھمەت.» موماي شۇلارنى خىيالىدىن ئۆتكۈزدى-دە، «بوپتۇ بالىلىرىم، سىلەر دېگەندەك بولسۇن، ھەممىمىز بىللە تۇرايلى» دېدي مۈگدىنىپ. ئازدىن كېيىن موماي تىترەك ئاۋاز بىلەن سورىدى:

— ئەمما داداڭ سالغان بۇ ئۆيلەرنى قانداق تاشلاپ كېتىمىز؟

— قىزىقسىز-دە، ئاپا. تاشلاپ كەت-

مەيمىز، سېتىۋېتىمىز، — دېدى گۈلىيا ئىتتىككىلا. كېلىنىنىڭ «سېتىۋېتىمىز» دېگەن گېپى كۆڭلىنى بىر تۈرلۈك غەش قىلىۋەتكەن بولسىمۇ، لېكىن بىلىندۈرمەسگەن ئانا ئىچىدە ئېغىر تىنىپ قويدى...

«بۇ ئۆيي سېتىلىدۇ». دېگەن ئېلان دەرۋازىنىڭ بىر چېتىدىكى تامغا چاپلاپ قويۇلغان كۈندىن باشلاپ خېرىدارلار كۆپلەپ كېلىشكە باشلىدى. ۋاقىت-سائەتتى يېتىپ، ئاخىرى ئۆيمۇ سېتىلدى. سېتىپ رەسمىيەتلىرىنى ئۆتەپ بولغان نۇردۇن، ئۆينىڭ پۇلىنى يانچۇققا سالدى-دە، ئانىسىنى ئۆز ئۆيىگە يۆتكەپ ئېلىپ كەتتى. ئەمدى ئانا يېڭى هاياتنى— بالىلىرى بىلەن بىللە ياشاشنى باشلىدى. ئۇ نەۋرىلىرىنى مەكتەپتىن كۈتۈپ ئېلىپ، ئوغلى بىلەن كېلىنىنى ئەتىگەندە ئىشقا ئۇزىتىپ، كەچتە ئۇلارغا ئاتاپ تاماق ئېتىپ قوياتتى. ۋاي-ۋۇي، مۇنداق ئۆينىڭ ئىشى تۈگىمەيدۇ دەمسىز، هەر كۈنى ئاشۇ ئىشلار بىر تەرتىپتە تەكرارلىنىۋېرىدۇ. گۈلىيا ئۆي ئىشىدىن ئازاد بولۇپ تۈزۈككىلا ياسىنىپ يۈرىدىغان بولدى. ئۇنىڭ ئۇستىگە چىرايى ئېچىلىپ، تولۇپ چىرايلىق بولۇپ كەتتى. نۇردۇنمۇ باشقىدىنلا جانلىنىپ كەتتى. پۇل نېمە قىلغۇزمايدۇ، دەيسىز. ئۇ ئەڭ يېڭى ماركىلىق «ژىگۇلىي» دىن بىرنى ئالغاندىن كېيىن تاكسا شوپۇرلۇقنى تاشلاپ پىۋا سېتىشقا ئۆتتى. شۇنىڭ بىلەن خېلى ئادەملەر بىلەن ئارىلىشىدىغان، ئاغىنىلىرى ئارىسىدا «بىزنىڭ نۇردۇن» دەپ تىلغا ئېلىنىدىغان بولدى. ئۆزى مەغرۇر ۋە تېتىك. «چىراي كۆرۈپ هال سورا» دېگەندەك، ئۇنىڭ چىرايىغا قارىغان هەر قانداق ئادەم، ئۇنىڭ پاراۋان هايات ئىگىسى ئىكەنلىكىنى بىلىۋېلىشى مۇمكىن ئىدى. ئۇنىڭ ئىشلىرىنىڭ بۇنداق يۈرۈشۈپ كەتكىنىنى كۆرگەن بەزىلەر «هەممىسى ئانىسىنىڭ شاراپىتى، ئانا بۇ ئۆيگە كەلگەندىن كېيىن، ئامەت دېگەن ئۇلارنىڭ ئىشىكىدىنمۇ، دېرىزىسىدىنمۇ كىرىپ كەلدى.» دېيىشەتتى.

× ×

ۋاقىت هەر نەرسىنى بىلەلىگىنىدەك، مانا ئەمدى ئانا قېرىپ، پات-پاتلا ئاغرىپ قالىدىغان، ئۆي ئىشلىرىنىمۇ بۇرۇنقىدەك قىلالمايدىغان بولۇپ قالدى. بەزىدە ئۇ هاسىراپ، نەپىسى قىسىلغاندەك بولاتتى. هەي، بۇ قېرىلىق دېگەننىڭ داۋاسى يوق ئىكەن-دە، بىر كۈن ساق بولسا بىر كۈن ئاغرىق...

بىر كۈنى گۈلىيا ئىشتىن قايتسا ئۆيمۇ بىسەرەمجان، تاماقمۇ ئېتىلمىگەنىدى. ئانا بولسا ئۆز كارىۋىتىدا ئوڭ بىقىنىغا گىرېلكا قويۇپ يېتىپتۇ. بۇ هالنى كۆرۈپ گۈلىيانىڭ ئاچچىقى كېلىپ، چىشى قېرىشتى. كېيىن ئانىغا ئاڭلىتىپ تۇرۇپ «تۇۋا، ساپ-ساق تۇرۇپ يېتىۋالغىنىنى، هېچ بولمىغاندا بىر پارچە گۆش بىلەن شورپا سېلىپ قويسا تەييار گازدا پىشىپ قالاتتىغۇ»، دەپ غوتۇلدىدى. بۇ گەپلەرنى ئاڭلىمىغانغا سالغان ئانا رەنجىپ تولغاندى. «تۇۋا، — دېدى ئۇ ئىچىدە، — مىننىتىمغۇ ئەمەس، بۇ ئۆيدە شۇنچە ئىشلەپ ئەمدى ئاغرىپ قالسام، بۇنىڭ دەۋاتقىنىنى قارا خۇدايىم!» ئانىنىڭ كۆڭلى غەش بولدى. ئۇ: «ئەسلىدە بۇلارنىڭ گېپىگە كىرىپ، ئۆيۈمنى ساتماي، ئۆزۈم بىلەن ئۆزۈم تۇرىۋەرسەم بولاتتىكەن. نېمىشقىمۇ يېڭىلىشقاندىمەن» دەپ ئويلاپ بوۋايىنى يادىغا ئالدى. رەھمەتلىكنىڭ،

ئاغرىپ يۈرگەن كۈنلىرىدە، خۇددى بىرەر نەرسىنى سەزگەندەك «بالىلارنىڭ ئالدىغا بارما، ئۆزىمىزنىڭ مۇشۇ ماكانىمىزدىن ئايرىلماي ئولتۇرۇۋەر، ئۇلار سېنىڭ ھالىڭدىن سىرتتىن خەۋەر ئالسۇن، بىزنىڭ كۆزىمىز يۇمۇلغاندىن كېيىن نېمە بولسا بولسۇن» دەپ تاپىلايتتى. مانا ئەمدى شۇ رەھمەتلىكنىڭ سۆزلىرى بىردىنبىر توغرا كېلىۋاتىدۇ. موماي ئازاب ۋە ئېچىنىشتىن تولغىنىپ كۆزىدە پەيدا بولغان ياش ئۇنچىلىرىنى يەڭگى بىلەن سۈرتتى...

نۇردۇن ئىشتىن قايتقاندا گۈلنىيا ناھايىتىمۇ سۇس، قاپىقى چۈشكەن، چىرايى ئومىسلا ئىدى. تاماق يەپ ئولتۇرۇپ، ئايالىنىڭ چىرايىغا قاراپ، «نېمە بولدى، بىرىيېرىڭ ئاغرىۋاتامدۇ، قاپىقىڭدىن قار يېغىپ كېتىپتۇ-غۇ» دەپ سورىدى. گۈلنىيا بىر ئۇھ تارتىپ، ئىشتىن قايتىپ تاماق ئېتىپ، ئۆيلەرنى يىغىشتۇرغانلىقى ھەققىدە ئاغزى-ئاغزىغا تەگمەي سۆزلەپ كەتتى. نۇردۇن ئۈنچىقماي تىڭشاپ ئولتۇردى.

ئارىدىن بىرنەچچە كۈن ئۆتۈپ كەتتى، لېكىن ئانا ياخشى بولالماي، خېلىلا ماغدۇرسىزلىنىپ قالدى. مومايىنىڭ ھالىنى بايقىغان كېلىن نۇردۇنغا: «ئاپامنى نۇرئەلاخانلارنىڭكىگە ئاپىرىپ قويايلى، ئۇمۇ بالىسىغۇ، ئۇلارنىڭ ئىمكانىيىتى ياخشى، قىزىمۇ چوڭ بولۇپ قالدى، چوڭلار ئىشقا كەتسىمۇ ئۇ مومىسىغا قارىيالايدۇ» دېدى. بۇ گەپنى ئاڭلىغان مومايىنىڭ ۋۇجۇدى ئەلەمدىن تىترەپ كەتتى. «ھە، ئەمدى مەن بۇ ئۆيگە ئۇشۇقچە بولۇپ قاپتىمەن-دە، خەپ!» ئويلىدى موماي.

ئەتىگەندە نۇردۇن ئاپىسىنىڭ ھالىنى سورىدى. ئانا «ياخشى، بالام، تېنىم ئېغىرلىشىپلا كېتىۋاتىدۇ-غۇ، تاك» دېدى چوڭقۇر ئۇھ تارتىپ. ئۇ يىغىدىن ئۆزىنى ئاران توختىتىۋالدى.

— يە نۇرئەلاخانلارنىڭكىگە بېرىپ، بىر ئاز تۇرۇپ كېلەمسىز، ئاپىرىپ قويايمۇ، ئۇ يەردە بەلكى ياخشى بولۇپ قالارسىز، — دېدى نۇردۇن ئاپىسىنىڭ كۆزىگە قارالماي.

ئانا كۆپ ئويلىنىپ تۇرماستىنلا «مەيلى، بارسام باراي، ئاپىرىپ قوي» دېدى-دە، نەرسە-كېرەكلىرىنى يىغىشتۇرۇشقا باشلىدى...

ئىشىك ئالدىغا ماشىنا كېلىپ توختىدى. نۇردۇن بىر كىچىك چامادانني سۆرەپ دېگۈدەك ئۆيدىن چىقىۋاتقان ئاپىسىنىڭ قولىدىن ئۇنى ئالدى-دە، ئاپىسىنى يۆلەپ ماشىنىغا ئولتۇرغۇزدى. ماشىنا ھەش-پەش دېگۈچە نۇرئەلاخانلارنىڭ ئۆيىگە يېتىپ كەلدى.

نۇرئەلاخان ۋە ئۇنىڭ بالىلىرى ئانىسىنى خۇشال قارشى ئالدى. نۇردۇن ئانىسىنى ئۆيگە كىرگۈزۈپ قويغاندىن كېيىن چايغىمۇ قارىماي، ئىشقا ئالدىرايدىغانلىقىنى ئېيتىپ، دەرھال قايتىپ كەتتى.

موماي تەكىيگە يۆلىنىپ بىر ئاز دەم ئالغاندىن كېيىن، ئۆزىنىڭ ساقلىقىنىڭ يامانلىقىنى، ئىشتىيىنىڭ يوقلۇقىنى، ئوڭ بىقىنىنىڭ كۆيۈپ ئاغرىيدىغانلىقىنى، بۇنىڭغا ئىسسىق ئۆتكۈزۈپ بەرسە ئارام بېرىدىغانلىقىنى ئېيتىپ بەردى.

— بوپتۇ، ئاپا، تىرىك ئادەم ئاغرىيدۇ. دوختۇرغا كۆرسىتىمىز، ياخشى بولۇپ قالىسىز، — دېدى قىزى ئانىغا تەسەللىي بېرىپ.

ئانا ئاشۇ كەلگىنىچە ئېلىنىك-سېلىنىك ھالدا بىر مەزگىل يۈرۈپ بارغانچە ئورۇقلاپ تېخىمۇ ھالسىراپ كەتتى. ئاخىرى

ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالدى. جىگەر كېسەللى بىلەن ئاغرىغان ئانىسىنىڭ ساقىيىشى گۇمانلىق ئىدى...

ھەي، تەقدىرنى نېمە دېگۇلۇك، ئانا شۇنچە ئۇزۇن ئاغرىپ ياتسىمۇ، ئۇنىڭ ئوغلى بىلەن كېلىنى ئانىدا - ساندا تېلېفون ئارقىلىق ئەھۋال سوراپ قويغىنىنى ھېسابقا ئالمىغاندا بىرەر قېتىممۇ كېلىپ يوقلىمىدى. ھەرقايسىسى ئۆزىنىڭ ئىشى بىلەن بەنت، «ۋاقىت يوق». ئانىنىڭ كۆزى بولسا ئىشىكتە. بالىلىرىنىڭ يوقلاپ كېلىشىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتىدۇ. ئۇلارنىڭ مېھرىگە چۆمۈلگىسى كېلىدۇ. لېكىن ئامال قانچە، ئۇلار كۆرۈنمەيدۇ. تەلمۈرۈپ يېتىشتىن باشقا ئىلاج يوق. كېسەلنىڭ خېلىلا ئېغىرلىقىنى بىلىپ يەتكەن ئانا بىر كۈنى قىزى بىلەن كۈيئوغلىغا: «بالىلىرىم، ياخشى كۈننىڭ يامىنى بولۇپ، بىرەر نەرسە بولۇپ قالسام، مېنىڭ ئاخىرەتلىك نەرسىلىرىمنىڭ ھەممىسى تەييار. داداڭلار رەھمەتلىك ئۆز قولى بىلەن ئىككىڭىزگە ئاتاپ كېرەكلىك نەرسىلەرنى ئېلىپ قويغان» دېدى. ئۇندىن كېيىن ئۆزىنى كىملەرنىڭ يۇيۇشى كېرەكلىكىنى ئالاھىدە تاپىلاپ، مېيىت ئۇزىتىشتا قانداق ئىش ۋە قانداق رەسمىيەتلەرنىڭ بولىدىغانلىقىنى بىر - بىرلەپ چۈشەندۈردى.

كۈيئوغلى رەھىمجان كۆڭلى بۇزۇلۇپ، بىر قىسما بولۇپ قالدى، شۇنداق بولسىمۇ ئۇ:

— قويسىلا ئاپا، مۇنداق گەپلەرنى قىلمىسىلا، خۇدايىم بۇيرۇسا ساقىيىپ كېتىدىلا، — دەپ ئانىغا تەسەللى بەردى.

ئارىدىن ئون كۈنلەر ئۆتكەندىن كېيىن موماي مەڭگۈگە كۆز يۇمدى.

ئاپىسىنىڭ ۋاپاتىنى ئاڭلىغان نۇردۇن بىلەن گۈلبىيا خۇددى مۇشۇ خەۋەرنى كۈتۈپ تۇرغاندەك، ئۆيلىرىنى رەتلەپ بوشىتىپ قويۇپ، ئاندىن نۇرئەلاخانلارنىڭكىگە كەلدى. بۇلار كىرىپ كەلگەندە ئۆيدە چوڭلاردىن بەش - ئالتىسى بار ئىدى. ئوغۇل بىلەن كېلىن ئازراق كۆز يېشى قىلىۋالغاندىن كېيىن، نۇرئەلاخانغا قاراپ:

— ئاتا - ئانىنىڭ ئۆلۈك - تىرىكلىكىگە ئوغۇل ئىگە بولىدۇ. شۇڭا ئاپامنىڭ جەسىتىنى بىزنىڭ ئۆيگە يۆتكىمەكچىمەن، — دېدى كۆزىگە قول ياغلىقىنى بېسىپ تۇرۇپ.

بۇ سۆزلەردىن نومۇس ۋە خورلۇقى كەلگەن نۇرئەلاخان ئۆكسۈپ يىغلاپ تۇرۇپ ئاكىسىغا دېدى:

— ئاپامنى ئۆزۈممۇ ئۇزىتالايمەن. ئاپام بىچارە ھايات چېغىدا سىلەرنى بىر كۆرۈشكە زار بولۇپ، تا كۆز يۇمغۇچە ئىشىككە تەلمۈرۈپ ياتتى. ئەمدى ئۇنىڭ جەسىتىنىڭ ساڭا نېمە كېرىكى بار؟!

— سەن قىزدىكەنسەن نۇرئەلاخان، مەن بېشىنىڭ كەينى بولسام، بېشىنىڭ ئالدى. ئانىسى كۈيئوغلىنىڭ ئۆيىدە ئۇزاپتۇ دېسە ماڭا سەت بولمامدۇ؟ بۇ ئوغۇل بالا ئۈچۈن نومۇس! سەن بۇنى چۈشەنمەسەن؟

نۇردۇن ئەدىيالنى ئېلىپ جەسەتكە يېقىنلاشتى، نۇرئەلاخان ئۇنىڭغا قەھرى بىلەن تىكىلىپ: «سەن ئوغلى بولساڭ، مەن قىزى. تولا ۋالاقلىماي يوقال نېرى!» دېدى - دە، غەزەپ بىلەن ئۇنى ئىتتىرىۋەتتى. شۇ ئارىدا چوڭلاردىن بىرى ئارىغا چۈشۈپ نۇرئەلاخانغا نەسىھەت ئاھاڭىدا دېدى:

— نۇرئەلاخان قىزىم، ئاپىڭىزنى خويما ئوبدان باقتىڭىز، جوھەرخانىمۇ سىلەردىن ئۇ دۇنيا - بۇ دۇنيا رازى. ئۇنى ھەممىمىز

ياخشى بىلمەيمەن. بوپتۇ، نۇردۇن ئاپىسىنى
ھاياتلىقىدا قەدىرلىمىگەنلىكىدىن
ئۆلۈمىنى ئۇزىتىپ بولسىمۇ بىر ئابروي
تېپىۋالسۇن، بېرىدىك قىزىم.

نۇرئەلاخان ئانىسىنىڭ جەسىتىنى
قۇچاقلاپ بۇقۇلداپ يىغلىدى.

نۇردۇن ئۆزىنىڭ باشلاپ كەلگەن
ئادەملىرى بىلەن نۇرئەلاخاننىڭ قارشى-
لىقىغا قارىماي، مەخسۇس ماشىنىغا جەسەتنى
سېلىپ، ئاندىن ھېلىقى چامادىننى قولىغا ئالدى.

نۇردۇن جەسەتنى بىر ئۆيگە ياتقۇزۇپ،
ئۈستىنى ئاق بىلەن يېپىپ، كېرەكلىك
تەييارلىقلارنى تولۇق تۈگەتكەندىن كېي-
ىنلا، ئاندىن تەرەپ-تەرەپكە خەۋەر
قىلىپ باغاق تارقاتتى...

«نۇردۇننىڭ ئاپىسى تۈگەپ قاپتۇ»
دېگەن خەۋەرنى ئاڭلىغانلارنىڭ ھەممىسى
كېلىشتى. يىراق-يېقىن ئاياللارنىڭ
ھەممىسىگە دېگۈدەك ئاق سېلىنىپ، ئەر-
لەرگە ئاق باغلاندى. گۈلنىسا بېلىنى
مەھكەم باغلاپ، ياغلىقنى ئېچىپ سېلىپ،
چېكىسىنى مەھكەم تاڭدى. ئۇ قېلىن
كۆرپىنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇۋېلىپ
ھەر بىر كەلگەن ئاياللار توپىغا قوشۇلۇپ
«ئانامدىن ئايرىلدۇق، ۋاي ئانام! ئۆيى-
مىزنىڭ گۈلى ئانام! ئانام! ئانام!» دەپ
يىغلاپ، ئۆزىنىڭ يۈرىكىنى ئېزىۋەتكەن
قوشاقلىرى بىلەن ھەممىنى، بولۇپمۇ مو-
مايلارنى يىغلىتىۋەتتى. تېخىمۇ ھەيران
قالارلىقى شۇكى، ھەتتا ئۇ كۆپچىلىك
تاۋۇتنى ئېلىپ ماڭغاندا «ئېسىمنى يوقى-
تىپ» قويدى. ئۇنى ئاياللار ئىككى قولتۇقىدىن
يۆلىشىپ، ئاران دېگەندە ئېلىپ چىقىشتى...

نۇرئەلاخان بولسا بېشىنى تۆۋەن
سېلىپ، مۇنۇ بولۇۋاتقان ياسالمىلىقلاردىن
يۈرىكى ئېچىشىپ، ئانىسىنىڭ ھەر بىر
سۆزىنى ئەسلەپ ئۈنسىز يىغلايتتى.

«ئۆلۈمدىمۇ، تويدىمۇ ئۈچ كۈنگىچە
سۆز-چۆچەك بولىدۇ» دېيىشىدۇ ئەمەسمۇ،
باشقىلار نەدىن بىلسۇن، ھازىغا قاتناش-
قان ئەر-ئاياللارنىڭ ھەممىسى گۈلنىسادىن
مىننەتدار بولۇپ، خېلىغىچە «تۇۋا،
نۇرئەلاخان ئۆز قىزى تۇرۇپ كۆزىدىن
مىت قىلىپ ياش چىقمىدى-ھە، كېلىننى
قاراڭلار، قېيىن ئانىغا نېمە دېگەن كۆيۈمچان،
كېلىننىڭ بولساشۇنداق بولسا» دەپ يۈرۈشتى.

نۇردۇن بولسا «ئوغۇل بالا» بولغانلىقى
ئۈچۈن ئانىسىنىڭ جەسىتىگە «ئىگە بولۇپ» ئەل-
يۇرت ئالدىدا ئابروي تېپىش مەقسىتىگە يەتتى.

شېئىرلىرىنىڭ ئىنگلىزچە تەرجىمىسىنى
ئوقۇدۇم. خېلى يىللار بۇرۇن ئامېرىكا
بىر قىسىم تەرجىمە ئەسەرلەرنى نەشىر
قىلغانىدى. مېنىڭ بىلىدىغىنىم مۇشۇ
ئىنگلىزچە تەرجىمىلەردىنلا ئىبارەت.

سوئال: سىزنىڭ جۇڭگوغا بولغان
قىزىقىشىڭىز شۇ قەدەر چوڭقۇر ئىكەن. ئۇن-
داقتا سىز ھىندىستاندا ئەلچى بولۇپ
تۇرۇۋاتقان ۋاقتىڭىزدا چوڭ قۇرۇقلۇققا
بېرىپ كۆرۈپ بېقىشنى ئويلىمىغانمىدىڭىز؟

جاۋاب: مەن ھىندىستاندا تۇرغان
يىللاردا شەرقنىڭ ھەممە يەرلىرىگە
دېگۈدەك بېرىپ كەلدىم. پەقەت جۇڭگو
قۇرۇقلۇقىغىلا بېرىپ باقماپتىمەن. ئەس-
لىدە دوستلار ئارقىلىق بارارمەن دەپ
ئويلىغانىدىم. بىراق ئۇزۇنغا قالماي
«مەدەنىيەت ئىنقىلابى» بولدى. شۇنىڭ
بىلەن بارالمىدىم. ھازىر مەن خېلىلا
ياشىنىپ قالدىم. لېكىن يەنىلا جۇڭگو
قۇرۇقلۇقىغا بىر بېرىپ كۆرۈپ كېلىشنى
ئارزۇ قىلىمەن. بىراق قاچان پۇرسەت ۋە
بوش ۋاقىت چىقىدىغانلىقىنى بىلمەيمەن.

ھەجەرگۈل قاسىم تەرجىمىسى

شېئىرلار

مىرزا كەنجىبېك [سوۋېت ئىتتىپاقى]

مىرزا كەنجىبېك هازىرقى زامان سوۋېت ئۆزبېك شېئىرىيىتىدە ئالاھىدە كۆزگە كۆرۈنگەن تالانتلىق ياش شائىرلارنىڭ بىرى.

ئۇ 1956-يىلى سۇرخاندەريا ۋىلايىتىنىڭ سەرئاسىيا ناھىيەسىدە تۇغۇلغان. تاشكەنت دارىلفۇنۇنىنى پۈتتۈرگەن. هازىرغىچە «مەكتۇبلىرىم»، «قۇياشقا قارىغان ئۆي»، «مۇناجات»، «شەرق تىلى» قاتارلىق شېئىر توپلاملىرى نەشىر قىلىنغان. بىر قاتار ئىلمىي، نەزەرىيىۋى، تەنقىدىي ۋە تارىخىي ماقالىلىرى ئېلان قىلىنغان.

ئۇ يەنە ماھىر تەرجىمان سۈپىتىدە پوشكىننىڭ مەشھۇر «ئېۋگېنىي ئونېگىن» شېئىرىي رومانىنى ئۆزبېك تىلىغا تەرجىمە قىلغان.

يەرگە چۈشكەن ئادەم

ئۇچتۇم ئاسمىنىڭدا، كۆپ ئۇچتۇم يۇرتۇم!
مەن بىر تاڭ ئويغىنىپ، ئاستا قوزغىلىپ.
ئۆتمۈشنىڭ تۇمانلىق شۇ كۆزلىرىدىن،
كۆردۈم كېلەچەكنىڭ تىنىق كۆزلىرىن.

ئاھ، دوستلار روھىمنى بۇنداق يەنچىمەڭ:
قېنى ئۇ شېئىرىي روھ،
قېنى قادىرلىق؟!
مەن ئەمدى ئادەممەن، يەردە جەڭچىمەن،
شائىرلىق تۈگىدى،
پۈتتى شائىرلىق...

غىلاپ بەندىسى

يۈرىكىدە ئاسمان گۈلدۈرلەر،
بولمىش بۈيۈك دۇنياسى نېسىپ.
ئۇ بالىسىنى سۆيۈپ ئۆلتۈرەر،
ئۆلتۈرىدۇ باغرىغا بېسىپ.

كۆەۆش بىبىنىڭ سۈرىتى

سەن يېرىم قايرىلىپ تۇرۇپسەن گۈزەل،
بىر زۇلفىڭ چېھرىڭدە يەلپۈنمەكتىدۇر.
بەلكى ئۇ يۈزۈڭدە تەبەسسۇم باردۇر،
ماڭا قايغۇلۇقى كۆرۈنمەكتىدۇر.

بەلكى، هايات ئۈچۈن يارالغانسەنۇ،
يوقلۇقنى يوقلابان سىلجىماقتىسەن.
بەلكى، كەلمەك ئۈچۈن بۇرۇلغانسەنۇ،
ئەمما كەتمەكچىدەك كۆرۈنمەكتىسەن.

نىگاھ

هېلى يىللار كېلەر، كۆپ ئۇزاق يىللار،
بىر مەجهۇل خىياللار ئىچرە تالغايسەن.
نېچۈن ئەستە دەپ ئەستىلىك شامال،
ئۆمرۈم كىتابىنى قولغا ئالغايسەن.

ماڭا نەھاجەت سۆلھى ۋە ھىجرەت،
بىلەرسەن، قالمىغاي شۇبھە يۇ - خۇدۇك.
بالام، مەن مەككارلار دۇنياسى ئىچرە،
رەزىل كۆلكىمەرگە باقالىدىم تىك.

تىرىكلىك ھەققىدە

بۇ شۇنداق بىنادۇر - مۇكەممەل، يۈكسەك،
يارالغان تەپەككۇر، مېكىر كۈچىدە.
ئېيمىغا ھېچقاچان چىقالماس، دېمەك،
ياشىسا خەلق ياشار پەقەت ئىچىدە.

بۇ شۇنداق سېھىلدۇر - ھېچكىم سۆيۈنمەس،
بوي سوزۇپ كۆرەلمەس ئۆزگىلەر مۇلكىن.
بۇ دېمەك دۆلەتتۇر، گەر خەلق تۇرسا،
پەقەت سايىسىدا تۇرۇشى مۇمكىن.

بۇ بىر كۆۋرۈكتۇر - پىششىق، مۇستەھكەم،
دولقۇنلار ھۆركىرەپ ياشار قەستىدە.
كۆۋرۈككى، خەلق قانچە شاۋقۇنلىسا ھەم،
ئېقىپ يېتىۋېرەر ئۇنىڭ ئاستىدا.

غاپىل زاتلار توغرىسىدا

ھەيھات چۈشەنمىدىم، ھەيھات ئۇلارنى،
نە پەرياد ئويغىتار، نە داد ئۇلارنى.
پەلەك، غاپىللارنىڭ جېنىمغا تەگدى،
ماڭا غەپلەت بەرۇ، ئويغات ئۇلارنى!

دەپسەنكى

دەپسەنكى، شېئىرىدىن باغرىم ئېزىلگەن،
بۇنچىلار ئاھ چېكىپ نېمەركىن تەنھا؟
ئاخىر، نادامەتۇ - زارلىرى بىلەن،
قايتىدىن يارىلىپ قالارمۇ دۇنيا!
جېنىم، مېنى شۇنداق ياراتمىش ئالەم،
جاھانغا بىھۇدە سالماسمەن غەۋغا.
ئەمدى ئۆكۈتلىرىڭ بىلەن مەن ئۈچۈن،
قايتىدىن يارىلىپ قالارمۇ دۇنيا!

يەتتە يىل ئۆتۈپ...

باققىن ئەلچى تۇرنىلارغا سەن،
سەپىرىمنى ئەيلىگەي قەيت.
باغلارغا ئېيت، تۆكۈلمەي تۇرسۇن،
چۆكمەي تۇرسۇن تاغلىرىڭغا ئەيت.

سېنى كۆرۈپ روھىم سولماسۇن،
دەل ئۆزۈڭگە ئوخشىغىن ئېنىق.
كونا قەھرىڭ مېھىر بولماسۇن،
تەبەسسۇمىڭ چىقمىسۇن سىنىق.

سېنى كۆرۈپ بولمايسەن خىجىل،
ساچلىرىڭنى كۆرمەيسەن قارلىق.
باغلىرىڭنى كۆرەيسەن يېشىل،
تاغلىرىڭنى - يۈكسەك ۋىقارلىق.

ناۋايى بېكىتى

يەر ئاستىدا - گۈمبەزلىك دىيار،
ياغدۇلىرى قىسىنغاي مېنى:
ناۋايىنىڭ سۈرەتلىرى بار،
ناۋايىنىڭ شامىلىرى قېنى؟

ئەسىرلەرنىڭ كۈيلەر شامىلى،
بىناۋادىل چۇلغان ناۋاغا.
ھەر كىشىنىڭ خىيالى بىر پەس،
باغلىنىدۇ ئەرشى ئالاغا.

يەر ئاستىدا - گۈمبەزلىك دىيار،
يۈكسەكلەرگە كۆتۈرگەي مېنى:
ناۋايىنىڭ يۇلتۇزلىرى بار،
ناۋايىنىڭ شامىلىرى قېنى؟

يەر ئاستىدا - گۈمبەزلىك دىيار،
يەرنىڭ يورۇق غەملىرى قېنى.
ناۋايىنىڭ دەرداشلىرى بار،
ناۋايىنىڭ شامىلىرى قېنى؟

ھەرقانداق زات بۇندا ئۆتكۈنچى،
ھەممە كىشى پەقەت ئالدىرار.
پۇرسەت تېپىپ، تېشىپ، ئۆكۈنچى،
ھەيرەتلىنەر ياخشى كىشىلەر.

يەر ئاستىدا - گۈمبەزلىك دىيار،
تۈنىنى ئۆرتىگەن يالقۇنى قېنى.
ھەزرىتىمنىڭ كېچىلىرى بار،
ھەزرىتىمنىڭ شامىلىرى قېنى؟...

نەشرگە تەييارلىغۇچى: **ئەزىزى**

تاتار خەلق لەتىپىلىرى

ئوغلى ھەم دادىسى

دادىسى قوشنا ئاۋۇلغا كېتىش ئالدىدا ئوغلىغا ئۇن تۆرلۆك ئىش تاپشۇرۇپ:

— مەن قايتىپ كەلگۈچە ئىشلەپ قوي، — دەپتۇ.

دادىسى كەتكەندىن كېيىن ئوغلى بىر دەم ئۇياق-بۇياققا مېڭىپ يۈرۈپ ئۆيگە كىرىپتۇ-دە، تاماقنى يەپ يېتىپ ئۇخلاپتۇ.

دادىسى قوشنا ئاۋۇلدىن قايتىپ كېلىپ ئوغلىغا:

— نېمىشقا تاپشۇرغان ئىشلارنىڭ بىرسىنىمۇ ئىشلىمىدىڭ؟ — دەپتۇ. ئوغلى:

— قايسىسىنىڭ كەينىدىن قايسىسىنى ئىشلەشنى بىلەلمەي، كىرىپ ئۇخلاپ قاپتىمەن، — دەپتۇ.

ھورۇن كېلىن

بىر كېلىن بىر دوستىغا:

— بەزىلەر چېچىنى ھەر كۈنى تارايدىكەن، ئاغرىقىغا قانداق چىدايدىغاندۇ. مەن چېچىمنى ئۇن بەش كۈندە بىر قېتىم تارىساممۇ، ئاغرىقىغا ئاران چىدايمەن، — دەپ زارلىنىدىكەن.

چاچ-ساقال نېمىشقا ئاقىرىدۇ

بىر كىشى دوستىدىن سوراپتۇ:

— مېنىڭ چېچىم ئاق، ساقىلىم قارا، سېنىڭكى ئەكسىچە چېچىڭ قارا، ساقىلىڭ ئاق، نېمىشقا ئۇنداق؟ — دەپتۇ.

دوستى ئۇنىڭغا جاۋاب بېرىپ:

— چاچ ۋە ساقالنىڭ ئاقىرىشى قاتتىق ئىشلەتكەنلىكىنىڭ بەلگىسى.

— سەن بېشىڭنى كۆپرەك ئىشلەتكەنسەن، مەن ئاغزىمنى كۆپرەك ئىشلەتكەنمەن، — دەپتۇ.

يالغانچىنىڭ يالغىنى

يالغانچىلىقتا ئەلگە تونۇلغان بىر كىشى مۇنداق دەپتۇ:

— ماڭا مىڭ سوم بەرسىمۇ يالغان گەپ قىلماس ئىدىم.

يېنىدا تۇرغان بىر كىشى ئۇنىڭغا:

— مانا بۇ يالغان گېپىڭنى بىر تىيىنسىزلا ئېيتتىڭغۇ؟ — دەپتۇ.

غارىپۇللا تەييارلىغان

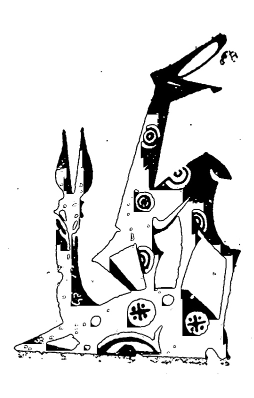

ئەدەبىي ئۇچۇرلار

▲ ھەرقايسى جايلاردىكى كىتابخانىلار ئاۋاز بېرىپ باھالاپ چىققان ئون يەتتە پارچە مۇنەۋۋەر ئەدەبىي ئەسەر يېقىندا «ھېكايىلەر ئايلىق گېزىتى» نىڭ بارچە گۈللەر مۇكاپاتىغا ئېرىشتى. جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ مەسئۇلى مۇكاپاتلاش مۇراسىمىدا سۆز قىلىپ: — مۇكاپاتقا ئېرىشكەن ئەسەرلەر يېڭى دەۋر ئالاھىدىلىكىنى ئەكس ئەتتۈرۈپلا قالماي، يەنە سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ ئاساسىي يۆنىلىشىنى ئىپادىلىگەن نادىر ئەسەرلەردۇر، — دېدى.

ھەربىي قىسىم يازغۇچىسى چۇ ئەنيەنجىنىڭ ئەسلىمە خاراكتېرلىك ئەسىرى «ئىللاھلىقتىن چۈشكەن ماۋزېدۇڭ» ئەڭ كۆپ ئاۋاز بىلەن ئالاھىدە مۇكاپاتقا ئېرىشتى. مۇكاپاتلانغان ئەسەرلەر جەمئىيەتتە زور تەسىر قوزغىدى، بەزىلىرى قايتا - قايتا ئېلان قىلىندى، بەزىلىرى كىنو، تېلېۋىزىيە تىياتىرى قىلىپ ئىشلەندى، يەنە بەزىلىرى چەت ئەل تىللىغا تەرجىمە قىلىندى. مۇكاپاتقا ئېرىشكەن ئەسەرلەرنىڭ ئاپتورلىرى ئارىسىدا پېشقەدەم يازغۇچى بىڭ شىنىڭ، يېڭى دەۋردە يېتىشىپ چىققان يازغۇچى ۋاڭ مېڭ، فىڭجىسەيلەر بولۇپ، بۇلارنىڭ كۆپ ساندىكىلىرى ياش، تالانتلىق يازغۇچىلاردۇر.

(ئىسمايىل ئىبراھىم)

▲ بۇ يىل 5 - ئاينىڭ 23 - كۈنىدىن 26 - كۈنىگىچە بېيجىڭدا مەملىكەتلىك ياش يازغۇچىلار يىغىنى ئېچىلدى. يىغىنغا دۆلەت رەھبەرلىرىدىن ۋاڭ جېن، ماۋدىنرۇي، خې جىڭجى قاتارلىق يولداشلار قاتناشتى، مۇئاۋىن رەئىس ۋاڭ جېن يىغىندا مۇھىم سۆز قىلدى. ئۇ ياشلارنى ماركسىزم - لېنىنىزمنى قېتىرقىنىپ ئۆگىنىشكە چاقىردى. يىغىندا يەنە جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ مەسئۇللىرى مافېڭ، مالچىنفۇ قاتارلىق يولداشلار ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ نۆۋەتتىكى ۋەزىيىتى ھەققىدە مۇھىم دوكلات بەردى. بۇ يىغىنغا ئاپتونوم رايونىمىزدىن ياسىن زىلال، خالىدە ئىسرايىل، زۇنۇن تاھىر، مۇھەممەت خېۋىر قاتارلىق ئۇيغۇر ياش يازغۇچىلىرىمىز قاتناشتى.

▲ يېقىندىن بۇيان ياش شائىر ۋاڭ گوجېننىڭ شېئىر توپلاملىرى بازىرى ئىتتىك كىتابلاردىن بولۇپ قالدى. «ئەدەبىيات گېزىتى»، «جۇڭگو ياشلىرى» قاتارلىق نۇرغۇن نوپۇزلۇق گېزىت - ژۇرناللار ۋاڭ گوجېن شېئىرلىرى ھەققىدىكى ماقالىلەرنى باسماقتا. خۇددى ئاپتور ئۆزى: «سەممىيلىك بولمىسا مېنىڭ شېئىرلىرىممۇ يېزىلمايتتى ھەم كىتابخانلىرىمنىڭ شېئىرلىرىمغا بولغان قىزىقىشىمۇ بولمايتتى» دەپ ئېيتقاندەك، ئۇنىڭ شېئىرلىرىدىكى سەممىيلىك، ئاددىي - ساددىلىق، ئۆزىگە خاس، ئۆزىگە تونۇش تېما — مەزمۇن ۋە ئۇسلۇبتىن يىراقلىماسلىقتەك مەسئۇلىيەتچانلىق ۋە بۇلاردىن نەتىجىلەنگەن ئامىمىباپلىق كىتابخانلارنىڭ تاللىشى بىلەن ئۇستىمۇ - ئۇست چۈشكەن. ئۇنىڭ شېئىرلىرىدا ئاسان چوڭقۇر ۋە بەزىدە ئىنچىكە روھىي تەسۋىردىن كۆرە، ھەر خىل جانلىق ھېسسىيات تەسۋىرى بىلەن ئەقىللىقلىق مۇھىم

ئۇرۇندا تېرىدۇ. ۋاڭ گوجېننىڭ شېئىرلىرىدىكى ئاممىباپلىقنى تەتقىق قىلىش ۋە ئۆرنەك ئېلىش ئۈچۈن ئۇيغۇر كىتابخانلىرىغا تونۇشتۇرۇشقا ئەرزىيدۇ.

▲ 1990-يىلى 9-ئايدا ئامېرىكىدا ئېچىلغان 22-نۆۋەتلىك خەلقئارا بالىلار كىتابلىرى كومىتېتى يىغىنى بۇ نۆۋەتلىك ئاندىرسون مۇكاپاتىنى تارقاتتى. بۇ مۇكاپات «يازغۇچى مۇكاپاتى» ۋە «رەسسام مۇكاپاتى» دىن ئىبارەت ئىككى مۇكاپاتنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بولۇپ، مۇكاپاتلانغان ئاپتورنىڭ بارلىق ئەسەرلىرىنى كۆزدە تۇتقان. بۇ قېتىملىق يازغۇچى مۇكاپاتىغا ئېرىشكۈچى بالىلار يازغۇچىسى تورمود خاۋگېن ئۇنىڭ «تۆۋن قېرىشى» قاتارلىق ئەسەرلىرى بار. رەسسام مۇكاپاتىغا ئېرىشكۈچى ئاۋستىرالىيە ئايال رەسسامى لىزبېت زىۋىگدۇر.

يازغۇچىنىڭ ھېسسىياتنى قەدىرلىشى

يېقىندا، شىۋىتسىيە فرانسۇز تىلى رادىئو ئىستانسىسى ئەدەبىيات بۆلۈمىنىڭ مۇدىرى فاربى مەزكۇر رادىئو ئىستانسىسىنىڭ مۇخبىرى سادۇر تەرىپىدىن يېزىلغان مەشھۇر يازغۇچى سېلىنا ھەققىدىكى زىيارەت خاتىرىسىنى تېپىۋالغان ۋە فرانسىيىنىڭ «ئەدەبىيات ژۇرنىلى» 1990-يىللىق 9-سانىدا ئېلان قىلغان. بۇ خاتىرە ھازىرغىچە ئېلان قىلىنمىغانىدى.

بۇ زىيارەت خاتىرىسىدە فرانسىيىنىڭ مەشھۇر يازغۇچىسى سېلىنا (1894—1961) نىڭ ئەدەبىيات بولۇپمۇ يېزىقچىلىق ھەققىدىكى ئۆزگىچە قاراشلىرى يورۇتۇلغان. سېلىنانىڭ قارىشىچە، ئورماندا بىر-بىرىگە ئوپمۇ-ئوخشاش بولغان يوپۇرماقلار بولمىغىنىدەك، ھەر بىر ئادەمنىڭ دۇنياغا نىسبەتەن باشقىلار بىلەن ئوخشىمىغان ھېس قىلىش ئۇسۇلى بولىدۇ. «ھەممە ئادەمنىڭ ئۆز ئاۋازى بار. ھەرقانداق ئادەم ناخشا ئېيتسا بولىۋېرىدۇ» مەيدىرىس شەكلىدىكى مائارىپنىڭ تەسىرىدە كىشىلەر ئاسانلا باشقىلارنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىماقتا، ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا ئالدىنقىلارنى، كلاسسىكلارنى دورىماقتا، بۇنىڭ بىلەن ئۆز ئالاھىدىلىكىنى يوقاتماقتا. سېلىنا ئەينى چاغدىكى يازغۇچىلارنىڭ ئەسەرلىرىنىڭ جانسىز، كونا، قاتمال ئىكەنلىكىنى ئوتتۇرىغا قويغان.

سېلىنانىڭ قارىشىچە، ئىنسان ئەڭ ئالدى بىلەن ھازىرلايدىغان شەرت تىل ئەمەس، بەلكى ھېسسىيات. شۇڭا يازغۇچى ئۆز ھېسسىياتىنى تولۇق، چوڭقۇر ئىپادىلەيدىغان تىل رىتىمىنى تاپالايدىكەن، ئۇ ئۆز ئۇسلۇبىنى تاپقان بولىدۇ.

▲ ياۋروپادا چىقىدىغان «تايمىس»، «خەۋەرلەر» قاتارلىق بەش خىل گېزىت پۇقرالارنىڭ ئاۋاز بېرىشى ۋە سېلىشتۇرۇشى ئارقىلىق تاللاپ چىققان ياۋروپادىكى ئون چوڭ يازغۇچى مۇنۇلار:

شېكسپىر (ئەنگلىيە)، گېيوتې (گېرمانىيە)، سېرۋانتېس (ئىسپانىيە)، دانتې (ئىتالىيە)، كافكا (گېرمانىيە)، فىرۇست (فرانسىيە)، توماس. مان (گېرمانىيە)،

مولىيېر (فرانسىيە)، جامېس چاۋېسس (ئەنگلىيە)، دىككېنسس (ئەنگلىيە).

(پولات ھېۋزۇللا)

▲ «ئۆزبېكىستان ئەدەبىياتى ۋە سەنئىتى» گېزىتىنىڭ خەۋىرىگە قارىغاندا، ئۆزبېكىستاندىكى «ياش گۋاردىيە» نەشرىياتى «ماۋىي تاغلار ئارقىسىدا» دېگەن بىر كىتابنى نەشىر قىلغان بولۇپ، بۇ كىتابقا يازغۇچى زوردۇن سابىرنىڭ «ئەپسۇس»، «كۆكۆل» پوۋېستلىرى، يازغۇچى مۇھەممەتئىمىن ھوشۇرنىڭ «ساۋاقداشلار» ناملىق پوۋېستى كىرگۈزۈلگەن.

بۇ ئەسەرلەرنى ئىمىن ئوسمان، يەھيا تاھىروۋ، مۇئەتتەر ۋە خۇرشىد دوستمۇھەممەدوۋلار ئۆزبېكچىلەشتۈرگەن.

▲ سوۋېت ئۆزبېكىستانىدا چىقىدىغان «ئۆزبېكىستان ئەدەبىياتى ۋە سەنئىتى» گېزىتىنىڭ 1990-يىل 28-دېكابىر سانىغا «تەڭرىتاغ قوشاقلىرى» سەرلەۋھىسى ئاستىدا ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ رەئىسى، شائىر تۆمۈر داۋامەتنىڭ «سالام ۋە ئۈمىد»، «يايلاق»، «قارىغاينىڭ خىسلىتى» قاتارلىق ئۈچ پارچە شېئىرى بېسىلغان. شېئىرلارنى سوۋېت ئۇيغۇر شائىرى روزى قادىرى ئۆزبېكچىلەشتۈرگەن.

▲ «ئۆزبېكىستان ئەدەبىياتى ۋە سەنئىتى» گېزىتىنىڭ 1991-يىل 1-مارت سانىغا قارىغاندا ئاتاقلىق ئۆزبېك يازغۇچىسى سەئىد ئەھمەد سوۋېت ئىتتىپاقى زۇڭتۇڭى گورباچېۋنىڭ پەرمانىغا ئاساسەن «سوۋېت ئەدەبىياتىنى راۋاجلاندۇرۇشتىكى زور خىزمەتلىرى ئۈچۈن» لېنىن ئوردېنى بىلەن مۇكاپاتلانغان. يەنە شۇ سان گېزىتىنىڭ خەۋىرىگە قارىغاندا، ئۆزبېكىستان يازغۇچىلار ئۇيۇشمىسىنىڭ 1989-يىللىق مۇكاپاتى سۇلتان جاپپار، تىلەك جۆرە، ۋاھاپ روزىمەتوۋ، ئامان مۇختار، ھەشرەب بابايېۋ، ئىبراھىم ھەققۇلوۋلارغا، 1990-يىللىق مۇكاپاتى ئەركىن مالىكوۋ، ئابدۇۋەلى قۇتبىدىنوۋ، پاراغەت كامالوۋا، ھەبىبۇللا قادىري، رەمىز باباجان ۋە نەئىم كەرىموۋلارغا بېرىلگەن.

▲ «ئۆزبېكىستان ئەدەبىياتى ۋە سەنئىتى» گېزىتىنىڭ خەۋىرىگە قارىغاندا، تۇنجى ئۆزبېك رومان يازغۇچىسى، «ئۆتكەن كۈنلەر»، «مېھراپتىن چايان» رومانلىرىنىڭ ئاپتورى ئابدۇللا قادىرىنىڭ نامىدا جۇمھۇرىيەت دەرىجىلىك مۇكاپات تەسىس قىلىنغان. بۇ مۇكاپات ھەر ئۈچ يىلدا بىر قېتىم ئەدەبىيات-سەنئەت ۋە ئارخىتېكتۇرا ساھەلىرى بويىچە تارقىتىلىدىكەن.

▲ خەۋەرلەرگە قارىغاندا، يېقىندا ئۆزبېكىستاندا زۇڭتۇڭ كومىتېتىنىڭ ئەزالىرى سايلاپ چىقىلغان بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئىچىدە يازغۇچى، شائىرلاردىن سەرۋەر ئەزىموۋ، شۆكرۇللا، ھەلىمە خۇدايبەردىيېۋا قاتارلىقلار بار ئىكەن.

(ئەزىزى)

《天尔塔格》 文学双月刊

1991年第5期

主办单位：乌鲁木齐市文学艺术界联合会

编辑出版：《天尔塔格》编辑部

地　　址：乌鲁木齐市新华南路16号

电　　话：218897邮政编码：830002

封　　面：新疆新华印刷厂制版印刷

印　　刷：新疆科技卫生出版社印刷厂

国内统一刊号CN65－1012/1

邮局代号58－83

零售价：1.20元

«تەڭرىتاغ» قوش ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنىلى

(1991 - يىل 5 - سان)

ئۈرۈمچى شەھەرلىك ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى
تەرىپىدىن چىقىرىلدى

«تەڭرىتاغ» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى تۈزۈپ نەشر قىلدى

ئادرېس: ئۈرۈمچى جەنۇبىي شىنخۇا يولى 16 - نومۇر

تېلېفون: 218897 پوچتا نومۇرى: 830002

مۇقاۋىسىنى ئىشلىگۈچى: شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتى

شىنجاڭ پەن - تېخنىكا سەھىيە نەشرىياتى
باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى

مەملىكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى CN 65 - 1012 / 1

پوچتا ۋەكالەت نومۇرى: 83 - 58

پارچە سېتىلىشى: 1.20 يۈەن